

**T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA
SOSYAL İLİŞKİLER AÇISINDAN ŞAHIS KADROSU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. İBRAHİM KAVAZ

HAZIRLAYAN

HATİCE (KATAR) BOLAT

ELAZIĞ – 2006

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA
SOSYAL İLİŞKİLER AÇISINDAN ŞAHİS KADROSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez,/...../ 2006 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile başarılı/başarısız kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../...../ tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

YÜKSEK LİSANS TEZİ
YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA SOSYAL İLİŞKİLER AÇISINDAN
ŞAHİS KADROSU

Hatice (KATAR) BOLAT

FIRAT ÜNİVERSİTESİ SOYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

2006, Sayfa: VI+153

Yaşar Kemal, küçük yaşlardan itibaren edebiyatla ilgilenmiştir. Edebiyat hayatına şiirle başlamıştır. Hikaye, roman, röportaj türlerinde de eserler vermiştir. Asıl ününü romanlarıyla kazanmıştır.

Yaşar Kemal, Çukurova yöresinde yetişmiş; eserlerinde de daha çok Çukurova bölgesini ve bu bölgenin insanını anlatmıştır.

Yaşar Kemal, eserlerinde ideolojik konuları işlemiştir. Romanlarında, daha çok, sömürenlerle sömürülenlerin ilişkilerini ele almıştır. Ayrıca değişim konusu üzerine de romanlar yazmıştır.

Betimlemeleri çokça kullanmıştır. Genellikle sözü çok uzatmış, bu nedenle eleştirilmiştir.

Yaşar Kemal'in eserleri birçok dile çevrilmiştir. Dünya çapında üne kavuşmuş bir yazardır.

Anahtar Sözcükler: Yaşar Kemal, Çukurova, ideolojik konular.

MASTER THESIS
THE CHARACTERS IN YAŞAR KEMAL’S NOVELS ACCORDING TO
SOCIAL RELATIONS

Hatice (KATAR) BOLAT

THE UNIVERSITY OF FIRAT SOCIAL SCIENTISTS INSTITUTE
TURKISH LITERATURE DEPARTMENT

2006, Page: VI+153

Yaşar Kemal has been interested in literature since he was child. He started his literarure life with poem. Then he has written many stories, novels and reports. He has been succesfull with his novels.

Yaşar Kemal, grew up in Çukurova. He has written Çukurova and the caracters of Çukurova aera in his signs.

Yaşar Kemal has told about ideologyk subjects in his signs. He mostly explained relations between explorers and coloneis. In addition to he has written novels about chancing.

He used many descriptions. He has used details very much in his novels. So he has been criticized.

Yaşar Kemal’s signs were translated in a lot of languagees. He is one of the famous writers in the world.

Keywords: Yaşar Kemal, Çukurova, ideologyk subjects.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖN SÖZ	IV
KISALTMALAR.....	V

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YAŞAR KEMAL'İN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	1
1.1. HAYATI.....	1
1.2. ESERLERİ	2
1.3. EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA SOSYAL İLİŞKİLER AÇISINDAN ŞAHİS KADROSU.....	9
---	----------

2.1. İNCE MEMED	9
2.1.1. Direnişin Temsilcileri.....	9
2.1.2. Eşraf ve Ağalar.....	18
2.1.3. Bürokratlar (Hükümet Adamları).....	23
2.1.4. Din Adamları.....	27
2.1.5. Köylüler.....	29
2.2. ÇUKUROVA GERÇEKLERİ.....	32
2.2.1. Teneke	32
2.2.1.1. Direnişin Temsilcileri.....	33
2.2.1.2. Eşraf ve Ağalar	40
2.2.2. Yılanı Öldürseler	41
2.2.2.1. Töre Kurbanı Olanlar	42
2.2.2.2. Töreği Destekleyenler	43
2.2.3. Hüyükteki Nar Ağacı	44
2.2.3.1. Köylüler.....	45
2.2.3.2. Ağalar:.....	48
2.3. DAĞIN ÖTEYÜZÜ ÜÇLÜSÜ.....	50
2.3.1. Direnişin Temsilcileri.....	51
2.3.2. Eşraf ve Ağalar.....	58

2.4. ANADOLU EFSANELERİ.....	61
2.4.1. Üç Anadolu Efsanesi.....	61
2.4.1.1. Köroğlu'nun Meydana Çıkışı.....	61
2.4.1.1.1. Direnişin Temsilcileri.....	62
2.4.1.1.2. Eşraf ve Ağalar.....	68
2.4.1.2. Karacaoğlan.....	70
2.4.1.2.1. Direnişin Temsilcileri.....	70
2.4.1.2.2. Eşraf ve Ağalar.....	74
2.4.1.3. Alageyik.....	75
2.4.1.3.1. Direnişin Temsilcileri.....	75
2.4.1.3.2. Eşraf ve Ağalar.....	77
2.4.2. Ağrıdağı Efsanesi.....	79
2.4.2.1. Direnişin Temsilcileri.....	79
2.4.2.2. Eşraf ve Ağalar.....	85
2.4.3. Binboğalar Efsanesi.....	87
2.4.3.1. Direnişin Temsilcileri.....	88
2.4.3.2. Eşraf ve Ağalar.....	94
2.4.3.3. Hükümet Adamları.....	96
2.4.4. Çakırcalı Efe.....	97
2.4.4.1. Direnişin Temsilcileri.....	98
2.4.4.2. Hükümet Adamları.....	105
2.4.4.3. Eşraf ve Ağalar.....	107
2.4.4.4. Köylüler.....	108
2.4.5. Filler Sultanı İle Topal Karınca.....	109
2.4.5.1. Direnişin Temsilcileri.....	110
2.4.5.2. Ezenler.....	112
2.5. AKÇASAZIN AĞALARI.....	115
2.5.1. Derebeylik Sistemini Temsil Edenler.....	116
2.5.2. Eşraf ve Ağalar.....	119
2.5.3. Devlet Adamları.....	121
2.5.4. Yenilikleri Benimseyenler.....	123
2.5.5. Köylüler.....	125
2.6. İSTANBUL SERİSİ.....	126
2.6.1. Al Gözüm Seyreyle Salih.....	126

2.6.1.1. Değişime Direnenler	127
2.6.1.2. Değişenler.....	128
2.6.2. Deniz Küstü.....	129
2.6.2.1. Değişime Direnenler	130
2.6.2.2. Değişenler.....	131
2.6.3. Kuşlar da Gitti	132
2.7. KİMSECİK.....	133
2.7.1. Ezilenler	136
2.7.2. Zulmedenler (Eşraf ve Ağalar).....	139
2.7.3. Direnişin Temsilcileri.....	143
2.7.4. Devlet Adamları	147
2.7.6. Köy Halkı:	150
SONUÇ.....	152
KAYNAKÇA	154
ÖZGEÇMİŞ.....	157

ÖN SÖZ

Çalışmamızda Yaşar Kemal'in romanlarında sosyal ilişkiler açısından şahıs kadrosu üzerine bir incelemede bulunduk.

Çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Yaşar Kemal'in hayatını, eserlerini ve edebi kişiliğini inceledik. İkinci bölümde ise romanlarındaki şahıs kadrosunu sosyal ilişkiler açısından değerlendirdik.

Birinci bölümde, yazarın ailesi ve yaşantısı hakkında bilgiler vermeye çalışarak bu yaşantının eserlerine ve edebi kişiliğine nasıl yansıdığını tespit etmeğe çalıştık.

İkinci bölümde, Yaşar Kemal'in romanlarını serilerin adlarına göre yedi ana başlıkta ele aldık. Bu başlıklardan İnce Memed, Akçasazın Ağaları ve Kimsecik serilerinde konu ve şahıslar bakımından bütünlük olduğu için bu serilerde alt başlık yapmaya gerek görmedik. Ancak diğer serilerde her roman, konu ve şahıslar bakımından bağımsız olduğundan her birini ayrı bir alt başlık olarak inceledik.

Çalışmamızda yararlandığımız kaynakları, basım tarihleriyle beraber, alıntı kısımların yanında gösterdik. Bu iç notlardaki bilgilerle kaynakçadakiler aynıdır.

Her romanda şahısları sosyal ilişkilere göre gruplandırarak inceledik. Romanların büyük çoğunluğunda sosyal ilişkilerin ezen ve ezilen gruplar ekseninde oluşturulduğunu tespit ettik. Yazarın kendi dünya görüşünü de yansıtacak şekilde sosyal sınıflaşmalar ve çatışmalar üzerinde yoğunlaştığını gördük. Çalışmamız sonucunda yazarımızın daha çok ideolojik eserler yazdığı, sözgelimi “aşk” gibi fayda yönü sönük kalan temaları tercih etmediği kanaatine ulaştık. Biz de şahısları incelerken yazarın vermek istediği mesajlar çerçevesinde onları gruplandırarak incelemeye çalıştık.

Çalışmam süresince beni destekleyen aileme, bana yardımcı olan eşim Kadir BOLAT'a ve aile dostumuz Murat YAĞIZ'a teşekkür ederim.

Çalışmalarım esnasında bana yol gösteren ve benden yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. İbrahim KAVAZ beyefendiye katılarından dolayı teşekkürlerimi arz ederim.

KISALTMALAR

A.E.	: Anadolu Efsaneleri
A.G.S.S.	: Al Gözüm Seyreyle Salih
Ank.	: Ankara
bas.	: Basım (Baskı)
B.E.	: Binboğalar Efsanesi
C.	: Cilt
Ç.E	: Çakırcalı Efe
D.Ç.C.	: Demirciler Çarşısı Cinayeti
D.K.	: Deniz Küstü
D.Ö.Y.	: Dağın Öte Yüzü
DT	: Doktora Tezi
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
F.S.	: Filler Sultanı (ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca)
GÜGEF	: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi
H.N.A.	: Hüyükteki Nar Ağacı
İ.M.	: İnce Memed
İst.	: İstanbul
K.G.	: Kuşlar da Gitti
K.K.	: Kale Kapısı
K.S.	: Kanın Sesi
LT	: Lisans Tezi
O.D.	: Orta Direk
Ö.O.	: Ölmez Otu
s.	: Sayfa
S	: Sayı
TDE	: Türk Dili ve Edebiyatı
Ü. A.E	: Üç Anadolu Efsanesi
Ünv.	: Üniversitesi
Yay.	: Yayınevi
Y.D.G.B.	: Yer Demir Gök Bakır
YK	: Yaşar Kemal
Y.K.	: Yağmurcuk Kuşu

Y.K.Y. : Yapı Kredi Yayınları

Y.Ö. : Yılanı Öldürseler

Y.Y. : Yusufçuk Yusuf

1. YAŞAR KEMAL'İN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI

Yaşar Kemal (Göğceli) 1923 yılında Osmaniye'nin Hemite (Göğceli) köyünde doğdu. Annesi Nigar Hanım, babası Sadık Yaşar Efendi'dir.

Önceleri Van'da yaşayan ailesi, Birinci Dünya Savaşı yıllarında düşman işgali nedeniyle göç etmek zorunda kalmıştır. Bir Kürt aşiretinden olan bu aile bir buçuk yıllık bir göç sonrasında Çukurova'ya yerleşmiştir. Anne tarafının erkeklerinin hemen hepsi eşkıyadır. Yaşar Kemal, Doğu Anadolu'nun İran'dan Kafkasya'ya kadar en ünlü eşkıyası Mahiro'nun kendi dayısı olduğunu ifade eder. Belki eserlerinde eşkıya tipine fazlaca yer vermesinde bunun etkisi olmuştur.

Yaşar Kemal, kendisi için kurban kesildiği bir gün, yanlışlıkla gözüne bıçak değmesi sonucu sağ gözünü kaybeder.

Göç sırasında Sadık Yaşar'ın yolda hasta bir halde bulup büyüttüğü Yusuf adındaki oğulluğu bir gün camide Sadık Yaşar'ı hançerle öldürür. Beş yaşındaki Yaşar Kemal, bu olaya şahit olur. Gördüklerinden etkilenerek kekeme olur. Bu durumu on iki yaşına geldiğinde düzelir. Babası ölünce annesi, amcasıyla evlenir. Yaşar Kemal, bu göç olayını ve babasının Yusuf tarafından öldürülüşünü Kimsecik adlı romanında işlemiştir.

Çocukluk yıllarından itibaren şiire merak salan Yaşar Kemal, çokça halk şiiri ezberlemiş, aşıklarla atışabilir hale gelmiştir. Bir süre sonra, söylediği şiirleri ezberinde tutamayacağını düşünerek 1932'de dokuz yaşında okula başlamıştır. Okul yıllarında saz çalıp bazı aşıklarla tanışır. Aşıklar onun ileride Karacaoğlan gibi bir aşık olacağını düşünürler.

Bir yandan okula gidip bir yandan değişik işlerde çalışmayı sürdüren Yaşar Kemal, 1941'de ortaokul son sınıftan ayrılır. Bu arada 1939'da on altı yaşındayken ilk şiiri "Seyhan" yayımlanır. Bir yandan da köy köy dolaşıp folklorik derlemeler yapar.

İnşaat kontrol memurluğu, arzuhalcilik, ırgat katipliği, tarlalarda amelebaşılık, su bekçiliği, çiftliklerde katiplik, traktör sürücülüğü, Bahçeköy'de öğretmen vekilliği, Adana Ramazanoğlu Kütüphanesi'nde memurluk gibi türlü işlerde çalışırken, aynı zamanda da edebiyatla ilgilenir. Değişik dergilerde şiirleri

yayımlanır. Yeni Işık dergisinin şiir yarışmasında birinci olur. 1943'te ilk kitabı "Ağıtlar" yayımlanır. Aynı yıl solculuk yaptığı gerekçesiyle Adana Pamukpazarı Karakolu'nda on gün yatar. 1950'de Komünist Partisi kurma teşebbüsünden tutuklanarak Kozan Cezaevi'nde üç ay yatar.

1951'de İstanbul'a gelen Yaşar Kemal, Cumhuriyet gazetesinde çalışmaya başlar. Bu arada Thilda Serrero ile tanışır ve onunla evlenir. Lise mezunu olan ve İngilizce ve İspanyolca bilen Thilda, Yaşar Kemal'in eserlerini İngilizceye çevirerek onun yurtdışında tanınmasına yardımcı olur. Evlilikleri boyunca eşine büyük destek çıkan Thilda'dan bir oğlu olur. Thilda'nın ölümünden sonra Yaşar Kemal, 2002'de Semiha Baban'la evlenir.

1955'te kitap haline gelen "İnce Memed" in ilk cildiyle Varlık 1955 Roman Armağanı'nı kazanır.

Daha sonraki yıllarda da çokça eser yazan yazar, çokça da ödül alır. Birçok eseri de oyun haline getirilerek tiyatrolarda oynanır. Bazıları da senaryolaştırılıp sinemaya uyarlanır.

"Alageyik" ve "Karacaoğlan'ın Kara Sevdası" adlı senaryolar Atıf Yılmaz tarafından filme alınır. "Yer Demir Gök Bakır" oyunlaştırılarak 14. Uluslararası Nancy Tiyatro Festivali'nde birincilik kazanır. 1974'te "Ağrıdağı Efsanesi" önce tiyatroya 1975'te de sinemaya uyarlanır. "Ortadirek", "Ovadan Esen Rüzgar" adıyla tiyatrodan oyunlaştırılır. 1981'de "Yılanı Öldürseler" Türkan Şoray'ın yönetmenliğinde filme uyarlanır.

Çok sayıda eser vermiş olan sanatçı, halen İstanbul'da yaşamakta ve yazılarını devam ettirmektedir.

1.2. ESERLERİ

Yaşar Kemal, çocuk yaşta şiire merak sarmıştır. Daha sekiz yaşındayken çok sayıda halk şiiri ezberlemiş olan Yaşar Kemal bu şiirleri ezberinde tutamayacağını düşünerek okuma yazma öğrenmeye karar verir. Okul yıllarında saz çalmayı öğrenir. Bulunduğu yörede aşık edebiyatının gelişmiş olması da onun sanatının gelişmesinde etkili olmuştur. Aşık Ali ve aşık Rahmi'ye çırak olur. Ustaları onun geleceğin Karacaoğlanı olacağını söylerler.

İlerki yaşlarda köy köy dolaşp Koroğlu Destanı anlatır, ağıt, tekerleme, türkü, halk hikayesi derlemeleri yapar. Eserlerinde de bu folklorik birikimin etkisi büyük ölçüde kendisini hissettirir.

Eserlerini oluştururken etkili olan tek öğe folklorik birikimi değildir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Folklorik birikimi
2. Gözlemciliği
3. Yaşantısı
4. Edebiyatçılardan oluşan çevresi ve okudukları.

Gözlemcilik yönü güçlü olan Yaşar Kemal, eserlerinde bu yönünü kullanarak güçlü betimlemeler yapmıştır. Yazdıklarını gerçeğine uygun olarak vermeyi başarmış, inandırıcılığı yakalamıştır.

Birçok romanında kendi yaşadıklarından faydalanmıştır. Otobiyografik bir roman sayılan “Kimsecik” te kendisini ve ailesini anlatmıştır. Çok sayıda işte çalışmış olması da romancılığı için fayda sağlamıştır. Birçok romanında yer alan arzuhalci tipleri kendisinden izler taşımaktadır.

Ortaokul üçüncü sınıftayken okuldan ayrılan Yaşar Kemal, birçok işte çalışmıştır. Bu işlerden biri de Adana Ramazanoğlu Kütüphanesi memurluğudur. Bu kütüphanede yatıp kalkan Yaşar Kemal, o yıllarda çokça kitap okumuş, bir yandan da aydın edebiyatçılarla irtibat içinde olmuştur. Bunlardan bazıları Ali Rıza Yalgın, Ferit Celal Güven, Arif, Abidin ve Güzin Dino’lar, Orhan Kemal, Pertev Naili Boratav, Ahmet Kutsi Tecer, Nurullah Ataç’tır. Böyle bir çevrede bulunmuş olmasının da eserlerini oluşurmada katkısı olmuştur.

İlk şiiri “Seyhan” 1939’da Yaşar Kemal on altı yaşındayken yayımlanır. İlk kitabı “Ağıtlar” ise 1943’te yayımlanır.

Edebiyat hayatına şiirle başlayan Yaşar Kemal, daha sonra hikaye, roman, röportaj türlerinde de eserler vermiştir. 40’a yakın eserinin 23’ü romandır. Yaşar kemal daha çok romanlarıyla ön plana çıkmış bir sanatçıdır. Eserlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1.2.1. Şiirleri

- 1.2.1.1. Seyhan
- 1.2.1.2. Masal
- 1.2.1.3. Korku
- 1.2.1.4. Halay
- 1.2.1.5. Zafer
- 1.2.1.6. Işık
- 1.2.1.7. Güzelleme
- 1.2.1.8. Bekle
- 1.2.1.9. Misafir
- 1.2.1.10. Ağıt
- 1.2.1.11. Yalnızlık
- 1.2.1.12. Merhaba

Yaşar Kemal'in yayımlanmamış şiirleri de vardır.

1.2.2. Hikayeleri

- 1.2.2.1. Sarı Sıcak
- 1.2.2.2. Bütün Hikayeler
- 1.2.2.3. Bir Ada Hikayesi
 - 1.2.2.3.1. Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana
 - 1.2.2.3.2. Karıncanın Su İçtiği
 - 1.2.2.3.3. Tanyeri Horozları
- 1.2.2.4. Kitaplarına Alınmayanlar
 - Gülizarla Ninesi
 - Lodosun Kokusu
 - Zeytinlik

1.2.3. Romanları

- 1.2.3.1. İnce Memed Dörtlüsü
 - 1.2.3.1.1. İnce Memed I
 - 1.2.3.1.2. İnce Memed II
 - 1.2.3.1.3. İnce Memed III

- 1.2.3.1.4. İnce Memed IV
 - 1.2.3.2. Çukurova Gerçekleri
 - 1.2.3.2.1. Teneke
 - 1.2.3.2.2. Yılanı Öldürseler
 - 1.2.3.2.3. Höyükteki Nar Ağacı
 - 1.2.3.3. Dağın Öte Yüzü Üçlüsü
 - 1.2.3.3.1. Ortadirek
 - 1.2.3.3.2. Yer Demir Gök Bakır
 - 1.2.3.3.3. Ölmez Otu
 - 1.2.3.4. Anadolu Efsaneleri
 - 1.2.3.4.1. Üç Anadolu Efsaneleri
 - 1.2.3.4.2. Ağrıdağı Efsanesi
 - 1.2.3.4.3. Binboğalar Efsanesi
 - 1.2.3.4.4. Çakırcalı Efe
 - 1.2.3.4.5. Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca
 - 1.2.3.5. Akçasazın Ağaları Üçlüsü
 - 1.2.3.5.1. Demirciler Çarşısı Cinayeti
 - 1.2.3.5.2. Yusufçuk Yusuf
 - 1.2.3.5.3. Anavarza (Yayımlanmamıştır.)
 - 1.2.3.6. İstanbul Serisi
 - 1.2.3.6.1. Al Gözüm Seyreyle Salih
 - 1.2.3.6.2. Deniz Küstü
 - 1.2.3.6.3. Kuşlar da Gitti
 - 1.2.3.7. Kimsecik Üçlüsü
 - 1.2.3.7.1. Yağmurcuk Kuşu
 - 1.2.3.7.2. Kale Kapısı
 - 1.2.3.7.3. Kanın Sesi
-
- 1.2.4. Röportajları
 - 1.2.4.1. Çukurova Yana Yana
 - 1.2.4.2. Çocuklar İnsandır
 - 1.2.4.3. Bu Diyar Baştanbaşa

1.2.4.3.1. Nuhun Gemisi

1.2.4.3.2. Yanan Ormanlarda Elli Gün

1.2.4.3.3. Peri Bacaları

1.2.4.1.4. Bir Bulut Kaynıyor

Yaşar Kemal eserlerinin birçoğuyla ödül almıştır. Dünyaca tanınmış olan eserleri birçok dile çevrilmiştir. Kimi oyunlaştırılarak sahnede oynanmıştır, kimi de sinemaya uyarlanmıştır. “Alageyik”, “Karacaoğlan’ın Kara Sevdası”, “Ağrıdağı Efsanesi”, “Yılanı Öldürseler” filme uyarlanmış eserleridir.

“Ağrıdağı Efsanesi”, “Teneke”, “Ortadirek”, “Yer Demir Gök Bakır” da tiyatrodan oyunlaştırılmıştır.

Romanlarından Akçasazın Ağaları’nı üç cilt olarak planlamış, “Anavarza” henüz yayımlanmamıştır.

Halen İstanbul’da yaşayan Yaşar Kemal, yazarlığını sürdürmektedir.

1.3. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Yaşar Kemal’in yetişmiş olduğu Çukurova bölgesi, halk kültürü açısından zengin bir bölgedir. Bu durum, yazarın çocukluğundan itibaren edebiyatla iç içe olmasını sağlamıştır. Düzenli bir eğitim alamamış olmasına rağmen aşık edebiyatıyla yakından ilgilenmiş olması onun edebiyatçı kişiliğinin temelini oluşturmuştur.

Daha çocukken şiirler ezberleyen Yaşar Kemal, Aşık Ali, Aşık Rahmi gibi aşıklardan ders almış, onların takdirini kazanmıştır. İlk şiiri “Sahra” on altı yaşındayken yayımlanmıştır.

Gençlik yıllarından itibaren ünlü edebiyatçılarla bir arada bulunması da edebi kişiliğinin oluşmasında etkili olmuştur. Bir yandan bu kişilerle irtibat halinde iken bir yandan da çokça kitap okumuştur. Okuduğu bazı yabancı ve Türk yazarlardan da etkilenmiştir.

Cervantes’in “Don Kişot”unu, Alexandre Dumas Fils’in “Kamelyalı Kadın”ını defalarca okumuştur. Etkilendiği diğer yazarları kendi ifadesiyle aktaralım: “Benim temelimde ne kadar Balzac, Dostoyevski, Gogol, Çehov varsa o kadar da Köroğlu olduğumu sanıyorum.” (Alpay Kabacalı, Yaşar Kemal ile “Anlatım Sanatı” Üzerine Söyleşi, Yazko Edebiyat, S.27, 1983: 120.)

Bunların yanında Zola, Tolstoy, Foulkner, Stendhal gibi yazarları da sayabiliriz.

Türk Edebiyatı'nda ise Nazım Hikmet ve Aziz Nesin'i beğenir. Bir roman yazmaya başlamadan, dilini canlı tutabilmek için Nazım Hikmet'i okuduğunu ifade eder. Aziz Nesin gibi de çok eser vermek istediğini belirtir.

Yaşar Kemal eserlerinde Geleneksel Halk Kültürümüzle Batı Kültürünü birleştirmeye çalıştığını söyler. Yazar halk kültürümüzü sahiplenmekte, onlardan çağdaş bir edebiyat oluşturmada faydalanmaktadır. Yazılı edebiyatın, sözlü edebiyatın sonucu olduğunu savunan yazar, aydınımızın "halk aşısı"yla aşılması gerektiğini savunur.

Yazın hayatına şiirle başlayan Yaşar Kemal, daha sonra hikaye ve romana yönelmiştir. 40'a yakın eserinin 23'ü romandır. Romanlarıyla ön plana çıkmış, yazdığı şiirlerin çoğunu yayımlamamıştır.

Cumhuriyet gazetesinde göreve başladıktan sonra röportaj türünde de eserler veren Yaşar Kemal, röportaj türünün zor bir tür olduğunu ifade eder. Bu türde de başarılı eserler verir. Bunu, gözlemciliğine borçludur. Röportaj eseri oluşturmadan önce bölgeyle ilgili araştırmalar yapar. Böylece daha realist eserler ortaya koyar.

Eserlerinin birçoğu çok sayıda dile çevrilmiş olan Yaşar Kemal, dünyanın birçok ülkesinde tanınmış bir yazardır. Bunda ilk eşi Thilda'nın da katkıları büyüktür. Çok fedakar bir eş olan Thilda İngilizcesi sayesinde Yaşar Kemal'in eserlerinin çevirisini yapmış, onun yurtdışında da tanınmasına yardımcı olmuştur.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Yaşar Kemal'in eserlerindeki başarısında folklorik birikiminin, gözlemciliğinin, kendi yaşantısının, edebiyatçı bir çevreyle irtibatının ve çok okumasının etkisi vardır. Birçok eserinde halk türkülerine, ağıtlarına, efsanelerine örnekler vermiş, Yörük kültürünü, çadırlarını, kilimlerini canlı bir dille anlatmıştır.

Gözlemci yönünü kullanarak canlı doğa betimlemeleriyle eserlerini güçlendirmiştir. Bazen bu betimlemeleri çok uzun tutmuş, bu nedenle de eleştirilmiştir.

Cemil Meriç, Demirciler Çarşısı Cinayeti ile ilgili görüşlerini belirtirken, "Çenesi düşük bir kocakarı hikayesi" ifadesini kullanmıştır. Atilla İlhan'da onun sözü çok uzattığını, yaprağı 40 dakikada ağaçtan düşürdüğünü belirtmiştir.

Yaşar Kemal, anne tarafındaki erkeklerin hepsinin eşkıya olduğunu söyler. Özellikle dayısı Mahiro, çok ünlü bir eşkıyadır. Bu durum onun eşkıya romanları yazmasında etkili olmuştur. Ayrıca kendi ailesinin Arap atları yetiştirmesi, onun eserlerinde atlarla ilgili detaylı bilgiler vermesinde yardımcı olmuştur.

İstanbul'a gitmeden önce, inşaat kontrol memurluğu, arzuhalcilik, ırgat katipliği, amelebaşılık, su bekçiliği, öğretmen vekilliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü gibi birçok işte çalışmış olan yazar, eserlerinde bu birikiminden de yararlanmıştır. Özellikle arzuhalci tipler kendisinden izler taşımaktadır.

Çukurova gibi halk kültürü açısından zengin bir bölgede yetişmiş olması ve edebiyatçı çevrelerle yakın irtibatta bulunması da onun edebi kişiliğinin gelişmesinde etkili olmuştur.

Yaşar Kemal, eserlerinin çoğunda sıradan halkı ezen eşraf ve ağaları, rüşvet yiyen devlet memurlarını, ezilen halkı ve bütün bunlara karşı koyan erdemli eşkıyaları işlemiştir: İnce Memed, Çakırcalı Efe, Filler Sultanı... Yine eserlerinin çoğunda Çukurova'yı ve Çukurova insanını ele almıştır. Ancak Çukurova dışındaki yerleri işlediği eserleri de vardır: İstanbul Serisi, Çakırcalı Efe gibi.

Eserlerinin bazılarında değişen yaşam şartlarını ve değişen düzeni işlemiştir. Akçasazın Ağaları serisinde göçebeliğin yerini tarımcılığın alışını ve bununla beraber feodalitenin değerini yitirini ele alır. Yine Binboğalar Efsanesi'nde de insanların yerleşik düzene geçişiyle yok olan Yörük kültürünü, Deniz Küstü'de ve Kuşlar da Gitti'de de insanların tahribiyle doğanın dengesini yitirmesini işlemiştir.

Yaşar Kemal, kullandığı "dil" ile, ele aldığı "yabancılaşma" teması ile, "psikolojik ufuklar"la ve "lirizm"le romana yenilikler getirdiğini belirtir.

Çocukluğundan itibaren edebiyatın içinde olan Yaşar Kemal, halen İstanbul'da yaşamakta ve yazılarını sürdürmektedir.

2. YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA SOSYAL İLİŞKİLER AÇISINDAN ŞAHIS KADROSU

2.1. İNCE MEMED

İ.M. 1, İ. M 2, İ.M.3, İ.M.4 olmak üzere dört ciltten oluşan bu eserde Çukurova bölgesinde yaşayan köy halkının ağalar, beyler ve bürokratlar tarafından ezilmesi ve bunlara karşı koyan İnce Memed adlı eşkıyanın efsanesi anlatılmaktadır. İnce Memed aklımıza gelen anlamıyla yol kesip adam öldüren, adam soyan eşkıya değildir. Ağalık sisteminin ezdiği köylü insanını koruyup kollamakla vazifeli “mecbur” insandır.

Bu roman serisinde sosyal kurguyu oluşturan ve çatışmayı hazırlayan birkaç gruptan söz edebiliriz.

Birinci ciltte İnce Memed'in çocukluğu, ağalık sisteminden yediği darbeler, annesinin ağa tarafından öldürülmesi gibi hazırlayıcı sebepler anlatılır. Ferdî düşmanlığı nedeniyle dağlara çıkıp eşkıya olan İnce Memed'in başından türlü maceralar geçer İ.M. 1'in sonunda köyün zalim ağası Abdi Ağa'yı öldürerek kayıplara karıştır. Halkın gözünde yücelmiş, onların sevgisini kazanmıştır artık.

İkinci ciltte toprak sevdası yüzünden köylüye türlü eziyetler yapan Arif Saim Bey ve Ali Safa Bey ele alınır. Bu arada Abdi Ağa'nın yerini kardeşi Hamza Ağa almış, Abdi Ağa'yı aratır olmuştur. Bu ciltte de İnce Memed, Ali Safa Bey'i ve Hamza Ağa'yı öldürür ve ortadan kaybolur.

Üçüncü ciltte İnce Memed, kendi çıkarları için köylünün hakkını hiçe sayan, onları sömüren ağalara karşı savaşıır. Cildin sonunda Mahmut Ağa'yı öldürür.

Dördüncü ciltte düze inip sakin bir hayat süren İnce Memed, çeltik ekerek halkın sıtmaya tutulmasına, ölmesine göz yuman Şakir Bey'i öldürür ve tekrar dağa çıkar. Cildin sonunda da Arif Saim Bey'i öldürüp “imi timi belirsiz olur.”

İnce Memed serisinin dört cildindeki şahıs kadrosunu sosyal ilişkiler ekseninde şöyle sınıflandırabiliriz:

2.1.1. Direnişin Temsilcileri

2.1.1.1. İnce Memed

Romanın başında Değirmenoluk köyünde annesiyle beraber yaşayan bir

çocuktur. Babası ölmüştür. 11 yaşındaki Memed’le annesi tarla sürüp geçimlerini sağlamaya çalışmaktadır. Ancak bütün köylünün olduğu gibi bunların da başında bir dert vardır: Abdi Ağa... Dikenlidüzü’ndeki beş köyün ağası olan Abdi Ağa, Derimenoluk köyünde yaşamakta, tüm köy halına zulüm yağdırmaktadır. Memed’le annesi de onun eziyetleri karşısında çaresizdirler.

Romanın başında Memed kendi köyünden kaçmıştır. “O köy”ü aramaya çıkmıştır. Arkadaşı Dursun’dan duyduğu bir yerdir “o köy”. Kendilerinininkine benzemeyen bir yerdir orası. Geldiği köyde evine misafir olduğu Süleyman Emmi’ye aradığı yeri şöyle anlatır:

“Dursun bana dedi ki... Bizim köyde, dedi, çocukları dövmezler. Çocukları çifte salmazlar. Bizim köyün tarlalarında, dedi, çakırdikeni bitmez. Ben oraya gidiyorum işte.” (İ.M. 1, 2004: 19)Daha romanın başında bu sözleri söyleyen Memed, içinde bulunduğu hayat şartları karşısında sessiz kalmayan, bu duruma karşı koyma cesaretini kendinde bulan bir kişilik sergilemektedir. Abdi Ağa tarafından çok dayak yemiş, tarla işlerinde ezilmiş bir çocuk olan Memed, daha insanca yaşamının yollarını aramaya koyulmuştur. Çalışıp didinip kazandığını Ağa’ya yediren zavallı köy insanlarının koyun gibi güdülmesine karşın, Memed, bu insanlar arasından sivrilip başkaldırının temsilcisi olacaktır.

Memed’in aradığı yerde tarlalarda mahsule zarar verecek çakırdikeni de yoktur. Çakırdikeni bir semboldür. Tıpkı halkı sömüren ağalar gibi o da toprağı verimsizleştirir. Onun olduğu toprakta “ne ot biter ne ağaç yetişir.” (İ.M. 1,2004: 12) Memed’in Süleyman Emmi’ye anlattıkları aracılığıyla Ağa’yla olan münasebetlerinden de haberdar oluyoruz:

“Beni döve döve öldürürdü. Hem çift sürdürürdü çakırdikenlikte yalınayak. O da ayazda. Hem öldürürdü. Birinde beni bir dövdü, bir dövdü... Bir ay yataktan kalkamadım. Herkesi döver ya, beni çok döver. Anam diyor ki, Sarı Hocanın muskası olmasaymış, ben ölürmüşüm...” (İ.M. 1, 2004: 23) Bu söylediklerinden, İnce Memed’in Abdi Ağa’dan çok çektiğini, çocukluğunu çocuk gibi yaşayamadığını anlıyoruz. Bunlar ilerde İnce Memed’in Abdi Ağa’ya karşı tavır almasına sebep olacak hazırlayıcı gelişmelerdir. Babası öldükten sonra ellerinde ne var ne yoksa hep Abdi Ağa almıştır.

İnce Memed, bir gün köyüne geri döner. Abdi Ağa olanları öğrenip sinirlenir

ama Memed'i dövmez. Memed, anasıyla günlerce tarlada çalışır. Harman işi bitince buğdayı eve taşımazlar. Çünkü Abdi Ağa gelip hakkını alacaktır. Ağa gelir ama çok adaletsiz bir şekilde buğdayı pay eder. "Dörtte üçü bize, birisi de Döneye" (İ.M. 1, 2004: 52) diyerek ürünün büyük bir kısmına el koyar. İnce Memed'i köye döndüğünde dövmeyen Ağa bunun acısını fazlasıyla çıkarır. O kış, ana oğul için çok güç geçer. Yiyecek yemek, yakacak odun bulamazlar. Tek ineklerini de Ağa'ya verip, karşılığında buğday alırlar. Zaman zaman köylü de gizlice yiyecek bir şeyler getirir.

İnce Memed'in sevdiği bir kız vardır; adı Hatçe. Onunla küçüklükten beri birbirlerini sevmekte, evlenmeyi düşünmektedirler. Abdi Ağa bu konuda da çomak sokar Memed'in işine. Yeğeni Veli ile Hatçe'yi nişanlarlar. Hatçe bu duruma razı değildir. İnce Memed, Hatçe'yi kaçıır. Ormana kaçar, gizlenirler. Hatçe, Memed'in karısı olur. Abdi Ağa, Topal Ali'ye iz sürdürerek onların yakınına kadar gelir. Memed, ateş eder; Veli ölür, Ağa yaralanır. İnce Memed, Hatçe'ye köye dönmesini, sonra geri gelip onu olacağını söyler. İnce Memed, bu olaydan sonra dağlara gizlenir. Bu olanlar, onu dağlara, dolayısıyla da eşkıyalığa sürükler.

Bir zaman sonra eşkıya çetelerinin arasına karışan İnce Memed, onların suçsuz insanlara zarar vermelerine tahammül edemez. Çünkü o bir "erdemli eşkıya"dır. Yol kesip adam öldüren, adam soyan zalim eşkıya tipine çok uzaktır. Dağlara çıkmaya mecbur kalmıştır.

Bir süre dağlarda gezdikten sonra Memed, Abdi Ağa'nın Hatçe'ye iftira atıp onu hapse attırdığını, anasını da öldürdüğünü öğrenir. Bu olaylar İnce Memed'in kinini daha da artırır. Artık Abdi Ağa'nın ölmesi gerekmektedir. Abdi Ağa ölürse her şey düzelecektir. Başlangıçta onu Abdi Ağa'yı öldürmeye iten sebepler tamamen şahsi görünmektedir. Ama sonra bu iş, şahsi olmaktan çıkıp sosyal bir dava halini alacaktır.

İnce Memed dağlardayken, jandarmayla çarpışırken, köylerde gizlenirken köy halkı ona çok yardım eder. Gerektiğinde onu evlerinde gizler, ölmek pahasına da olsa jandarmaya teslim etmezler. Böylece canını koruyan Memed, Abdi Ağa'nın gizlendiği evi bulup ateşe verir. Tam öldü derlerken, bir kadının onu yatakların arasına sarıp evden çıkardığı öğrenilir.

İnce Memed, Hatçe'yi ve Hatçe'nin hapishane arkadaşı İraz'ı hapisten kaçıır.

Dağlarda bir çarpışma sırasında Hatçe, doğum yapıp ölür. Oğlunu Iraz büyütür.

İnce Memed, af çıkınca düze inmeyi ister. Zaten gönülsüz eşkıyalık yapmaktadır. Ama Hürü Ana onu tetikleyici rol oynar. Onu, öcünü alması gerektiğine inandırır. Böylece Memed, kasabada gizlendiği evde Abdi Ağa'yı bulup öldürür. Böylece köy insanının kanını emen bu insan ortadan kalkmıştır. Her şey güllük gülistanlık olacaktır. İ.M. 1'in sonunda Memed, kayıplara karışır.

İ.M. 2'de geri dönen İnce Memed, olanlar karşısında bir çöküş yaşar. Abdi Ağa gitmiş ama yerini ondan bin beter olan ağabeyi Hamza Ağa almıştır. Köylü, Abdi Ağa'yı arar olmuştur. Memed'in bu durum karşısında olaylara bakış açısı değişir:

“Abdiyi öldürdük. Zalim, imansız bir adamdı. Anam gitti, Hatçe gitti. Ben de dağlara düştüm. Ölümün ardınca yürüyorum. Ne oldu? Kel Hamza geldi. Hiç aklıma gelmezdi. Kel Hamzanın gelip de köye çökeceği... Toprağı geri alacağı, köylüyü beterin beteri hallere sokacağı. Hiç aklıma gelmezdi... Şimdi Kel Hamzayı öldüreyim diyorum; yerine bin beter bir Kel Hamza daha gelecek.” (İ.M. 2,2004: 208) Önceleri Abdi Ağa ölünce her şeyin düzeleceğini düşünen İnce Memed, Hamza'nın gelip de köylüye daha çok çektirdiğini duyunca “Abdi gider Hamza gelir.” Fikrine sabitlenir:

“Abdi gitti, Hamza geldi. Bir Hamza, bin Abdi etti... Eeee, benim emeklerime, çektiklerime ne oldu, nereye gitti?” (İ.M. 2, 2004: 233)

Memed, ümitsizliğe düşmüştür. Çabalarının boşa gitmiş olması onu karamsarlığa iter. Ağaların sonunun gelmeyeceğini, bu nedenle de çabalamasının boşa gideceğini düşünür.

Köylülerin tek problemi Hamza Ağa değildir. Aynı zamanda Ali Safa Bey ve Kozan Mebusu Arif Saim Bey de köylüye eziyet etmektedirler. Toprak hırsı yüzünden hükümet adamlarıyla da birlikte hareket ederek halka türlü türlü zulüm ederler. Bütün bunlar Memed'in kulağına gelir. İnsanlar ondan yardım umarlar.

Ağalardan, Beylerden, Hükümetten çok çeken köy insanı, Memed'i bir umut olarak göklere çıkarır:

“Daha neler neler olacak şahinim burada uykudayken. Yeter ki onun gölgesi eksik olmasın Çukurova düzünün üstünden. İsterse kıyamete kadar böylece, sümüğünü çeke çeke uyusun. Onun gölgesi bize yeter. Eden bulacak. Yeter ki

toprağımıza bir şahin gölgesi düşsün. (...)" (İ.M. 2, 2004: 312) Köylü, onun varlığını hissetmekle bile kendisini daha emniyette hissetmektedir. Onun tılsımlı bir kişi olduğuna, ona kurşun geçmediğine inanmışlardır. İnsanlar kendisine bu kadar bel bağlamışken olaylara ilgisiz kalamaz İnce Memed. Sonunda dayanamaz, İ.M. 2'nin sonunda hem Ali Safa'yı hem de Hamza Ağa'yı öldürür. Sonra da yine kayıplara karışır.

İ.M. 3'te İnce Memed yaralanmıştır. Köylü ise yine ağaların elinden çekmektedir. Sadece ağalardan değil, devlet adamlarından da çekmektedirler. Daha çok eşraf, ağalar ve köylüler etrafında gelişen İ.M. 3'te İnce Memed, çok fazla ön plana çıkmaz. Ancak onun geri planda kalması, unutulmasına neden olmaz, aksine halkın gözünde daha da yüksek mertebelere gelmesini sağlar.

İnce Memed, bu ciltte iyice abartılı bir üne kavuşur. Herkes onun ermiş olduğuna inanmıştır. Hatta Murtaza Ağa'nın karısı Hüsne Hatun bile onun hakkında şu sözleri söyler:

"İnce Memed Düldül dağındaki Kırk Ölmezlerin arasına götürülmüş. Çok yakında, yalın kılıçlı, yeşil donlu bin kişiyle zuhur edecek... Zuhur ve huruç edecek, inecek Çukurovaya, bütün Çukurovayı ele geçirecek. Malı çok olandan alıp, malı olmayanlara verecekmış. Zuhur ve huruç ettikten sonra Çukurovada ve hem de koca Toroslarda kurt ile kuzu birlikte yayılacaktı. Herkes çalışacak, herkes eşit kazanıp eşit yiyecekti. Kimsenin kimsede gözü kalmayacaktı." (İ.M. 3, 2004: 193) Hüsne Hatun'un söyledikleri aslında bütün yöre insanının inancını özetler niteliktedir. Onlar, Memed'i kesin kurtuluşlarının temsilcisi saymaktadırlar. Köylü kimi zaman işlerine gelmeyince döneklik yapıp Memed'i yerden yere vursa da ona gönülden inanmıştır aslında. Hüsne Hatun'un sözlerinde anlatıcının dünya görüşü de gizlidir. Komünizm anlayışında da zaten herkesin eşit çalışıp eşit yemesi ilkesi hakimdir.

Köylüler İnce Memed'in tılsımlı olduğuna da inanmaktadırlar. Ona kurşun geçmediğini düşünürler. Hürü Ana onu yaralı olarak bulunca, onu Kırkgöz ocağına, Anacık Sultan'a götürür. Anacık Sultan, ona kurşun geçmemesi için tılsımlı bir yüzük verir. Tılsımlı bir de gömlek verir. Bazıları da onun, sadece gözünden öldürülebileceğini söyler. Bu, Tepegöz'ü hatırlatmaktadır. Onun atı da tıpkı Köroğlu'nun Kırat'ı gibi olağanüstüdür. Hatta öylesine atıyla özdeşleşmiştir ki, Yüzbaşı Faruk sonunda şunları söyler:

“İnce Memed’in canı bu attadır sizden bunun ölüsünü ya da dirisini istiyorum.” Yüzbaşı bile olağanüstü çabasına rağmen Memed’i öldüremeyince böyle bir düşünceye inanmak zorunda kalmıştır.

Bu arada İnce Memed için Vayvaylıların İ.M. 2’de yaptırdığı eve Seyran adında bir kız yerleşmiştir. Seyranla İ.M. 3’te bir yakınlaşma yaşayan Memed, onunla Vayvay köyünde evlenir. Seyran da olağanüstü bir güzelliğe sahiptir. Zaten İnce Memed gibi olağanüstü birine de böylesi olağanüstü bir güzellik yakışır.

Bu ciltte İnce Memed’in dinî şahıslarla münasebeti artar. Anacık Sultan tarafından ilgi görmesi, Ferhat Hoca adındaki imamın ona tam destek vermesi dikkat çekicidir. Belki Yaşar Kemal, onun dini mercilerce de desteklenmesini uygun görmüştür. Böylece İnce Memed’in haklılığı, dinen de meşrulaştırılmış olmaktadır. Hatta Ferhat Hoca İ.M. 2’de “Zulme karşı koymamak kafirliktir” deme cesaretini göstermiş, İ.M. 3’te daha da ileri giderek İnce Memed çetesine dahil olup Memed’in sağ kolu olmuştur.

İnce Memed, başından beri olduğu gibi, bu ciltte de affa uğrayıp düze inmeyi planlar. Hele “Ağalar bitmez. Abdi gider, Hamza gelir” düşüncesine inandıktan sonra düze inip, Seyran’la sakin bir hayat kurma planları yapar. Ancak meydana gelen olaylar onu yine dağlara sürükler. Mahmut Ağa Çiçeklidere köyünde İnce Memed’i çetesiyile kısıtır. Köyün kadınlarının yardımıyla bu çemberden kurtulan Memed, Mahmut Ağa’nın peşine düşer. Cildin sonunda Mahmut Ağa’yı öldürür.

İnce Memed dördüncü ciltte yerleşik hayata geçme konusunda daha kararlı görünmektedir. Çeteyi Ferhat Hoca’nın idaresine bırakıp kendisi, Seyran ve Hürü Ana’yla Akyalı’ya yerleşir. Bir süre sakin bir hayat yaşar. Ama bu bölgede Şakir Bey adında bir toprak sahibi vardır ki, o adam Memed’in yeniden dağlara çıkmasına sebep olur. Çeltik ekerek insanların sıtmaya yakalanmasına, çocukların ölmesine sebep olmaktadır. İnsan hayatını hiçe sayan bu adam için para kazanmanın sınırı yoktur. Üstelik ona karşı koyduğu için öğretmen Nejad’ı da vurdurtur. İnce Memed, olanlara daha fazla tahammül edemez. Çünkü o, böylesi yolsuzluklara tahammül edemeyecek bir “erdemli eşkıya”dır. Sonunda Memed, Şakir Bey’i öldürüp tekrar dağlara çıkar.

Arif Saim Bey, diğer ağaların kışkırtmasıyla Memed’e yönelmiştir. Onun bulunması için Anacık Sultan’ı getirtir. Yüzbaşı Faruk ile Onbaşı Kertiş Ali ona

hakaret edince Anacık Sultan kahrından ölür. Birçok köylüye eziyet eder. Arif Saim Bey'in yaptıkları Memed'in kulağına gelir. Dördüncü cildin sonunda Arif Saim Bey'i de öldürür.

Dört ciltte de adam öldüren Memed, aslında bunları istemeden yapmıştır. Bütün bunlar onun kişiliğiyle hiç bağdaşmayan olaylardır. O, eziyet gören, horlanan, kendisini savunmayı beceremeyen köy halkının hakkını korumaya “mecbur” olduğu için adam öldürmüş adam soymuştur. İnce Memed'in “mecbur adam” oluşunu Sarı Ümmet şöyle ifade eder:

“Yazık olacak sana İnce Memed. Sen soluk aldıkça fakir fıkaranın umudusun, istersen hiçbir şey yapma. Sen eşkıyalığı bırakacak cinsten bir insan değilsin, buna hiç umutlanma. Sen içinde başkaldırma kurduyla doğmuşsun, başka türlü yapamazsın.” (İ.M. 3, 2004: 487) Soyduğu kişilerin de parasının bir kuruşuna dokunmamış, tamamını ihtiyaç sahiplerine dağıtmıştır. Yani Köroğlu gibi, Çakırcalı Efe gibi “Zenginden alıp fakire vermiştir.” Aslında İnce Memed, karınca bile incitemeyecek kadar yumuşak bir insandır. Kendisini müdafaa için bir yılanı doğru tüfeğini doğrulttuğu anda yılanı istemeden öldüren İnce Memed, şöyle düşünür:

“Memed tüh, diye içinden geçirdi, eli ayağı kesilmiş, yüzü apak kağıt gibi olmuş, yüreği delicesine atıyordu, tüh, uğurumuzu öldürdük.” (İ.M. 4, 2004: 15) der. Bir insanı öldürmeyi bırakın, zararlı bir yılanı bile öldürdüğüne üzülecek kadar yufka yürekli olarak çizilmiştir Memed. Bu aslında Yaşar Kemal'in ona tam destek verişinden de kaynaklanmış olabilir. İnce Memed'i her yönden öylesine kusursuz tanıtmıştır ki, okuyucu ister istemez kendisini onun safında hissetmek durumuda kalır. Karşıt güçler, ilk fırsatta çıkarları için bölüp parçalayabilecek özelliklerde anlatılırken, Memed, kişiliğiyle, haksızlığa uğramasıyla, hatta fizikî görünümüyle suçsuz, zavallı, güçsüz “mecbur” olarak okuyucuya sunulur. Okuyucu da bu durumda ister istemez onun yanında hisseder kendini.

Bedenen de beklendiği gibi değildir İnce Memed. İri yarı, cüsseli biri olduğunu düşünen herkes, onu görünce adeta hayal kırıklığı yaşar. Mahmut Ağa Çiçeklidesi'nde ilk defa gördüğü İnce Memed'i çelimsiz görünüşünden dolayı aşağılar:

“ ‘Vay anasını, süt dökmüş kediye benziyorsun ulan, İnce Memede hiç benzemiyorsun’. Muhtara döndü. ‘İyi bak şu babayığide, şu aç kalmış bir sığana

benzeyen Toros dağlarının kahramanına! Bu adam İnce Memed mi?’ ” (İ.M. 4, 2004: 590) Mahmut Ağa dalga geçtiği bu çelimsiz kahraman tarafından hayata veda edecektir.

2.1.1.2. Hürü Ana:

İnce Memed’in köyünde yaşayan yaşlı bir kadındır. Memed’i çok sever. Ayrıca her ümitsizliğe düştüğünde ona sözleriyle cesaret verir. Hatta Memed’i tetikleyen bir unsurdur diyebiliriz. Tıpkı Teneke’deki Zeyno Karı gibi pasifleşen kahramanı uyandıran, harekete geçiren kadın kahramandır.

İnce Memed, Abdi Ağa’yı öldürmekten vazgeçtiği zaman Hürü Ana ona şunları söyler:

“Memed! Hatçeyi yedirdin onlara da şimdi teslim olmaya mı gidiyorsun? Abdi Ağa gelecek gene köyde paşa gibi oturacak. Sen teslim olmaya mı gidiyorsun? Avrat yürekli. Dikenlidüzü bir bu yıl aç kalmadı. Bir bu yıl bol bolamadı ekmek yedi. Gene Abdi Ağayı başımıza bela mı edeceksin? Nereye İnce Memed? Teslim olmaya mı gidiyorsun?” (İ.M. 1, 2004: 433) Hürü Ana sürekli İnce Memed’i koruyan, kollayan, dik başlı cesur bir kadındır. İnce Memed “Abdi gider Hazma gelir.” düşüncesiyle eşkıyalığı bırakmayı her düşündüğünde, Hürü Ana ağır sözleriyle onun hem yüreğine oturtur, hem de onu yüreklendirir.

Battal Ağa, Hürü Ana’nın İnce Memed’in içindeki kurtlardan biri olduğunu söyler:

“Hürü senin içindeki kurdun birisidir.” (İ.M. 3, 2004: 471)

İnce Memed’in ikinci ciltte dönmesinden sonra ona Hamza’nın yaptıklarını da o anlatır. Böylece Memed, kendisi yokken köylünün Hamza Ağa’dan neler çektiğini öğrenir. Hamza’ya karşı görevini, yapılması gerekenleri hisseder.

Hürü Ana sadece Memed’i değil tüm köylüyü tetikler:

“Siz erkek değil misiniz, insan değil misiniz, İnce Memedin de iki gözü, iki eli, iki kulağı var, sizin de... İnce Memed vurulursa vurulsun. Koçyiğit Köroğlu yitti gitti de bir daha gelmedi, Kırklara karıştı da dünya duruldu mu, Demircioğlunu delikli demir deldi de dünya Demircioğlusuz mu kaldı, Gizik Duranı vurdular da ne oldu, dünya padişaha mı kaldı, öldürsünler İnce Memedi, öldürsünler...” (İ.M. 3, 2004: 246) Teneke’deki Zeyno Karı gibi, köylünün karşısında bağıra çağıra

erkekçesine konuşur.

2.1.1.3. Topal Ali:

İz sürmede başarılı, ün salmış bir kişidir. İ.M. 1’de Memed’le Hatçe kaçtığı zaman karşımıza çıkar. Abdi Ağa, onu İnce Memed’in izini bulmak için görevlendirir. İnce Memed’i ele vermeyi istemese de içindeki arzu onu izin peşinde yürümeye zorlar. Memed’le Hatice’nin yerini bulur. Memed, gizlendiği yerden Ağa’yla yeğenini vurup kaçar. Topal Ali’ye bütün köy halkı kızar. Bundan duyduğu pişmanlıkla Ali kalben Memed’in adamı olur. Bundan sonraki iz sürmelerde herkesi yanıltır. Memed’i ele vermez. Hatta başkalarının da Memed’in izini sürmesine engel olur.

Artık Topal Ali İnce Memed’in en has adamlarından olmuştur. Ama bunu dışardan kimse bilmez. Murtaza Ağa İnce Memed’den korktuğu için Topal Ali’yi yanına alır. Onu yedirir içirir. İnce Memed tehlikesinin geçtiği zamanlarda onu kovar, İnce Memed’in geleceği korkusu yeniden başladığında ise onun ayaklarına kapanır. Topal Ali ise onun yanında kalmaktan memnun olur. Çünkü hem kendisi hem de ailesi açlıktan kurtulur.

2.1.1.4. Öğretmen Zeki Nejad:

Akyollu köyünde yaşayan aydın insanı temsil eden birisidir. Çeltik ekerek insan hayatını tehlikeye atan, bu konuda hiçbir engel tanımayan Şakir Bey’e karşı direnişin sembolüdür.

Zeki Nejad ölümlere yol açan uygunsuz çeltik ekiminin önüne geçmek için çok uğraşır. Bu yönüyle Teneke romanındaki Zeyno Karı’yı hatırlatır. Ama aralarında büyük fark vardır: Zeyno Karı cahil, sıradan bir köylü olarak olaya bağırıp çağırmakla karşı koymaya çalışırken, Zeki Nejad aydın bir tip olarak daha yasal yöntemler kullanır. Ankara’ya telgraflar çeker, resmî mercilerle görüşür. Ancak ikisinin de ortak yönü şudur: Girişimleri boşa çıkar, rüşvete karşı koyamazlar:

“Zeki Nejad ve arkadaşları istiyorlardı ki, çeltik yasası iyi uygulansın. Köylerin üç bin metreden daha az yakınına çeltik ekilmesin. Kesik sulama dedikleri, köyleri bataklıkların ortasında koyan yasanın uygulanma olanağı yoktur. Bu korkunç yalandan vazgeçilsin. Ova sıcak, sıtmalık bir bölgedir, burada sıtmadan nice

uygarlıklar sönmüştür, burada çeltik ekimi toptan yasaklansın. İstediklerinin hiçbirisi olamıyordu, olamayacaktı da, çünkü dehşet bir rüşvet ağı kurulmuş, en namuslu bir kişi bile o ağa düşmekten kurtulamıyordu.” (İ.M. 4, 2004: 268) Zeki Nejad’ın girişimleri hep sonuçsuz kalır, çünkü devletin jandarması, her mercii rüşvet karşılığı ağaların ekmeğine yağ sürmektedir. Sonunda da Zeki Nejad, işine çomak soktuğu Şakir Bey tarafından öldürülür.

2.1.2. Eşraf ve Ağalar

Romanda ağalar hep zalim, hak hukuk tanımayan, sadece kendi kesesini düşünen gaddar kişiler olarak yer almaktadır. İ.M. 1’de Abdi Ağa, İ.M. 2’de Hamza Ağa, İ.M. 3’te Mahmut Ağa ve Murtaza Ağa ön plana çıkar. Ayrıca Eşraftan da Ali Safa Bey ile Şakir Bey’i sayabiliriz. Arif Saim Bey ise mebus olduğu için onu bürokratlar bölümünde ele almak daha uygun olabilir görüşünderiz.

2.1.2.1. Abdi Ağa:

Dikenlidüzü’ndeki beş köyün ağasıdır. Bu beş köyden en büyüğü olan Değirmenoluk köyünde oturmaktadır. Çok eşlidir. Herhalde Yaşar Kemal; böyle bir Ağa için böyle bir aile düzenini daha uygun görmüştür. Hiçbir konuda gözü doymayan bu ağaların tek eşle yetinemeyeceği tahmin edilmesi güç olmayan bir durumdur.

Abdi Ağa, İnce Memed ile aynı köyde yaşamaktadır. Köylüleri öldüresiye çalıştırıp mahsulün büyük kısmına el koyar. Köylüye zulmeder. Köylü, çoğu zaman, kışın ortasında aç kalır. Böyle durumlarda da bir parça yiyecek vermek için karşılığında ellerinde ne varsa alır. Böylesine acımasızdır.

Bir ara İnce Memed, insanın insanca yaşadığına inandığı “o yer”e gitmek için yola çıkar. Birkaç gün ortada görünmeyince Abdi Ağa çok sinirlenir. Memed köye dönüdüğünde her zamankinin aksine onu dövmez. Anasıyla İnce eMemed, ölümüne çalışırlar. Ağa, payını almaya gelir ve İnce Memed’den acısını şöyle çıkarır:

“O gün, buğdayları çuvallara doldurup eve taşıyamadılar. Ceç, hamanın ortasında olduğu gibi kaldı. Sebebi de Abdi Ağnın gelip hakkını almamasıydı. O gece Memedle anası sineklere yene yene ceçi beklediler. O gün kuşluk oldu Abdi

Ağa gelmedi. Öğle oldu gene bir haber yok. İkindiye doğruyd ki, arkasında semerli beygirlere binmiş üç yanaşmayla çıkageldi. Yüzü karanlık, korkunçtu. Döne bu yüzü görünce korktu. Yıllardan beri çok iyi tanırdı onu. Dönenin kara bir deri gibi kırışık yüzü biraz daha kırıştı.

Abdi Ağa, Döne'yi işaretle yanına çağırırdı. Yanaşmalara da şu emri verdi:

‘Dörtte üçü bize, biri de Döne.’

Döne Ağanın üzengisine sarıldı:

‘Etme Ağam! Acımızdan ölürüz bu kış. Etme eyleme. Tabanların öpeyim Ağam!’

Ağa:

‘Hiç sızlanma Döne!’ dedi ‘Hakkını veriyorum.’ ” (İ.M. 1, 2004: 52)

O kış İnce Memed ile anası yiyeceksiz ve yakacaksız kalır. Köylülerden bazıları onlara gizlice yardımda bulunsa da sonunda yiyecek hiçbir şeyleri kalmaz. Ellerindeki tek ineği de Abdi Ağa'ya yiyecek buğday karşılığında satarlar. Bu durumda olan tek aile bunlar değildir. Farklı zamanlarda farklı kişiler aynı zulme uğramışlardır.

İnce Memed, Hatçe adında bir kızı sevmektedir. Kız da onu sevmektedir. Abdi Ağa Hatçe'yi yeğeni Veli'ye ister. Kız kabul etmese de zorla nişan yapılır. İnce Memed'le Hatçe kaçarlar ve Hatçe Memed'in karısı olur. Abdi Ağa adamlarıyla onların peşine düşer. Memed, tabancasıyla Veli'yi ve Abdi Ağa'yı vurur. Veli ölür Abdi Ağa yaralanır. Abdi Ağa, köye dönen Hatçe'yi, Veli'yi öldürmekle suçlayarak hapse attırır.

İnce Memed, Veli'yi ve Abdi Ağa'yı vurduktan sonra dağlara çıkmıştır. Bir ara Hatçe'yi Abdi Ağa'nın hapse attırıldığını, anasını da öldürdüğünü öğrenir. Onunla şahsi bir hesaplaşması olacaktır. Abdi Ağa İnce Memed'in eşkıya olduğunu ve kendisini öldüreceğini öğrenince saklanır. Memed, onun bulunduğu evi yakar. Ama Abdi Ağa bu olaydan da kurtulur. Sonunda kasabada gizlendiği eve gelen Memed, onu silahıyla öldürür.

İnce Memed'in onu öldürmek istemesi başta kendi aralarındaki problemden kaynaklanmış olsa da sonradan sosyal bir vazife halini almıştır. Abdi Ağa ölürse her şey düzelecektir. Nitekim öyle de olmuştur. Köylü artık kendi ekip biçtiğini kendisi sahiplenmektedir. Ancak bu durum çok uzun sürmez.

2.1.2.2. Hamza Ağa:

Abdi Ağa'nın ağabeyidir. Aralarındaki düşmanlıktan dolayı Abdi Ağa'yla pek yakın olmayan Kel Hamza, Abdi'nin ölümünden yaklaşık üç yıl sonra köye gelir. Abdi'nin bütün mal varlığına, hatta eşlerine bile el koyar.

Hamza, Abdi'nin köylüye yaptıklarını daha da artırarak sürdürür. Hatta oradaki boş geçmiş üç yılın da karşılığını ister.

İ.M. 2'nin sonunda ortadan kaybolan İnce Memed, geri döndüğünde Hürü Ana ona olanları şöyle özetler:

“Kel Hamza köylüye haber gönderdi, üç yıl ektiniz, biçtiniz, beylik hakkını, toprak hakkını vermediniz. Üç yıl evinizde neyiniz varsa alacağım. Önünde bir çavuş, on candarına, ev ev dolaştı köyü, evlerde ne varsa, un, buğday, at, inek, eşek, hepsini hepsini aldı götürdü, yıgıdı Abdi'nin ambarına. Köylü o yıl aç kaldı. Aç kurtlar gibi sızlaştılar. Yakın köyler duydular da halimizi bize birer ikişer ekmek getirdiler. Köylünün çoğu yakın köylere gitti... O kış acından da on beş kişi şişti şişti öldü.” (İ.M. 2, 2004: 153-154) Köylü Abdi Ağa'yı mumla aramaktadır. Hatta Abdi'ye rahmet okumakta, İnce Memed'e lanetler yağdırmaktadır:

“ ‘Ağaların ağası, yiğitlerin yiğidi!’

‘Mezarına ışık yağası.’

‘Nasıl kıydı sana bir ...’

‘Bir kanı ciğeri beş para etmezsin birisi...’ ” (İ.M. 2, 2004: 273)

İnce Memed de umutsuzluğa düşmüştür. Budan sonraki düşünceleri hep “Abdi gider, Hamza gelir. Ağalar bitmez.” doğrultusundadır. Sistemi düzeltmeyeceğinin farkına varır. Ama yine de İ.M. 2'nin sonunda Hamza Ağa'yı öldür.

2.1.2.3. Mahmut Ağa:

Köylülere zulüm eden bir ağadır. İnce Memed'i küçümser. Bir grup adamla Çiçeklidere köyünde İnce Memed çetesini kuşatır. Onları bir eve kapatıp kasabaya haber gönderir. Köyün kadınları bekçilerin üzerine yürüyerek Mahmut Ağa'dan habersiz İnce Memed ve yanındakilerin kaçmasını sağlarlar.

İnce Memed'i elinden kaçıran Mahmut Ağa, köylü halka zulmünü artırır.

Onları zorla köyden çıkarır. Olanları öğrenen İnce Memed, İ.M. 3'ün sonunda Mahmut Ağa'yı öldürür.

2.1.2.4. Murtaza Ağa:

Murtaza Ağa, İnce Memed'den çok korkar. Bu nedenle topal Ali'yi yanına alır. Çünkü Topal Ali İnce Memed'in adamıdır. Topal Ali yanında olunca, Memed'in kendisine dokunmayacağını düşünür. Topal Ali'yi yedirir, giydirir. Ailesine de bakar. Topal Ali de bu avantajları düşünerek onun yanında kalmaya razı olur.

Canı çok tatlı olan Murtaza Ağa, korku yüzünden çok gülünç hallere düşer. Onun derdi topraktan, maldan ziyade, İnce Memed'dir. İnce Memed'in kendisini ve diğer ağaları öldüreceğine inandığı zamanlarda Topal Ali'yi el üstünde tutarken, İnce Memed'in eşkıyalığı bıraktığı ya da yakalandığı yönünde haberler alınca da ona hakaret eder ve onu kovar. Yine kovduğu zamanlardan birinde İnce Memed'in yine dağlarda olduğunu öğrenince Topal Ali'ye şöyle yalvarır:

“Beni affetmeni, bağışlamayı dilemeye geldim senden. Özür dilemeye geldim. Beni eylediğim kusurlardan dolayı canı yürekten bağışlamayı dilemeye geldim, muhterem ve hem de yüce gönüllü kardaşım. Ben seni sınamak istediydim, keşki sınamaz olaydım da, dilim ağzımda çürüyeydi. (...)” (İ. M. 3, 2004: 197) Zor durumda kalınca Topal Ali'yi çocukça avutmaya çalışan Murtaza Ağa, gülünç hallere düşmektedir.

2.1.2.5. Şakir Bey:

İnce Memed'in düze inip Akyalı'ya yerleşmesinden sonra ortaya çıkan Şakir Bey, bu yörede insan sağlığını hiç sayarak çeltik ekmektedir. Kanunsuz yollardan yerleşim yerlerine yakın bölgelerdeki tarlalarını sulatıp insanların sıtmaya yakalanmasına sebep olur.

Öğretmen Zeki Nejad, Şakir Bey'in kanunsuz işlerine karşı savaşı. Ama hangi yola, hangi merciye baş vursa da, Şakir Bey, rüşvetle jandarmayı kendi hesabına kullanır. Sonunda da Zeki Nejad'ı öldürür. Bunun üzerine kendisi de İnce Memed tarafından öldürülür.

2.1.2.6. Ali Safa Bey:

Anlatıcıdan öğrendiklerimize göre Ali Safa Bey, fakir düşmüş bir ağanın oğludur. Yoksulluğuna rağmen babası onu İstanbul Hukuk Mektebi'nde okutmuştur. Ancak Ali Safa Bey, daha kısa yoldan zengin olma peşinde olduğundan okulunu yarıda bırakıp memleketine dönmüştür.

İ.M. 1'de karşımıza çıkan Ali Safa Bey, asıl İ.M. 2'de kendisini gösterir. Yaşar Kemal, İ.M. 1'de, İ.M. 2'ye zemin hazırlamıştır. İ. M. 1'de Ali Safa, İnce Memed'e karşı Abdi Ağa'nın safında yer alır:

“Abdi Ağayla Ali Safa Bey'in isteği üzerine Kalaycının İnce Memede kancıkçasına pusu kurduğu, (...) Kadirliden Kozana, Ceyhandan Adanaya, Omaniye kadar bütün Çukurovada duyuldu.” (İ.M. 1, 2004: 344)

Ali Safa Bey de Abdi Ağa gibi köylüleri ezmekte, onların topraklarına hileyle, zorbalıkla el koymaktadır:

“... Ali Safa Beyin it oğlu it zekası kendisini bu savaşta gösterir. Türlü dolaplar çevirir, toprağı köylünün elinden almak için tülü çareler bulur. Önceleri, işe yarar usulü, iki köyü üç köyü birbirine düşman etmek, onlar birbirine düşmüşken, bir yanı tutup, onun yardımıyla, öbür yanın tarlasına el koymaktadır. Bu, en kolaydır, çok da işe yarar. Ama uzun sürmez. Biribirlerine düşmüş köylüler durumu anlayıp asıl düşmanlarının kim olduğunu bulurlar. Bulurlar ama iş işten geçmiş, topraklarının en az yarısı ellerinden çıkmıştır. Ali Safa Beyin çiftliği de iki üç köy arazisi kadar çoğalmıştır.” (İ.M. 1, 2004: 287) Bütün bunlar olurken köylüden karşı koyan olursa Ali Safa Bey'in eşkıyaları bu çıbanbaşılarda ilgilenirler. Evlerini yakarlar, karılarını kaçırlar, türlü işkenceler yaparlar. Ali Safa Bey'in bu işleri yaptırdığını herkes bilir ama hiçbir zaman Ali Safa Bey'in burnu bile kanamaz. Bunun için sonuçta jandarmalar eşkıyaların peşine düşerler. Yani uyanık Ali Safa, topraklarını büyütebilmek için hem köylüyü maşa gibi kullanır, hem de eşkıyaları.

Ali Safa Bey'in göz diktiği toprakların çoğu Karadut ve Vayvay köyüne aittir. Buradaki insanlara çok zulmeder. Daha İ.M. 1'de Yaşar Kemal onun sonu hakkında şöyle bir ipucu verir:

“İnce Memed mi? İnce Memed dedikleri bir sabi çocuk. Ama tepeden tırnağa yürek... Anasının kanını Abdi Ağada koymayacak. Ali Safa Beyde de Vayvay köyünün ahını koymayacak.” (İ.M. 1, 2004: 344) Bundan anlaşılıyor ki, Abdi Ağa'yla Ali Safa'nın sonu ortak. Yani ikisinin de ölümü İnce Memed'in elinden

olacaktır. Nitekim, öyle de olur. İ.M. 2’de Vayvay köyünden Yobazoğlu’nun tarlalarına göz dikmiştir Ali Safa. Yobazoğlu, onunla mücadele eder. Ali Safa, bir gün onun evini yaktırıp olayı Yobazoğlu’nun üstüne atar. Jandarma da Yobazoğlu’na kendi evini yaktığı düşüncesiyle eziyet eder.

Ali Safa Bey, Vayvay köylüsünü köyden çıkmaya zorlar. Birçoğu da köyünü terk eder gider. Bir gece de köyü kuşun yağmuruna tutar. Bütün bu olanlar sonucunda “mecbur” adam İnce Memd, Ali Safa’nın ölmesi gerektiğine inanır ve İ.M. 2’nin sonunda onu öldürür.

2.1.3. Bürokratlar (Hükümet Adamları)

Romanda bürokrat olarak en çok adı geçen, en önemli yere sahip olan kişi, Kozan Mebusu Arif Saim Bey’dir. Arif Saim Bey’in yanı sıra romanda yer alan devlet memurları; Tapucu Zülfü, Müstantık Rüştü Bey, Taşkın Halil Bey, Molla Duan Efendi, Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş, Onbaşı Kerviş Ali... gibi isimlerdir. Romanda, birkaçı hariç, devlet adamları da tıpkı ağalar gibi kendi çıkarını düşünen, hileyle, zorbalıkla köylünün malına el koyan, hak hukuk tanımayan tiplerdir. Bunların başında da Arif Saim Bey gelir.

Arif Saim Bey, Mustafa Kemal’in en yakın adamıdır. İçini toprak sevdası bürümüşü olan bu adam, bir milletvekilidir. Cephelerde kan dökmüş bir insan olarak(?) kendisine daha fazla, daha fazla toprak verilmesi gerektiğini düşünür:

“Arif Saim Beyin beğenip satın aldığı çiftliğin tapusu ancak iki üç bin dönümü kapsıyordu. Arif Saim Bey gibi cephelerde kan dökmüş, Paşaya en yakın bir arkadaş olmuş, milli kahraman payesine ulaşmış bir insana bu kadar toprak yeter miydi? Gerçekten ayıptı. Bu pay dilenci payıydı. Bir milli kahramanı insan kendisi de olsa bu dereceye düşüremezdi.” (İM 2, 2004: 165)

Vatan için kanını dökmüş, milli kahraman olmuş olan Arif Saim Bey, yaptıklarına karşılık vatanın kendisine borçlu olduğunu düşünmektedir. Yaşar Kemal bu noktada kara mizaha yer vererek, sahte kahramanlık taslayanları yerden yere vurmaktadır. Hatta daha da çirkinleştirerek bu sahte kahramanları temsil eden Arfi Saim Bey’i ve beraberinde Tapucu Zülfü’yü Fransız işbirlikçisi olarak göstermekten de çekinmemiştir:

“Uzun bir süre Fransızların buyruğunda çalıştıktan sonra , her ikisi için de

Kuvayı Milliyecilere katılmak kolay olmamıştı. Ama Zülfünün cin gibi akli her bir zorluğu yenmiş, bunlar da Millicilerle birlikte savaşa katılmışlardı. Arif Saim Bey almış yürümüş, Başkumandan Paşanın en güvendiği üç adamından birisi olmuştu. Zülfüye gelince o, devlette hiçbir şey istememiş, salt ilçe tapuculuğunu ona yeniden vermelerini istemişti. Ve başta Arif Saim Bey olmak üzere, Toros dağlarında müstevliye karşı kanlarını akıtmışlara, kanlarının karşılığı, her avucu bir kan eder toprakları büyük bir uzmanlık rahatlığıyla pay etmişti. Bu kan pahası topraklardan en büyük pay da Arif Saim Bey’le canı biraderi Zülfüye düşmüştü.” (İ.M. 3, 2004: 37) İşte vatan için kan akıttığını iddia edenlerin; karşılaştığında vatandan bir şeyler umma yüzüzlüğünde bulunanların gerçek yüzü budur. Değil kan akıtmak, düşmanla birlik olacak kadar alçak, vatan haini olarak gösterilmektedirler.

Arif Saim Bey, işi kılıfına uydurarak yürütür. Almak istediği bir toprağı kimsenin haberi olmadan açık artırmaya çıkarttırır. Çok büyük miktardaki toprağı böylece çok ucuza kendisi kapar. Aynı hileyle Arif Saim Bey, Kimsecik üçlüsünde de karşımıza çıkar. Orada da Y.K.’da bir Ermeni çiftliği olan Panoysan çiftliğini, kimseye haber vermeden, kendi adına İsmail Ağa’ya aldırır. İsmail Ağa ölünce fakirleşen ailesiyle hiç ilgilenmediği gibi hiçbir harcama yapmadığı çiftliği onların elinden alır. Böylece, devletin en başındaki insanların bile zavallı halkı sömürdüğü anlatılmak istenmiştir. Arif Saim Bey yaptıklarının hesabını Paşa soracak olursa, ona sunulacak yüzüzlükleri de tasarlamıştır:

“Arif Saim Bey bundan sonra toprak yağmacılığına bir kulp bulmuştu. Çukurova’da döndürdüğü dolapları eğer Paşa duyar da kızarsa:

‘Paşam’ diyecekti, ‘halk çalışmalarımıza bir cemile olarak bana, aynen size yapılan hediye gibi birazcık toprak parçası hediye etti. Derebeyler beni çekemediklerinden dolayı size şikayet ettiler. Halkın bu cemilesini nasıl kabul etmeyebilirim!’ ” (I.M. 2, 2004: 163) Bu ifadelerden anlaşılıyor ki; Paşa da benzeri bir durumla eleştiriliyor. Çünkü Arif Saim Bey, kendi suçunu örtbas edebilmek için Paşa’ya kendisine de hediye verilmiş olduğunu söylemeyi tasarlamaktadır.

2.1.3.1. Kaymakam:

Ali Safa Bey kendisine toprak vermedikleri için öfkelenildiği Vayvay köylülerini köyden çıkarmak istediğinde hileli belgelerle Kaymakamı da kendisinin

haklılığına inandırır. Ali Safa Bey'in çıkarları doğrultusunda hareket eden Kaymakam gülünç hallere düşer.

Köylü, köyün dedeleri tarafından kurulduğunu iddia edince, Kaymakam onlara hakaret eder. Kestikleri kurbanı da reddeder:

“Köpekler yesin onların kurbanlarını, köpekler! Yalancılardan, utanmazların kurbanlarını... Şu köyü utanmadan yüz yıl önce atalarımız kurdu diyorlar, utanmıyorlar, beni kandırıyorlar. Şu ot yığınının... Dinleyin köpekler, doğru söyleyin şu ot yığınının kaç gün önce yığdınız? Eğer bu ot yığını yüz sene önce yığılmışsa buraya, yüz yıldır bu ot yığını içinde yaşıyorsunuz diye size hakaret etmeli, yüzünüze tükürmeli.” (İ.M. 2, 2004:224) Köylüye böyle hakaret eden, Ali Safa'nın kuklası olan Kaymakam, bu söylediklerinden sonra üst mercilerin olanları duymasından çekinerek pişmanlık duyar. Ali Safa'nın şoföründen bile korkar:

“Sizden çok çok rica ediyorum. Soför Beyefendi bugünkü hareketimizi, benim haklı öfkemi Arif Saim Bey'e ağızlarından kaçırırlarsa... Çok çok rica ederim. Onun ağzını kapatmanın bir yolunu bulamaz mısınız? ” (İ.M. 2, 2004: 224)

Koca devletin Kaymakamı bir şoför karşısında böyle aciz, basit kalmış, alçalmıştır. Yaptıklarının hukukî olmadığı kendisi de farkındadır ki, şunları ekler:

“Şu köylüler, köylerinde kalsalar olmaz mı? Bir yolunu bulsanız. Yahut da ben karışsam da siz kendi tedhiş usulünüzce köylüleri kaçırsanız?” (İ.M. 2, 2004: 225) “Bana dokunmayan yılan bin yaşasın” tabirince, Kaymakam, kendi koltuğunu korumak pahasına her şeye göz yumabileceğini Ali Safa'ya hissettirir.

Arif Saim Bey'in kendisinin köylüye hakaret ettiğini duyup sinirlenmesinden korkan Kaymakam'a Şoförün söyledikleri de ilginçtir:

“Yok Beyim, ne serti, çok yumuşak, çok insanca davrandınız. Bizim Arif Saim Bey onları dayaktan geçirir. Arif Saim Bey der ki köylü kısmı yalnız be yalnız dayaktan anlar. Bey Akmezar köylülerine çok kızdı. Çoğunu vurdu vurdu öldürdü.” (İ.M. 2, 2004: 226) Şoför bunları söylerken bile Kaymakam onun bir casus olduğunu ve kendisiyle alay ettiğini düşünür ve çok korkar. Devletin bir kaymakamı bu derece gülünç ve ödle bir tip olarak çizilir.

2.1.3.2. Jandarmalar:

Ağalar, beyler, devlet adamları hep birlikte sıradan halkı ezmeye uğraşırken,

halk onları şikayet edecek bir merci bulamaz. Jandarmalar da hep ağalarla, beylerle beraber hareket etmektedirler.

Ali Safa Bey binbir hile ile köylünün toprağını elinden almak için araya eşkıyaları sokar. Böylece Ali Safa'nın yaptıklarını herkes bilmesine rağmen jandarmalar Ali Safa'ya tek söz söylemez, eşkıyaların peşine düşerler.

Hamza Ağa köye geldiğinde halka olmadık zulümleri yaşatırken jandarmalar onun ziyafetinden memnun kalarak yaptıklarına ses çıkarmazlar:

“Sonra Kel Hamza köye candarmalar getirdi. Çavuşlara, onbaşılara her gün kuzular kızartıp rakılar içirtti.” (İ.M. 2, 2004: 153) Hürü Ana Memed'e onun ziyafetlerini böyle anlatırken, bir başka yerde de şunları söyler:

“... Bir de ardında hükümeti var Hamzanın yedi saray dolusu. Hükümet Hamzaya ne diyecek, eline sağlık Hamza diyecek.” (İ.M. 2, 2004: 267) Bu şekilde ağaların, beylerin ekmeğine yağ süren jandarma, köylüyü dayaktan öldürür. Özellikle Onbaşı Kertiş Ali bu iş için yaratılmış biridir. Köylü, jandarmanın, hükümetin eziyetinden de ayrıca dert çeker.

Ali Safa Bey, topraklarını zorla almak istediği Yobazoğlu'nun evine ateşe verip sonra da bunu Yobazoğlu'nun üstüne atınca jandarmalar onu iyice dövüp bir de köyden çıkmak zorunda bırakırlar:

“... Sen Vayvay köyünde kalırsan, bir daha bu karakoldan ölü çıkar. Bey öyle söyledi. Evini de bir daha yakarsan sen bilirsin bu seferlik Ali Safa Beyin ricası üzerine bırakıyorum.” (İ.M. 2, 2004: 58)

Ali Safa Bey'in yaptığı haksızlık karşısında kapısı çalınabilecek tek yer olan jandarma, Ali Safa Bey'den de beterini yapmıştır. Ümitsizlik içindeki Yobazoğlu şunları söyler:

“Hükümet beni sürgün etti. Hükümete güç mü yeter. Beni öldürdü hükümet. Söyleyin hükümetten, başa çıkılır mı? Çıkılmaz. Açık alınla çıktık on yılda her savaştan. Hükümetle başa çıkılır mı?” (İ.M. 2, 2004: 59)

Hükümetten ümidini kesen tek kişi değildir Yobazoğlu. Vayvay köyü Ali Safa tarafından kurşunlatılırken köylüler şunları konuşurlar:

“ Seyfali:

‘Şimdi beş altı kişi atlanıp karakola gidip şikayet edeceğiz. Karakoldan sonra da Valiye tel çekeceğiz. Oradan da Mustafa Kemal Paşaya tel çekeceğiz, dedi.

Koca Osman bu sözlere uzun uzun, karnı tuta tuta, öksüre öksüre bir iyice güldüten sonra:

‘Ulan Seyfali, saf olduğunu bilirdim ama bu kadar saf olduğun da aklımın köşesinden geçmezdi. Ulan Seyfali, ananı belleyen kadı, kime şikayet edeceksin? Ananı belleyen kadı.’ ” (İ.M. 2, 2004: 86)

Halk ağalara, beylere karşı koyamaz onların elinden kan ağlarken, başvuracak bir merci bulamaz. Devletin en alttan en üste bütün kademelerinde bir kokuşmuşluk vardır. Hatta başkalarını şikayet etmek bir yana, hükümet daha zalim davranır. Köylüler, birbirlerine, “Hükümet, beterin beteri.” (İ.M. 2 , 2004: 379) demekten kendini alamaz.

İ.M. 4’te Şakir Bey’in rüşvetini kabul edip usulsüz çeltik ekimine yardımcı olan da yine jandarmalardır.

2.1.4. Din Adamları

Romanda İnce Memed’le din büyükleri arasında sıkı bir ilişki gözlenmektedir. İnce Memed, çeşitli din büyükleri tarafından desteklenmektedir. Böylece Memed’in yaptıkları, yapacakları, dinî açıdan da meşrulaştırılmaktadır. Dini temsil edenlerden romanda en ön plana çıkanlar Ferhat Hoca ve Anacık Sultan’dır.

2.1.4.1. Ferhat Hoca:

Ali Safa’ya karşı direnerek hapse girmiş çıkmış bir imamdır. Vayvay köyünün imamı olan Ferhat Hoca zulme karşı sessiz kalamayan, baş kaldıran insanlardan biridir. Ancak o da İnce Memed gibi halim selim bir insandır. Herkesin sevip saydığı, güvendiği bir kişidir.

Koca Osman, çok sevdiği Memed’i evinde gizlerken bunu birilerine anlatma ihtiyacıyla yanıp tutuşur. Birilerine söylerse, ağaların, jandarmanın durumu öğreneceğinden de çekinir. Kimselere güvenemez. Bir Ferhat Hoca’ya güvenebileceğini düşünür:

“... İlle de ağaların, beylerin gülüşleri geliyordu gözlerinin önüne. Memedi bir gözünden bir gözüne güvenmeyeceksin. Ama söylemese de olmaz. Şu Ferhat Hocaya, Kuran üstüne bir yemin ettirip söylemeli mi? Hocaya falan benzemiyor.

Yiğit adam, Ferhat Hoca. Çok gün görmüş, çok geçirmiş.” (İ.M. 2, 2004: 84)
Koca Osman’ın “Hocaya falan benzemiyor. Yiğit adam, Ferhat Hoca.” Gibi ifadelerinden onun alışılmış hoca tipinden uzak bir kişiliği olduğunu anlıyoruz. İki yüzlü, yobaz, fırsatçı bir hoca değildir o. Yiğit, mert, güvenilir bir insandır.

Ferhat Hoca zulme karşı sessiz kalmaktan hoşlanmaz. Hatta köylüyü de tetikleyici bir rol oynar. Onlara sahip olduğu imamlık rütbesini de kullanarak yapılan zulümlere karşı koymak gerektiğini anlatır:

“Yılmış adam Allahın makbul kulu değildir. Yılmış, korkmuş, ükmüş insan kadar kötü bir mahluk halketmemiştir yaradan. Dünyada cehennemden hiç çıkmayacak, ebedi yanacak bir yaratık, yılmış adamdır. Allahın en edna bir kulu korkmuş adamdır, kormuş adam insanlığın yüz karasıdır.” (İ.M. 2, 2004: 88)

İmam olan bir kişinin olaya dinî açıdan bakması gayet normaldir. Dinine bağlı köy halkı da bu dilden büyük ölçüde anlayacaktır. Başka şekilde harekete geçirilimeyen mazlum köy insanı, dini inançları söz konusu olunca işin ciddiyetini anlayacaktır. Yaşar Kemal Türk insanının bu yönünü bilerek Ferhat Hocayı bu şekilde konuşturmuştur.

Ferhat Hoca, roman boyunca İnce Memed’in yanında olmuş, hatta onun çetesine girmiş, Memed’in sağ kolu olmuştur. İ.M. 4’te İnce Memed, düze inip Akyalı’ya yerleştiğinde Ferhat Hoca, Memed’in yerine geçer, çetenin lideri olur. Yani artık o da bir eşkıyadır. İmamlıktan eşkıyalığa bir geçiş yapmıştır. Onun bu davranışı eşkıyalığı onayladığını gösterir. Ama bu sırada bir eşkıyalığı onayladığını gösterir. Ama bu sırada bir eşkıyalık değildir. Başından beri söylediğimiz gibi, o da bir “erdemli eşkıya” olmuştur.

Ferhat Hoca aslında çeteye katılmadan önce de “erdemli eşkıya” gibi “zenginden alıp fakire vermiş” bir kişidir. Bunu İM, köylülerden öğrenir:

“Memed anladı ki bu köylüler, yakın köyler hocayı ermiş eylemişler, onu kutsuyorlar. Sebebini de öğrendi.

Ferhat Hoca kıtlık yılında üç arkadaşıyla, bu köye sığınmış, yol kesmiş, Kayseriden, Develiden, Sivastan, köylerden zengin evleri basmış, sürüler talan etmiş, getirmiş bu köylerin aç insanlarına dağıtmıştır. Gücünün yettiğince de buralardaki aç asker kaçağı sürülerinden onları korumuştur.” (İ. M. 3, 2004: 543)

Bu durum gösteriyor ki İnce Memed’le tanışmadan önce de Ferhat Hoca’nın

yaratılışında vardır “erdemli” eşkıyalık.

2.1.4.2. Anacık Sultan:

Kırkgöz ocağının sultanıdır. İnce Memed yaralandığında Hürü Ana onu Anacık Sultan’a getirir. Anacık Sultan da, bir din büyüğü olarak, İnce Memed’i geri çevirmez, onu iyileştirir. Hatta Memed’e tılsımlı yüzük, gölek ve kılıç verir. Battal Ağa İnce Memed’e bu yüzüğü gördüğünde, Anacık Sultan’ın kendisini çok önemseydiğini, bu yüzüğün ermişlerden başkasına verilemeyeceğini söyler. Kısacası Anacık Sultan da İnce Memed’i desteklemiştir.

2.1.5. Köylüler

Köylü; ağalar, beyler ve hükümet tarafından ezilmekte, sömürülmektedir. Bütün çekilenlere rağmen de karşı koyamayacak kadar zavallı, pasiftir. Onlar sessiz kaldıkça zulmedenler daha çok artırır zulümlerini. Romanda birçok yerde ağalar, beyler tarafından Türk köylüsünün bu pasifliğine dikkat çekilir:

“Arif Saim Bey gene gülmüş:

‘Köylüler ayaklanamazlar. Türk köylüsünde öyle bir kabiliyet yoktur.’ diye karşılık vermişti. ‘Ayaklanamaz. Onda öyle bir gelenek yok.’ ” (İ.M. 2, 2004: 343)

“Arif Saim Beyin yüzü ciddileşti. Bastonunu sıkıca kavradı: ‘Bakın arkadaşlar’ diye yeniden başladı. ‘Bakın arkadaşlar bir İnce Memed değil, yüz bin İnce Memed olsa, böyle yüz bin de dağlarda dolanan atı bulunsa bu halk başkaldıramaz. Bizim halkımız binlerce yıldan bu yana yoksulluk çekmiş, ezilmiş, çiğnenmiş, bütün insan olma gücü elinden alınmış bir halktır. Böyle bir halk değil başkaldırmak, korkusundan gözünü bile açamaz, siz keyfinize bakın. İnce Memed de birkaç gün dağda dolaşsın bakalım. Fazla telaşlanmışsınız, telaşlanmayın.” (İ.M. 4, 2004: 407) Halkı temsil etmekle görevli bir mebus bile böyle düşünmektedir. Halkın sessiz, pasif oluşundan yararlanılabildiği kadar yararlanmak gerektiğini, onları sömürülebildiği kadar sömürmek gerektiğini ifade etmektedir.

Şakir Bey de Türk köylüsü için şunları düşünür:

“... hep, hep Zeki Nejad vatan haininin iğvasına bağlıyordu. Yoksa bu, bu aslan Türk köylüleri, bu munis, bu eline vur da ekmeğini elinden al, bu ipten ince de

pamuktan yumuşak köylüler hiç ekmek yedikleri sofraya bıçak sokarlar mıydı. Çeltikçiler onlara, az ya da çok para veriyorlardı. Sıtmadan, bundan önce olduğu gibi, bundan sonra da kıvranacaklardı. Bu onların kaderiydi. Çocukları da ölecekti. Ve de ölmeliydi. Yoksa o kadar ürer, o kadar ürerlerdi ki, çünkü her köylü kadını en az on iki çocuk doğuruyordu, birkaç yılda bu Türk köylüleri dünyayı alıverirlerdi. (...) Bu alçak, bu köpek, bu vatan haini Zeki Nejad eşek arılarının deliklerine çöp sokuyor, o yumuşacık, uyuşuk, deliklerinde kaskatı kesilmiş, kanatlarını oynatamayan arılar, kıpkızıl, yalım gibi kesilip dışarı uğruyorlardı.” (İ.M. 4, 2004: 269)

Şakir Bey de köylünün pasifliğinden yararlanmayı düşünmektedir. Bu nedenle de onları uyandıran Zeki Nejad’a öfke saçmaktadır. Yaptıklarını da haklı göstermek için olanların, köylünün kaderi olduğunu, ölmelerinin gerekliliğini ifade etmektedir. Ona göre köylü, eline vurup ekmeğini alabileceği insanlardır. Uyuşuk, kanatlarını oynatamayan arılara benzemektedirler.

Romanın birkaç yerinde köylülerin bu pasifliği ve ağaların, beylerin onların bu yönlerinden yararlanmaya çalıştıkları irdelenmiştir. Bu köylünün dayaktan anladığı, üzerlerinden sopanın eksik edilmemesi gerektiği de belirtilmiştir.

Bu kadar pasif olan, kendisini savunmayı beceremeyen köylü insanını harekete geçirecek birileri lazımdır. İşte İnce Memed, Ferhat Hoca, Zeki Nejad gibiler bu işi yüklenmiş insanlardır. Köylü de onları çok sevmekte, onlara aşırı bir güven duymaktadır.

İnce Memed’i çok seven köy insanı onu tek kurtarıcı olarak görmüş, ermişleştirmiş, evlerinde gizlemiş, canları pahasına da olsa onu ele vermemişlerdir. Ağalara karşı takındığı tavırdan dolayı onu alkışlamışlardır. Abdi Ağa’yı öldürdüğü haberini aldıklarında onu yere göğe sığdıramamışlardır.

“ ‘Bizim İnce Memedimiz’

(...)

‘Onun böyle bir adam olacağı çocukluğundan belliydi.’

(...)

‘Memedin düğününü beş köy yapacak’ ” (İ.M. 1, 2004: 325-326)

İnce Memed’i böylesine seven, onu yere göğe sığdıramayan halk, işine gelmeyince de onu yerden yere vurur. Köy insanı, romanda çok defa çıkarı

doğrultusunda tavrı takınan “dönek” tipler olarak çizilmiştir.

Abdi Ağa ölünce bir süre ettiklerini biçtiklerini kimseye vermek zorunda olmayan, bolluk içinde yaşayan köylü, Hamza Ağa gelince Abdi Ağa günlerini aramaya başlarlar. Hasan Ağa'nın bin beter zulmü karşısında ezilen halk, bu sefer İnce Memed'i suçlamaya, Abdi Ağa'yı ermişleştirmeye başlar:

“ ‘Çarpık Memed’
 ‘Ağamız bize ne yaptı iyilikten başka?’
 ‘Ne dedin de kıydın ağamıza?’
 ‘Seher yeline benzerdi.’
 ‘Adı güzel Muhammedin ak suyuna benzerdi.’
 ‘Aaah, Ağamız Abdi Ağa!’ ” (İ.M. 2, 2004: 271-272)

Çaresiz kaldıkları için Hamza Ağa'yı bile haklı görmeye başlarlar:

“Bunca yıl adamların toprağını ettik, biçtik. Şimdi Hamza Ağamız, toprağın sahibi geldi, geri aldı topraklarını. Gene de Allah razı olsun, ambarlarımız tahıl dolu, ineklerimiz çifte buzağılı, peteklerimiz ballar taşıyor, öküzlerimiz, atlarımız çifter çifter... Ağasız köy olur muymuş, başsız beyinsiz kaldık, birbirimize düştüydük. İyi ki geldi Hamza Ağa, azıcık daha gecikseydi birbirimizin gözünü oyacaktık. İyi ki tez gününde ulaştı Hamza Ağa da dizginleri eline aldı.”(İ.M. 2, 2004: 240) “Denize düşen yılanı sarılır” hesabı köylü de karşısındakine gücü yetmeyince, onun suyundan gitmenin onun gazabından kurtulmak olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle de Hamza Ağa'ya karşı koyamayınca onun hoşuna gidecek şekilde konuşurlar.

Çiçeklidesi'nde de Mahmut Ağa İM ve çetesini yakalayınca köylüler İM için çok üzürlüler. Kadınlar hep birden harekete geçip nöbetçilerin elinden çeteyi kurtarırlar. Karşılığında Mahmut Ağa'nın zulmüne uğrayıp köyden kovulunca İnce Memed'e demediklerini bırakmazlar:

“ ‘Yıktı viran etti köyümüzü.’
 (...)
 ‘Gelmez olaydı da Çiçeklidesine İnce Memed!’
 ‘Görmez olaydık o devrilesi boyunu.’
 (...)
 ‘Mezar yüzü görmeyesi.’ ” (İ.M. 3, 2004: 598-599)

Dört ciltte de köylü bu şekilde dönek olarak ele alınmıştır. İşine gelince eşkıyadan yana, işine gelmeyince

ağalardan beylerden yana olmuştur.

2.2. ÇUKUROVA GERÇEKLERİ

Bu seri, üç ciltten oluşmaktadır. Üç ciltte de Çukurova insanının yaşamından kesitler sunulmakla birlikte, her ciltte farklı bir konu ve farklı insanlar ele alınmıştır. Serinin ilki Teneke, ikincisi Yılanı Öldürseler, üçüncüsü ise Hüyükteki Narağacı ismini taşımaktadır.

2.2.1. Teneke

Çukurova bölgesinde bir kasabada ağalar, eşraftan insanlar çeltik ekerek zenginliklerine zenginlik katmaktadırlar ; ancak halk zaten yoksulluk içinde yaşarken çeltik sebebiyle gelen sıtma yüzünden çoluk çocuğunun ölümünü seyretmek zorunda kalır. Bu sebeple ağaların çeltik ekmesini istemezler.

Ağalar çeltik tarlalarına ruhsat verecek, kendileriyle işbirliği yapacak yöneticiler ararlar kendilerine. Kasabaya gelen kaymakam işlerine çomak sokacak olursa, bir yolunu bulup onu görevinden aldırırlar.

Üç aydır kaymakamsız olan kasabada Resul Efendi kaymakam vekilliği yapmaktadır. Dürüst, görevine sadık bir memur olan Resul Efendi ağaları oyalar, onların ruhsatlarını imzalamaz; ama onların ne oyunlar oynayabileceğini de hesap ettiğinden onlara açıktan itiraz da etmez.

Bir gün kasabaya Fikret Irmaklı adında genç, yeni mezun, toy bir kaymakam gelir. Önceleri ağaların oyununa kanıp onların her istediğini yapan bu tecrübesiz kaymakam, ortada dönen dümeni anlayınca ani bir dönüşle ağalara ve eşrafa ters düşer. Köylünün her işini halleder, onları makamında dinler. Köylü artık onu çok sevmektedir.

Ağalar onun bu yeni tavrından çok rahatsız olurlar. Adana'ya, Ankara'ya onun hakkında çok çirkin iftiralar içeren dilekçeler yazarlar. Sonunda Fikret Irmaklı da bozuk düzenin kurbanı olur ve Kars Kağızman'a sürülür.

Romandaki şahısları şöyle gruplandırabiliriz:

2.2.1.1. Direnişin Temsilcileri

2.2.1.1.1. Kaymakam (Fikret İrmaklı):

Kasaba üç aydır kaymakamsızdır. Kaymakam vekilliği yapan Resul Efendi dört gözle yeni kaymakamın yolunu gözlemektedir. Bir gün eline geçen bir mektupla kaymakamın geliş haberini alır. Yeni kaymakam hakkındaki ilk bilgiyi onun sevinç dolu cümlelerinden öğreniyoruz.

“Fikret ırmaklı, Fikret İrmaklı... Yeni çıkmış daha mektepten ilk memuriyeti bu. Fikret İrmaklı... Fikret Bey... Daha genç... Fikret İrmaklı... Fikret Bey...” (Teeneke,

2004: 14) Bu cümleden anlaşıldığı gibi Fikret İrmaklı yeni mezun olmuş, memuriyete yeni atanmış, toy bir delikanlıdır. Çeltikçiler onun bu toyluğundan yararlanmak için işin başında ona yaranmaya çalışırlar. Övgü dolu sözlerle karşıladıkları kaymakama çok güzel bir ev hazırlarlar. Onların bu ilgisinden çok hoşlanan kaymakam, geldiği yer ve gördüğü insanlar hakkındaki izlenimlerini şöyle dile getirir:

“Kusura kalmayın. Çok çok heyecanlıyım. Çok çok... Şaşkına döndüm. Dilim tutuldu. Bize Anadoluyu cehennem gibi tanıtmışlardı. Hâlbuki... Şimdi şu insanların her biri kardeşlerim, babam gibi... Eşraf mı? Ben eşrafı canavar, haydut, eşkıya bilirdim... Şu beyler mi eşraf? Anadolu'nun eşrafı dedikleri bu efendiler mi? Allah aşkına bunlar mı?” (Teneke, 2004: 19) Kaymakam, hayat tecrübesi olmadığı için onların görkemli karşılaması karşısında adeta büyülenmiştir. Onların dış görünüşüne aldanmış, tuzaklarına düşmüştür.

Kasabanın zengin ağaları onu barlara götürür, eğlendirirler. Orada halkın ne kadar sefalet içinde yaşadığını, onlarınsa çeltik ekerek halkı kalkındırdığını anlatırlar. Halkın ise onların bu iyiliklerini bilmediğini, çeltik ekimine karşı çıktığını söylerler. Hatta savaşta canlarını ortaya koymuş birer vatansever olduklarına kaymakamı inandırırılar:

“Tevfik Ali Bey dayanamadı. Sandalyasının üstüne çıktı. Çok heyecanlı bir nutka başladı. Uzun uzun Milli Mücadeleden, o ve arkadaşlarının Milli Mücadelede ne kadar yararlıklar yaptıklarını, düşmanı kovup, bu mukaddes vatan parçasını nasıl kurtardıklarını(...)söyledi”

(Teneke,2004: 21) Oysa bu söylenenler tamamen kaymakama hoş görünmek için

söylenmiş yalanlardır. Kaymakam onların bütün bu yalanlarına inanır. Onların ruhsatlarını da kanunları okumaya gerek duymadan imzalar.

Çeltikçiler amaçlarına ulaşırlar. Kaymakamı maşa gibi kullanıp haksız kazançları için gereken imzayı alırlar. Kaymakamı maşa olarak kullandıklarını Murtaza Ağa kendi ağzıyla dile getirir:

“Korkma, korkma da ağzından yel alsın böyle sözleri. Böyle bir oda, böyle bir ev ver ona... bir de Adanaya bara götür... Böyle genç, dünya görmemiş bir kaymakamı... Kim olursa olsun... Al, maşa yap da ateşe sok. Anladın mı, akılsız Patır Patır Mustafendi? ” (Teneke, 2004: 103) Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi çeltikçiler kaymakamın evini, odasını boşa döşememiş; onu bara boşa götürmemişlerdir. Onun gözünü boyamış sonra da onu kötü işlerinde maşa olarak kullanmayı planlamışlardır. İlk etapta istedikleri de olmuştur.

İstanbul’da yetişmiş, kültürlü bir genç olan kaymakamın Bethoven’in Sekizinci Senfonisini mırıldanışı dikkat çekicidir. Ayrıca kendisine ayarlanan evin duvarlarındaki resimler onun zevkine hitap etmez:

“Uzun uzun duvardaki resimlerin önünde durdu. Sazlık, bataklık resimleri. Resimlere güldü. Kasaba zevki. Picassoyu asacak değiller ya.” (Teneke, 2004: 23) Onun resimlere gülüşü kasabalıyı küçük gördüğünden değildir. Aksine çok alçakgönüllü olan bu genç, halkın alıştığı o burnu büyük bürokratlardan değildir. Zamanla yaptığı yanlışın farkına varan ve yanlışını düzelten kaymakamı, halk sevgiyle kucaklar. Daha kasabaya ilk gelişinde bu alçakgönüllülüğüyle dikkati çeker:

“Kaymakam trenin ikinci mevkisinden indi istasyona. Buna bütün kasaba halkı şaştı. Kaymakam gibi bir kaymakam ikinci mevkide gelir mi dediler. Kaymakamın hemen numarasını verdiler. Çık, bunda iş yok arkadaş dediler(...) Kaymakam kimseciklerin yüzüne bakamıyordu utancından. Hep başı yerde fıkaranın. Mahcup delikanlı...”

(Teneke, 2004: 99) İşte böylesine mütevazidir kaymakam. Halkla bire bir görüşür, onların sorunlarını dinler. Ağaları ise işin iç yüzünü anladıktan sonra odasından kovar. Bu durumdan ağalar hiç memnun değildir. Hatta kaymakamı, sefil köylüyü odasına alarak resmî makama hakaret etmekle suçlarlar. Ama halk bu durumdan son

derece memnundur. Aynı zamanda önceki idarecilerden görmedikleri bu ilgi karşısında şaşkınlırlar:

“Köylülere memnundular(...)

Bir de yıllardır olmayan bir şey olmuştu: Fıkara köylüler her istedikleri zaman Kaymakamı görebiliyorlar, dertlerini uzun uzun anlatabiliyorlardı. Eskiden tam bunun aksiydi. Eşraf, kaymakamlık dairesinde ikinci bir kulüpmüş gibi oturup akşamlara dek sohbet ediyordu. Bir eşrafın parmağı olmadan fıkara köylünün işi çıkmıyordu buradan. Bu yüzden de köylerde eşrafın nüfuzu arttıkça artıyordu. Şimdiyse haysiyetleri köylüler yanında beş paralık olmuştu. Bu yüzden deli oluyorlardı...” (Teneke,2004: 70)

Resul Efendi bütün gerçeği kaymakama anlatır. Bu arada su altında kalan Sazlıdere köylüleri de kaymakamın kapısına dayanıp başlarına geleni anlatınca kaymakam hatasını anlar. İmzaladığı kağıtları geri çeker. Ağalara ancak kesik sulama yapma izni verir.

İflas etme riskini göze alamayan ağalar itiraz ederler. Kaymakamın emrine karşı gelirler. Kaymakam da tarlaların başına jandarma koyar. Böylelikle kaymakamla çeltikçiler arasında bir çatışmadır, alır gider. Önceleri kaymakamı yere göğe sığdıramayan ağalar, artık ona türlü iftiralar atmakta, yemeğine zehir koymakta, türlü entrikalar çevirmektedirler.

Ankara'ya üst üste tel çekip kaymakamın rüşvet aldığını yazarlar:

“Ankara'ya, ile kaymakam aleyhine günde elli tel çekiliyordu. Telleri Siyasetçi Ahmet yazıyordu. Yıllardan beri Kaymakamlara yüklenecek suçları öylesine ezberlemişti ki, telleri gözü kapalı yazıyordu. Teller öyle berbattı ki, her okuyan Kaymakamdan iğrenir, kusacağı gelirdi.”

(Teneke, 2004: 52) İşte bu şekilde her gün çeltikçiler, muhtarlar, Belediye Reisi parti reisleri, bazı köylüler kaymakam aleyhinde tel çekerler. Görüldüğü gibi Belediye Reisi, muhtar gibi bazı bürokratlar da kaymakama cephe almışlardır. Hatta kaymakamın sulamayı engellemek için görevlendirdiği jandarmalar ağalardan rüşvet bile almaktadırlar:

“O günden beri çeltik komisyonu, Okçuoğlunun sahasının suyunu kestirmiş, bendinin başına yedi candarma, bir onbaşı nöbetçi koydurmuştu. (...) Ama Okçuoğlu

yolunu bulmuştu. Candarmalarla işbirliği yapmıştı. Su yalnız ilk günü kesilmişti. Ondan sonra, gene olduğu gibi bırakılmıştı.” (Teneke, 2004: 56)

Devletin jandarması bile kaymakamın emrinden çıkıp ağalara hizmet etmektedir. Kaymakam bunu duyunca jandarmaları değiştirir ama her şey yine aynen devam eder.

Çeltik direnişçileri içinde en belirgin kişi olan kaymakam cezasız kalır mı? Onunla da çok uğraşırlar ve sonunda kaymakamı sürdürürler.

Kaymakam kasabadan ayrılırken onu uğurlayan tek kişi, Memed Ali’dir Artık kaymakam, Resul Efendi’nin deyimiyle bir cüzamlı gibidir. Kimse ona yaklaşmak, onunla konuşmak istemez.

Kaymakam, Kars Kağızman’a tayin edildiğini öğrenince “Orada da çeltik ekiyorlar mı” diye sorar. (Teneke, 2004: 156) Bu, onun çeltikçiler karşısındaki yenilgisinin, ümitsizliğinin ifadesidir.

2.2.1.1.2. Resul Efendi:

Resul Efendi, üç aydır kaymakamı olmayan kasabada kaymakam vekilliğine atanmıştır. Eşi ve genç kızıyla mutlu bir aile yaşantısı vardır. Kendi halinde, suya sabuna dokunmayan bir insandır.

Dürüst, çalışkan, işine sadık bir insan olan Resul Efendi, otuz yıllık memurdur. Emekliliğine bir buçuk yıl kalmıştır.

Kasabada çıkarıcı ağalar kanunsuz yollardan gelir elde etme çabası içindedirler. Bunun için de insanların ölümü pahasına uygunsuz çeltik ekimi yapmaktadırlar. Resul Efendi’yi ruhsatlarını imzalaması için sıkıştırırlar.

Resul Efendi kasaba halkındandır. Bu yüzden kasabadaki insanları yakından tanır; dönen dolapların iç yüzünü iyi bilir. Dürüst bir kişiliği olduğu için de onların bu isteklerini yerine getirmez:

“İmza edemem! İstifa ederim. Ben otuz yıldır... Otuz yıldır insan olana kötülük etmemiş bir memurum, hanım.” (Teneke, 2004: 87) Karısı istifa etmesini istemediği gibi ruhsatıyeleri imzalamasını, onların kanunsuzluğuna göz yummasını ister.

Resul Efendi emekliliğine bir buçuk yıl kala başına gelen bu işler sebebiyle bir an evvel kaymakamın gelmesini ister. Bir ara gelen bir mektupla kaymakam

geleceğini öğrenir ve çok sevinir. Gelen kaymakam çok toydur. Resul Efendi önce ona işin aslını anlatmak istemez.

Kaymakam da onun dürüst ama korkak olduğunu zamanla anlar. Ona göre Resul Efendi bir kertenkele kadar korkaktır:

“Resul Efendi... Vay anam vay, ne pişmiş herif! Ciğerlerini biliyor. Resul Efendi olmasaydı... Ne kadar da düşman bunlara!... Ama çok korkak... Bir kertenkele kadar ürkek.” (Teneke, 2004: 58)

Resul Efendi, çeltikçilerin işini görmez ama “bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın” doğrultusunda hareket ederek onların nasırına basmamaya da özen gösterir. Çünkü geçiminin tek kaynağı olan memuriyetinden olmak istemez.

Çeltikçilerin sıkıştırmasından bunalınca Resul Efendi istifa edip kurtulmayı düşünür. Ama bunu da gururuna yediremez:

“ ‘Edemem’ diyordu boynunu bükerek. ‘Edemem, vazifedir. Diyecekler ki arkamdan, bakın şu sümsük Resula, bir kaymakam vekilliğinin bile altından kalkamadı. Edemem. Vazifeden kaçmak yakışır mı bana? Ben otuz senelik devlet memuruyum.’ ” (Teneke,2004:9) Onun korkaklığını karısı da destekler. O, kocasından da korkaktır. Resul Efendi iftiralara dayanamaz. Her kaymakama yapıldığı gibi Resul Efendi aleyhine de Adana’ya, Ankara’ya tel çekilir. Onun rüşvetçi olduğu, namussuzluğu ilan edilir. Bunların üzerine istifa etmeyi düşünse de karısı buna müsaade etmez:

“Otuz yıllık ünün var, sanın var, bir kaymakamlığı idare edemedi Resul Efendi de istifa etti dedirtme. Elalem içinde bizi rüsvay kılma. (...) Sen tam otuz yıl dairene bir dakika bile geç kalmadın.(...) Sen de kaymakam vekilliğinden istifa edersen ben de mahallenin yüzüne bakamam. Başımı alır da bu kasabadan giderim.” (Teneke, 2004: 87)

Çeltikçilerin ruhsatlarını onları oyalayarak imzalamayan Resul Efendi onların gözünden düşmek de istemez. Onların isteklerini açıktan reddetmez. Çünkü korkar. Dürüst olduğu kadar korkak ve de pısırıktır. Çeltikçileri iyi tanır; onların ne kadar inatçı ve zorba olduğunu bilir:

“Resul Efendi, bunca yılın Resul Efendisidir. Karışır mı böyle işlere! Altından ne çıkacağını bilmez mi? Çeltikçiyle, bu namussuzlarla aşık atılır mı, bu ırzı kırıklarla bir ipte oynanır mı, bilmez mi? (...) Çeltik komisyonunun kararına bir

imza bassa yirmi bin lira rüşvet alabilir. Su içinde alır. Alır ama, burnundan fitil fitil geleceğini de bilir. (...) Yaş tahtaya basmamak için elinden gelen gayreti geriye koymaz. Bilir ki çeltikçilerle iş görmek, itle bir çuvala girmek demektir.”(Teneke, 2004: 7) Korkak, kurnaz, işini bilen birisidir Resul Efendi. Çeltikçilerin isteğini gerçekleştirirse de onların suyundan gitmesini de bilir. Onların her dediğine; “Sayenizde ağa hazretleri” diye karşılık verir.

2.2.1.1.3. Zeyno Karı:

Resul Efendi'nin içi rahat değildir. Bu iyi niyetli kaymakamın farkında olmadan kanunsuz iş yapması, köylüyü ölüme mahkum etmesi onu üzer. Sonunda bütün gerçeği kaymakama anlatmaya karar verir. Kaymakam olanları öğrenince çok üzülür.

Bu sırada ruhsatları imzalanan ağalar hemen çeltik tarlalarına suyu verirler. Okçuoğlu'nun tarlalarının içinde kalan Sazlıdere köyü halkı su içinde kalır. Her yıl aynı sebepten evleri yıkılmakta, hayvanları, çocukları ölmektedir. Köyün erkekleri sessiz beklerken Zeyno Karı onları suçlar. Bütün köy halkını örgütler. Romanda en belirgin başkaldırıyı Zeyno'nun gerçekleştirdiğini görürüz. Tıpkı İM'deki Hürü gibi ayaklanmayı tetikleyen kadın kahramandır o. Yine D.Ö.Y. üçlüsündeki Meryemce gibi ayaklanan halkın en önünde yürüyen kadındır.

“O, Okçuoğluya, ben de Zeyno Karıyım. Benim de inadım inat. El mi yaman, bey mi yaman görür Okçuoğlu...” (Teneke, 2004: 61) Böylesine dik başlı, cesur olan Zeyno Ana bir o kadar da yufka yürekli, yardımseverdir:

“Zeyno erkek gibiydi. Milli Mücadelede savaşan çeteler arasında Zeyno da vardı. Zeyno Ana Kürt olsun, Türk olsun, her kim yardıma muhtaçsa yardım ederdi. Kızlara çeyizler, delikanlılara güç verirdi. Bütün köyün tek anasıydı. Dövüşenleri yalnız o ayırır, küsleri yalnız o barıştırırdı. Yumuşaktı, güleçti. Ama bazı öyle sertleşir, öyle kızardı ki, herkes sinerdi.” (Teneke, 2004: 61-62) İşte böyle erkek gibi bir kadındır Zeyno. Köyü su basınca erkeklerin tepkisiz kalması onu çıldırtır. Onları kadın gibi davranmakla suçlar. Bir zamanların eşkıyası Memed Ali bile sinmiş kalmıştır. Onları tetikleyecek, harekete geçirecek birini beklerler adeta. İşte Zeyno, onlara bağırıp çağırarak, hakaret ederek bunu başarır. Köylü birden yüreklenir, üstünün başının çamuruyla kaymakamın karşısına çıkmaya karar verir.

Kaymakama giderken en önde Zeyno yürümektedir. Zeyno bu haliyle direnişi temsil eden kadın kahramandır. İçlerindeki öfkeyi kaymakama kusan da odur.

2.2.1.1.4. Kürt Memed Ali:

Köy halkından direnişi temsil eden diğer bir kişi de Kürt Memed Ali'dir. Bir köşeye sinmiş sessizce beklerken onu da tetikler Zeyno. Tıpkı İnce Memed gibi o da eskiden eşkıyalık yapmış biridir. Yine tıpkı İM gibi o da ağaların sonunun gelmeyeceği düşüncesiyle eşkıyalığı bırakmıştır:

“Ne gelmiştir elimden Ane! Ne gelmiştir! Öldür Okçıyı, çıkmıştır dağ. Okçı bir adam değildir. Okçı çook' Şaşırmışem Ane. Ben çatlayacak. Hersimden çatlayacak ben. İğdiş olmuş biz Ane. İğdiş...” (Teneke, 2004: 44)

Tıpkı İnce Memed gibi ağaları öldürmekle bu işin bitmeyeceğini düşünen Memed Ali de ümitsizdir. Zeyno'nun konuşmaları az da olsa ümitlendirir onu.

Okçuoğlu para karşılığı tüm Sazlıdereliler'i köyden çıkardığında sadece Memed Ali ailesiyle köyde kalır. Bu sayede buraya çeltik ruhsatı verilmez. Ayrıca bu başkaldırıları sayesinde Kaymakam her şeyi anlar ve onlarla birlik olur.

2.2.1.1.5. Tellal:

Romanın tiyatrolaştırılmış şeklinde tellala söylenenler de oldukça manidardır. Tellal sahne aralarında çıkıp seyirciyle her konuştuğunda yakasında bir fincan bulunmaktadır. Oyunun sonunda fincanı şu şekilde açıklar:

“Savaş bitti. Kasabaya geldim, bir de baktım bütün asker kaçaklarının, ağaların, eşkıyaların göğsünde birer istiklal madalyası var. Tefik Ali Beyin, Murtazanın, ötekilerin... Amanın, ulan, ne oluyor derken... ya bizim sırtımızdaki on iki kurşun derken...” (Teneke, 2004: 154) Bu sözlerle ağaların asker kaçağı olduğu, buna rağmen savaş sonrası zengin oldukları hakiki kahramanlarınsa bir madalyası bile olmadığı vurgulanmıştır. Tellal da başkumandanın savaşta yanına gelerek kahve içtiği fincanı bir madalya gibi göğsünde taşımıştır. Ama bu fincan, tellala göre, başkumandanın ağalara yenilgisinin sembolüdür. Kaymakam da ağalara yenildiğine göre artık bu madalyayı o taşımalıdır:

“Kumandan cepheye yendi, yendi, hep yendi bir kere yenilmedi. Ama sonunda yenildi. Bir kere yenildi. Ağalara yenildi. İşte bu fincan madalya, onun

yenilgi madalyasıdır. Bu fincanı şimdi sana armağan ediyorum. Senin yenilgin onun yenilgisinin devamıdır. Sen de yenileceksin, yenileceksin, suyun altındaki taş gibi düşeceksin.” (Teneke, 2004: 1549) Bu şekilde, sistemin hep güçlülerden yana olup duyarlı insanları da törpüleyerek, sistemin bir parçası haline getirdiği mesajı verilmek istenmiştir. Emek verenin sömürüldüğü düşüncesi yansıtılmıştır. Bu, yazar - anlatıcının kendi dünya görüşünü de yansıtır. Bu bağlamda; tellal, yazar- anlatıcının sözünü emanet ettiği kişidir, denebilir.

2.2.1.1.6. Diğerleri:

Başkaldıranlar sadece Sazlıdereliler değildir. Kasabada da çeltikçilere karşı çeşitli kampanyalar başlatılmıştır.

“Çeltik aleyhine kasabada büyük bir kampanya açılmıştı. Kampanyayı böyle şiddetli, programlı yürütenler Kör Cemalle, Mustafa Pehlivandı. Kör Cemal arzuhalciydi. İddia ediyordu ki, ‘Benim kardeşimi çeltik öldürdü.Çeltik olmasaydı, sinek olmazdı. Sinek olmayınca da sıtma olmazdı. Kardeşim de sıtmadan ölmezdi.’ Yıllar yılı dilinde bu!” (Teneke, 2004: 55)

Köylerden çeltik yüzünden hastalanmış çocuklar getirilir. Kaymakam fotoğraflarını çekip Sağlık Bakanlığı’na yollar. Ama bütün bunlar yapılırken çeltikçiler de boş durmaz, ayaklananları cezalandırırlar. Kör Cemali kurşunlarlar, Mustafa Pehlivan’ın portakal bahçesindeki ağaçları kökten keserler.

2.2.1.2. Eşraf ve Ağalar

Çeltik ekimiyle zengin olmuş beyler ve ağalar,halkın sağlığını bile umursamadan usulsüz çeltik ekimi için ellerinden geleni yaparlar. Çeltik tarlalarına ruhsat alabilmek için ilçe yönetimindeki devlet adamlarını da kendi yanlarına çekmeye çalışırlar. Teneke romanındaki en belirgin eşraf ve ağa tipleri şunlardır:

2.2.1.2.1. Murtaza Ağa:

Çeltik ekimiyle uğraşan bir ağadır. Kaymakam Fikret Irmaklı’nın gelişinden itibaren onu kendi yanlarına çekmek isteyenlerin başında gelir. Ona güzel bir ev ayarlayarak, onu barlara götürerek toy kaymakamın gözünü boyamaya çalışır. Bu konudaki düşüncelerini şu ifadelerinden de anlıyoruz:

“Korkma, korkma da ağzından yel alsın böyle sözleri. Böyle bir oda, böyle bir ev ver ona...bir de Adanaya bara götür... Böyle genç,dünya görmemiş bir kaymakamı...Kim olursa olsun... Al, maşa yap da ateşe sok.Anladın mı, akılsız Patır Patır Mustaafendi ?” (Teneke, 2004: 103) Bu cümleler de onun asıl maksadını açıklamaktadır. Bu istediklerini de ilk etapta gerçekleştirir; Kaymakam onların tuzağına düşer.

İşlerini gördüğü sürece Kaymakamı el üstünde tutan Murtaza Ağa, Kaymakam işin aslını öğrenip tavır değiştirince Kaymakamı yerinden etmek için tel üstüne tel çeker; iftira üstüne iftira atar.

2.2.1.2.2. Okçuoğlu

Okçuoğlu da tıpkı Murtaza Ağa'nın politikasını takip eder. Onun Sazlıdere köyü civarında ektiği çeltik yüzünden Sazlıdere köylülerinin çocukları sıtmaya yakalanıp ölür ama Okçuoğlu bunu umursamaz. Kesik sulama şartına da uymaz. Hatta bu konuda görevlendirilen jandarmaları da rüşvet yoluyla kendi hesabına çalıştırır.

Görkemli bir karşılamayla kasabaya gelen kaymakam, bu karşıt güçler karşısında çatışmadan yenik ayrılır. O giderken kasaba çıkışında çocuklara teneke çaldırılır. Bu, çeltikçilerin zafer işaretidir.

2.2.2. Yılanı Öldürseler

YÖ romanında töre kurbanı olan insanların yaşamı ele alınır. Esmeye çok güzel bir kadındır. Genç kızken Abbas'la birbirlerini severler. Halil'in de Esmeye de gözü vardır. Ama Esmeye onu istemez. Halil zorla ona sahip olup onunla evlenmiştir. Önceleri Halil'den kaçmak isteyen Esmeye, çocuğu olunca bu hayata alışmaya başlar. Bu arada hapiste olan Abbas bir gün çıkagelir, Halil'i öldürür. Halil'in kardeşleri de onu öldürür.

Törelere sıkı sıkıya bağlı inatçı Büyükaneye Esmeye ölmeden rahat etmeyecektir. Bunun için oğullarını ve özellikle Hasan'ı doldurup durur. Kendisi evlat acısıyla yanarken Esmeye'nin salınıp gezmesi ona çok dokunur.

Büyükana'yla beraber köylü de Hasan'a anasını öldürtmek için psikolojik baskı uygular. Hasan, annesini çok sevmekte, onun suçsuzluğunu bilmektedir. Ama insanların yaşattığı çelişkiler onu, annesini öldürmeye sürükler.

Hapse giren Hasan, kısa sürede çıkıp mutlu bir yuva kurar.

Y.Ö. törelerin katı kurallarıyla çeperlenmiş toplumlarda kendi doğrularıyla çelişen, iç çekişmeler yaşayan insanların romanıdır. Bu temayla bağlantılı olarak şahıs kadrosunu şöyle gruplandırabiliriz:

2.2.2.1. Töre Kurbanı Olanlar

2.2.2.1.1. Hasan:

Esmeye ile Halil'in oğlu olan Hasan, romanın başında 5-6 yaşlarındadır. Annesinin bir zamanlar gönül verdiği Abbas, Halil'i öldürünce herkesin dikkati Hasan'ın üzerinde yoğunlaşır. Gerçi Abbas da ölmüştür ama, Halil'in ölümünde asıl sorumlu olan Esmeye hala sağdır.

Büyükana onun içine her zaman Esmeye'ye karşı kin tohumları eker. Kendisi de gelini Esmeye'ye kin kusmaktadır. Hasan'ın yanında hep annesi hakkında iftira eder:

“Oğlumun öldürten gözümün önünde dolaşır durur.(...) üstelik de gül gibi yavrusunu bırakıp da evlenecekmiş. Kuyruk sallaya sallaya oğlumun öldürttü. Şimdi de gül gibi babayiğit torunumu kahrından öldürtecek.” (Y.Ö. , 2004: 23)

Bir yandan Büyükana'nın sözleri Hasan'ın içine türlü şüpheler yerleştirirken bir yandan da amcaları onu öç alma duygusuyla doldurmaya çalışırlar. Amcası ona bir silah hediye eder hem avlansın hem de ailenin kanını temizlesin diye. Türlü hediyeler vererek Hasan'ı kendilerine yanaştırıp annesinden koparmaya çalışırlar. Oysa Esmeye'nin suçsuzluğunu onlar da bilmektedirler. Kendileri de doğruyla töre arasındaki çelişkiyi içlerinde duymaktadırlar. Hasan, amcası Mustafa'yı annesiyle konuşurken duyar:

“Senin hiçbir günahın yok bacım. Gene de sen burada durma git. Seni öldürecekler bacım.(...) benim elimden bir şey gelmiyor. Halil'in kanlısı seni biliyor bütün köy, bütün Anavarza yöresi...”(Y.Ö. , 2004: 35,36)

Amcasıyla annesini gizlice dinleyen Hasan, annesinin suçsuzluğuna kesin kanaat getirir. Büyükanasına, amcasına, karşı ters cevap vermese de içten hep

annesinden yanadır. Annesine çok düşkündür. Hatta bir gece Büyükannesinin evini gizliden ateşe verir. Ev yanar, taşınmak zorunda kalırlar.

Annesine ne kadar düşkün olsa da çevredeki insanların annesiyle ilgili söylediklerine, babasının hortlayıp Hasan'ın öcünü almasını istediği konusuna da kulaklarını tıkayamaz. Söylenenlerin doğru olmadığını bildiği halde içindeki ikilemden kurtulamaz. Bir yandan Dursun Emmi ve Lokantacı Kürt Sülo da annesinin suçsuzluğunu anlatıp söylenenlere kulak asmaması için konuşular Hasan'la.

Hasan içindeki çelişkiyle günlerce kıvrırır. Silahıyla dağ taş dolaşıp türlü canlıları avlar. Bu da onu annesinin sonuna hazırlıklı olmaya iter.

Sonunda Hasan da Esmeye de kalıplaşmış törelerin kurbanı olurlar. Hasan çok sevdiği, suçsuzluğundan emin olduğu annesini istemese de öldürür. Bu katı töreler onun da hapse girmesine sebep olur.

2.2.2.2. Töreleri Destekleyenler

2.2.2.2.1. Büyükana:

Büyükana yaşlı ama hala güzel, ince, uzun bir kadındır. Çok güleç bir kadın olmasına rağmen, oğlu Halil'in öldürülmesinden sonra yüzü gülmez.

Gelini Esmeye'yi Halil'in ölümünden sorumlu tutan kadın, ondan nefret eder. Bir yandan oğullarını bir yandan Hasan'ı doldurur Esmeye'ye karşı.

“Oğlumun katili Abbas kafiri değil, oğlumun kanlısı Esmeye'dir. Varın temizleyin kanınızı(...) Oğlum Halil'in kanını yerde koyarsanız bu dünyada da öteki dünyada da ak sütüm size haram olsun. Oğlumun kanlısı Esmeye'dir.” (Y.Ö. , 2004: 16)

Büyükana, Yaşar Kemal'in birçok romanında yer alan kararlı, inatçı, yaşlı kadın kahramanları andırır. İ.M.'de Hürü Ana, Teneke'de Zala Karı, D.Ö.Y.'de Meryemce de onun gibi inatçıdır, tetikleyicidir. Ama Büyükana'nın diğerlerinden farkı vardır. Ötekiler olumlu yönden kahramanları tetikleyen idealist kadınlardır. Büyükana ise karşıt karakterlerdendir. Esmeye'ye iftira bile eder. Hasan'ı harekete geçirmek için:

“Seni öldüren diyordu büyükana, seni öldüren yakında evlenecek. Seni öldüren yatağına bir kötüyü sokacak babayığidim.” (Y.Ö. , 2004: 35) Esmeye

öldürmenin Hasan için görev olduğunu onun içine ince ince işler nakış gibi. Hasan'a büyüyünce Esem'e'yi öldürmesinin zorunlu olduğunu hissettirmek için çabalar:

“Bir torunum var, o da senin oğlun, daha küçücük... Yoksa senin kanını yerde koymaz, ana da olsa, senin yatağına kimseyi sokmazdı(...)

Oğlunun elinde de sedefli tüfek, diyordu. Oğlunun altında Arap taylorları, oğlunun belinde de gümüşlü hançer... Yazık, yazık ki, oğlun daha küçücük...” (Y.Ö. , 2004: 35)

Kendi oğulları bile Esem'e'nin suçsuzluğunu bilir, onu öldüremezler. Ama Büyükana öylesine otoriter, inatçı bir kadındır ki oğulları da ona açıktan karşı koyamazlar. Törelere, atalara karşı gelemmezler. Hasan bir gün annesiyle amcası Mustafa'yı dinlerken buna şahit olur:

“Senin hiçbir günahın yok bacım.(...) Sen sağ iken hem de bu evde iken anam seni bırakmaz. (...) Benim elimden bir şey gelmiyor.(...) Seni kimse öldürmezse anam seni, kendi öz oğlun Hasan'a öldürtür...” (Y.Ö. , 2004: 35,36) Nitekim, Mustafa'nın dediği gibi de olur. Büyükana'nın ve çevredekilerin baskısı Hasan'a anasını öldürtür.

2.2.3. Hüyükteki Nar Ağacı

H.N.A., D.Ö.Y. üçlüsünden önce yazılmış bir romandır. Aynı temayı işleyen bu roman, D.Ö.Y. üçlüsüne temel teşkil eder. D.Ö.Y.'de bu tema geliştirilerek işlenmiştir. Her ikisinde de geçimleri için Çukurova'da çalışmaya giden, zor hayat şartları karşısında sığınacakları umut kapısı arayan insanlar işlenir.

D.Ö.Y.'den farklı olarak H.N.A.'da makineleşmenin getirdiği işsizlik sorunu önemli yer tutar. Traktörün iş hayatında önemle yer edinmesi, insanların emeğini hiçe indirir. Bu durum, işvereni ırgata karşı acımasız bir hale sokar.

Romanda, zenginin fakiri, güçlünün zayıfı ezmesi; bölgede insan hayatını tehdit eden sıtma hastalığı; D.Ö.Y. üçlüsüyle ortak konulardır. D.Ö.Y.'de hayattan umutları kalmayan insanların kendi içlerinden yarattıkları ermişe sığınmaları anlatılır. H.N.A.'da da benzer durum vardır. İşsizlik ve sıtma karşısında çaresiz olan insanlar, dertlerine derman olacağına inandıkları Hüyükteki bir nar ağacını arar

dururlar. Her iki romanda da asıl tema insanların çaresizlikten uydurdukları şeylere umut bağlamasıdır.

2.2.3.1. Köylüler

(Memet, Hösük, Yusuf, Memet Çocuk, Âşık Ali)

Köylü halk, yokluk içinde, çaresizdir. Ekmek kapısı diye Çukurova'ya gitmek, orada iş bulup çalışmak isterler.

Romanın başında Çukurova'ya gideceğini söyleyen Memed ve ona karşı çıkan karısıyla karşılaşırız. Karısı, ürün ekip de verim alamadığı boş tarlanın başında yakınıp durmaktadır. Tabiat da bu çaresiz insanlara karşı acımasızdır. Evlerinde un, tuz gibi temel gıda maddeleri bile tükenmiştir. Memed'in karısı çırpınışlarını sürdürür:

“Git Çukurovaya. Biderin tümü çürümüş. Biz on güne kadar ne yiyelim? Tuz kalmadı. Undan geçtik, tuz kalmadı. On güne kadar ne yiyelim? Biderin tümü çürümüş...”

(H.N.A. , 2004: 8) Kadının söylediği bu sözler, çaresizliklerinin derecesinin anlamamıza yardımcı olur. Bu çaresizlik karşısında Çukurova kurtuluş için bir umuttur. Ama aslında Çukurova köyden de beterdir.

Yusuf, Çukurova'da bulunmuş, sıtmaya yakalanmış bir gençtir. Memed'le Hösük'ün Çukurova'ya gideceğini duyunca şunları söyler:

“... Ölümüne gidiyorsunuz. (...) Maraza gidiyorsunuz. (...) giden gelmez. Gelirse de benim gibi marazlı gelir. (...) Kan gibi kurtlu suyu. Her sineği bir alıcı kurt... Bulut gibi gelir, kan koymaz insanda emer. (...) Aç ölün gene gitmeyin. Acınızdan ölün gene... iş var, para var, ekmek var, kuşsütü de var, ne ararsan var ya, ölüm de var. Sürünmek de var. Sıtma da var. Verem var.” (H.N.A. , 2004: 9)

Çukurova bin beterdir. Sineğiyle, sıtmasıyla insanın kanını emer. Ama “denize düşen, yılan sarılır” misali çıkmaza girmiş bu insanlar için yapılabilecek başka alternatif yoktur. Aslında Yusuf'un dediği gibi iş, para, ekmek de yoktur. Çukurova'da beş kişi çıktıkları bu yolculuktan eli boş döneceklerdir. Bunu bile bile bir girişimde bulunmak isterler. “Ölüm yokluktan iyi. Sıtma yokluktan iyi. Verem

yokluktan iyi.”(H.N.A. , 2004: 10) der Hösük. Bellerini bükmüştür yokluk. Daha kötüsünü düşünemezler.

Memed, Hösük ve Âşık Ali yüklerini alıp yola çıkarlar. Arkalarından Yusuf da yetişip onlara katılır. Çukurova’ya gitmemeleri için o kadar dil döken, sıtmadan hayatı kararmış Yusuf bile yine kurtuluş ümidi olarak Çukurova’ya sığınır. Memed Çocuk da dahil olur onlara. Yanında çalıştığı Keklikoğlu, Memed Çocuk’a hakkını vermemektedir. Ondan yılmış olan çocuk bir çift boynuzlu öküz almak umuduyla yola çıkar. Bu beş arkadaş çaresizliğin, yoksulluğun, acizliğin, zavallı köylünün temsilcisidir.

Memed’in yıllar önce Çukurova’da yanında çalıştığı, “Abla” dediği bir kadın vardır. Memed onun yanında mutlaka iş bulabileceklerini düşünür. Ama yanına gittiklerinde Abla onların yüzüne bile bakmaz. “Ver şuna bir ekmek de gitsin.” (H.N.A. , 2004: 16) diyerek onlara dilenci muamelesi yapar. Daha sonra da çalışmak istedikleri hiçbir yerde iş bulamazlar. Makineler yüzünden ne insan gücüne ihtiyaç kalmıştır ne de hayvan gücüne... Hatta iş istedikleri birçok yerde hakaret görürler.

Makinenin çalışma hayatına girişiyle ırgatlara ihtiyaç kalmamıştır. Yalnız makinenin çalışmadığı bir iki tarlada ufak tefek geçici işler bulurlar. Onlara bu işleri sağlayanlar da ağanın işçisi olup fazla bir maddi gücü olmayan orta halli insanlardır. Onlar henüz vicdani değerlerini yitirmemiş, insanî yönleri tam kaybolmamış insanlardır.

Memed’in daha önce çalıştığı yerde bir sarı oğlan vardır. Onun şu sözleri durumu açıklar:

“Bu var ya, hem biçer hem döver, hem çuvala doldurur verir eline. İş kalmadı gayrı. Irgadın bini gelip bini gidiyor her gün.” (H.N.A. , 2004: 20)

Ağa, makineleri alınca ırgatları işten çıkarmış, öküzleri de makineye kurban etmiştir. Bu, doğanın, doğal olanın teknoloji karşısındaki yenilgisidir.

Ağanın, yanında çalışan çok az kişi kalmıştır. Bunlardan biri bizim köylülere su verir. Onlar da ona yardım ederler. Bizimkiler köyü bırakıp Çukurova’dan umut aramaktadırlar. Ama Çukur’un adamı da halinden memnun değildir. Onların durumuna imrenmektedir:

“Sizin gene, ekin bitmezse de tarlanız var. Yeriniz var, yurdunuz var...”(H.N.A. , 2004: 24)

“Benim de bir başımı sokacak evim, bir toprağım olsa da acımdan ölsem.(...) Ah bu Amerikan gavuru, ah bu mühendis Mareşal... Zulüm.” (H.N.A. , 2004: 25)

Ne köydeki insan memnundur hayatından, ne kasabadaki. Ağaların nüfuzu altında yaşayan bütün bu insanlar umutsuzdur. Adam tarlada çalışan bir kadını göstererek şunları söyler:

“Kocasının ayağını bundan üç yıl evvel Ağanın batozu aldı. Üç çocuklan kaldı avrat yazıda... Sıtmalı, veremli çocukları... Ağa ona da çıksın toprağımdan demiş. De açsın kapıyı... Kapı mı kaldı açılacak...?” (H.N.A. , 2004: 24)

Ağalar, yıllarca yanında çalışmış, emek vermiş insanlara bile bir pislik gibi davranmaktadır. Hiçbir yandan ümitleri kalmayan bu insanlara açılacak bir kapı yoktur artık.

Ağaların zulmüne tabiatın acımasızlığı da eklenir. Çukurova toprağı da zor, bataklık bir yerdir:

“Uğramadık köy, yalvarmadık Ağa bırakmadılar. Çukurova kazan, onlar kepçe, yürü babam yürü ettiler. Bir gün bir çimenlikte yürürken toprak onları gırtlaklarına kadar çekti. Burasının bataklı olduğunu neden sonra, kendilerini kurtaran traktörcüden öğrendiler.” (H.N.A. , 2004: 37)

Çıkmaza sürüklenen bu insanların artık sığınacak bir şeyler arama çabasına girişme ortamı hazırlanmış olur böylece. Yusuf’un hastalığı günden güne artmaktadır. Onun ölüsünü bari köye yetiştirmeye çalışırken uğradıkları bir köyde tutunacakları dalı işaret edecek insanla karşılaşır. Kadın onların durumunu öğrenince o yörede sıtmaya yakalananların hüyükteki nar ağacına giderek şifa bulduğunu söyler. Zaten boşlukta olan bu insanlar da onun bu dediklerine gönülden inanırlar. Kadın onların oraya gitmelerinin hem sıtmaya hem de işsizliklerine çare olacağını söyler:

“Nar ağacının altı Kırkların mekanı. Oraya varınca Allah sizi Kırkların yüzü suyu hürmetine hem sıtmadan kurtarır, hem de size...” (H.N.A. , 2004: 52) Artık mucize nar ağacını bulmak üzere düşerler yola. Önlerine gelene ağacı sorarlar. İçlerinde ötekilere göre bir parça realist olan Hösük’tür.

“Siz gidin. Ulan hiç Çukurova olur da sinek olmaz mı? Bir fıkara nar ağacı ne yapar sivrisineğe, her birisi kemikli?” (H.N.A. , 2004: 56) Hösük böyle konuşsa da onlara katılıp ağacı arar. Çünkü yapılabilecek başka bir şey de yoktur.

Sonunda bir bilen çıkar bu nar ağacını. Tarif edilen yere geldiklerinde nar ağacının kesik kökünü bulurlar. Ağaç olmasa da fark etmez, kökün kendilerine yardımcı olacağına inanırlar. Memet Çocuk çocuk haliyle bu hayalden onları kurtarmak ister:

“Kendisi ölmüş bu ağacın. Zaten kendine hayretmemiş ki bize...” (H.N.A. , 2004:492)

Ötekiler sustururlar Memet Çocuk’u. Uyanmak istemezler bu düşten. Tek çıkar yol diye düşündükleri bel bağladıkları bu ağacın ölmüş olduğu gerçeğinden kaçarlar.

2.2.3.2. Ağalar:

Yaşar Kemal’in birçok romanında olduğu gibi H.N.A.’da da halkı ezen, kendi kazancını düşünüp çalışanın hakkını yiyen ağa tipleri çizilmiştir. Çukurova’ya inenler arasındaki Memet Çocuk, yanında çalıştığı Keklikoğlu’nun ona hakkını vermeyişinden yılmıştır.

Memet yanında iş bulacağını düşündüğü Abla’nın tavrı karşısında şaşkınlık içindedir. Sarı oğlandan öğrenir olanları. Ağa tarlalarında makine çalıştırmaya başlayınca ırgatları hep kovmuştur. Emektarı, çocukluğundan beri kendisine hizmet etmiş Veli Ağa’nın bile hatırını saymamış, gözünün yaşına bakmadan kovmuştur onu. Yanında çalışanlardan Topal’ı da kovmuştur da topal da gelip Massey Harris motorun başını sökmüş, kaçmıştır. Ağa onu da ne yapıp edip hapse attirmiştir.

Makineleriyle beraber makineleşen, insanî vasıflarını yitiren ağa, ırgatlara bir pislik gibi muamele eder:

“Ağa haber salmış, yeter gayrı sırtımdan geçindikleri, demiş. Otuz yıldır babalarının malı gibi sürüyorlar toprağımı, demiş, çıksınlar gayrı toprağımdan, yeter gayrı ellerinden çektiğim, demiş...” (H.N.A. , 2004: 23) Çalıştırdığının da kazancına ortak olur:

“Alsın toprağı elimden, alsın da kurtulayım... Sen çalış çalış, diş kalmasın tırnak kalmasın, el kalmasın, ayak kalmasın, ver yarısını çalışmayana, olur mu? Yok yok, hiç yok bundan bin kat daha iyi. Aç ölmek daha iyi. Elimden alsın da tarlayı büsbütün kurtulayım...” (H.N.A. , 2004: 36)

Ağa, sadece insanları değil, hayvanları da kurban etmiştir. Makinelere gelişle başkalaşmıştır. Adeta âşık olmuştur makinelere. Sarı oğlan onun halini de şöyle anlatır:

“ ‘Abla eski Abla değil. Bir ben kaldım çiftlikte. Kimsecikler kalmadı. Ötekilerin hepsini kovdu Abla.’

Memet:

‘Ummazdım,’ dedi, ‘ummazdım...’

Sarı:

‘Abla, çalındı,’ dedi. ‘Karasevdaya düştü diyorlar.’

Memet:

‘Neee?’ dedi.

Sarı:

‘Sevdalanmış,’ dedi. ‘Şu motorlar geldi geleli. Motora çalınmış. Sevda bağlanmış motorlara...’ ” (H.N.A. , 2004: 17)

Evet Abla eski Abla değildir artık. Makinelerin gelmesiyle o da insanî vasıflarını yitirmiş, yozlaşmıştır. Makineler onu öylesine cezbetmiş, öylesine başını döndürmüştür ki, her sabah kalkar kalkmaz motorları silmekle geçer vakti. Tıpkı oyuncuğundan ayrılamayan bir çocuk gibi olmuştur. Eskiden çok sevdiği Memet’i bile gözü görmez, ona dilenci gibi davranır, kendisinden iş isteyen Memet için

“Ver şuna bir ekmek de gitsin,” der.

Sadece ağalar da değil, hali vakti yerinde olan güçlü insanlar hepsi yozlaşmıştır. Makinelerle birlikte makineleşmişlerdir onlar da. Bizim köyle arkadaşlar, çok susadıkları bir anda su isteyecek birini bile bulamazlar. Sonra tarlada çalışan bir zavallıdan su isteyip şunları söyler:

“Yandık da şu makine sürenlerin yanına varıp da bir su isteyemedik. Onlar bir başka türlü adam gibime geliyor. Hor bakıyorlar bize.” (H.N.A. ,2004: 22) İşte bu şekilde sadece makine sahipleri değil, makineleri kullananlar bile çaresiz insanlara aşağılık bir varlık gibi bakarlar. Çukurova’da kaldıkları sürece horlanmış, hakaret görmüşlerdir. Ağanın biri de onları aşağılaşmış, Dadaloğlu soyundan olduğunu belirttikleri Âşık Ali’yle dalga geçip onlara şunları söylemiştir:

“Ulan yaşasın şu traktör, şu biçerdöver! Ulan ağız kokusunu çekmiyoruz artık bu soylu Beyefendilerin! (...) Bunları atın köyden, hemen şimdi. Bu gece evlerimizi

soyarlar da haberimiz olmaz.” (H.N.A. , 2004: 64) Bu şekilde, alınlarının teriyle ekmek kazanmaya çalışan bu insanları hırsızlıkla suçlar.

İnsanların yozlaştığı, makineleştigi, şu satırlarda daha güzel açıklanır, özetlenir: “İnsanlar bu traktörler geldikten sonra birden değişmişler, bambaşka olmuşlardı. İnsanların yüzlerine bile bakmıyorlardı. Ne yapacaklarını bilemedikleri bu makinelere tapınmışlardı bayağı.” (H.N.A. , 2004: 37)

2.3. DAĞIN ÖTEYÜZÜ ÜÇLÜSÜ

Bu seri birbirinin devamı olan üç ciltten oluşmuştur: Orta Direk, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu.

Eser, çaresiz, zor hayat şartlarına ayak uydurmaya çalışan insanların kendi yarattıkları “mit”e sığınışlarının romanıdır. Bunu Yaşar Kemal, romanın önsözünde şu şekilde ifade eder:

“Bu üçlü çok ağır, çok zor koşullar içinde yaşayan sonsuz bir dirençle yaşamını sürdüren insanların hikayesidir. (...) İnsanoğlu sıkıştıkça, zorluklarla karşılaştıkça yaratmış, zorluklardan böylece kurtulmuştur. Doğanın katı gerçekleri çok ağır bastığında da, kurtuluş umudu kalmadığında da yaratıcılığını genişletmiş, kendisine bir düş, bir mit, bir efsane dünyası kurmuştur. Eğer insanın bir düş, bir efsane yaratma niteliği olmamış olsaydı belki de insanoğlu olmazdı. Bu düşüncelerden yola çıkarak insanı şöyle tanımlayabiliriz. İnsan mit yaratan bir mahluktur.

(...) Ve insanın arayıp da bulamadığı çok yerde bir düş, bir mit dünyası yaratıp ona sığınması vardır. İşte ben bu üçlüde başı dara gelmiş insanların kendilerine düş dünyaları kurup o dünyaya sığınmalarının ağır, yaşanılmaz dünyalarından, gerçeklerden kaçışlarının hikayesini anlatmağa çalıştım.” (Ortadirek, 1978: Önsöz)

Ağır hayat mücadelesi içinde, tabiat şartlarına göğüs germeye çalışan bu göçebe insanların karşısında bir de kendi çıkarlarını düşünen, halkı ezen bir köy muhtarı ve ağa vardır. Ölüm kalım savaşı içindeki halk bir de bu çıkarıcı insanlarla başa çıkmanın yolunu ararlar. Böyle bir çatışma üzerine kurulmuş olan bu olay

örgüsü dizinin üçünde de devam eder. Berna Moran da ana çatışmanın Muhtarla köylüler arasında olduğunu söyler. (Berna MORAN, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, 1990: 78)

2.3.1. Direnişin Temsilcileri

2.3.1.1. Taşbaşoğlu:

Muhtarın ağalarla anlaşması sonucu verimsiz tarlalarda çalışıp borcunu ödeyemeyen köylü iyice sinirlenmeye, bu durum canına tak demeye başlayınca aralarında anlaşarak muhtara karşı gelmeyi planlarlar. Bu başkaldırının önde gelen ismi Taşbaşoğlu'dur. Onunla beraber, Uzun Ali ve Öksüz Duran da bu işin elebaşlarındandır.

“Aralarındaki anlaşmaya göre hep birlikte muhtarın karşısına dikilecekler, kimse geri adım atmayacaktır. Aralarından biri muhtarın karşısına çıkıp konuşacaktır.

... Çukurovanın en kötü tarlalarına, en verimsiz bir dalında bir koza bile bulunmayan tarlalarına rüşvet alarak bizim köylüyü sokarsın. O tarlaları öteki köylüler beğenmezken, görünce ardını dönüp kaçarken. (...) Elin köylüsü bir etek paraylan dönerken bizim köylümüz işte bu yüzden Ali Efendinin borcunu bile tamı tamına ödeyemiyor. Sende yürek, sende vicdan yok mu?” (O.D. , 2004: 26)

Taşbaş işin sonunda neler olacağını da tahmin eder. Muhtar ağalara gidip köylünün başkaldırdığını, onların başının yılan başı ezer gibi ezilmesi gerektiğini, onlara tarla verilmemesinin gerekli olduğunu söyleyecektir. Bu sebeple bu yıl aç kalacaklardır. Ama sonuçta istedikleri olacaktır:

“Gelecek yıl istediğimiz yerden istediğimiz tarlayı alırız.” (O.D. , 2004: 28)

Çukura inerlerken, muhtar onları konaklama yerinde uzun süre bekletir. Amacı diğer köylülerin verimli tarlaları kapması, böylece Yalak köylülerinin yine eli boş dönmesidir. Taşbaşoğlu bu durumda da devreye girer, halkı ayaklandırır.

“Hep gidiyoruz yarın sabah” diye birden söylediler. “Muhtar ne söylerse söylesin, isterse hepimizi astırsın. Gidiyoruz.”

Taşbaşoğlu, halkı ikna etmekte zorlanmaz. Çünkü o cesur, mert hilesiz bir insandır. Köylünün güvenini kazanmıştır. Ama böyle olmakla birlikte, halk yine

muhtarın yalan dolanlarına kanar. Sonlarının ağaların elinde oluşu da onların cesaretini kırar.

Ellerini attıkları hiçbir yerden sonuç alamayan halk, Taşbaşı bu güvendikleri adamı ermiş ilan ederek bir “mit”e sığınmaya başlarlar. Zaten romanın yazılış amacı, çıkış noktası da budur. Peygamberlerin, ermişlerin nasıl ortaya çıktığı konusunu araştıran Yaşar Kemal, romanın; bu araştırmanın bir sonucu olduğunu söyler. Bu yönüyle roman, alegorik özellikler taşır.

Halk sığınacak başka bir şey, somut bir varlık bulamayınca, efsaneye, mit’e yönelmiş, kendilerince bir ermiş yaratmıştır. Yerin demir, göğün bakır olduğunu, yani hiçbir yerden bir gelirin gelmez olduğu bir ümitsizlik anında doğar bu ermiş.

Köylünün Taşbaşı’ı gözünde büyüttüğü bir dönemde Vurgun Ahmed’in gelip ona bir ermiş, bir evliya muamelesi yapması Taşabaşoğlu için bir dönüm noktası olur. Taşbaşı’nın evine gelen Vurgun Ahmed onun evinin eşliğini ve evin ortadireğini üç kere öper. Sonra da şunları söyler:

“Şimdi size gene söylüyorum. Aldırmayın, varsın gelenek mi görenek mi, bozulsun da cehennem dibine gitsin.(...) Son olarak söylüyorum size, korkmayın, evlere girip sayıklamayın. Atın korkuyu yılgınlığı üstünüzden.”(Y.D.G.B. , 2004: 162)

“Bu köye bahar inmeyecek. Ekinler bitmeyecek. Avratlar kısır kalacak. Bu köyü seller, zelzeleler alıp götürecektir. Lanetler, yılanlar yağacak. Bu köy şimdiye kadar ölüp yitmediyse, eey Taşabaşoğlu, senin yüzünden, senin yüzün suyu hürmetine.” (Y.D.G.B. , 2004: 177)

Vurgun Ahmed’in ardından bütün köylü Taşbaşı’nın ermişliği üzerine bir yığın efsane uydurur. Kimi dedesinin Lokman Hekim olduğunu söyler, kimi Taşbaşı’nın evine ışık balkıdığını... Memidik de onu Tekeç dağında yedi ışığın ortasında çıkarken gördüğünü anlatır. Hatta bu söylediklerini yalanlamasını isteyen Muhtarın işkencelerine rağmen gördüğünü ısrar eder.

Onun ermişliğine inanan hastalar, felçliler ondan şifa umarak bir el dokundurması için günlerce kapısında beklerler. Senelerce yürüyemeyen umudunu yitirmiş yatalak hastalar ondan medet umarlar. Kimileri de eşinden toprak alıp tarlalarına serperler bereket getirsin diye. Öyle ki Taşbaşı’nın evinin önünde büyük bir çukur oluşur. Bütün bunlar, insanların umutlarını yitirdiği bir anda yarattıkları mite

sığınışlarının göstergesidir. Bir gün Kızı yıllardan beri hasta olan Fatmaca Taşbaş'a gelir:

“Şu kızın başına elini sür de, bu yıl Çukurovada pamuktan kazandığımızın hepsini sana vereyim. İstersen, bir tek ineciğim, Fındık inek var, istersen onu da sana vereyim. Etme bu nekesliği Taşbaşçam.” (Y.D.G.B. , 2004: 295)

Taşbaş'tan yardım isteyenleri Taşbaş önceleri tersler. Çünkü ermişliği kabul etmez. Ona göre ne kendisi ermiştir, ne de dedesi Lokman Hekim. Ne Tekeş Dağı'na uçmuştur ne kırkları görmüştür. Aslında ömründe namaz bile kılmamıştır Taşbaşoğlu. Dürüştür, merttir ama ne namaz kılar, ne de oruç tutar. Hatta insanları, ermiş olmadığına inandırmak için kendine iftira bile atar:

“Ah, inanmıyorsunuz ki, ah inanmıyorsunuz ki ben ermiş değilim. Çok mendebur, çok rezil, dört kitaptan kovulmuş bir mendeburum. Seferin dediği gibi, türlü hayvanlarla cima ettim, hırsızlık yaptım, kızların ırzına geçtim. Böyle bir adamdan ermiş olur mu?” (Y.D.G.B. , 2004: 296) Taşbaşoğlu ne kadar aksini iddia ederse etsin, insanlar onun ermişliğinden vazgeçmezler. Zaten Taşbaşoğlu'nun söylediklerini gözleriyle görmüş olsalar da buna inanmayacaklardır. Çünkü güç hayat şartları içinde boğulma riskini yaşayan bu insanların sığınacak başka kurtuluş yolları yoktur. Yazar-anlatıcı, insanların sıkıştıkları anlardan dolayı bu tür insanları yarattıklarını anlatmak ister.

Ermişliği bir türlü kabul etmeyen Taşbaşoğlu, insanların ısrarla onu ermiş kabul etmesi karşısında bunalır. Gelen hastalara elini sürerek dualar okur. Hasbelkader hastalardan birkaçı iyileşir. Bu durumlar, Taşbaşoğlu'nu bir bocalamaya sürükler. Bir zaman gelir ki o da kendisinin ermiş olduğuna inanmaya başlar.

Ermiş olup olmadığı konusunda emin olabilmek için kendisini sınar. Kış demez, soğuk demez, geçer gece vakti evinin karşısına, herkesin geceleri evinin üzerinde gördüğü ışığı görmeye çalışır. Söylenenler gerçekleşirse ermiş olduğundan emin olacaktır:

“Allah beni ermiş yapıp kullarının arasına iyiliğini saçayım diye göndermişse, ışığımı da göndersin. Buysam da, donsam da gün atıncaya kadar ışığımı bekleyeceğim. Işığımı görmezsem ben de ermişliğimden istifa edip, başımı alır da giderim.” (Y.D.G.B. , 2004: 354)

Romanın karşıt güçlerinden olan Muhtar, yazar-anlatıcının düşüncelerini emanet ettiği kişidir. Sefer, Taşbaşıoğlu'nun ermiş olup muhtarlığı elinden alacağından korkar. Bu yüzden onun ermiş olmadığına herkesi inandırmaya çalışır. Taşbaşı'la da görüşerek bu durumun ilerde kendisine zarar vereceğine onu inandırmaya çalışır. Sefer'in sözlerine sahtekarlık, düzenbazlık karışmış olsa da aslında söyledikleri hakikatin ta kendisidir. Halk şu anda bunalımın içinde olduğu için Taşbaşıoğlu'nu, körü körüne, ermiş olarak kabul etmiştir. Ne zaman ki rahata kavuşacaktır, o zaman Taşbaşıoğlu'nu da unutacaktır. Nitekim romanın sonunda da bu durum bu şekilde gerçekleşir. Muhtar, benzer bir olayı şöyle anlatmaktadır:

“Bütün ermişler kıtlıklarda, salgınlarda, harplerde çıkar. Bizimkiler Sarıkamışta harp ederken bu dağlarda her gün bir Mehdi çıkıyordu ortaya (...) O günlerde her köyün iki, üç Mehdisi vardı. Köylü Allaha değil, onlara sarılmış, tüm umudunu onlara bağlamıştı. Harp bitti, Yunan harbi de sona erdi. Ondan sonra bütün Mehdiler unutulup gittiler. Kendilerine o günlerde tapılan Mehdiler sonradan köylünün yüzlerine bakmadığını görünce, çoğu kahırlarından öldüler.”(Y.D.G.B. , 2004: 212) Muhtar Sefer, Taşbaşıoğlu'na iyilik eder gibi görünme çabası içindedir. Başka şekilde yaklaşmanın ters tepki yapacağını farkındadır. Suyundan giderek Taşbaşıoğlu'nu tuşa getirmeye çalışır. Arkadan da türlü dolaplar çevirir. Onu öldürmeye çalışır. Ama başarılı olamaz. Üstelik zaman zaman Taşbaşı'nın ermiş olduğuna o da inanır ve bu yüzden ona yanlış yapmaktan da korkar.

Muhtar Taşbaşıoğlu'nu gizlice jandarmaya şikayet eder. Birincisinde Taşbaşıoğlu suçsuz bulunsa da ikincisinde tutuklanır. Ama giderken Muhtar'a ağır darbeyi vurur.

“Sizden dileğim şudur ki, ölünceye kadar bu köyün karıncası bile köpeği kedisi bile onunla konuşmayacak.” (Y.D.G.B. , 2004: 366)

Ermış Taşbaşı, Muhtarla konuşmayı herkese yasaklamıştır. Sadece kendi köylüsü değil, eşleri öteki köylüler de onunla konuşmayacaktır. Onunla konuşan bile lanetli sayılacak, onunla da kimse konuşmayacaktır. Taşbaşı'a tapar derecede sadık olan köylü onun bu dediğini derhal uygulamaya geçirir. Bu durum, Muhtar için ölümden beterdir.

Y.D.G.B.'nin sonunda kayıplara karışan Taşbaşıoğlu, Ö.O.'nun sonlarına kadar romanın dışında kalır. Bu süre içinde kimse Sefer'le konuşmaz. Ö.O.'da köylü

yine pamuk toplamaya Çukurova'ya inmiştir. Bu seferki tarla oldukça verimlidir. Artık köylü, Abdi Efendi'ye olan borcunu ödeyebilecektir. Bunun verdiği heyecanla yarışircasına pamuk toplarlar. Hatta herkes uyurken kalkıp pamuk hırsızlayanlar bile vardır.

Artık köylü, demir örgüyü kırmış, makus talihini yenmiştir. Yeniden umudu yeşeren bu insanlar, daha çok kazanmanın hesabını yapmaya başlarlar. Bu arada Taşbaş'ın eksikliğini pek hissetmezler.

Günün birinde Taşbaş çıkar, köylünün bulunduğu tarlaya gelir. Kimse onunla ilgilenmez. Zaten zayıflamış, yıpranmış olan Taşbaş'ı tanımakta da zorlanırlar.

Bir zamanlar Taşbaş'ı yer göğe sığdıramayanlar, şimdi ona sırtını dönmüşlerdir. Muhtar'ın dediği gerçekleşmiştir. Karısı bile ona yüz vermez. Çaldıkları karpuzu bile vermek istemezler Taşbaş'a:

“Bir zırnık bile vermem. Zıkkımın kökünü yesinler. Vermem arkadaş. Ben bu karpuzları bir günlük yoldan sırtımda getirdim. (...) Ermişlik taslayacağına gitsin de çocuklarına karpuz hırsızlasın da, çocuklarını elin gözünün içine bakıtmasın.” (Ö.O. , 2003: 274) Onların bu davranışları karşısında, karısının da ağır sözlerini duyunca Taşbaş karpuz bile hırsızlar. Bu sefer de bundan dolayı ağır laflar işitir:

“Evliyaya bakın. Karpuz hırsızlığından geliyor. Elin adamı gece hırsızlar, bizim evliya gündüz.” (Ö.O. , 2003: 276)

“Ulan senin namusun yok, şerefın yok, ırzın yok, hiçbir şeyin yok. Ulan sen hırsızlıkta yakalansaydın Yalak köyünün şerefi ne olurdu? Demezler miydi ki, Yalak köyün evliyası bir hırsız? Bizim köyün şerefine ne olurdu? Çukurovada? Söylesene boklu evliya!” (Ö.O. , 2003: 277)

Muhtar Sefer'in dediği gerçekleşmiştir. Bir zamanlar eşiğinin toprağına bile paha biçilemeyen Taşbaşoğlu, şimdi itibarını yitirmiş, yüzüne bile bakılmaz olmuştur. Çünkü artık kimsenin ona ihtiyacı kalmamıştır. Köylü bolluk berekete, refaha ulaşmıştır. Köylünün durumunu sığirtmacın şu sözleriyle anlama imkanı buluyoruz:

“Duydum ki tuzunuz kuru. Çok iyi bir tarlaya düşmüş, çok pamuk toplamış, çok para toplamış, çok para kazanmışsınız. Sığırlar da bu yıl iyi. İyi bir otlak buldum. Öyle tavlandılar, öyle tavlandılar ki, görseniz tanıyamazsınız.”

Maddi yönden doyuma ulaşan insanların canavarlaştığını görüyoruz bu durumda. Sıkıntılı günlerinde ermiş yaptıkları adama şimdi ermiş gibi davranmadıkları gibi, herhangi bir insana verdikleri kadar bile değer vermezler artık. Hakaret edip, küçük düşürürler Taşbaş'ın yüzüne bile bakmazlar artık.

Romanın sonunda Taşbaş'ın hazin sonuna şahit oluruz. Çukurova'ya, köylünün yanına geldiğinde perişan, hasta durumda olan Taşbaş, güçlkle ayakta durmaktadır. Günün birinde suya düşer ve ölür. Ölüsüne bile sahip çıkmak istemezler. Koca Halil ona acır ve ölüsünü sudan çıkarırken yanındakilere de şunları söyler:

“Gel de şu fikaranın ölüsünü suyun içinden çıkaralım. Dirisine gün göstermediniz fikaranın ölüsünden korkuyorsunuz.” (Ö.O. , 2003: 328)

Taşbaşoğlu'nun ölümüne ağlayan tek kişi karısıdır. O ağlarken Gömleksizoglu'nun söylediği şu sözler de oldukça anlamlıdır:

“Öldü işte fikara. Yerlerin göklerin ermişi Taşbaş Efendimiz öldü işte. Allah sana sabırlar versin bacı. Bizim Taşbaş fikaramız ermiş olduğunda ölmüştü zaten. Şimdi de iyice öldü işte.” (Ö.O. , 2003: 328)

Köylünün Taşbaşoğlu'na karşı başından beri sergilediği tutum, ona bu hazin sonu hazırlamıştır. Onu ermiş ilan edip onu hapse attıran, sonra da ona bu ölümü hazırlayan hep köylünün tutumudur.

2.3.1.2. Meryemce:

Uzunca Ali'nin annesidir. Meryemce Yalak köyünün en yaşlılarından. Yaşlı olduğu kadar da inatçı ve dirençli bir kadındır. Koca Halil de onun kadar yaşlı olduğundan pamuğa inerken köyün tek atı olan Uzunca Ali'nin atına binmek ister. Ama inatçı Meryemce ona duyduğu nefret yüzünden onu ata bindirmek istemez. Merhametli oğlu Uzunca Ali ikisini birlikte hasta atın sırtına bindirir. At yolda ölür. Meryemce bu olay üzerine oğluna küser ve yol boyunca hiç konuşmaz. Öylesine inatçıdır ki, o olaydan sonra köye dönünce bile hiç kimseyle konuşmaz.

Yaşlılığı nedeniyle güçlkle yürüdüğü için oğlu onu sırtında götürmek ister. Ama bunu onuruna yediremeyen Meryemce, onun sırtında gitmeye razı olmaz. İnişli yokuşlu yollarda, zorlu bir yolculuğa göğüs gerip Çukur'a ulaşır. İçinden de sürekli dua eder, Allah onu oğluna muhtaç etmesin diye:

“ Ayaklarını kaldıramıyordu ama, Uzunca Aliyi kendine güldürmek de istemiyordu. Canını gene dişine takmıştı. Allaha yalvarmaya başladı. ‘Tez ilet’ diyordu. ‘Düşürme. Dayan dizlerim, dayan!’ diyordu. ‘Az kaldı ocağı batasicalar, dayanın!’ ” (O.D. , 2004: 219)

Ortadirek adlı romanda büyük ölçüde olayın merkezinde olan Meryemce ailenin köklü, yaşlı ferdi; köylünün de en yaşlılarından biridir. Ailenin temeli, orta direğidir. Direnci temsil eden bu yaşlı kadın, zor hayat şartlarına rağmen yaşamayı sürdüren köylü halkın sembolüdür. Yıllarca yoksulluk, sıkıntı görmüş olan Meryemce ağaların baskısına, muhtarların üç kağıtçılığına rağmen seksen yaşını bulmuş, yürüdüğü yolun sapa oluşundan etkilenmeyecek güçte bir insandır. Çukurova köylüleri de tıpkı onun gibi hayatın zorluklarına karşı direnen, haksızlıklarla savaşıyor yaşamını sürdürme çabası içinde olan insanlardır.

Ortadirek romanında çileli bir yolculuk yapan köylü romanın sonunda hüsrana uğrar. Çünkü muhtar yüzünden verimsiz bir tarlada pamuk toplamak zorunda kalırlar. Meryemce’nin yolda alıp başörtüsüne sardığı uğurböceği de yolun sonunda ölmüştür. Bu şekilde uğurböceği de köylüyü temsil eder.

Y.D.G.B.’de Muhtara direnen kadınların başındadır Meryemce. Kadınların linç etmesinden korkup köyle gelemeyen onlara dükkandan istediklerini alma serbestliğini sağlayan Adil Efendi haklı çıkmıştır korkmakta. Muhtar Sefer bu serbestliği kaldırması için Adil Efendi’ye gidince köylü kadınlar deliye dönerler. Hareketi başlatan Meryemce olmuştur. Tıpkı İ.M.’deki Hürü’nün, Kamer Ana’nın Memed’i tetiklemesi gibi Meryemce de Yalak köyü kadınlarını Muhtar’a karşı tetikler. Muhtar Sefer’in evine gelip kapısına dayananların en önündedir Meryemce. Elleri geçirseler o anda parçalayacaklardır Sefer’i:

“Meryemce, etekleri esen bozkır borasında, ak başörtüsü dalgalanarak köyün içinden koşuyordu. (...) Onun koştuğunu gören kadınlar, kızlar, gelinler ardına düştüler. (...) Yere eğildi, karların arasından bir ağır çinke taş aldı. Öteki kadınlar da eğilip çinke taşları aldılar. (...) Meryemce Sefer’in evine yöneldi, öteki kadınlar da(...)

Meryemce bütün hızıyla gitti. Seferin evinin kapısına abandı. Arkasından da kadınlar...” (Y.D.G.B. , 2004: 308)

“Şu kadınların önündeki, bir kaya parçası gibi dimdik, kaskatı duran Meryemce güneşin batışına seyirci mi kalacaktı? (...) O gözünü daldan budaktan sakınmazdı.(...)”

Meryemce de ilk kurşunu kendisinin yiyeceğini biliyordu da bir türlü kıpırdıyamıyordu.” (Y.D.G.B. , 2004: 311)

Meryemce önderliğinde, Muhtar’ın oyununa baş kaldırılır ama öteki kadınların erken pes etmesiyle bir sonuç alınmaz.

Ö.O.’da Ali onu pamuğa götürmez. Köyde yalnız kalan Meryemce öfkeli.

2.3.1.3. Uzunca Ali:

Uzunca Ali Meryemce’nin oğludur. Bir kızı bir oğlu vardır. Taşbaşoğlu’nun en samimi arkadaşıdır. Çok merhametli bir insandır.

O.D.’da kendisine yalvaran Koca Halil’i kıramayıp atına bindirir ve at ölür. Koca Halil onu merhametinden dolayı çok sever. Ama onun bu merhameti annesiyle arasının açılmasına sebep olur.

Ali de Taşbaşoğlu gibi Muhtar’a karşı koyanlardandır. Uzun Ali, Taşbaşoğlu ve Öksüz Duran birlikte çalışıp köylüyü ikna ederler Muhtar’ın seçtiği tarlaya girmemek için. Muhtar bunu bilir ve yolculuk sırasıyla Ali’yle Öksüz Duran’ı geriden gelen sığırları getirmeye gönderir. Böylece tehlikeyi azaltmış olacaktır.

Ali atı da ölünce yaşlı anasını sırtında getirir ve bu yüzden köylüden oldukça uzaklaşır. Artık pamuğa zamanında yetişememe endişesi içinde bazen inatçı annesini kırar. Ama her seferinde pişman olur.

Ali geç kaldığına üzülenin yanında köylünün Muhtar’la başa çıkamayacağını da düşünüp kaygılanır. Muhtarla savaşa görevini üstlenenlerden biridir o:

“Ulaşamazsam, onlar gideli çok oldu, ulaşamazsam çoluk çocuğum aç, çıplak kalır. Borcumu da ödeyemezsem, Ali Efendi de ağzıma sığar. Ben ulaşamazsam köylü Muhtara, Delice Bekire kul olur, kul olur, avrat. Köylü verimsiz tarlalarda sürünür sürünür, köye parasız döner.” (O.D. , 2004: 93)

2.3.2. Eşraf ve Ağalar

2.3.2.1. Muhtar Sefer:

Muhtar Sefer, kendi çıkarlarını her şeyin üstünde tutan, acımasız, köylüyü sömüren birisidir. Menfaatine göre hareket eder. Kendi eline birkaç kuruş fazla geçsin diye köylünün sefaletine göz yumar.

Sırtını da iktidar partisine dayamış olmanın rahatlığıyla köyde nüfuzunu kullanır. İktidara geçen parti hangisiyse ona yakın görünerek çıkarlarını korumaya çalışacak kadar iki yüzlü, aşağılık bir insandır. Taşbaşoğlu'nun şu sözleri muhtarı tanımlamaya yardımcı olur:

“Şu bizim Muhtar, şu Hıdır Kahyanın oğlu gibi bir iblisi lain bu yeryüzüne gelmiş değildir. Hepiniz huyunu husunu bilirsiniz. Türlü deliğe türlü türlü boyalara girer çıkar. Türlü türlü gözdağı verir. Her bir tarakta bezi var. Bir anda on tane adamın kisvesine bürünür. Demokrat olur, İsmet Paşacı olur. Olur oğlu olur.” (O.D. , 2004: 27)

Yalak köyünün muhtarı olan Sefer'in başta iki karısı vardır. Sonra üçüncü evliliğini de yapar.

Ağalarla arayı iyi tutmaya bakar. Köylünün korkulu rüyası olan Abdi Ağa'yla işbirliği içindedir. Her yıl Çukurova'da pamuk toplayarak geçimini sağlamaya çalışan köylü, onun çıkarları yüzünden verimsiz tarlada çalışmak zorunda kalır. Ama bunun sonu, sefalet demektir. Bunun sebebi de Muhtar Sefer'in ağalardan alacağı paradır. Ağalarla anlaşır, onlardan para alarak köylüyü kötü tarlalara götürür. Köyü, açlıktan inim inim inlerken Muhtar Sefer'in vicdanı hiç sızlamaz. Bu durumu da Taşbaşoğlu'nun ifadeleriyle örneklendirebiliriz. Muhtarın bu zulmüne karşı harekete geçmek gerekliliğini anlatırken, Taşbaşoğlu şunları söyler:

“Önce yapacağı işi size söyleyeyim, bizi Çukurova ağalarına söyler. Köylü isyana, ayaklanmaya kalktı. Bunlara bir yıl iş vermemeli. Vermemeli de akılları başlarına gelsin, der. Ve de bu köylünün, ve de hükümetimize, milletimize, güzel Ağalarımıza başkaldıranların ve de nankörlerin başlarını yılan başı ezer gibi ezmeli, der. Ve de... Ve de, diye diye anamızı beller. Bu yıl bize hiçbir pamuk tarlası verdirmez. Eli boş döneriz Çukurdan bu yıl. Bu adam her bir namussuzluğu yapar selamet.” (O.D. , 2004: 28)

Köylü ayaklanmayı düşünse de sonunda cezasını çekecekleri için korkar. Aç kalmaktan, sefalet çekmekten, hepsinden öte, Adil'in zulmünden korkar:

“... Sefer Efendi Ağalara söyler de, Çukurova Ağaları bize toplayacak tarla vermezlerse hep bir ağız edip, halimiz nicolur o zaman? Eli boş köye dönersek, bu kış aç çıplak... Ölmek var. Adil Efendi de köyümüzü yakar. Yakar da ateşe vurur.” (O.D. , 2004: 30)

2.3.2.2. Adil Efendi:

Adil Efendi, köylü için korkulu bir rüyadır. Her an gelip borcunu isteyecek diye beklerler, ölümü bekler gibi. Sadece Yalak köyü için değil, çevre köyler için de durum aynıdır. Ama Yalak köyünün muhtarı da halkını düşünmeyip ağalarla bir olduğu için bu köylü için eziyet iki katlıdır.

Çukurovada’dan, pamuktan eli boş dönen köylü, Adil’e borcunu nasıl ödeyeceğini düşünür durur. Aslında borcu ödeyemeyecekleri aşıkardır da Adil’le karşılaşmanın yollarını ararlar.

Muhtar bile telaşlanmıştır Adil yüzünden. En çok da borcunu veremeyen köyün muhtarı olarak anılacağı için endişelenir. Köylüyü toplayıp çareler önermeye başlar. Bu konuşmaların birinde önceki yıllarda borçlarını ödeyemeyince Adil’in neler yaptığını hatırlatır. Böylece Adil’in zulmünün derecesi okura da aktarılmış olur:

“... Adil Efendi köyde ne varsa aldı. Buğday, arpa, un, bulgur, tavuk, horoz, keçi, inek, eşek, at ne varsa aldı. Bir de bir şey yaptı, Kel Mustafa’nın avradının donunu da aldı. (...) O yıl köylü bu sebepten aç kaldı. (...) O yıl köyde çok çocuk ölümü oldu.” (Y.D.G.B. , 2004:83) Adil Efendi’nin bu acımasızlığını bilen köylü, diken üstünde ha geldi ha gelecek diye beklerken, Adil Efendi’den bir haber gelir. Yalak köylüsünün borcunu bir sonraki sene ödeyebileceğini bildiren Adil Efendi, bu yıl dükkanından istedikleri gibi alış veriş yapabileceklerini de ekler.

Köylü bu duruma hem sevinir, hem şaşırır. Ama Adil Efendi bu. Hiç karşılıksız iş yapar mı! Köylünün sabrı tükenir de bir çıkmaza girip kendisine zarar getireceğinden korkar. Daha önce örnekleri yaşanmıştır çünkü. Çaresizlik içinde tıkanan bir köyün kadınları bir anda bir ağanın üstüne saldırıp o anda onu parçalamışlardır. Adil Efendi, Yalak köylüsünün, sabrının son noktasında oluşunun farkındadır. Canının korkusundan onlara hoş görünmeye çalışır. Sefer’e de köylüyü yatıştırması için talimat verir:

“O benim ne dediğimi anlar. Köylüye hiç dokunmasın. Yatıştırın onları. Söyleyin ki ona, Adil Efendi diyor ki, deyin, uyuyan yılanın kuyruğuna basmasın diyor, deyin.”(Y.D.G.B. , 2004: 287)

“Köylüyü yatıştırın. Köylünün, her köylünün elinde kırılmaz bir meşe sopası varmış. Sonra da her evde bir tabanca varmış (...) Ben korkmam hiç korkmam.”(Y.D.G.B. , 2004: 188) Hatta Adil dükkana, kadınların gelmesini beş yaşında kız çocuğu da olsa, yasaklar. Erkekler gidecektir dükkana.

Bu şekilde her lafının arkasından kokmadığını tekrarlaması aslında Adil’in, korkusunu gizlemeye çalışmasındandır. Bu durum, Adil’in köylüye dokunmayışı Muhtar’ın menfaatine ters düşer ve Muhtar Sefer, Adil’le görüşerek bu iyilikten onu vazgeçirir. Bu nedenle kadınlar, Adil yerine Sefer’in üzerine yürürler.

2.4. ANADOLU EFSANELERİ

2.4.1. Üç Anadolu Efsanesi

Bu romanda, adından da anlaşılacağı gibi efsanevi olaylar çok fazladır. Halk hikayesi geleneğinden izler taşır. Zaten Yaşar Kemal, ilk yetişkinlik dönemlerinde halk edebiyatıyla yakından ilgilenmiş, çeşitli folklorik incelemelerde bulunmuştur.

Bu eserde üç farklı hikaye yer alır. Birinci hikaye olan Köroğlu’nda daha çok kahramanlık, savaş ön plana çıkarken; ikinci hikaye olan Karacaoğlan’da aşk konusu daha belirgindir. Üçüncü hikayede, Alageyik’te, aşk ve savaş iç içedir.

Bu hikayelerin şahıslarını ayrı ayrı inceleyelim:

2.4.1.1. Köroğlu’nun Meydana Çıkışı

Bu efsanedeki şahıs kadrosunu şöyle sınıflandırabiliriz:

2.4.1.1.1. Direnişin Temsilcileri

2.4.1.1.1.1. Koca Yusuf:

Köroğlu'nun babasıdır. Koca Yusuf, efsanevi bir yönü olmayan, sıradan bir insandır. Bununla beraber işinin erbabı, sözüne sadık, güvenilir birisidir. Baba mesleğini devam ettiren, Koca Yusuf, çok iyi bir at yetiştiricisidir.

Yaşadığı bölgede kıtlık başlayınca atlar, insanlar ölür; Koca Yusuf da babasını kaybeder. Gelip Bolu Beyi'ne sığıır. Bolu Beyi de onun at ustası olduğunu bilir ve ona seyislik verir. Öylesine iyi atlar yetiştirir ki, Bolu Bey'inin atları dünyaya nam salar.

Koca Yusuf, kendisi efsanevi bir kişilik olmasa da başından bazı efsaneler geçer: Koca Yusuf bir gün deniz kenarındayken denizden çıkan bir aygır, boz kısırakla çiftleşir. Sonraki iki gün de doru ve yağız kısırakla da çiftleşir. Üç kısırak da hamile kalır. Bir müddet sonra dünyaya gelen üç taydan ikisinin ayakları toprağa değer birininse değmez. Toprağa değenler özürlü olacaklardır.

İşte Koca Yusuf'un başından bunun gibi efsaneler geçer.

Osmanlı ile Bolu Beyi'nin arası açıktır. Bu durum Bolu Beyi'ni üzmektedir. Osmanlı'yla arayı düzeltmek için çabalarken bir gün Osmanlı'dan gelen adamlar, Bolu Beyi'nden Osmanlı'nın üç güzel at istediğini bildirirler. Bolu Bey'i bu duruma çok sevindir. Çünkü bu sayede arayı düzelterektir. Koca Yusuf'tan çok güzel atlar getirmesini ister. Koca Yusuf bu yeni tayları vermek istemese de, en uygun hediye olarak bunları düşünür. Bolu Beyi, henüz çelimsiz birer tay olan bu hayvanları görünce Koca Yusuf'un kendisiyle alay ettiğini düşünerek onun gözlerini oydurur. Yusuf, oğlu Ruşen Ali aracılığıyla o taylardan birini alıp yetiştirir, eğitir. Bu arada öbür iki tay da çok görkemli birer at olunca Bolu Beyi hatasını anlar ve Yusuf'u geri çağırır. Yusuf, elindeki atın da alınacağını tahmin ederek oğluyla ata binip kaçmayı planlar.

Yusuf'un Bolu Beyi'nin teklifini reddetmesi gönlünün kırılmışlığındandır. Aslında bu bir nevi, İnce Memed gibi, Çakırcalı Efe gibi, haksız yere halkı ezen devlet yöneticilerine karşı yapılmış bir başkaldırıdır aynı zamanda. Yusuf, İnce Memed ya da Çakırcalı Efe gibi dağlara çıkıp açıktan başkaldırmamıştır belki; ama onunki de kendi çapında bir isyan, bir haddini bildirme olayıdır. Bolu Beyi,

bulunduğu mevkiye güvenmiş, haklılık, haksızlık araştırılmadan halktan biri olan zavallı ve dürüst bir seyisi acımasızca cezalandırmıştır. Bu duruma karşı, Koca Yusuf'ta bir başkaldıran kişilik, gün yüzüne çıkmıştır. Ancak İ.M.'de, Ç.E.'de olduğu kadar acımasız başkalarının sırtından geçinen, halkı sömüren bir yönetici olarak çizilmemiştir Bolu Beyi. Buna karşılık Koca Yusuf da bir eşkıya gibi dağa çıkan, yol kesen, isyan eden birisi olarak çizilmemiştir. Yalnız haksız yere gözlerinin oyulması ona çok dokunmuş, o da bolu Beyi'nin teklifini reddedip, atı alıp kaçmakla ona meydan okumuştur.

Koca Yusuf için her ne kadar olağanüstü bir kişilik değil desek de bazı kerametler göstermiş, Reyhan Arap'la dövüşmüş, kör olmasına rağmen ,attığı bir taşla alınının ortasından vurarak Reyhan'ı alt etmiştir. Ayrıca halk hikayesi kahramanları gibi rüyasında ak sakallı bir ihtiyar görmüş; onun dedikleri üzerine Bingöller denen yere giderek gözlerini açacak üç köpüğü aramaya koyulmuştur.

Ruşen Ali babası için getirmeye gittiği üç köpüğü, dönerken çok susayınca içer. Babası bunun böyle olacağını da önceden sezmiştir. Oğlunun bu üç köpükle olağanüstü özellikler kazandığını anlayan Koca Yusuf'un ona söylediği şu sözler de dikkat çekicidir:

“İşte gideceğin yer orasıdır. Orasına Çamlıbel derler.(...) Başka geçit yok. Sen işte bu geçidi tutacaksın Bac alacaksın. Ta ki Bolu Beyi'nin askerinden çok askerin ola. Tüccarlardan okkalık, çerçilerden ufaklık, bezirganlardan ondalık alacaksın. Bir kervan kesince mutlaka ve mutlaka bir oba donatacaksın. Adının duyulduğu yerde fakir fikara kalmayacak.” (Ü.A.E. , 2004: 55) Yaşar Kemal'in baş kahramanlarının birçoğunun genel kuralı olduğu gibi Koca Yusuf'ta da zenginden alıp fakire verme kaygısının olduğunu görüyoruz. Bu işi kendisi yapmamış olsa da oğluna bunu nasihat etmesi anlatıcının düşüncelerine tercüman olması demektir. Bolu Beyi'ne olan kını de devam etmektedir. Hatta bir yerde bununla ilgili oğluna yemin verir:

“... Bolu Beyinde de öcümü korsan, babalık hakkım sana haram olsun. On parmağım yakandadır.” (Ü.A.E. , 2004: 54)

Koca Yusuf, halk hikayelerinde kahramanların birçoğunda olduğu gibi âşıklık yeteneği de olan, saz çalan birisidir. Eserin birçok yerinde söylemek istediklerini şiirle ifade ediyor:

“Aldı sazı sinesine, girdi sözün binasına, bakalım Seyis Yusuf ne söyledi, ne öğüt verdi gencecik oğlunun kafasına:

Bir yiğit haykırıp meydana girse

Arka verip sığınacak yer gerek

Çamlıbele metin kale yapmağa

Kendi yiğit özü metin er gerek. ” (Ü.A.E. , 2004: 56)

Koca Yusuf, bu yönüyle Dede Korkut’u da hatırlatmaktadır. “bakalım Seyis Yusuf ne söyledi.” ifadesi; “Dedem Korkut söylemiş, görelim hanım ne söylemiş” sözünü hatıra getirmektedir. Bu yönüyle eser halk hikayeleri gibi manzum-mensur karışık bir hal almıştır.

2.4.1.1.1.2. Ruşen Ali:

Koca Yusuf’un oğludur. Babasının gözleri oyulunca onun isteği üzerine Bolu Beyi’nden Kırat’ı ister. O zamanlar uyuz bir eşek görünümünde olan atı itirazsız Ruşen Ali’ye verirler. Sonra işin aslı anlaşılıp at geri alınmak istenince babası ve atla beraber kaçarlar.

Babasının gördüğü bir rüya üzerine esrarlı köpüğü bulmak için yola koyulurlar. Babasının gözlerini kurtaracak olan bu üç köpüğü bulan Ruşen Ali, susuzluktan üçünü de içer ve üç özellik kazanır:

“... İçtiğin köpüğün yeşili seni âşık etmiştir. Şimdi sen bundan sonra bir hak aşığısın. Bundan sonra teller elinde ses verir. Sazının üstüne saz, sözünün üstüne söz gelmez. Sarı köpük sana kırk manda güzü vermiştir. Sırtını hiç kimse, hiçbir insanoğlu yere getiremez. Dünya durdukça da bileğini bukecek insan yeryüzüne gelemez. Üçüncü köpük ab-ı hayattır. Sen gayrı ebedi hayata kavuştun. Sen ölümsüzsün. (...)” (Ü.A.E. , 2004: 54) Babası, üç köpüğü içen oğluna bunları söyler ve Bolu Beyi’nden öcünü mutlaka almasını ister. Bu arada ona bazı nasihatlerde bulunur ki, bunlar anlatıcının kahramana söylettiği düşüncelerdir. Buna göre; Ruşen Ali bu özelliklerini insanlığa faydalı olmak için kullanacak, zenginden alıp fakire verecektir. Tıpkı İnce Memed’de Çakırcalı Efe’de olduğu gibi Ruşen Ali de iyi yürekli bir eşkıya kimliğine bürünecektir.

Vasiyetlerini belirttikten sonra Koca Yusuf ölür; Ruşen Ali atıyla baş başa kalır. Çamlıbel’e doğru yola düşer. Çamlıbel’e gitmeden önce Bolu’ya uğrayıp

nişanlısını; Bolu Beyin'nin kız kardeşi Telli Nigar'ı yanına almaya karar verir. Duyar ki Bolu Beyi kız kardeşini Osmanlı vezirinin oğluna vermiştir ve düğün başlamak üzeredir. Yolda rastladığı bir çobandan kıyafet alıp kılık değiştirerek düğüne karışır. Bir âşık kılığında düğün alayı onu görünce ona çok saygı gösterir. Halk hikayeciliği geleneğinin bazı motifleri de kendini gösterir: Tebdili kıyafet, aşığa verilen değer...

“Oradakiler ona, gençliğine bakıp saygıda kusur etmediler. Bir âşık genç de olsa yaşlı da her toplantıda ona aynı saygıyı gösterirler.”(Ü.A.E. , 2004: 67)

“Herkes yatağına gitti, Köroğlu'na da bey sarayında rahat, büyük bir oda verdiler, altına kuştüyü bir döşek serip üstüne atlas bir yorgan örttüler. İşte o çağda âşıklar böyle ağırlanırdı.”(Ü.A.E. ,2004: 69)

Bu âşıklık onun tanınmasını önler. Düğün alayı giderken tekrar eski kılığına girip kimliğini açıklar ve Telli Nigar'ı kaçıır. Zaten Telli Nigar da ona âşıktır.

Çamlıbel'e gelip Köse Kenan'la tanışır. Köse Kenan onun, sıradan bir insan olmadığını düşünerek liderliği ona bırakır. Ruşen Ali artık eşkıyalık yapacaktır. Ama o, adam öldüremeyeceğini, adam öldürmeden yok keseceğini söyler:

“... ben hiç kelle kesmem. Kesmek de istemem. (...)”

“Köse Emiii, ben adam öldürmek, kelle kesmek istemiyorum. Ben yapamam bu işi.(...)”

Köse Emmiii ben kelle kesmeden kervan soyacağım. Görürsün Köse Emmi..” (Ü.A.E. , 2004: 81) Bu yönüyle iyi yürekli bir insan tablosu çizen Ruşen Ali tıpkı İnce Memed gibi erdemli eşkıya özelliğini taşır. Anlatıcının dünya görüşünün yansıması olan “zenginden alıp fakire verme, ezileni koruyup ezenin yakasına yapışma” epizodu romanlarının birçoğunun ortak konusudur. Burada da İnce Memed kadar yoğun olmasa da bu görev Ruşen Ali'nin omuzlarına yüklenmiştir.

Ruşen Ali, haramiliğe başlar. Gerçekten de dediği gibi kimsenin canına kıyamaz. Hatta zayıf, zavallı olanların malına da dokunmaz, gelen geçer, gelen geçer. Sonunda güçlü bir bezirganla savaşıp onun kervanını esir alır; ama bir zarar vermez. Çok zengin olan kervanın malı alınacak kendileri serbest bırakılacaktır. Hatta dövüş sırasında ağır yaralanan bezirgan hemen doktora gösterilir, iyileşmesine çalışılır. Köse Kenan da onun bu yaptıklarını şu sözlerle takdir eder:

“Oğul sen harami olmayacaksın. Oğul sen Çamlıbelin padişahı olacaksın. Ben seni günlerdir seyreyledim. Zayıflara, yaşlılara, korkaklara, yoksullara, kadınlara

dokunmadın. Senden çok güçlü adamı görünce alıcı şahin gibi üstüne atıldın. Bu bezirgan tam yirmi yıldır bu yoldan, Çamlıbelden geçerdi de, kimse onun üstüne varamazdı. Ben bile onun üstüne varacak yüreği kendimde bulamadım. Gazan mübarek olsun.” (Ü.A.E. , 2004: 89)

2.4.1.1.1.3. Telli Nigar:

Bolu Beyi'nin kız kardeşi, Ruşen Ali'nin beşik kertmesidir. Halk Hikaye geleneğinin ve destanların bir uzantısı olarak bu hikayede de olağanüstü güzellikte bir kız vardır ki, o da Telli Nigar'dır. Hikayedeki tek kadın kahramandır. Bir ara Ruşen Ali'yi fark edip kaçma planları yaparken yanındaki kızlara şehri son kez gezmek istediğini söyler. Bu kızlardan başka, olayda hiçbir kadın yoktur. Ne Nigar'ın annesinden, ne Koca Yusuf'un kimle evli olduğundan, ne Ruşen Ali'nin annesini bilip bilmediğinden bahsedilir.

Bir kahramanlık destanı olan Köroğlu'nun içine ufak da bir aşk konusu yerleştirilmiş, bu aşkın kadını olarak da dünyalar güzeli Telli Nigar seçilmiştir. Başlarda varlığından hiç bahsedilemeyen Telli Nigar birkaç yerde geçen tasvirlerde halk hikayelerindeki, destanlardaki, masallardaki olağanüstü güzel bayanları hatırlatır:

“Telli Nigar Hanımın da vasfı dillere sığmaz ki anlatasın. Allah özenmiş bezenmiş de bir yaratmış, bir yaratmış da pir yaratmış da dünyaya doğan güzellere serdar etmiş onu.

Telli Nigar Hatun bir güzel bir güzel ki doğan güne sen dur da ben doğayım diyor. A gözü çıkası zalim Bolu Beyi, adam tutar da böyle bir kız dünya malı için Vezirin kel oğluna verir mi? İnsan onu o değnek gibi herifin koynuna koymaya kıyar mı?” (Ü.A.E. , 2004: 65)

Yazar-anlatıcı, ifadelerinde Bolu Beyi'ne düşmanlığını, Ruşen Ali'den ve Telli Nigar'dan yana olduğunu hissettirmekten çekinmemektedir. Telli Nigar'ın bu olağanüstü güzelliğinin vezirin kel, değnek gibi oğluna feda edilmemesi gerektiğini söyler.

Y. Kemal'in birçok romanında cesur, erkeklerden daha yürekli kadın tipler vardır: İ.M.'de Hürü Ana, Teneke'de Zeyno Kadın, Y.D.G.B.'de Meryemce, gibi kadınlar, çoğu zaman erkekleri harekete geçiren dik başlı, ayaklanmaların

öncülüğünü üstlenen kadınlardır. Köroğlu'ndaki Telli Nigar da onlar kadar kendini gösteremese de , yiğit, cesur, yürekli bir kızdır. Ağabeyinin zalimliğini hiçe sayıp bir yolunu bulup Ruşen Ali'ye kaçmanın planlarını yapar:

“Telli Nigar bir kurnazlık düşünmüştü. (...) Kaçmak kolaydı ama yakalanmamak zordu. Çünkü Bolu Beyi'nin kolu uzundu. (...) Düğün gününe kadar da bir şeyler bekleyecek, mucize gerçekleşmez, Ruşen Ali gelmezse Telli Nigar kaçacak yıllarca da olsa diyar diyar dolaşıp sevdiğini bulacaktı.” (Ü.A.E. , 2004: 63)

Böylesine gözü pek bir kadın tipi çizilmiştir. Onun bu yönünü halk da bilmekte, onun Bolu Bey'ine rağmen bir oyun oynayacağını herkes tahmin etmekte ve haklı olduğuna da inanmaktadır:

“Ona Telli Nigar demişler. Bolu Beyi'ne de Kel Vezire de, oğluna da, Osmanlı Padişahına da pabucu ters giydirir.” (Ü.A.E. , 2004: 65)

Bu gibi sözlerle, Telli Nigar'ın ne kadar yürekli bir kız olduğunu anlamamız mümkün. Diğer romanlarda bahsettiğimiz cesur kadınlar kadar sosyal bir fonksiyonu olmasa da o da bireysel bir başkaldırıyla yürekli kadın kahramanlar arasında sayılabilir.

2.4.1.1.1.4. Kırat:

Kırat, hikayenin kahramanlarından. Halk hikayeciliğinin hayvan motifi gibi, bu romanda da ön plana çıkan bir hayvan kahramandır. Sıradan bir at olmayan Kırat, Doğumundan itibaren olağanüstülüklerle yüklüdür. Denizden çıkan bir atın bir kısrakla çiftleşmesiyle dünyaya gelen, Usta Seyis Koca Yusuf tarafından eğitilen bu at, hem Koca Yusuf'a hem de Ruşen Ali'ye gerçek bir yoldaş olmuştur. Onları birçok güç durumdan kurtarmıştır.

Yazar anlatıcı da Kırat'ın bu hikayenin esaslı kahramanlarından olduğunu kendini hissettirmekten çekinmeden şöyle ifade eder:

“Daha önce de söyledikti ya. Gene de söyleyelim. Bu destanda Köroğlu kadar Kıratı da bilmek gerek. Kıratsız Köroğlu elsiz ayaksız bir oğlancıktır.” (Ü.A.E. , 2004: 71)

Koca Yusuf, kendilerini kovalayan Reyhan Arap'a kör haliyle bir taş atıp onu alınının ortasından yaralanmıştır. Ruşen Ali bu işe şaşmış, babası taşı kendisinin değil, atın attığını söylemiştir.

Birçok kez de tanınmaması gerektiği anlarda bunu hissederek uyuz bir eşek görünüşüne bürünmüştür. Telli Nigarı kaçırmaya gittiklerinde Ruşen Ali tanınmamak için kılık değiştirirken at da kendiliğinden kılık değiştirir:

“Kırat bir kuş gibi süzülerek Bolu şehrinin kıyısında indi. Bolu şehrine girerken birden Kıratın kulağı kuyruğu düştü, uyuz bir at olup çıktı. Uyuz ki uyuz, yüzüne iğrenmeden, kusacağın gelmeden bakamazsın... Öteki, az önceki, aslanlar gibi, ak kanatlı Kıratı koydunsa bul. (...) Şimdi Köroğlunun altındaki at bir uyuz eşekten farksız.” (Ü.A.E. , 2004: 63) İşte bu derece sahibinin içinde bulunduğu durumu hisseden, onu zor durumlardan kurtaran, sadık bir attır Kırat. Ayrıca daha başka olağanüstü özelliklere de sahiptir. Gerektiğinde kanatlanıp bir anda bir yerden başka bir yere gidebilir:

“Kıratın kanatları vardır. Sırtında bir çifte kanat... Kanat vaktında kıvrılır tüylerin altında yatar, yola çıktı mı açılır, çadır gibi etrafı tutardı. Bu kanadı insanoğlu görürse sihir bozulur. Kırat koşmaz olurdu. İşte ol sebeptendir ki Kırat kimseyi yanına yaklaştırmazdı.” (Ü.A.E. , 2004: 71) İşte Kıratın böyle, dışardan kimsenin anlayamayacağı özellikte kanatları vardır. Bu sebeple de yanına başkası yaklaştığında çok huysuzlanır. Sadece Ruşen Ali ona yaklaşabilir.

2.4.1.1.2. Eşraf ve Ağalar

2.4.1.1.2.1. Bolu Beyi:

Hikaye boyunca ismi anılmayan Bolu Beyi Osmanlı Padişahları kadar ün salmış, verimli topraklar üzerinde at yetiştirmekte olan bir beydir. Bolu Beyi anlatıcının ifadesiyle halk tarafından sevilen, adaletli, iyi bir yöneticidir. Kendi topraklarındaki kıtlıktan dolayı kendisine sığınan Koca Yusuf'a yardımcı olur ve onu seyisliğine kabul eder.

Bolu Beyi'nin bu güzel yaşantısı yanında büyük de bir derdi vardır: Osmanlıyla arası açıktır. Atlarıyla dünyaya ün salınca Osmanlı da onun atlarına rağbet etmeye başlar. Bu durum onun için bir kurtuluş kapısı aralar.

Hikayenin başında böylesine merhametli, adaletli iyi bir yönetici tipi çizilir. Yaşar Kemal'in romanlarının birçoğunun tersine iyi bir devlet adamı tiplmesi dikkatimizi çeker. Ancak olayların ilerleyen kısımlarında bu söylenenlerle çelişki

oluşturacak derecede acımasız, halk tarafından da eleştirilen bir Bolu Beyi çıkar karşımıza.

Osmanlı, Bolu Beyi'nden üç at istediğinde Bolu Beyi çok güvendiği Koca Yusuf'tan üç at seçer. Koca Yusuf da mucizevi üç atı seçer. Ama o zamanlar henüz kıymetleri anlaşılmadığından çok kötü görünen bu atlar sebebiyle Bolu Beyi, Koca Yusuf'un kendisiyle alay ettiğini düşünerek onun gözlerini oydurur. Bu, aslında adaletli bir yöneticiye pek yakışmayacak kadar acımasız bir davranıştır.

Koca Yusuf'un isteği üzerine üç attan biri olan Kırat, Koca Yusuf'a verilir. Ancak bir süre sonra bu atların asıl durumu ortaya çıkınca Bolu Beyi Koca Yusuf'taki atı da onun elinden almaya çalışır. Bu olay da onun büyüklüğüne yakışmayacak bir olaydır.

Koca Yusuf ölünce oğlu Ruşen Ali, Kıratla geri dönüp Bolu Beyi'nin kız kardeşi Telli Nigar'ı kaçıır. Bundan önce Bolu Beyi Nigar'ı Osmanlı vezirinin oğluna vermiştir. Hâlbuki daha küçükken Nigar'la Ruşen Ali'yi birbirine nişanlayan da kendisidir. Üstelik Köroğlu'nun babasını kör ettiği için bu yolla kendisini affettireceğine; bir acı da Ruşen Ali'ye yaşatacaktır. Bu durumu halk da kınar, anlatıcı da ifadelerinde Bolu Beyi'ni eleştiren, yanlı sözler kullanır. Anlatıcı; beylerin, idarecilerin halkı ezişini ve kendi dünya görüşünü bu yolla dile getirir:

“... Telli Nigar'ın Köroğlu'na ne derece bir yangın olduğunu bilip durur. Aratsa bulsa da Köroğlu'nu, kız kardeşini sevdiğine verse n'olur? Kel Vezirin oğluna vereceğine... (...) Nahak yere babasının gözünü aldın. Hem yaptığın kötülüğü tamir etmiş olursun. (...) Olmaz olmaz, bu beyler adam olmaz, bu beyler adam değil ki, kendi faydalarından başkasını düşünmezler. Bir yoz adam olsa kız kardeşini Köroğlu'na verirdi de, öte bile geçerd.

“Yoz adamın yüreği daha geniş, daha sıcak, daha iyilik dolu. Bu beyler insan soyu içinde aşırı gitmiş ekine benzer. Başak maşak vermez. Gelin biz de umudumuzu beylerden keselim de kendi başımızın çaresine bakalım.” (Ü.A.E. , 2004: 64)Anlatıcı bu sözlerle olaya müdahil olmuş, kendi görüşünü de aktarmıştır. Özellikle “beyler adam değil ki,kendi faydalarından başkasını düşünmezler.” , “Bu beyler aşırı gitmiş başağa benzer. Başak maşak vermez.” gibi ifadeler yazar anlatıcının anlatmak istediklerinin özü, hikayenin can alıcı noktalarıdır. Benzer ifadeleri halka da söyletmiştir:

“Bolu Beyine yakışmaz... Hem babasının gözüne mil çektirir, hem de nişanlısını vermez. Bir insana bu kadar kötülük yapılmaz. Hem de bir at için baba oğulu dağlara düşürür.”(Ü.A.E. , 2004: 65)

“Karasevdalıların âhını Allah Bolu Beyi’nde, Osmanlı Padişahında koymaz.”(Ü.A.E. , 2004: 66)

Halka bunları söylettiren yazar-anlatıcı onlar tarafından kendi düşüncelerini teyit ettirir. Böylece Bolu Beyi’nin zalimliğine okuyucuyu da daha rahat inandırır.

2.4.1.2. Karacaoğlan

Karacaoğlan Hikayesi, aşk konusu ağır basan, halk hikayesi geleneğinin bir örneğidir. Diyar diyar dolaşan bir aşğın bir bey kızına sevdalanması, Bey’in zulmü, halkın sevdalılara desteği şeklinde yoğun bir aşk öyküsüyle olay işlenmiştir.

Bu sosyal ilişki çevresinde şahıs kadrosunu şöyle inceleyebiliriz:

2.4.1.2.1. Direnişin Temsilcileri

2.4.1.2.1.1. Karacaoğlan :

Bir hak aşğıdır. İçindeki âşıklık ruhundan kaynaklanan narin bir yapıya sahiptir. Sazını alıp yurdundan çıkar ve yeni diyarlara doğru yol alırken göç etmekte olan bir obaya rastlar. Yüküne yardım ettiği Deli Hüseyin’le kan kardeş olurlar. Beyin kızının devesi yolda inat edip yattığı yerden kalkmayınca saz çalarak onu kaldırmayı başaran Karacaoğlan, Bey kızı Elif’le göz göze gelir ve birbirlerine âşık olurlar.

O zamanlar aşğa çok saygı gösterilirmiş. Bey ve karısı onu küçümsese de halk ona büyük saygı duyar. Ona hak âşıklığının Allah tarafından verilmiş olması, onun seçilmişliğini gösterir. Deli Hüseyin bir konuşmasında şöyle der:

“Ona Beyliği kim vermiş? Sizin gibi itoğlu itler. Ya benim kardaşıma, hak âşıklığını kim vermiş?” (Ü.A.E. , 2004: 129)

Deli Hüseyin, âşıklığın Beylikten daha üstün bir vasıf olduğunu anlatmak istemektedir. Birçoğu da bu şekilde düşündüğünden Karacaoğlan’a büyük saygı duyarlar. Benzer ifadeleri Mıstık Ağa’nın ağzından da duyuyoruz. Beyi hiç

sevmeyen Mıstık Ağa, Deli Hüseyin'e Karacaoğlan'ın kıymetini bilmesi konusunda nasihat eder:

“Onu iyi tut... Onu bilen bilir. (...) Hoşça tut onu. Bunların gönlü çabuk kırılır. Değmesin kimse teline.” (Ü.A.E. , 2004: 126) İşte halk ona böylesine kıymet verir. Hatta Beyin kızıyla kaçıp Küçükaliolu adındaki bir beye sığınır. Bu bey Karacaoğlan'ın değerini bilir ve onun eline su döker. Aşığa bu derece saygı duyarlar.

Halk Karacaoğlan'a böylesine hürmet ederken, Elif'in anası ve babası onu fakirliğinden dolayı küçümser, kızlarını vermek istemezler. Bu eserde de yine bey-halk çatışması doğar. Güçlünün, zenginin; mazlumu, fakiri ezmesi yine kendini gösterir. Kızın anası bu sevdayı öğrendiğinde kızın saçlarını yolar ve Karacaoğlan'ın âşıklığını küçümser:

“Boynu da bitli âşık... Bey kızları, Bey oğullarına layıktır. Ne olduğu bellisize değil.(...) Kim o? Kim o karşına alıp da dengi olduğun? Kötü, sümsük, ne olduğu belirsiz bir âşık...” (Ü.A.E. , 2004: 120)

Karacaoğlan da Elif'le evlendikten sonra Elif'in bazı davranışlarını kendisinin fakir, sıradan bir insan olmasına yorar. Bu durumdan kaynaklanan bir özgüven eksikliği oluşur.

2.4.1.2.1.2. Deli Hüseyin :

Karacaoğlan'ın can dostu, en yakın yoldaşdır. Obaya sığınan Karacaoğlan'a evini açar. Onun âşıklığına, sazına sözüne hayran kalır. Her zaman ondan yana olur.

Hüseyin, Bey'i hiç sevmez. Diğerleri görünüşte Bey'i sevip, aslında onun bilmemesi gereken konularda elbirliğiyle Bey'e karşı koyarlar. Ama bunu açıktan yapmaya cesaret edemezler. Hüseyin ise Bey'den çekinmez. Onun Bey'i sevmediğini herkes de bilir. Karacaoğlan'la Elif kaçtığında herkes onları ararken Hüseyin de panik içinde ormana dalar. Onu bu halde görenler şaşırırlar:

“Nesine gerek Hüseyinin. Hüseyin böyle işlerle uğraşmaz... Beyin işleriyle uğraşmaz. Bey'i hiç mi hiç sevmez o. Bey de onu...”(Ü.A.E. , 2004: 116)

Hüseyin, hikayede zalim Bey'e karşı baş kaldırının en bariz temsilcisidir. Yaşar Kemal'in birçok eserinde olduğu gibi burada da adaletsiz idareciye karşı haklı bir direniş izlenimi verilmeye çalışılmıştır. Olay örgüsü içindeki haklı direnişin esas temsilcisi olan Hüseyin, hikaye boyunca hep Karacaoğlan'a destek çıkar. Âşıklık

onun gözünde beylikten daha üstündür. Bey'i de onu Bey yapanları da nefretle küçümser:

“Ona beyliği kim vermiş? Sizin gibi itoğlu itler. Ya benim kardaşıma, hak aşılığını kim vermiş? De söyle.” (Ü.A.E. , 2004: 129) Hüseyin bu sözleri Karacağolan'la Elif'in kaçmasına yardım etmek istemeyen, Karacaoğlan'ın âşıklığını küçümseyen Kısacık Duran'a söyler. Kısacık Duran, Hüseyin'in en yakın arkadaşıdır. Ama böyle bir durumda arkadaşına yardım etmez. Bu durum, beylerin, ağaların uşağı olmuş, haklıyı haksızı göremeyen insanlara yapılmış bir tenkittir. Anlatıcının bu tip insanlara duyduğu nefretin, Hüseyin aracılığıyla, bir ifadesidir.

2.4.1.2.1.3. Mıstık Ağa :

Anlatıcının sözünü emanet ettiği şahıslardan biri de Mıstık Ağa'dır. Mıstık Ağa seksen yaşlarında, az konuşan, işinden başka bir şeyle ilgilenmeyen, sert görünüşlü bir adamdır. Onun sertliği şu cümlelerle ifade edilmiştir: “Bey bile onun çadırına korka korka girer. (...) O Beye bir merhaba bile demez.” (Ü.A.E. , 2004: 125)

Bey'e bile eyvallahı yoktur. Mıstık Ağa'nın O da Hüseyin gibi Bey'i hiç sevmez. Âşıklığa ise saygı duyan Mıstık Ağa, Hüseyin'e Karacaoğlan'ın gönlünü hoş tutması konusunda nasihat eder:

“O, senin kardaşın, şahın, sultanın üstünde... (...) Hoşça tut onu. Bunların gönlü çabuk kırılır. Değmesin kimse teline.” (Ü.A.E. , 2004: 126)

Mıstık Ağa Karacaoğlan'ı böylesine sever sevmesine ama onun için de olsa Bey'e gitmeye razı olmaz. Hüseyin, Elif'i Bey'den istemesi için ona ricada bulunur ama o, kabul etmez: “Onun hatırı için de olsa gitmem. Kanlı zalıma” diyerek, Bey'e olan nefretini ifade eder. Böylece anlatıcı, bir kere de Mıstık Ağa'nın ağzından Bey'in zalimliğini vurgular.

Mıstık Ağa, Elif'i Bey'den istemese de onlar kaçtıktan sonra, onlara bir yardımda bulunmaktan kaçınmaz. Onların sığınmaları için Küçükalioğlu adında bir beye mektup yazarak onları bu beye gönderir. Böylece gençler bundan sonra Küçükalioğlu'nun Köyüne yerleşir ve burada yaşamlarını sürdürürler.

2.4.1.2.1.4. Hürüce Ana:

Yaşar Kemal'in, cesur, gözü pek kadın kahramanlarından. Seksenlik bir kocakarıdır. Elif'le Karacaoğlan kaçtıklarında önce onun evine sığınır. Hürüce Ana, evine sığınan sevdalılara büyük bir konukseverlik gösterir.

“Hoş gelip safalar getirdiniz. Başım üstünde yeriniz var. Bey değil, Hazreti Ali de gelse sizi bu evden alamaz. Benim ölümün üstünden geçmedikten sonra alamaz.” (Ü.A.E. , 2004: 133)

Hürüce Ana bu cesaretiyle İ.M.'in Hürü Anasını, Y.D.G.B.'nin Meryemce'sini, Teneke'nin Zeyno'sunu hatırlatıyor. Onlar da erkeklerin geri adım attığı anlarda ön plana çıkan, harekete geçirme vasfı taşıyan kadın kahramanlardır. Burada da Hürüce Ana, Mıstık Ağa'nın bile gösteremediği bir cesaret göstermiştir. Bunu Mıstık Ağa da kendi ağzıyla itiraf eder:

“Yiğit çıktın Hürüce. Bunda bastırdın beni. Sana gümüşlü bir çakmaklı tabanca yapacağım ki, Beylerde, Paşalarda yok. Tak beline, salın abanın içinde.” (Ü.A.E. , 2004: 134) Mıstık Ağa da bu sözlerle onun erkek gibi yiğit bir kadın oluşunu takdir etmektedir.

2.4.1.2.1.5. Diğer Köylüler:

Köylüler, Bey'den çekindikleri için görünüşte onu seven, onun sözünden çıkmayan insanlardır. Ama Karacaoğlan'la Elif'in kaçması olayında hepsi el altından onlara yardım edip, Bey'e karşı birlik olurlar. Önce Hürüce'nin evine saklanan gençleri, Bey'in adamları evleri arayınca başka eve götürürler. Bu esnada bütün köylü onlara yardımcı olur. Kadınlar kendi aralarında da Bey'in haksızlığını konuşurlar:

“ ‘Beyimizin kızını ... Delinin kardaşına...’

‘Varsın kaçırınsınlar. Kötü mü? Hak aşığı ...’

‘Bey de versin.’

‘Sevdalıları ayıran onmaz. Bey de olsa onmaz. Kuşun yuvasını bozan...’ ”

(Ü.A.E., 2004:136)

Bütün köylü birlikte hareket etmekte, Bey'in dışında herkes bütün olanları bilmektedir:

“Kimse Bey’e haber vermiyordu. Veremezdi de... Öyle bir havaya bürünmüştü oba. Olan bitenden Bey’in adamlarının da, Bey’in Hatununun da haberi vardı. Herkesler de biliyordu ki olan biteni Bey’e hiç kimse haber vermeyecektir. Kelle pahasına da olsa.

Bütün oba bir aşığı, bir hak aşığını, bir ermiş, sevdalılarını korumanın sevinci, övücü içindeydi.” (Ü.A.E. , 2004: 137)

Aslında böyle bir durumda Bey’in gerçeklerden habersiz olması olanaksız görünmektedir. Sadece köy halkı değil, Bey’in en yakınındaki adamlarından karısına kadar herkes bu durumu bilirken onun hiçbir şeyi fark etmemiş olması pek inandırıcı değildir. Ama anlatıcı, insanların haksızlığa karşı böyle davranması gerektiğini düşünmüş ve onları bu şekilde davranmaya zorlamıştı. Yani bütün köylü, anlatıcının istekleri doğrultusunda Bey’e karşı birleşmiştir.

2.4.1.2.2. Eşraf ve Ağalar

2.4.1.2.2.1. Bey :

Elif’in babası, Karacaoğlan’ın sığındığı obanın Beyidir. Yaşar Kemal’in birçok romanında olduğu gibi bu bey de acımasız bir insandır. Belki ötekilerde olduğu gibi halkın sırtından geçinen bir kişi değildir ama sevenlerin sevdasına saygısı olmayan, âşık olduğu için Karacaoğlan’ı küçük gören birisidir.

Görünüşte halk, hep Bey’den yanadır. Bir Deli Hüseyin sevmez onu, bir de Mıstık Ağa... Mıstık Ağa çadırına gelen Bey’i bir çoban kadar bile önemsemez, onunla konuşmaz. Birçok romanda olduğu gibi halk Bey’e hoş görünme çabasıyla ona sevgi gösterisinde bulunur. Ama Hüseyin’le Mıstık Ağa, özü sözü bir, Bey’e eyvallah etmeyen kişilerdir.

Halk görünüşte sevip sayar Bey’i ama Karacaoğlan’la Elif’in kaçma olayında asıl tutumlarını sergiler, Bey’e karşı birlik olup, sevenlere yardım ederler. Bu, onların Bey’e karşı çaresizliklerini; ama icabında tekyekün olup Bey’e meydan okuyabileceklerini gösterir.

Bey bu sevda karşısında öyle acımasızdır ki, onların saklandığı evin bulunmasını ve o evdeki çoluk çocuk herkesin öldürülmesini ister. Köylü onun bu

tutumunu bilir, çok korkar ama yine de ser verip sır vermezler, sevenlerin birbirine kavuşmasını sağlarlar.

2.4.1.3. Alageyik

Bu hikayede aşkla kahramanlık iç içe girmiştir. Gökdere köylüleri ile Sarıçalı köylüleri arasında devam eden bir kan davası vardır. Ayrıca Gökdereli Halil, Zeynep’le nişanlıdır. Sarıçalı köyünün ağası Karaca Ali, Zeynep’e göz koyunca iki köyün düşmanlığı daha da büyür. Efsanedeki şahısları şu şekilde sınıflandırabiliriz:

2.4.1.3.1. Direnişin Temsilcileri

2.4.1.3.1.1. Halil:

Geyik avına meraklı olan Halil annesiyle yaşamaktadır. Babası Sarıçalılar tarafından öldürülmüştür. Halil, Zeynep’le nişanlıdır. Geyik avına aşırı bir tutkusu olan Halil’i bu tutkudan kimse vazgeçiremez.

İnanişaya göre geyik avlayanların başına uğursuzluk gelir. Bu yüzden Halil’in annesi oğlu için hep üzülür, onu bu tutuksundan vazgeçirmek için yalvarır. Halil, her ne kadar annesini kırmak istemese de merakını yenemez. Ne zaman bir geyik sesi duysa kendine engel olamayıp sesin geldiği yöne doğru sürüklenir.

Av merakı, Halil’i öyle bir hale getirmiştir ki, hikayede çok pasif kalmıştır. Onu her ne kadar direnişçiler grubuna almış olsak da o, tam anlamıyla bir direnişçi tavrı sergileyememiştir. Sarıçalı köylüsünün, babasını öldürmüş olması; Karaca Ali’nin Zeynep’e göz koyması bile onun kendisinden beklenen girişimde bulunması için yeterli olmaz. Hikayenin bazı bölümlerinde Karaca Ali ve adamlarıyla çarpışan Halil, genelde kendisine kurulan pusudan kurtulmak için savaşıır. Babasının öcünü almak gibi bir kaygı taşımayan Halil, nişanlısının elinden alınıyor olmasına da beklenen tepkiyi göstermez. Sakin yapısı onu savaşıçı bir kişilik olmaktan alıkoysa da o, en çok geyik avı merakıyla pasifize olmuş bir kişiliktir. Hasımları da onun bu merakını bildiklerinden, onu av yoluyla öldürmeyi planlarlar:

“Kolay. Neden ki dersin o çocuk şu kadarcıktan beri geyik avcısı. Duydum ki şimdi de gece gündüz geyik ardındaymış Aylarca gider geyik avından gelmezmiş. Geyik avına yalnız çıktığı bir gün... Haber alırız. Bir pusu kurarız ona... İşi tamam, kim vurduya gider.” (Ü.A.E. , 2004: 165) Bu sözleri söyleyen, Karaca Ali’nin

adamıdır. Halil'den kurtulmanın tek yolu onu av aşkıyla dağlara çekip öldürmektir. Çok kere geyik sesi taklidiyle onu dağa çekmeyi de başarırlar.

Halil hikayede ağaya karşı çıkan, onunla çarpışan tematik güçtür. Ama Yaşar Kemal'in öteki eserlerindeki kadar etkili bir kahraman değildir. İ.M. gibi Ç.E. gibi bir dünya görüşüyle kendini feda eden aktif bir tip değildir. Onu çoğu zaman harekete geçiren kişi Sultan Karı'dır. İnce Memed'in Hürü Ana tarafından tetiklenmesi gibi Halil de Sultan Karı tarafından cesaretlendirilir:

“... Ardından kimse gelmezse, tek başına götür at yüzüğü. İsterse seni vursun Karaca Ali. Böyle yaşayacağına öl daha iyi.” (Ü.A.E. , 2004: 191)

Sultan Karı'nın bu konuşması üzerine Halil kendine gelir ve Karaca Ali'nin kapısını çalıp altınlarını Ali'nin ayağının dibine çarpar. Bu onun hikayedeki en yürekli olduğu anlardan biridir. Onu böylesine yüreklendirence Sultan Karı'dır.

Geyik avı tutkusu Halil'in kan davasının önüne geçtiği kadar, sevdasının da önüne geçmiştir. Zeynep'in de ısrarlarına rağmen Halil, avdan vazgeçmez. Hatta düğün gecesinde bile Zeynep'i yalnız bırakıp geyik sesinin peşine düşer gider. Sonunda bu yolda hayatına da son verir.

2.4.1.3.1.2. Sultan Karı :

Yaşar Kemal'in, yaşlı, cesur, halkı tetikleyen şahıslarındandır. Hürü Ana gibi, Meryemce gibi, Zeyno gibi o da kahramanı ve diğer halkı haksızlığa baş kaldırmak adına harekete geçirir.

Karaca Ali'nin Zeynep'i ilk istetmesinde kız ona verilir. Sultan Karı bu konuda erkeklerin bile cesaret edemediği bir yiğitlikle köy halkına bir konuşma yapar.

Muhtar Gök Hüseyin'in yakasına yapışır:

“Karaca Ali'den korkanlar. Karaca Ali bu köyden o kızı götüremeyecek. Anladınız mı? Bu köylünün hepsi ölecek, ondan sonra kızı götürecektir Sarıçalı köylüsü.”

Gök Hüseyinin, vardı yakasına yapıştı.

‘Sana derim ki, iyi bilesin ki bu olmayacak. Anladın mı? Halil Ölecek bu köyde ne kadar delikanlı varsa ölecek, o kız verilmeyecek Sarıçalılara. Duydun mu

lafımı? Sen de Ağa olacaksın. Siz köpeksiz köy bulmuşsunuz da eli değneksiz dolaşıyorsunuz.’ ” (Ü.A.E. , 2004: 178)

Sultan Karı böylesine cesur, vakur bir kadındır. Onun bu tavrı işe de yarar. Köylü bu sözlerden sonra kendine gelir. Gençler, geyik avına gitmiş olan Halil’i bulmak üzere yola çıkarlar. Sultan Karı, Zeynep’in erkek kardeşlerine de benzer bir konuşma yapar. Halil’in anasını da yüreklendirir.

Halil avdan döndüğünde olanı biteni öğrenir. Bu haberi köyden Halil’e verecek tek kişi de Sultan Karı’dır. Halil bunu öğrendiğinde donar kalır. Onu harekete geçirmek için de yine Sultan Karı’nın şu konuşmayı yapması gerekir:

“Bre geyik avcısı. İşini görmezsen kimse senin işini görmez. Sen işini kendin göreceksin kadar yiğit olursan, o zaman da herkesler senin ardından gelir. (...) Ardından kimse gelmezse, tek başına götür at yüzüğü. İsterse seni vursun Karaca Ali. Böyle yaşayacağına öl daha iyi.” (Ü.A.E. , 2004: 191)

Anlatıcı sözünü Sultan Karı’ya emanet etmiştir. Halil’in yapması gerektiğini düşündüğü şekliyle Sultan Karı’ya söyletmiştir. Halil de Sultan Karı’nın bu sözleri neticesinde kendine gelir ve Karaca Ali’nin evine giderek altınları onun yüzüne çarpar. Burada Halil, okuyucunun da beklediği davranışı sergilemiş olur.

İnce Memed bazen eşkıyalığı bırakmak, ağalarla çarpışmaktan umusuzluğa düşmek gibi düşüncelere daldığında Hürü Ana’nın tetiklemesiyle kendine gelir. Teneke’de ağalarla baş edemeyen erkeklerin kabuklarına çekildiği anlarda Zeyno’nun onları toplama fonksiyonuyla onlar da uyanırlar. Tıpkı onlar gibi Halil’in de duyarsızlaştığı anda kendine gelmesini sağlayan Sultan Karı’dır.

Sultan Karı, bu kadar sözü tesirli bir kadındır. Halil’e geyik avından vazgeçmesi konusunda da defalarca dil döker. Geyik avı, Halil’de öyle bir yer etmiştir ki, başka zaman bir sözüyle sirkelendiği bu kadının bile söylediklerini dikkate almaz. Sultan Karı’ya rağmen Halil, geyik avında can verir.

2.4.1.3.2. Eşraf ve Ağalar

2.4.1.3.2.1. Karaca Ali:

Sarıcalı köyünün ağasıdır. Yaşar Kemal’in birçok eserinde olduğu gibi o da başkalarının hakkını hukukunu tanımayan, acımasız bir ağadır. Köy halkının emeğini gaspeden bir ağa mıdır? Bu konuda pek fazla bilgi olmasa da etrafındaki adamlarına

davranışıyla, nişanlı bir kızın nişanlısını yok sayıp kıza göz koyuşuyla zorba kişiliği sergilenmek istemiştir.

Ali Ağa kendisine çok güvenir. Gerçekten de etrafındakiler ondan çekinmektedir. Kendisine olan güvenini şu sözlerinden de anlıyoruz:

“Kızın nişanlısı... Onu ortadan kaldırıp öyle isteyim, dedim. O zaman hemen verirler. Korkarlar verirler, ürkerler verirler, severler verirler. Verirler oğlu verirler.” (Ü.A.E. , 2004: 176)

Ali Ağa’dan çekinen bazı Gökdereliler kızı ona vermeye bile razı olurlar. Hatta kızın üç erkek kardeşi bile bu duruma karşı çıkmaz.

2.4.1.3.2.2. Gök Hüseyin (Muhtar) :

Gök Hüseyin, Gökdere köyünün ağası ve muhtarıdır. Halil – Karaca Ali Ağa çekişmesinde Karaca Ali’nin tarafındadır. Ali Ağa’dan çekinir; onunla arayı bozmak istemez. Zeynep’in Karaca Ali’ye verilmesi için de elinden geleni yapar:

“Bu kızı vermezsek çok iş çıkaracak başımıza Karaca Ali. Verirsek kardaşcasına yaşayacağız. Bundan böyle kin, düşmanlık kalkacak aramızdan Halile kız mı yok bu yerde? Hem de o köyde Halil isterse kızımı alsın.

Ben bu yaştan sonra itlen bir çuvala giremem. Dövüşmem. Köylüye, kıza, Halil’e bunu böylece anlatın... Yok derlerse ben karışmam. Kendi başlarının çaresine kendileri baksınlar.”(Ü.A.E. , 2004:178)

Bu şekilde köylüyü ve Zeynep’in kardeşlerini ikna etmeye çalışan Gök Hüseyin’den çok ayrıntılı bahsedilmez. İ.M.deki ağalar gibi köylüye zulmeden, onları çalıştırıp ellerinden ekmeklerini alan bir “zalim ağa” tipi çizilmez ama Zeynep konusunda Karaca Ali’ye destekten de geri durmaz. Aynı zamanda muhtar – ağa işbirliğine de örnek teşkil eder. Gök Hüseyin bu iş için kendi oğlunu da alet eder. Oğlu, Halil’in arkadaşıdır. Gider Halil’i ava çağırır Halil kabul etmez ama içi içini yer. Şafak atar atmaz da evden çıkar, ava gider. Bu iş için çalışıp didinen Hüseyin sonunda başarır ve av yüzünden Halil de Zeynep de ölür.

2.4.2. Ağrıdağı Efsanesi

Zalim, anlayışsız bir kişi olan Mahmut Han, Ağrı yöresinde sarayı olan, İstanbul görmüş, dağlı yöre insanını küçümseyen bir Bey'dir. Bir gün Mahmut Han'ın atı, dağlı bir genç olan Ahmet'in kapısında görülür. Sofi, Ahmet'e atı üç kere oradan uzaklaştırmasını söyler. Eğer at geri gelirse onun bir hak armağanı olduğu anlaşılacak ve sahibi kim olursa olsun geri verilmeyecektir. Ahmet söyleneni yapar ve at üçünde de geri gelir. Hak armağanı olduğu anlaşılan at, artık Ahmet'indir.

Mahmut Han, atının Ahmet'te olduğunu öğrenince onu almak için uğraşır. Sofi, Han'a hakaretvari sözler söyler ve zindana atılır. Ardından da Ahmet zindana düşer.

Mahmut Han'ın Gülbahar adındaki genç kızı, halkın arasına giren, onlarla yaşamaktan hoşlanan, halk tarafından da sevilen bir kızıdır. Zindandaki Ahmet'le Gülbahar birbirlerine âşık olurlar. Zindancı Memo da Gülbahar'a âşıktır. Ama onun için bir fedakarlıkta bulunur ve Ahmet'le Sofi'nin kaçmasına göz yumar. Olanı biten öğrenen Mahmut Han, Gülbahar'ı zindana atar. Halk ayaklanır, Gülbahar'ı zindandan kurtarır.

Mahmut Han, Ahmet'e kızını şu şartla verecektir. Ahmet Ağrı Dağı'nın zirvesinden ateş alıp getirecektir. Hâlbuki oraya gidenlerin geri dönemediğini herkes bilir. Ahmet bu şartı kabul eder, yola çıkar. Bu durum halkı yine öfkelenendirir. Onların öfkesinden korkan Mahmut Han, şartından vazgeçtiğini bildirir. Ancak Ahmet oradan ateşi alıp dönmeyi başarır.

Gülbahar'la Ahmet yola çıkarlar. Ancak Ahmet, Gülbahar'a soğuk davranır. Çünkü Memo'nun yaptığı fedakarlık onun içine şüphe düşürmüştür. Gülbahar, Ahmet'i Küp Gölü'nde yitirir.

Romandaki şahısları şöyle gruplandırabiliriz:

2.4.2.1. Direnişin Temsilcileri

2.4.2.1.1. Ahmet:

Ağrı dolaylarında yaşayan köylülerden olan Ahmet çok iyi kaval çalan, kendi halinde bir gençtir. Gözü tok, yüreği pek bir delikanlıdır.

Günlerden bir gün bir at gelir Ahmet'in kapısına. Ahmet, bu atın kime ait olduğunu bilemez. Köyün yaşlılarından olan Sofi'nin yol göstermesiyle Ahmet, atı üç kere evinden uzaklaştırır. At her seferinde tekrar Ahmet'in kapısına geri gelir. Artık halk ve çevresindeki beyler, hatta Ahmet, bu atın haktan geldiğine inanır.

Töreye göre haktan gelen at, padişaha da ait olsa, geri verilmez. Ancak bu atın sahibi, acımasız, kibirli bir paşa olan Mahmut Han'a aittir. Mahmut Han atın Ahmet'te olduğunu öğrenir ve ona hiddetle haber yollar, atı mutlaka teslim etmesini söyler. Ahmet yiğit, gözü pek bir delikanlıdır. Mahmut Han'a meydan okur. Atı ona vermeyeceğini bildirir. Mahmut Han buna sinirlenip köye geldiğinde köyü bomboş bulunca öfkeden evleri ateşe verir.

Köy boşaltılığında orada kalan Sofi, Mahmut Han'a karşı gelince zindana atılır. Arkasından Musa, daha sonra da Ahmet zindana düşer. Mahmut Han at gelmezse onları öldürecektir. Ahmet aslında böyle bir durumda, onların öldürülememesi için, inat etmek istemez. Atı getirmeyi düşünür. Ama çevredekilerin bakışı onu bu düşünceden vazgeçirir:

“Musa Beye de yüreğim yanıyor. Benim yüzümden. Atı getirsem mi? Sofinin, Musa Beyin canını kurtarsan mı? Ama atı bizimkiler vermezler. Verseler ben zindandan çıkınca onların yüzüne nasıl bakarım? Bir canından korktu da hak armağanı atını Paşaya geri verdi, derler. Kimsenin yüzüne bakamam. Ama Sofinin, Musa Beyin canı.” (A.E. , 2004: 46) Ahmet bu yönüyle, dağa çıkmayı, eşkıya olmayı planlamazken etraftakilerin sözleri baskı altında kalan, zorunlu eşkıya olan İnce Memed'i ve Çakırcalı Efe'yi hatırlatmaktadır. Onlar da, defalarca düze inseler de, çevredekilerin lafiyla, baskısıyla dağlara çıkan tematik göçlerdir. Ahmet de burada inadından vazgeçmek, sevdiği insanların canını kurtarmak, Mahmut Han'ın çirkefliğinden uzaklaşmak düşüncesindedir. Ama töreler, etrafındaki insanların düşünceleri onun bunu yapmasını engeller. Bu durumda Ahmet'in yaşadığı çelişkide çevrenin baskısı ağır basar.

Ahmet zindanda olduğu süre içinde Mahmut Han'ın kızı Gülbahar, ondan ve Sofi'den kaval dinlemek için onların yanına gelir gider. Bu arada Ahmet'e aşık olur. Bir süre sonra Ahmet de ona gönlünü kaptırır. Bu olay Mahmut Han tarafından öğrenilince aradaki at problemi boyutunu değiştirir. Kızının bir dağlıya gönül vermiş olması, Mahmut Han'ı çileden çıkarır. Mahmut Han'ın elinden kurtulan gençler

Kervan Şeyhi'ne ve sonra da Hoşap Beyi'ne sığınır. Kendisine sığınmış gençleri teslim etmeyi töreler yasaklar. Ancak Mahmut Han, yasak tanımaz. Onun birçok tehdidine rağmen töreler gereği gençler Han'a teslim edilmez.

Mahmut Han'ın inadına karşı halk isyanın eşiğine gelince Mahmut Han çekinmeye başlar. Bir şart ileri sürer. Ahmet Ağrı Dağı'ndaki ateşten alıp getirirse Gülbahar ona verilecektir. Ancak Ağrı Dağı'ndaki o ateşi daha önce de çok kişi almak istemiş, hepsi daha dağdan inmeden donmuştur. Mahmut Han bu şartla Ahmet'in de donup ölmesi ümidindedir.

Ahmet öylesine mert, cesur bir delikanlıdır ki bu şartı kabul eder. Bu olay, masallarda, halk hikayelerinde, efsanelerde karşılaştığımız türdendir. Zaten Yaşar Kemal, A.E.'de yarı efsane, yarı gerçeği anlatmıştır. Ahmet tıpkı masallardaki, efsanelerdeki aşkı için her engeli aşan kahramanları andırır.

Ahmet imtihandan yüzünün akıyla çıkar. Gülbahar'la yola düşerler. Ahmet, bu yolculuk sırasında elini Gülbahar'ın eline bile değdirmez. Gülbahar bu duruma çok üzülür. Ahmet, Memo'nun onların kaçmasına yardımcı olmasından kuşkulandı. Memo ile Gülbahar'ın arasında bir şeyler olduğunu düşünür. Gülbahar'la Küp Gölü'nün kıyısına gelirler. Ahmet önde giderken göle karışıp kaybolur. Aşkı uğruna Ağrı'dan ateş getirmeye razı olan Ahmet Gülbahar'la ilgili yaşadığı şüpheden dolayı ondan uzaklaşır. "Namus" kavramı Ahmet'te aşkın, sevginin önüne geçmiştir. Her türlü tehlikeyi göze almış olan Ahmet, içindeki şüphe yüzünden Gülbahar'ı terk etmekte hiç tereddüt etmez. Küp Gölü'nün ortasına doğru giderken bir kere olsun dönüp arkasına bile bakmaz. Gülbahar'ın şaşkın bakışları karşısında sır olur. Romanın sonunda da Ahmet, bir efsane kahramanını andırmaktadır. Kimsenin tamamlayamadığı Ağrı'nın ateşini getirme işini başarır, en sonunda da ortadan yok olur.

2.4.2.1.2. Gülbahar:

Mahmut Han'ın Gülistan, Gülriz ve Gülbahar adında üç kızı vardır. Gülistan ve Gülriz, saray erkânına uygun giyinmekte ve hareket etmektedirler.

Gülbahar, kız kardeşlerinin tersine halktan biri gibi tanıtılır. Hem fiziki görünüş hem de yaşayış olarak Ağrı Dağı hanımlarına benzemektedir:

“Gülbahar orta boylu dolgundu. Duru, açık bir teni vardı. Buğday benizliydi. O, kız kardeşlerinden başka türlüydü. Ağrıdağı kadınları gibi üst üste dökmeli fistanlar giyer saçlarını kırk örgü yapardı. Gerdanlığı altındı. Ayak bileklerine Ağrıdağı kadınları gibi altın, inci zümrüt halhallar takardı. Çok zekiydi. Az konuşur, hep inceden gülerdi. Öteki kardeşleri erkek olsun, kız olsun, saraydan çok az dışarı çıkar, çok az halkın arasına katılırlardı. Gülbahar böyle değildi. O, hep halkın arasındaydı. Toylardan, düğünlerden hiç eksik olmazdı.” (A.E. , 2004: 26)

Gülriz’le Gülistan’ı uzun boylu renkli gözlü, zarif Batılı kadınlar gibi tanımlamayan anlatıcı, Gülbahar’ı orta boylu dolgun vücutlu, Anadolu kadını tipinde bir kız olarak seçmiştir. Ötekiler İstanbul’dan getirilen, saraya uygun kıyafetler giyerken, Gülbahar Ağrı Dağı kadınları gibi üst üste dökmeli fistanlar giyer, halhallar takar. Anlatıcı bu iki zıtlığı kasten bir araya getirmiştir. Daha romanın başından itibaren ötekilerden farklı tanımlanan Gülbahar, halktan biri gibidir. Yine halktan biri olan, özü sözü bir, mert, yürekli biri olan Ahmet’in Gülbahar’ı kabullenebilmesi için onun da kendisi gibi olması gerekir. Bu nedenle ikisini bir araya getirebilmek için saray kızı olan Gülbahar, en başından itibaren olacaklara uygun hale getirilmiştir.

Kız kardeşler arasında boy pos, giyim kuşam farklı olduğu gibi, yaşantıda da fark vardır. Gülriz’le Gülistan,hatta erkekler de saraydan çıkmayan, halktan uzak insanlardır. Oysa Gülbahar, halkla iç içedir. Toylarda düğünlerdedir. Bu, onun halk tarafından sevilmiş, kabul edilmiş olmasını sağlar. Daha baştan ötekilere göre bir sıfır öndedir. Böylece sonraki olacakların da zemini hazırlanmış olacaktır.

“Beyazıt kasabasının halkı, Ağrıdağının köylüleri Gülbaharı çok seviyorlar, ona bir ermiş gözüyle bakıyorlardı. Nerde bir hasta, nerde bir yardıma muhtaç kimse, nerde bir yaşlı varsa Gülbahar onun yanındaydı.” (A.E., 2004:26)

Bir saraylı olmasına rağmen, Gülbahar hiç ötekiler gibi değildir. Halktan biri gibidir. Zorda olan herkese yardım eder. Bu yönüyle İnce Memed’i, Çakırcalı Efe’yi hatırlatır. Halk kedilerine iyilik yapan bu eşkıyalara “ermişlik” vasfını uygun gördüğü gibi, Gülbahar’a da aynı vasfı uygun görür. Zaten Gülbahar da onları çok sevmekte, saraydan ve saraydakilerden ise kaçmaktadır:

“Gülbahar, sarayı hiç sevmiyordu. Kardeşleriyle de hiç anlaşamıyordu.” (A.E. , 2004: 26) Böyle bir zemine oturtulmuş olan Gülbahar’ın, halktan, cesur, mert, yürekli bir delikanlı olan Ahmet’e aşık olması pek de şaşırtıcı olmaz. Nitekim,

Gülbahar ve Ahmet birbirlerine sevdalanırlar. Ancak onların karşısında bir acımasız güç vardır: Mahmut Han. Babası, Gülbahar ve Ahmet arasındaki ilişkiyi öğrenince çok sinirlenir. Hatta kızını zindana attırır. Ama halkın sevgisini kazanmış olan Gülbahar, yine onların ayaklanması sonucu zindandan çıkarılır. Gülbahar'la halk arasında önceden kurulmuş olan sevgi bağı, onu zalim Mahmut Han'ın zulmünden kurtarır.

Gülbahar'ın kurtulmasından sonra Mahmut Han'ın isteği üzerine Ahmet, Ağrı'dan ateş getirmeye razı olur ve bir imkansız başarıır. Beraber yola çıkarlar. Ama Ahmet artık Gülbahar'a aynı sevgiyi göstermez. Çünkü zindandan çıkmaları konusunda Memo'nun yaptığı iyilik, onu şüphelendirmiştir. Gülbahar'la Momo arasında bir ilişki olduğunu düşündüğünden, Kıp Gölü'ne doğru ilerlerken yok olur. Onu takip eden Gülbahar da onun ardından suyun som mavisine bakıp kalır.

2.4.2.1.3. Sofi:

Çok yaşlı, ak sakallı, bilgili bir insan olan sofi, Mahmut Han'a karşı koyan, başkaldırıyı temsil eder bir kişidir. Doğunun, Kafkas'ın, İran'ın, Turan'ın en ünlü kavalcisidir. Ahmed'in kapısının önüne gelen atı ilk fark eden, atı üç kere geri götürmesi gerektiğini, geri gelirse atın haktan armağan olduğunu Ahmed'e öğreten, Sofi'dir.

Sofi Mahmut Han'ı hiç sevmez. Onun yozlaşmış olduğunu, öz kültürüne yabancılaştığını düşünür. Onun zulmünü Ahmet'e şu sözlerle anlatır.

“Mahmut Han zalim bir paşadır.

Mahmut Han'la başa çıkılmaz.

Mahmut Han hakkı, yadigarı bilmez. O, Osmanlı olmuştur.”(A.E. , 2004: 17) Sofi'nin bu söyledikleri, romanın daha başlarındaiken Mahmut Han'la ilgili bilgi edinmemize yardımcı olur. Hatta Sofi, bu düşüncelerini Mahmut Han'ın yüzüne söylemekten de çekinmez:

“Sen Osmanlı olmuşsun Paşa (...) Babanı tanırım. Yiğit bir beydi. Sen paşa oldun. Sen yozlaştın Paşa (...) Ağrının laneti başına olsun.” (A.E. , 2004: 21)

Bu korkusuz ihtiyara göre Mahmut Han, babasının yiğitliğini sürdürememiş, Osmanlı olmuş, bu sebeple kendi kültürüne yabancılaşmıştır. Bütün bunları paşanın

yüzüne haykırmaktan çekinmez hatta ona beddua eder. Ancak bu konuşması üzerine Mahmut Han, onu zindana atar.

Gülbahar'ın isteği üzerine, Memo'nun yardımıyla zindanda Ahmet'le çıkan Sofi, eser boyunca Ahmed'in destekçisi, Gülbahar'la Ahmet'in sevdasının da şahidi olmuştur. Demirci Hüso ile Sofi, eserde halkı hak arama yolunda, tetikleyen başkaldıran kişiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

2.4.2.1.4. Demirci Hüso :

Hüso bir demircidir. Yaşar Kemal'in birçok romanında var olan demirci tiplerinden biridir. B.E.'deki Haydar Usta gibi, Ü.A.E.'nin Karacaoğlan Hikayesindeki Mıstık Ağa gibi, sadece işiyle uğraşan, kimseyle konuşmayan ama haksızlıklara karşı duyarsız kalamayan enteresan “emekçi” tiplerinden biridir.

Bir demirci olan Hüso, üstüne yaz kış hiçbir şey giymeyen, bacaklarına bir şal dolayan birisidir. Halk arasında onun ateşe taptığına inanılmaktadır. Anlatıcı onun hakkında şöyle bilgi vermektedir:

“Ramazanda oruç tutmaz, hiç namaz kılmaz, hiç dua etmezdi. Bazıları Hüsonun ateşe taptığını söylüyorlardı. Bazı geceler körüğünü çekiyor çekiyor, dükkanın içi, kapısı kıvılcımlar içinde kalıyor, Hüso bu ateşin önünde dize gelip, ellerini ateşe açıyordu.” (A.E. , 2004: 52)

Namaz kılmayan, oruç tutmayan Hüso, bu yönüyle diğer insanlar tarafından dışlanır. Ama aslında çok iyi bir yüreği vardır onun. Gülbahar, Ahmet ve yanındakilerin idamı yaklaşmış da çaresiz kaldığında Hüso'ya derdini anlatır. O da Gülbahar'ı anlayışla karşılar ve bu iş için elinden geleni yapmaktan çekinmez. Yollara düşüp Mahmut Han'ın atını bulur, getirir. Ancak Mahmut Han, bu atın kendi atı olmadığını iddia eder. Hüso, çekinmeden Han'a şöyle cevap verir:

“Bu zulümdür paşa, bu zulümdür. Bu zulüm sürüp gitmeyecek. Sürüp gitmeyecek. At senindir Paşa. Sen bu ata layık değilsin ama at senindir. Ben yalan söylemem, atı ben getirdim Paşa, at senindir.” (A.E. , 2004: 67) Hüso da, Sofi gibi Paşa'nın yüzüne onun hakkındaki düşüncelerini söylemekten çekinmez. Halkın ayaklanması sırasında da göz önündedir. Halka cesaret veren, onları yüreklendiren kişidir. Halk hep birlikte hareket edip saraya karşı iki defa ayaklanır. İkisinde de istediklerini elde ederler. Birinde Gülbahar'ı zindandan kurtarırlar. Birinde Ağrı

Dağı'ndan ateş getirmeye gönderilen Ahmed'in bağışlanmasını sağlarlar. Hüso bu şekilde birlikte hareket etmenin öneminden bahseder:

“Biz hep böyle, her şeyde birlik olsak, kimse bize dış geçiremez. Bize dağlar, şahlar dayanamaz. Hiç kimse... Yeter ki böyle birlik olalım.” (A.E. , 2004: 112)

Haksızlık karşısında susmamak gerektiğini bu konuda birlikte hareket etmenin önemini söyleme görevini anlatıcı, Hüso'ya yüklemiştir. Yani romanda anlatıcının sözünü emanet ettiği kişilerden biridir Hüso. Hüso'nun bu sözleri bazı saray yanlıları tarafından hoş karşılanmaz. Kalabalık içinde onu din düşmanı olarak, ateşe tapan birisi olarak suçlayan sesler duyulur.

2.4.2.2. Eşraf ve Ağalar

2.4.2.2.1. Mahmut Han:

Romanda karşıt gücü temsil eden tek kişidir. O, Erzurum'da okumuş, İstanbul'da uzun yıllar yaşamış birçok yeri görmüş sonra Ağrı'daki saraya gelip paşa olmuştur. Aslında İstanbul'dan gelmeye niyeti yokken babasının ısrarıyla saraya gelmiş, babası ölünce paşa olup sarayda kalmıştır.

Dört tane karısı olan Mahmut Han, bu yörenin yabanıl insanlarına alışmamış onları hep hor görmüştür. Sadece yöre halkını değil, kendi akrabalarını da hor görür.

Mahmut Han, etrafa zulüm saçı, kibirli, acımasız bir paşadır. Halk ondan çok çekinir. Sadece halk değil, çocukları da ondan çok korkarlar. Onun oğlu Yusuf'un gözleri önünde uyguladığı bir işkence yöntemi Yusuf'un aklından hiç çıkmaz. Bir gün kasabaya eşek üstünde çırılçıplak getirilen bir adamın kulağı cellatlar tarafından kesilip, diri diri derisi soyulur. Bütün halkın gözü önünde yaşanan bu vahşet Mahmut Han tarafından yaptırılır. Sonrasında buna benzer çok olay yaşayan Yusuf'un hatıralarından şunları öğreniyoruz:

“... Yusufun gözlerinin önünde çok baş vurdular. Beyazıt kalesinde... Zincirlerle çok insan dövdüler. Beyazıdın çarşı alanında. Bütün bu işler olurken babası kendisinden geçiyor, heybetleniyor, yüzü geriliyor, gözleri parlıyor, boyu uzuyor, omuzları genişliyor, bambaşka bir insan oluyordu. Babası sanki bu anlarda yaratandı, yok edendi. Babası bu anlarda Ağrıdağının binbir gümbürtüyle, yıldırımla, şimşekle inmiş bir korku Tanrısıydı.” (A.E. , 2004: 74)

Küçük Yusuf'un gözünde de babası, Tanrısal bir güce sahipmiş gibi davranmaktadır. Var olan her şeyi yaratan yok eden tek güç gibi bir edası vardır Mahmut Han'ın. İşte böylesine acımasız bir paşa olan Mahmut Han'ın atı bir gün halktan birisi olan Ahmet'in kapısında durur. Atı üç kere oradan uzaklaştırırlar ama at üçünde de tekrar kapıya gelir. Kime ait olduğu bilinmeyen bu atın Ahmet'e haktan gönderildiğine inanılır. Töreyle göre bu durumda at, sahibine geri verilmez. Ama bu atın sahibi Mahmut Han'dır. Atını geri ister. Ahmet direnince başlar zulmetmeye. Aslında töreyi Mahmut Han da bilir ama bir dağlı olan Ahmet'in bu durumdan yararlanmayı hak etmediğini düşünerek onu küçümser. Ahmet atı vermemekte direnir. Sofi adındaki ihtiyar adam, cesur bir kişidir ama Mahmut Han'a karşı Ahmet'i uyarır:

“ ‘Mahmut Han zalim bir paşadır’

...

‘Mahmut Hanla başa çıkılmaz.’

‘Mahmut Han hakkı, yadigarı bilemez. O Osmanlı olmuştur.’ ”(A.E. , 2004: 17)

Ahmet'i bu sözlerle geri çevirmeye çalışan Sofi, Paşanın yüzüne de söyler aynı şeyleri:

“Sen Osmanlı olmuşsun Paşa. (...) Babanı tanırım. Yiğit bir beydi. Sen paşa oldun. Sen yozlaştın. (...) Baban Beydi, sen paşa olmuşsun.” (A.E. , 2004: 19-21)

Roman içinde birkaç kere tekrar edilen “O, Osmanlı olmuştur.” Sözüyle Paşa'nın Osmanlı geleneğini temsil ettiği ifade edilmiş, bu gelenek eleştirilmiştir. Çünkü bu sözün arkasından onun değiştiği, yozlaştığı söylenmektedir. Mahmut Han babasının, atasının geleneğini unutmuş; töreyi, geleneği saymaz olmuştur.

Bir süre sonra zindana atılan Ahmet'le Mahmut Han'ın kızı Gülbahar birbirlerine sevdalanırlar. Durumu öğrenen Mahmut Han kızını da zindana attırır. Halk topluca isyan edip saraya doğru yürür, Gülbahar'ı alır zindandan çıkarır. Bu arada zindan bekçisi Memo Gülbahar'a aşık olduğundan onu kıramaz ve öteki mahkumların da kaçmasına göz yumar. Gençler Kervan Şeyhinin yanına gelirler. Kervan şeyhi de Sofi'ninkine benzer sözler söyler Han hakkında:

“Mahmut Han bir Osmanlı, bir kafirdir. Bunlar insandan ayrı yaratıklardır. Bunu bizim yanımıza bırakmaz. Ağrıdağının başına iş açar. Bir şey değil çocuk çocuğu öldürür.” (A.E. , 2004: 86)

Bir din adamının ifadesiyle de Mahmut Han bir kafirdir. İnsan dışı bir yaratıktır. Ama ortak bir payda var ki, o bir Osmanlı’dır. O bir Osmanlı’dır ve bir kafirdir. Bu ifadeler, yazar-anlatıcının Osmanlı hakkındaki düşüncelerinin ifadesidir. Osmanlı olmakla eleştirilen Han, çoluğa çocuğa kıyabilecek kadar acımasızdır.

Şeyh, sevenleri Hoşap Beyi’ne gönderir. Törelere göre bir delikanlı bir kızı kaçırıp da bir eve sığınırsa, evin sahibi hiçbir şekilde kızı babasına teslim edemez. Mahmut Han bu töreyi de bilir ama Hoşap Beyi’ne tehditler yağdırır kızı vermesi için. Hoşap Beyi de diğerleri gibi onun Osmanlı oluşundan söz eder ve gazabından çekinir.

2.4.3. Binboğalar Efsanesi

Bu eser, yerleşik hayata geçme konusunda direnen, bu süreç içinde yerleşik hayata geçmiş olanlar tarafından dışlanan bir yörük aşiretinin yok oluş hikayesi ve eşyanın değer kaybedişi işlenmiştir.

18. yy. sonlarında yerleşik hayata geçirilen Yörükler Çukurova’da kendilerine toprak edinip şehirleşmeye başlarlar. Ancak bazı Yörük aşiretleri bu durumu kabullenemeyip göçebe yaşamlarını sürdürmekte kararlılık gösterirler. Bunlardan bizi de Karaçullu obasıdır. Karaçullu obası Aladağ’dan Çukurova’ya indiği bir sonbaharda bütün toprakların başkaları tarafından sahiplenilmiş olduğunu görünce çaresiz kalır. Geçici olarak yerleştikleri yerlerde, hatta yer değiştirirken kısa süreli mola verdikleri yerlerde bile fırsatçılar onları rahat bırakmazlar. Aynı toprağa sahip olduğunu iddia eden pek çok ağa, pek çok köylü, pek çok hükümet adamı onlardan toprak bastı parası alır, alamazsa onlara zulmeder. Bazen de yerleşik olanlar, göçebe obaların güzel kızlarını almak şartıyla onlara kalacak yer temin ederler. Karaçullu obasından da güzeller güzeli Ceren kurban seçilmiştir. Oktay Bey bir ağanın oğludur. Ceren’e sevdalıdır. Ceren onunla evlenirse oba sürünmekten kurtulacaktır. Ancak Ceren obadan Halil’e aşiktir ve Oktay Bey’e varmaz.

Demirci Haydar Usta atalarından kalma demircilik işiyle uğraşan , otuz yıldır üzerinde çalıştığı bir kılıç sayesinde obasını kurtaracağına inanan bir Yörük büyüğüdür. Oba da, bazen hiç inanmasa da, çoğu zaman bu kılıcı son çare olarak görmektedir. Ancak Haydar Usta, büyük ümitlerle yanına gittiği ağalar tarafından, hatta İnönü tarafından kıymeti anlaşılamayan kılıcı için sükut-ı hayale uğrayarak geri döner ve ertesi gün ölür.

Romandaki şahısları şu şekilde sınıflandırabiliriz:

2.4.3.1. Direnişin Temsilcileri

2.4.3.1.1. Haydar Usta :

Karaçullu obasının demircisi, Demirciler Ocağının piridir. Dededen kalma demircilik mesleğiyle uğraşan Haydar Usta, bize Karacaoğlan hikayesindeki Demirci Mıstık Ağa'yı, A.E.'deki Demirci Hüso'yu, A.G.S.S.'deki İsmail Usta'yı hatırlatır.

Haydar Usta obanın ileri gelen isimlerindedir. Geleneklerine bağlı, insanlığın geleceği konusunda duyarlı, çalışkan bir insandır. Yaşar Kemal'in romanlarında çaresiz kalan köy insanının kendisine yarattığı kahraman tiplerden biridir. Obanın zor günlerinde bu acıyı yürekten hisseden Haydar Usta, otuz yılını verdiği bir kılıç sayesinde oba halkına yerleşecek bir toprak parçası temin edebilmenin hayaliyle yaşar.

Haydar Usta için obanın menfaati, kendi menfaatinden önce gelir. Hıdırellez gününde obaya yaylak, kışlak vermesi için Allah'a yalvarılacaktır. Hep birlikte bu kararı almış olsalar da, kendisiyle baş başa kalan her insan, Hızır'la İlyas'tan şahsi dileklerini dilemeyi düşünür. Ama Haydar Usta, kendi dileğini aklından bile geçirmez. Canla başla o ânı yakalayıp obayı kurtarmayı amaçlar. Torunu Kerem'e de sürekli hatırlatmada bulunur obaya toprak dilemesi için.

Oba insanı Haydar Usta'yı ermiş bir kişi olarak kabul eder. Hıdırellezde onun Allah'tan yaylak ve kışlak dilemesini isterler. Allah'ın, Haydar Usta'yı geri çevirmeyeceğini düşünürler:

“Ne olur Haydar Usta... Bir seferlik bir seferlik de bizim için iste. Sen bu obanın en yaşlısı, babası değil misin? Bir yıl, bir bu yıl bizim isteğimizi yap, ondan

sonra her yıl ne istersen yap (...) Bak, bir obanın çoluğu çocuğu, yaşlısı genci senin ağzının içine bakıyorlar. Ne dersin Ustam? (...) Allah senin istediğini yapar.” (B.E. , 2004: 13) Oba halkı Haydar Usta'nın duasına ümit bağlamıştır. O dua ederse Allah geri çevirmeyecektir. Ona böylesine ısrar edenler kendileri başka, ferdi dualar etmeyi planlamaktadırlar.

Haydar Usta ise çaresizlik içinde yalvarıp yakarır Allah'a. Çukurova'da, bağlarda, bahçelerde, tarlalarda artık insan emeğinin yerini makineler almıştır. Hüyükteki Nar Ağacı'nda olduğu gibi, burada da insan emeğine ihtiyaç kalmadığından, halk sefalet içinde oradan oraya sürüklenmekte, ağalardan, beylerden, hükümet adamlarından zulüm görmektedir. Haydar Usta bir yandan Allah'a dua ederken, bir yandan da çaresizlik içinde bütün olanlardan Allah'ı sorumlu tutmaktadır:

“Allah bizi bırakmadı mı? Bizi bırakıp dağlardan koca kentlere inmedi mi? Biz de Allahın gittiği, indiği yere inmeliyiz Müslüm.” (B.E. , 2004: 12)

“Bak koca Allah, böylecene huzuruna gelmez, Hıdırellezini böyle kendim için beklemezdim. Bak arkadaş aramızda biz bize, insanca konuşalım. Oba çok sıkıştı. Bu Aladağın koyağı dünya kurulduğundan bu yana bizim yaylağımız değil mi? Öyleyse nereden çıkardın Hükümeti ormancıyı? Bize bir soluk aldırılmaz. Canımızı burnumuzdan getirir. Bak arkadaş, dünya kurulduğundan beri Çukurova bizim kışlağımız değil miydi? Şimdi bir çadırılık yer kalmadı bize, ne diyorsun? Yerleşmek için bir çadırılık yerimiz yok. Torosta yaylak, Çukurda kışlak yok. Biz gökyüzünde mi oturalım, gözünü sevdiğim, aslanım, öyle mi?” (B.E. , 2004: 35-36) Bu şekilde Allah'a kafa tutarcasına yapılan bu dua, Haydar Usta'nın ümidinin yitmiş olduğunu, onun içten içe isyan edişini göstermektedir. Çaresizliğin insanı meydan okumaya itişi gibi Haydar Usta da Allah'ı sorgulamaktadır. “Bak koca Allah, böylecene huzuruna gelmez, Hıdırellezini böyle kendim için beklemezdim.” Şeklindeki bir ifade, boyun eğmiş olmaktan gocunan ama oba insanını kıramadığı için yardım dilenen Haydar Usta'nın çaresizlik ifadesidir.

Oba her gittiği yerde, her konakladığı, mola verdiği yerde fırsatçılar yüzünden huzursuz olur. Parları alınır, koyunlarına el koyulur. Haydar Usta her seferinde üç gün daha süre isteyerek kılıcını tamamlamak için çalışmaya koyulur. Sonunda bir gün kılıç tamamlanır. Haydar Usta bu kılıcı ağalardan birine ya da ismet

İnönü'ye götürüp, çok beğenilecek kılıç karşılığında toprak verileceğini düşünmektedir. Çünkü tarihte bunun örnekleri yaşanmış, dedesinin on beş yılda bitirdiği kılıç karşılığında obaya toprak hediye edilmiştir. Oysa Haydar Usta, bu kılıç için tam otuz yılını vermiştir. Bunca emek karşılıksız bırakılmayacaktır. Haydar Usta, buna diğer oba halkını da inandırmıştır.

Günün birinde Haydar Usta Osman adında bir gençle Adana'ya gider. Adana'nın büyüklüğü, ışıkları, kalabalığı onun başını döndürür. Bu kadar büyük bir şehrin sahibi olan Ramazanoğulları'nı, Osmanlı'yı vefasızlıkla suçlar Haydar Usta:

“... İçine azıcık da şüphe girmişti. Ramazanlı da Osmanlı gibi olmasın, o da Türkmene düşman kesilmesin, kılıç kabzasını, balta sapını kesmesin? Osmanlı, işte yiğenimiz, dostumuz, kanımızla beslediğimiz, yoluna can verdiğimiz Osmanlı, Türkmeni ve Yörüğü perperişan etmemiş miydi? Osmanlı dönüp kendi sapını kesmemiş miydi? İşte en sonunda Al Osman toprağı da elinden gitmemiş miydi? (...) Ramazanoğlu Osmanlıya benzemez. O, büyük dövüşte Türkmenden yana olmamış mıydı? Asıl azmaz, yok tezikmez. Osmanlının belası aslının azmasındandır, yolunun tezikmesindedir. Ala gözlü Türkmenin ahını alan azmış Osmanlı, sonuna kadar tahtında kalabilir miydi.” (B.E. , 2004: 173) Haydar Usta bu sözleri Osmanlı'nın özüne sahip çıkmamış olduğunu düşünerek söylemiş, Osmanlı'yı eleştirmiştir. Aslında Haydar Usta burada yazar-anlatıcının sözcülüğünü yapmaktadır, diyebiliriz. Yaşar Kemal, Osmanlı'nın izlediği yolu tenkit etmekte, kendi milliyetinden olan Türkmenler'e sahip çıkmadığı düşüncesiyle Osmanlı'yı sorgulamaktadır. Böyle bir uygulamada bulunan bir imparatorluğun yıkılmasını da hak saymaktadır.

Haydar Usta Adana sokaklarında gezerken, kadına benzeyen erkekler, yazı çıplak kadınlar, bir çocuğu öldüresiye döven bir adam ve yanından umursamadan geçen insanlar, bir kızı ulu orta mıcıklayan bir genç, Allah'a kitaba söven bir adam görür. Bütün bunlar iğrendirir onu. İnsanlığın çöküşü, çirkin bir kimliğe bürünüşü onu tiksindirir. Bütün bu şehirdekilerin Ramazanoğlu Hurşit Bey'e ait olduğunu sanan Haydar Usta, kılıç ustalığından, demircilikten anlamayan, her şeyden habersiz görünen Hurşit Bey'e sinirlenerek ona şunları söyler:

“... İnsan eliyle aşiretiyle hiç ilgilenmez mi? (...) Böyle yürür mü sanıyorsun bu Beylik? Yürümez, işte böyle çöker gider. Çık da bu şehriyin içine, bir gör olanı biteni... Azıcık insanlık kalmış mı? Doğru şehrin büyümüş, her bir evi bir saray

olmuş, ama insanlığı kalmamış bu şehrin. İnsanı yozlaşmış gitmiş benden önce hiç kimse gelip de kocaman dev gibi adamların bir deri bir kemik kalmış çocukları dövdüklerini, koca kalabalığın da bu hale bön bön baktıklarını söylemedi mi?” (B.E. , 2004: 181)

Haydar Usta, henüz insanlığını, özünü yitirmemiş saf yürekli insanların duyarlılığıyla çevresinde gördüklerinden çok etkilenmiştir. Bir çocuğun koca bir adam tarafından dövülürken etraftakilerin ilgisiz kalması onun zihninde derin iz bırakmıştır. Şehirleşmenin insana insanlığını unutturmasıyla, birbirlerini boğazlayanlara bile seyirci kalındığından henüz haberdar değildir o. Hem obasının sözcülüğünü hem de anlatıcının sözcülüğünü yapan Haydar Usta, bu sözlerle iyi bir ders vermektedir. İnsanoğlunun hayatında makineler çoğaldıkça, kendisi de makineleşmiş, ruhsuz, duyarsız, bayağı bir varlık halini almıştır. Haydar Usta’ysa insanlığını yitirmemiş bir kişi olarak gördüklerine duyarsız kalamamıştır.

Hurşit Bey’le görüşmesinden umduğunu bulamayan Haydar Usta Ankara’ya, İsmet İnönü’ye gider. Mecliste İnönü’yle görüşemeyince evine gider. Kapıda bir süre bekledikten sonra dışarı çıkan İnönü’ye yaklaşp kılıcı gösterir ve olanı biteni anlatır. Bu arada karşıdan gelirken gördüğü İnönü hakkında şunları düşünür:

“Bu tin tin serçe gibi sekerek gelen, bir avuç saçları dökülüp, buruş buruş olmuş kocayı hiç gözü tutmadı. İnsanın işe yaramazının, zulüm etmişinin yüzü kocayınca işte böyle buruş buruş olur, dağarcık gibi kötü kırışır...” (B.E. , 2004: 237)

Yaşar Kemal’in düşüncelerinin tercümanı diyebileceğimiz Haydar Usta, bu sözlerle İsmet İnönü hakkında da fikirlerini beyan etmiş olmaktadır. İsmet İnönü de kılıcın değerini anlayamaz. Haydar Usta’nın otuz yıllık emeği, bu yozlaşmış dünya insanının kokuşmuş yaşam tarzında hak ettiği yeri bulamamıştır. Yaşar Kemal’in de ifade ettiği gibi “eşyanın koşullarla değerinin değişmesi”nin romanıdır. (O. Erinç, YK ve Binboğalar, Cumhuriyet, 14.2.1971) B.E. Bir zamanlar, karşılığında topraklar verilen kılıç, artık insanın sosyal yaşantısına hitap edemez ve değerini kaybeder.

Haydar Usta, büyük bir hayal kırıklığı içinde obaya döner. Onu ümitsizlik içinde son bir çare olarak bekleyen oba halkı da bu durumu öğrenince bir kere daha yıkılır. İnce bir ruha, duyarlı bir kişiliğe sahip olan Haydar Usta’ya bu eziklikle

yaşamak zor gelecektir. Obaya döndüğünün ertesi günü demirci ocağında ölü bulunur. Yanında da basit bir demire dönüştürülmüş bir kılıç kalıntısı...

Haydar Usta'nın ermişliğine inanan oba halkı, onun ölüsünü yıkamadan gömer. Çünkü o, kutsal, bilge bir kişidir ve şehitler gibi cesedinin yıkanmaması gerekir. Oba insanı ölümünden sonra ona karşı son vazifesini bu şekilde yerine getirir.

2.4.3.1.2. Süleyman Kahya:

Karaçullu Obası'nın kahyasıdır. Oba halkı her konuda onun kararına saygı duyar. Obanın kalacak yer bulamadığı, git gide küçüldüğü kara günlerde Süleyman Kahya durumu düzeltmek için çırpınır; obanın durumuna yürekten üzülür.

Çok samimi, iyi niyetli, babacan bir adam olan Süleyman Kahya, bir o kadar da yufka yürekli, pasif bir insandır. Her zaman uzlaştırmacı bir yol izler. Bazen sert çıkılması gereken anlarda bile efendiliği, kibarlığı elden bırakmaz. Ancak onun bu yönü zaman zaman obanın zor durumda kalmasına sebep olur. Onun bu kişiliği hakkında Haydar Usta'nın küçük torunu Kerem'in zihninden şunlar geçer:

“Ah, Ceren aaah, dedem, aaah... Beyimiz kötü. Süleyman Kahya hiç konuşmayan korkak bir adam. Eski Beylerimiz, Süleyman Kahyanın dedesi gözü kanlı, kartallar gibi. Ulu Haydar Usta Kartallar gibi...” (B.E. , 2004: 135)

Süleyman Usta çoğu zaman umutsuz, çaresiz bir şekilde olacakları bekleyen, her gelen haraççıya istediğini veren birisidir.

“Aaah Kerem, aaah Kerem... Boğa bu gece yürüyecek mi? Hızır gelecek mi? Bizim semtimize bundan böyle ne boğa, ne Hızır, ne de Ali uğrar. Hepsini ellerini bizim elimizden çektiler. Ah Kerem, aaah!” (B.E. , 2004: 91) Süleyman Kahya böylesine çaresiz, böylesine ümitsizdir. Ama ne kadar ümitsiz kalırsa kalsın, onurundan doğrularından ödün vermez. Obanın güzel kızı Ceren'i, bir ağa oğlu olan Oktay Bey istemektedir. Çaresiz kalan oba insanı Ceren'i Oktay Bey'le evlenmeye zorlar. Çünkü Oktay Bey, bunun karşılığında onlara yerleşmek için imkan sağlayacaktır. Ceren onların bu ısrarını kabul etmez. Bundan dolayı köylü, Süleyman Kahya'dan Ceren'le konuşmasını ister. Çünkü Ceren'in Süleyman Kahya'yı kıramayacağını bilirler. Süleyman Kahya köylünün bu isteğini reddeder:

“Her şey olurdu da bu olmazdı. Obada kızlar, yalnız sevdaya gönüle giderdi. Bir can için, para pul için kızlara, onların gönüllerine karışılmazdı. İnsan soyu bu kadar yozlaşamaz, aşağılanamaz, küçülemezdi. (...) Çok şey gördüm, çok aşağılık durumlarda bulundum. Ezdiler, aşağıladılar, karakollarda sakalımdan tutup sürüdüler, dayak attılar, bu benim elimde değildi, yüzüme tükürdüler, bu benim elimde değildi... Eller aşiret, aşiretler oba, obalar yok oluyor. Töreler kalmadı. Yedi direkli çadırlar üç direğe, sonra iki, sonra tek, sonra da... Her şey eskidi, her şey bitti...” (B.E. , 2004: 128)

Süleyman Kahya çok gün görmüş, çok şey yaşamıştır. Ama sevdaya, gönüle hükmedilemediğini iyi öğrenmiştir. Bir genç kızın, her ne sebeple olursa olsun, zorla istemediği birisiyle evlendirilmesi, ona göre korkunç bir yanlıştır. İnsanlık tarihi bunu da yaşarsa, zaten birçok değerini yitirmiştir, tamamen insanlığın özü yok olacaktır. Süleyman Kahya bu konuda, Ceren’in babası bile kızına baskı yaparken, kimsenin sözünü dinlemez, kendi doğrularından dönmez.

Yaşanan olaylara Süleyman Kahya öylesine sessiz kalır ki, çoğu zaman onu, kendi oğlu Fethullah bile eleştirir ama o, oğlunun kışkırtmasına gelmez. Onu da sakinleştirmeye çalışır.

Binlerce çadırlık Karaçullu obası Süleyman Kahya’nın önderliğinde kırılır, Otuz beş çadır kalır. Paraları, altınları, koyunları tükenir. Sonunda obanın Beyi olan Halil de ölür ve onun çadırını yakmak da Süleyman Kahya’ya kalır. Böylece obanın sonu gelmiş olur.

2.4.3.1.3. Fethullah:

Süleyman Kahya’nın oğludur. “İki kış Tekkubbenin yanında kışladıklarında uzak bir köydeki ilkokula gitmiş, okuryazar olmuştu.” (B.E. , 2004: 99) cümlesinden onun diğerlerinden farklı bir kimliği olduğunu anlıyoruz. Obadaki, belki de tek okumuş kişidir.

Oba geneli, başlarına geleni sineye çekip kendi aralarında sızlanıp dururlarken, başkaldırıya meyilli tek kişi olarak Fethullah’ı görürüz. Belki okumuş olması onun her şey olduğu gibi kabullenmek zorunda olmadığını farkına varmasını sağlamaktadır. Belki de gerçekten her şeyi kabullenmiş olmaları üstlerine daha çok

gelinmesine neden olmuştur. Fethullah, bu gidişe dur diyebilmenin tek çaresinin kaba kuvvet olduğunu düşünmektedir.

“Öldüreceğim. Dövüşeceğim. Dövüşmek gerek. Dövüşmekten başka hiçbir şeyin çaresi yok. Bir karınca sürüsü gibi üşüşmüşler üstümüze, parçalıyorlar, yiyorlar, bitiriyorlar... Bir yandan da kokuyu alan karıncalar geliyorlar. Katar katar olmuşlar.

(...)

Öldüreceğim, öldüreceğim. Şu köylüler, biz yassıldıkça üstümüze biniyorlar. Yassıldıkça. İşte bu Deliceboğa kimsenin değil, herkes sahip çıkıyor. Bütün dünya. Herkes onun için bizi soyuyor. Öldüreceğim.” (B.E. , 2004: 98)

Fethullah harekete geçmek ister ama her seferinde babası onu sakinleştirir. Babasının bu pasifliği de aslında Fethullah'ı çileden çıkarır.

Halil, Ceren'in Oktay Bey'le nişanlanmasının ardından obaya dönünce ona tavır alanların başında Fethullah bulunur. Hatta Hıdırellez gecesinde Halil'i öldüren tüfekli gençler arasında da yine Fethullah vardır.

Romanın dik başlı, her zulme boyun eğmektense, karşılık verilmesi gerektiğini savunan, baş kaldıran kişisidir Fethullah. Ancak kendini çok fazla gösterememiş, geri planda kalmıştır.

2.4.3.2. Eşraf ve Ağalar

Yerleşecek bir avuç toprak bulamayıp canlarıyla, mallarıyla kırılıp dökülen Karaçullu obasının bu kötü durumuna bir de ağaların, fırsat düşkünü beylerin tutumu da eklenir. Karaçullu obası bu fırsatçıların yüzünden parasından, altınından, koyunlarından hatta kimi zaman kızlarından olur. Bazı ağalar da çıkarları için eski dostları olan Yörükleri tanımaz olurlar.

2.4.3.2.1. Fehmi Ağa:

Müslüm, Fehmi Ağa'nın babasıyla eskiden yakın dostluk kurmuştur. Hatta onunla içtikleri su bile ayrı gitmediğinden Fehmi Ağa'ya yardım etmesi için ricada bulunmaya gider. Ama Fehmi Ağa onu görür görmez kılığıyla, kıyafetiyle alay eder, onu küçümser:

“ ‘Bu ne kılık? İki bin yıl öteden gelmiş, tarihten çıkmış gibi. Şu başındaki süslü başörtü ne?’ Gene gülmeye başladı. ” (B.E. , 2004: 77)

Fehmi Ağa, Yörüklerin yaşayışlarıyla bizi Avrupa’ya küçük düşürdüğünü de ekler. Kültürüne yabancılaşmış insanların mantığıyla Müslüm’den iğrenir ve ona cevap bile vermez. Müslüm büyük bir hayal kırıklığı içinde oradan ayrılır.

2.4.3.2.2. Derviş Hasan Bey:

Oba Deliboğa, hüyüğüne yerleşince Derviş Hasan gelip Süleyman kahya’yı sorgular. Bu toprakların sahibi olduğunu, sekiz ay için sekiz bin lira ödemeleri gerektiğini söyler. Süleyman kahya onu zorla iki bin liraya ikna eder ve parayı verirler. Bir süre sonra toparlanamayan oba halkı ellerindekilerini avuçlarındakilerini Derviş Bey’e götürüp ondan ata yurtlarını olan Akmaşat’ı isterler. Ama Derviş Bey kabul etmez.

2.4.3.2.3.Köse Ali Ağa:

Köse Ali Ağa, Deliboğa hüyüğündeki Karaçullu obasına bu toprakların kendisine ait olduğunu, onbeş bin lira karşılığında toprakları obaya satabileceğini söyler. Üç bin lirayı peşin alır. Tapuyu vermek için de bir gün belirler. Oba içinden bu iş için kasabaya gidenler Köse Ali’yi bulamazlar. Arzuhalci Kör Kemal, Ali Ağa’nın on beş yıldır aynı yalanla Yörükleri kandırdığını söyler.

2.4.3.2.4.Şafaklayan Durmuş :

Oba Sakarcalı kumluğundan geçecektir. Birkaç saat burada mola verirler. Sakarcalı köyünden Şafaklayan durmuş ayak bastı olarak üç koyun, yüz elli lira da para ister. Fethullah bu durum karşısında çok sinirlenir, Durmuş’u öldürmeye kalkar. Süleyman Kahya ona engel olur. Bir koyuna anlaşılır ve Durmuş çekip gider.

2.4.3.2.5. Hasan Ağa :

Ceren’in aşkıyla yanan Oktay Bey’in babasıdır.

Oktay Bey, Ceren’le evlenmek karşılığında obaya yerleşecek bir toprak vermek ister. Ceren altı yıl buna karşı çıkar. Ancak sonunda oba için kendisini feda etmeye razı olur. Hasan çiftliğine ne zorluklarla sahip olduğunu anlatır. Böyle zorlukla edindiği

bu çiftliğe, Oktay'ın hatırı için de olsa Yörüklerin girmesine müsaade edemeyeceğini söyler. Bu durum, büyük ümitler beslemiş olan oba halkı için bir yıkımdır. Düğün olmadan Ceren'in sevdiği Halil obaya döner ve Hasan Ağa'yla ilişkiler de zaten son bulur.

2.4.3.3. Hükümet Adamları

Karaçullu obasının zor günlerinde köylüler onların durumundan yararlanmaya çalışırken, bazı hükümet adamları da onlardan rüşvet alır, bazıları eziyet ederler. Zaten başından beri de devletin onları dışladığını düşünürler. Osmanlı kendi milletinden olan Yörükleri yalnız bırakmış, onlara sahip çıkmaması sonucunda da yıkılmıştır.

2.4.3.3.1. Jandarmalar :

Karaçullu obası her gittiği yerde başka köylüler tarafından rahat bırakılmaz. Zorla paraları alınır, dövülürler, evleri yakılır... Zaman zaman jandarma da köylülerle birlik olup oba halkını döver, evlerini yakar. Jandarma komutanı onları bir baş belası olarak görür:

“Her işi bıraktık, yıllardır sizinle uğraşıyoruz. Biz bu bölgenin asayişini korumaya mecburuz.” (B.E. , 2004: 06)

“Siz ne olursanız olun. Ben burada asayişsizlik gördüm. Siz burada bir rahatsızlık kaynağısınız. Ben hemen şimdi sizi buradan kaldırıyorum. Çadırlarınızı başınıza yıkarım.” (B.E. , 2004: 207)

Jandarma komutanı onların haline bakmaz, çaresizliklerini anlamaz, köylülerin yüküne yük katar.

2.4.3.3.2. Vali ve Kaymakam:

Vali ve kaymakam da onları azarlarlar, cezalandırırlar. Kaymakam da tıpkı jandarma komutanı gibi oba halkını bir bela olarak görür:

“Yalnız sizinle uğraşıyoruz yıllardan beri. İş gücü, kalkınmayı bıraktık, şu cennet Çukurovada yalnız sizinle uğraşıyoruz.” (B.E. , 2004: 208)

2.4.3.3.3. Binbaşı Mustafa Ali Bey:

1876'da Ahmet Cevdet Paşa'nın emriyle göçebe Yörükler iskana mecbur tutulur. Bu konuyla görevlendirilmiş olan Binbaşı Ali Bey, Yörüklerin bu uygulamadan dolayı perişan oluşuna dayanamaz ve onlara bazı kolaylıklar sağlar. Örneğin Bozdoğan aşiretinin Bey'ini çağırarak eline bir kağıt verir. Bu kağıt sayesinde yine göçebe yaşayacaklardır. Ali Bey şunu da ekler:

“Seni dağlara koyvereceğim Bey. Eline de bir ferman vereceğim. Yalnız bunun karşılığında sen bana kaç altın vereceksin?” (B.E. , 2004: 72)

Bu şekilde hükümetin bir binbaşısı, açıkça rüşvet istemektedir. Bu konuşma sonunda Bozdoğanlar'dan beş yüz altın rüşvet alır. Bunu da Osmanlı'nın çok zayıfladığı; altına paraya çok muhtaç olduğu gerekçesiyle haklı göstermek istemiştir.

2.4.3.3.4. Onbaşı Nuri Bey:

Jandarmalarla beraber gelip Deliboğa hüyükünde obayı basar. Onları bölgeyi terk etmeye zorlar, onlara hakaret eder. Sonra aslında kendisi de bir Yörük olan Onbaşı, Haydar Usta'nın Horzumlu Demirci Ocağı soyundan olduğunu öğrenince yumuşar, onlara kendi adıyla Vali'den yardım istemelerini önerir. Aslında bütün bunlar para koparabilmek için bahanedir. Süleyman Kahya bunu önceden tahmin edip, parayı da önceden hazırlamıştır bile. Onbaşı şöyle bir gerekçe sunar:

“Hepimiz sürünüyoruz şu Çukurda. Öldürdüler bizi, bitirdiler hepimizi, aah, ah ki aah!” (B.E. , 2004: 94)

Bir devlet adamının tamamen basitleştiği, alçaldığı, küçüldüğü andır, bu an. Üç kuruşluk çıkar için hem kendi adını hem de devletin adını lekelemektir.

Nuri Bey, sonra da Haydar Usta'nın torunu Kerem'in elindeki boz şahini ister. Kerem istemese de, Şahin Onbaşı'ya verilir. Oğluna hediye götürür. Ama sonunda Kerem onu geri almayı başarır.

2.4.4. Çakırcalı Efe

Bu romandaki şahıslar, hayal ürünü değil, gerçek hayattan alınmış kişilerdir. Yaşar Kemal, 1872-1912 yılları arasında yaşamış olan Çakırcalı Efe'nin hayatı, yaşadığı yerler üzerine bir araştırma yapmış, daha sonra bu eseri yazmıştır.

İzmir, Aydın yöresinde eşkıyalık yapan Çakırcalı Efe, bir zamanlar eşkıyalık yapmış, sonra düze inmiş Ahmet Efe'nin oğludur. Düze indikten sonra Hasan Çavuş'la çok yakın olan Ahmet Efe, yine Hasan Çavuş tarafından bir hileyle öldürülür. İnce Memed gibi Çakırcalı'nın da eşkıya olmak için geçerli bir nedeni vardır artık. Bir yandan da çevrenin baskısıyla Çakırcalı dağlara çıkar. Bu arada Hasan Çavuşu da öldürür.

Müfrezeyle çok defa çatışma yaşayan Çakırcalı Efe, yakalanamayıp affa uğrar. Dağdayken de hiçbir mazlumu öldürmeyen Çakırcalı, haksızlığa uğrayanların koruyucusu, zulmedenlerin korkulu rüyası haline gelir. Zenginleri soyar, fakirleri doyurur. Defalarca affa uğrayarak düze inen Çakırcalı, şartların zorlaması sonucu tekrar dağa çıkar.

Çakırcalı Müfrezeyle çarpışmaya girdiği bir gün öldürülür.

Şahıs kadrosu şu şekildedir:

2.4.4.1. Direnişin Temsilcileri

2.4.4.1.1. Ahmet Efe :

Çakırcalı Efe'nin babasıdır. O da eşkıyalık yapmıştır. Daha romanın başında Hasan Çavuş tarafından kalleşçe öldürülür. Eşinin söylediklerinden, Hacı Efe'nin anlattıklarından Ahmet Efe hakkında bilgi edinme imkanı buluruz. Karısı Hatçe, ona sürekli "Osmanlıya güven olmaz" sözünü tekrarlar. Hasan Çavuş'un da Ahmet Efe'yi arkasından vurması, onun bu düşüncesini destekleyici bir nitelik taşır.

Ahmet Efe, İnce Memed gibi soylu bir eşkıyadır. Bunu da yine karısının sözlerinden anlıyoruz:

"Baban dağdan eve indiğinde köy, düğün bayram ederdi. Efe geldi deyin. Fıkara kızların çeyizini düzer, delikanlıların başlığını verirdi. Hastalara ilaç, yoksullara ekmek olurdu. Baban işte böyle bir efeydi, Memedim Efem, derdim. Osmanlıya güvenme o herkese güvenirdi. Yüreği temizdi. Osmanlı kahpelik etti sonunda. Kahpe Osmanlı." (Ç.E. , 2005: 14)

Ahmet Efe'nin eşinin anlattıklarına göre o, zenginden alıp fakire veren, iyi yürekli, soylu bir eşkıyadır. Hatçe'nin Osmanlıya, Hükümete hiç güveni yoktur. Ama Ahmet Efe öylesine içi temiz bir insandır ki, herkese güvenir. Eşkıyalığı sırasında

kendisini yakalamaya çalışan Hasan çavuş, Efe düze inince onunla yakın dost olur. Ama günün birinde Hasan Çavuş, Efe'nin iyi niyetinden faydalanıp onu arkadan vurur. Böylece Hatçe haklı çıkmış olup Yazar anlatıcının da düşünceleri desteklenmiş olur.

2.4.4.1.2. Çakırcalı Mehmet Efe :

Ahmet Efe'nin oğludur. Hasan Çavuş babasını öldürünce, Çakırcalı okulu bırakır. Babasının arkadaşı olan Hacı Eşkîya, ona silah kullanmayı öğretir. Hacı Eşkîya'nın eşi, kapısındaki tutmayla kaçmıştır. Hacı Eşkîya, Memed'den onları bulup öldürmesini ister. Memed onları öldürüp hapse düşer. Hapiste de bir zorbayla başa çıkar. Çevresindekilerin takdirini kazanır.

Olaylar gelişirken, Memed çevredekilerin düşünceleri sebebiyle kendini eşkıya olmak zorunda hisseder.

“Bir yanda anası, bir yanda Hasan Çavuş, bir yanda da yoksulluk (...) Sonra elalem ne diyecekti? ‘ Bakın şu Çakırcalı Ahmedin oğluna! Babasının katili elini kolunu sallayıp gezer, o da öyle bakar. Tüh erkeklğine! Çakırcalı Ahmedin oğlu olsun da bir adam...’ Sonra Hacı Eşkîya ne diyecekti? ‘ Ben ona Kamil Ağanın, Hali Beyin yardımını da temin ettim, gene adam olmadı. Ah Ahmed Efe!’ diyecekti. ‘ Senden bir oğul kalmadı. Bir tavşan, bir kara taş kaldı.’ diyecekti. ” (Ç.E. , 2005: 29)

“Sonra, içerde, dışarıda, herkes ne diyordu? Çakırcalı bir çıksın dışarı... Hele bir çıksın, o Hasan Çavuş görür. Hem babasını öldürsün, hem tutsun nahak yere hapislerde sürünsün. O görür. Çakırcalı Çakırcalıysa onda koymaz öcünü.” (Ç.E. , 2005: 29)

Çakırcalı Memed eşkıya olmak isteğinde değildir. İnce Memed gibi o da babasının öldürülmesiyle bu sona itilmiş, etraftaki insanların söyledikleri karşısında kendisini eşkıya olmaya mecbur hissetmiştir. Yani şartlar onu eşkıyalığa itmiştir.

Çakırcalı Efe eşkıyalığı sırasında da ilk aklımıza gelen anlamıyla “eşkîya” olmamıştır. Yol kesip adam öldüren haraç kesen bir eşkıya değildir o. Tıpkı İnce Memed gibi, tıpkı babası Ahmet Efe gibi o da zenginden alıp fakire veren “soylu eşkıya” modeli çizer. Ağalar tarafından, hükümet adamları tarafından ezilen, hakkı yenen zavallı insanların hakkını aramak için vazifeli hisseder kendisini. Soyduğu

insandan özür dileyecek kadar ince, merhametli bir yüreğe sahiptir. Yeni eşkıyalığa başladığı zamanlarda paraya ihtiyacı olduğu için bir ağanın evinde baskın yapar. Adam bin üç yüz lirasına el koyar. Sonra yanındaki arkadaşı Hacı'ya dönüp şöyle der:

“Hacı, yüzünü Ağaya geri ver. Belki bu günlerde bir haceti vardır.” (Ç.E. , 2005: 41)

Hatta ağaya dönerek şunları da ekler:

“Ağa senin için çok akıllı adam derlerdi de... Gerçekten akıllıymışsın. Keşki senin gibi dostum olaydı. Kusura kalma para için biz daha yeni eşkıyayız. Para gerekti.” (Ç.E. , 2005: 41)

Parasını aldığı ağaya, belki ihtiyacı vardır düşüncesiyle, bir miktar para bırakmak, niye parayı aldığını açıklamak, özür dilemek bir eşkıyadan beklenmeyecek şeylerdir. Soylu bir eşkıya tipi çizmek isteyen anlatıcı, bunları ekleme ihtiyacı duymuştur. Çakırcalı Efe, anlatıcının da dünya görüşünü yansıtmaya müsait özelliklere sahip bir eşkıya olarak çizilmiştir.

Çakırcalı kendi keyfi için para için kimseyi öldürmez. Haksızlık yapanları, zulmedenleri öldürür. Bazen de zenginleri soyar ama bunu, fakirleri sevindirmek için yapar. Dağa kaldırıp esir aldığı insanlara ikramda bulunur, onlara çok kibar davranır.

“... Çakırcalı dağda onları evlerinden daha çok rahat ettiriyormuş, sofrasında kuşsütü bile eksik değilmiş. Tutsağın kahvesi, tütünü, gazetesi, her bir şeysi tamam olur, Efeden son derece nazik muamele görürmüş. Haksızlıklar, densizlikler, zaptiye, Osmanlı karşısında kaplan kesilen Efe aslında çok kibar, vakur, alçakgönüllü, hatta halim selim denecek kadar sesiz bir adammış.” (Ç.E. , 2005: 119) Çakırcalı böylesine kibar, nazik, ikramlı bir insandır. Onun bu şekilde tasvir edilmesi, okuyucuyu onun haklılığına, suçsuzluğuna inandırmak içindir. Eski eşkıyalardan olan Posluoğlu'nun kendi çetesine katılmaya ikna eden Çakırcalı bir şüphe üzerine onu öldürür. Bu olay sonunda öylesine üzülür ki, okuyucu onun haklı olduğuna inanır:

“Çakırcalı, taş yürekli Çakırcalı Efe oturmuş Posluoğlunun başucuna, ağlıyordu. Bir efe kızanlarının karşısında ağlıyordu. Sonra elini yüzünü yuyup, aptes aldı, namaza durdu. Namazı da doğru dürüst kılamadı. Ağzını bıçak açmıyordu.” (Ç.E. , 2005: 55)

Çakırcalı Posluoğlu'nu öldürmüş ama buna çok da üzülmüştür. Roman içinde zaman zaman Çakırcalı namaz kılar. Bu da ona manevi arınmışlık kazandırır. Çakırcalı, Posluoğlu'nu öldürmesini de şu şekilde açıklar:

“Hacı, şu Posluoğlunun boyuna bak, dal gibi... Kıyılır mı böyle yiğide? Ama çare yoktu. O beni öldürecekti.” (Ç.E. , 2005: 55) Aslında Posluoğlu'ndan sadece şüphelenmiştir Çakırcalı. Onun Çakırcalı'yı öldüreceğine dair açık bir ifade yoktur. Ama Çakırcalı, böylesine bir yiğidin ölüsüne bile saygı duyduğunu gösterir. Misafir oldukları ev sahibine yüz altın vererek Posluoğlu için iyi bir cenaze merasimi düzenlemesini ister:

“Posluğlunu şanlı şöhretli, hocalı Kuranlı gömdürecek, yüz liraya da ona bir mezar yaptıracaksın.” (Ç.E. , 2005: 55) Belki de Çakırcalı Posluoğlu'nu haksız yere öldürdüğü için pişmanlık duymuş, bu yolla ondan özür dilemek istemiştir.

Çakırcalı dışarıda olduğu kadar ev içinde de eşine karşı da iyi, nazik, kibar bir eştir. Iraz adında fedakar bir eşi vardır. Ancak bir gün Kayaköy'de bir kıza sevdalanır. Bunu Iraz'a anlattığında Iraz onu anlayışla karşılar, kızla evlenmesini ister. Buna rağmen Çakırcalı, buna razı olmaz:

“Iraz razı olmasına rağmen, bu tavuk boğazlar gibi adam boğazlayan eşkiya, onun üstüne evlenmeye vicdanını bir türlü razı edemiyordu. Iraz kadındı. Dosttu. Fedakardı. İlk göz ağrısıydı. Kendi yüzünden çekmediği bela kalmamıştı.

Eve gelip attan iner inmez doğru Iraza gitti:

‘Iraz’ dedi, ‘kusuruma kalma. Çok çok kötü bir iş bu! Olmadı, yenedim kendimi. Sana layık değil.’ ” (Ç.E. , 2005: 80)

Eşine karşı öylesine saygı ve sevgi dolu bir erkektir ki, günlünün başkasına kaptırması da çok masumlaştırılarak anlatılmıştır. Böylesine nazik, iyi bir eş olan Çakırcalı'yı karısı da çok sevmektedir. Öyle ki, bu duruma kızmadığı gibi kızla evlenmeye onu teşvik eder. Hatta kızını babasından istemeye gitmeyi bile önerir. Kızın babası önceleri kızını Çakırcalı'ya vermemekte direnince Iraz ona gider ve kızını vermesi için konuşur:

“Ben Çakırcalının avradı Irazım. Aç gözünü de bana iyice bak! Sen Efe'ye kız vermiyormuşsun. Hemen köye dön, kızını ver. Efemi sizin gibilerine rezil ettirmem, Ağa. Efe seni bir kız için öldürürse, ona namus, ben seni öldürürsem bana şeref. Haydi köye... Düğününü elinden yap.” (Ç.E. , 2005: 83) Kızını vermeye bir

türlü razı olmayan adam, İraz'ın bu sözleri üzerine kızını verir, düğünü kendisi kurar. Çakırcalı soylu bir eşkıya olduğu gibi kusursuz da bir eştir. İraz'la karşılıklı saygı, sevgi, fedakarlık içindedirler. Bu nedenle İraz onun bir kıza sevdalanmasını bile hoş görecektir kadar “yar” dır Çakırcalı'ya.

Çakırcalı, dağlara yol kesip adam öldürmek niyetiyle çıkmamıştır. Onun amacı, haksızlığa uğrayanların destekçisi olmak, zenginden alıp fakire vermektir. Bu amaç uğruna çok adam öldürmüş olması onu suçlu kılmaz. Bu düşünceyle onun her vukuatı meşrulaştırılmıştır. Gerçekten de fakirin fıkaranın güvencesi olmuştur. Gittiği her yerde nişanlı gençlere, evleneceklerle yardımda bulunur. Zengin beylere köprüler yaptırır:

“Ağa, köyde ne kadar nişanlı, ne kadar gelinlik, fıkara kız var? Ne kadar nişanlı delikanlı var fıkiralıktan evlenememiş? Onları isterim senden.” (Ç.E. , 2005: 43) Bu sözler, büyük bir soygundan sonra Çakırcalı'nın söylediği sözlerdir. Çakırcalı hem fakiri doyurmak hem de kendisine bir hayran kitlesi oluşturmak için böyle hareket eder:

“Büyük bir düşman kazandık Hacı! Büyük bir dost tutmalıyız. Daha büyük. Hasan Çavuşu haklamadan önce...” (Ç.E. , 2005: 42)

Çakırcalı Efe, arkadaşı Hacı'ya söylediği bu sözlerle akıllılığını da ispatlar. Çünkü bir eşkıya, halkın desteğini almazsa, halkın hayranlığını kazanmazsa, işi çok zordur. Eşkıyanın, başı sıkıştığında saklanacağı yatağa ihtiyacı vardır. Bunu sağlayabilmesi için önce halkın ona güvenmesi hatta tapması gerekir. Çakırcalı yaptıklarıyla bunu başarır. Halk, hükümetten çok ona güvenmeye başlar. Her derdi için hemen ona başvurur.

İnsanlar zamanla Çakırcalı'ya öylesine inanırlar ki, onu evliyalık mertebesine yükseltirler. Tıpkı İnce Memed'de olduğu gibi, o da kusursuz bir evliyadır onlar için:

“Çakırcalının nişanlı, fıkara kızlara çeyiz, yoksullara yardım yapışı on iki köyden taşmış, bir sevinç yeli gibi eteklerden Aydın ovasına, Ödemiş, Karıncalının Yörüklerine, ta İzmire kadar ulaşmıştır. Son yıllarda böyle davranan ilk efeydi Çakırcalı. Namaz kıldığı, bir evliya olduğu, ona kurşun geçmediği de bununla birlikte ortalığa yayıldı.” (Ç.E. , 2005: 45)

Halk, inandığı güvendiği bir insanı gözünde öylesine büyütüyor ki, artık o insana kurşun bile işlemediğini düşünüyor. İnce Memed'de de halk, onun cesareti

karşısında hayranlığından onu kusursuz bir evliya gibi görür. Ona kurşun geçmediğine inanılır. Burda da Çakırcalı'ya aynı özellik kazandırılmıştır.

İnsanlar onu gözlerinde büyüttükçe büyütmede, küçük büyük her işleri için ona koşmaktadırlar:

“Çakırcalı zengin soyuyordu. Fabrika yakıyordu. Önüne geleni öldürüyordu. Artık hükümet ortadan silinmiş gibiydi. Dövüşü, kavgası olan, zulüm gören, yoksulluğa düşen, kız kaçıran, hükümete değil, Çakırcalıya geliyordu. Çakırcalı bir mahkeme, Çakırcalı bir maliye, Çakırcalıdoktor, Çakırcalılaçtı.” (Ç.E. , 2005: 56)

Çakırcalı, insanların gözünde bir kahraman olmuştur. Her konuda bilgisi olan, her derde çaresi olan bir kahraman... Onu bu kadar yücelten halk, onun adam öldürmesini, soygun yapmasını ise hiç sorgulamaz. Anlatıcı da onun suçsuz günahsız olduğuna herkesi inandırmaya çalışır. Romanın başından sonuna Çakırcalı eşkıya olmak istemediği halde dağlara çıkar, adam öldürür, soygun yapar. Bu suçsuzluğuna Çakırcalı kendisi de inanmıştır. Ona göre de kendisinin yaptığı her şey meşrudur:

“Bu Mehmet Efendi beni bilmiyor mu? Ben fakir fıkaranın dostuyum, bilmiyor mu? Ben dağa çıktım çikalı bir tek hırsızlık yapmadım, bilmiyor mu? Öyleyse beni yıllar yılı babasını öldürmüşüm gibi neden kovaladı.” (Ç.E. , 2005: 126)

“Halbuki Çakırcalı eşkıyalığı, adam öldürmeyi sevmiyordu. Adam öldürmek, soymak, eşkıyalık yapmak zorunda bırakılmıştı. Demek ki öldürdüğü soyduğu insanlardan sorumlu değildi. Kendisini eşkıyalığa zorlayan kuvvetti. Bu neydi? Padişah mı, millet miydi? Suç onların. Birinden birine yükleyemiyordu suçu ama bildiği şey, kendisi hiç mi hiç suçlu değildi. Yüreği temizdi. Yedi yaşında bir çocuğun yüreği gibi. Kime kıymıştı şimdiye kadar? Hasan Çavuşa, kendi adını kullanarak halka zulmedenlere, Padişahın adamı olan Çerkeslere, Arnavutlara, yedi meci diye için zaptiye yazılıp, kendisini öldürmek için arkasına düşenlere kıymıştı. Haksız mıydı?” (Ç.E. , 2005: 110) Anlatıcı, cezalandırılması gerektiğini düşündüğü herkesi, hangi yolla olursa olsun, cezalandırıldığı için Çakırcalı'yı hep haklı, göstermek istemiştir. Okuyucuyu da buna inandırmak için Çakırcalı'nın adam öldürmesini, adam soymasını mübah saymıştır.

Zaten başından beri Çakırcalı dağa çıkmak, eşkıya olmak istememiş, insanlar onu bu duruma sürüklemiştir. Af gününün gelmesini arzular hep. Af gelip de düze

indiğindeyse, halk onu rahat bırakmaz. Dertlerini Çakırcalı'ya ilettikçe Çakırcalı dayanamaz tekrar dağa çıkar. İM'de de durum aynıdır. Günah çıkarmak istercesine af gününü bekleyip düze inmeyi planlayan eşkıya, her seferinde bir nedenle yeniden dağa çıkmaya mahkum olur. Çakırcalı da düze inmiş ama halkın istekleri sonucu tekrar dağa çıkmıştır. Bu durumda da o yine günahsızdır:

“Yüzde hiçbir işe karışmak istemeyen Efeyi halk rahat bırakmıyordu. Şikayetçiler her Allahın günü kapıya yağıyordu. Filan ağa tarlamı aldı, falan fikarayım diye kızını vermiyor, candarma şunu şunu yaptı... Ben fıkara bir adamım Efe, falan bir tek oğlumu öldürdü nahak yere...” (Ç.E., 2005:63) Onların bu şikayetleri nedeniyle ağalarla, hükümetle, eşrafla ters düşen Çakırcalı dağlara dönmeye mecbur kalır. Onu dağa dönmeye mecbur eden sadece sıradan halk değildir. Çıkarları nedeniyle eşkıyaları maşa olarak kullanan eşraf da eşkıyaların türemesine neden olur. İşlerinin halledimesi için eşraftan olanlar kendilerine birer eşkıya ayarlarlar. Bunun neticesinde ise eşkıyalar birbirleri arasında da savaşır, dağlara çıkarlar. Bu eşkıyalardan biri de Çakırcalı'dır. Çakırcalı, kendisine yataklık eden Tevfik Bey'in adamıdır. Tevfik Bey, her işini ona gördürür, sıkışınca düşmanlarını ona öldürtür.

Bir gün bir çiftlik meselesi yüzünden Tevfik Bey amcasının oğlunu Çakırcalı'ya öldürtmek ister. Çakırcalı böyle haksız işe girmeyecek kadar izzetli bir eşkıya olduğu için bunu kabul etmez; adamın suratına sert bir tokat aşk eder. Bu olaydan sonra Çakırcalı ağalara beylere zıtladır.

Ağalara, beylere, hükümet adamlarına karşı meydan okuyan, onların gözünün yaşına bakmayan Çakırcalının askere yaklaşımı farklıdır. Çünkü asker suçsuzdur, günahsızdır, emir altındadır. Zaptiyeyi acımadan öldürürken, askere kıyamaz:

“Çakırcalı çarpışmalarda asker vurmuyordu. Zaptiyeyi ot gibi biçerken, askere dokunmuyordu bile. Denebilir ki Çakırcalının takibine giden hiçbir askerin burnu kanamamıştır. Can kurtarmak için yılanı sarılmalar başka. Asker de bunu biliyor, o da Çakırcalıyı elinden geldiğince koruyordu.” (Ç.E. , 2005: 106)

Anlatıcının ifadelerine bakılırsa asker bile eşkıyadan yana oluyor. Aslında yine anlatıcı, olayı olması gerektiğine inandığı şekilde anlatmış olabilir. Çünkü zavallı halkın evladı olan asker emir altındadır, suçsuzdur. Çakırcalı ise “soylu bir

eşkîya”dır. Suçsuz olana tabanca yöneltmez. Bu nedenle askeri de öldürmemesi gerekir.

Çakırcalı, suçsuzların, çaresizlerin dayanağı; suçluların da korkulu rüyasıdır. Böyle bir eşkıyanın iri yarı, gücü kuvvetli, baba yiğit bir görünümüne sahip olması beklenir. Ama onu tanımayanlar gördüklerinde ufak tefek birisiyle karşılaşınca şaşırırlar:

“Ünü bütün Avrupayı saran bu korkunç eşkıya karşısında şaşırılmışlardı. Kibar, nazik bir efendi idi bu Çakırcalı. Halbuki onlar neler ummuşlardı gelirken. Bir dev ile karşılaşacaklarını sanmışlardı. Karşılarında orta boylu, halim selim bir adam görünce hayretten hayrete düşmüşlerdi.” (Ç.E. , 2005: 84)

Yaşar Kemal, otobiyografik bir roman yazmayı düşündüğü için Çakırcalı hakkında detaylı bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma sırasında Yakup Kadri onu gördüğünü söylemiş, fiziksel tarifini de yukarıdaki gibi yapmıştır. Yaşar Kemal, romanda gerçeğine uygun bir Çakırcalı tarifi yapmıştır. İnce Memed’le birçok ortak yönü olan Çakırcalı dış görünüş olarak da İnce Memed’i anımsatmaktadır. Her ikisi de beklenenden ufak tefek insanlardır.

2.4.4.2.Hükümet Adamları

Romanda hükümet adamı olarak karşımıza çıkan şahıslar daha çok askeriye mensubu kişilerdir: Hasan Çavuş, Kamil Paşa, Binbaşı Rüstem Bey, Kara Sait Paşa, Kuşçubaşı Eşref ve Bayındırlı Mehmet Efendi. Romanda bu şahıslar hakkında Çakırcalı etrafında gelişen olaylar dışında, pek fazla bilgi verilmez.

2.4.4.2.1.Hasan Çavuş :

Romanın başında Çakırcalı’nın babası Ahmet Efe’yi aldatarak onu arkadan vurur ve sedef kakmalı tabancısına da el koyar. Bu olay bir devlet adamına yakışmayacak şekilde kalleşçe yapılmış olarak aktarılır.

Daha sonraları Çakırcalı, Hacı Eşkîyanın onu aldatan eşini ve sevgilisini öldürür. Hasan Çavuş, Çakırcalı’yı yakalayıp hapse atar. Bunun devamında ise Hasan Çavuş Çakırcalı’yı yine hapse attırmak için bahaneler arar, onu yapmadığı bir hırsızlıkla suçlar:

“Bu sırada Ödemiş’te Çakırcalının çıktığını duyan Hasan Çavuş tutuşmuş, onu yeniden tevkif etmek için bahaneler icat etmeye başlamış, bir bahane de bulmuştu. Yıllar önce yapılmış bir hırsızlığı ona yüklemişti. Onu tevkif etmek için de köyüne gelmişti.” (Ç.E., 2005:30)

Bir hükümet adamının iftira atması pek hoş karşılanacak bir durum değildir. Romanın başından beri Çakırcalı’nın suçsuzluğuna inandırılmaya çalışıldığı hissinden bahsetmiştik. Olayların bu şekilde gelişmesinde yine Çakırcalı’yı haklı gösterme çabasının olduğundan bahsedilebilir. Çünkü başından beri onun yaptığı her şey, fakir zavallı halkın hakkını korumak içindir.

Hasan Çavuş, iftirayı atmakla kalmaz, Efe’nin evine gider. Onu evde bulmayınca annesini hırpalır ve ona hakaret eder. Çakırcalı’nın babasını öldüren, annesine hakaret eden, kendisine iftira atan bu adamı öldürmesi artık kaçınılmazdır. Bir pusu kurar ve Hasan Çavuş’u öldürür. Yanındaki zabıt Hüsnü Efendi karşılık verince o da öldürülür.

Kamil Paşa ve Kara Sait Paşa onu yakalamak için çok uğraşırlar. Ama bir türlü bunu başaramaz, onu düze inmeye davet ederler. Mehmet Efendi ise müfrezesiyle hezimete uğrar. Çakırcalıya teslim olmaksızın uçurumdan atılır ama ölmez. Tabancasındaki tek kurşunla Çakırcalı’yı arkasından yaralar.

Çok detaylı olarak anlatılmayan hükümet adamları genellikle görevlerinde başarılı insanlardır. Ama Çakırcalı’yla başa çıkamaz, her seferinde pes ederler.

Romanda hükümet adamları hakkında fazla bilgi edinemesek de halkın söylediği sözler aracılığıyla hükümet hakkındaki bazı yorumlara ulaşma imkanı buluruz. Daha romanın ilk paragrafında “Osmanlıya güven olmaz” (Ç.E. , 2005: 9) İfadesiyle karşılaşırız. O günlerde halkın dilinden bu laf düşmez. Daha sonra Ahmed Efe’nin eşinin ağzından da bu ifadeyi birkaç kez duyuyoruz.

“Demedim mi Efem sana! Demedim mi, Osmanlıya inanılmaz. Demedim mi Efem!” (Ç.E. , 2005: 12) Bu söz birçok yerde tekrar edilir. Başka insanlar da ağalardan oldukları kadar hükümetten de şikayetçi olurlar. Çakırcalı, başka bir eşkiya olan Posluoğlu’nu yanına çağırdığında onu çağırış nedenini açıklar:

“Halka zulmediliyor Efe. Seni bunun için çağırdım. Arnavutlar, ağalar, eşraf zulmediyor. Rumlar, Osmanlı zulmediyor. Seni bunun için çağırdım.” (Ç.E. , 2005: 53)

Osmanlı, halka karşı, Rumlarla aynı safta bırakılmıştır. Çaresiz halk hükümetin zulmünden inlemekte, hükümeti, zabıtları Çakırcalı'ya şikayet emektedir.

Dul bir kadın, Yemen'de şehit olan oğlunun karısına, çocuklarına devletin yardım etmeyişini Çakırcalı'ya şöyle anlatır:

“Tarlamızı köyün ağası Kel Halil aldı elimizden. Gelinim torunlarım aç bilaç kaldık ortalıkta. Hükümete gittim, Efe Kel Halilin parası var, rüşvet verir. Başa çıkılır mı onunla.” (Ç.E. , 2005: 63) Bu sözlere göre, hükümet zenginden, güçlüden yanadır. Rüşvet karşılığı haksız olan zengini haklı çıkarır. Düşmüş olana bir tekme de hükümet atar. Kadın sözlerine devam eder:

“Siz hükümet değil misiniz dedim. Babalarını götürüp çöl Yemende koyup geldiniz, dedim. Yıllar yılı söyledim. Taşa kar eyledi de, Efem, hükümete kar eylemedi. Bir avuç toprak, bir dilim ekmek Muhtacız Efem. Seni dedim geldim, seni Efem! Durdine merhem olmazsan ben ne yaparım Efem.” (Ç.E. , 2005: 63)

Hükümet kendisine yararlık göstermiş bir kişinin ailesini yalnız bırakmıştır. Buna karşılık Çakırcalı bu işi bir görev bilir ve kadının tarlasını ağanın elinden alır. Kadın da zaten hükümetten umudunu kesmiş, Çakırcalı'yı durdine merhem olarak görmüştür.

Hükümete karşı adaleti sağlama görevini üstlenmiş olan Çakırcalı hükümet adamlarını parmağında oynatır. Birçok teğmene, çavuşa, paşaya yapmadığını bırakmaz. Zaptiyelerin gözünün yaşına bakmaz. Ancak askerin burnunu bile kanatmaz. Çünkü onlar, emir eridir. Zavallı halkın, zavallı evlatlarıdır. Çakırcalı onlara silah çekmez; onlar da onu elden geldiğince korurlar.

“Çakırcalı çarpışmalarda askeri vurmuyordu. Zaptiyeyi ot gibi biçerken, askere dokunmuyordu bile. Denilebilir ki Çakırcalının takibine giden hiçbir askerin burnu kanamamıştır. Asker de bunu biliyor, o da Çakırcalıyı elinden geldiğince koruyordu.” (Ç.E. , 2005: 106) Çünkü Çakırcalı'nın bütün derdi, güçsüzleri ezen, onlara zulmeden zalimlerlerdir.

2.4.4.3. Eşraf ve Ağalar

Halk, eşraf ve ağalardan da zulüm görmektedir. Bu eserde ağalar, İM'deki kadar ayrıntılı anlatılmaz. Örneğin Mustafa Ağa'nın fakir fıkara zulmettiğinden

bahsedilir. Ancak onun ne yaparak zulmettiği açıklanmaz. Çakırcalı bu ağanın parasına el koyar. Bin üç yüz lirayı alır ama “soylu eşkıya” ağanın ihtiyacı olabileceğini düşünerek yüz lirayı geri verir. Bu parayla halktan ihtiyacı olanlara yardım eder. Böylece halkın hayranlığını kazanmayı planlar.

Çakırcalı halka yardım ettiği gibi, zenginlere de köprü yapturmaları emrini verir. Bir ara ortadan kaybolur Çakırcalı. O arada olanlar şöyle anlatılır:

“Çakırcalı gitti gideli bir kanatları kırılmıştı. Ağalar, eşraf, beyler gene başkaldırmıştı. Köprüler, Çakırcalı’nın emriyle beylerin yapmakta oldukları köprüler yarım kalmış, yollar bozulmuştu.

(...) Gitti gideli ağalar, beyler ne zulümler etmemişlerdi!” (Ç.E. , 2005: 138)

Çaresiz olan halk; ağaları, beyleri Çakırcalı’ya şikayet eder. Akçay köprüsünü sel götürmüştür. Çakırcalı bu köprüyü yaptırması için Osman Ağa’ya emir verir. Bunu kabul etmeyen Osman Ağa’yı cezalandırır. Eşraf, delikanlıları teşvik etmektedir. Çıkarları için eşkıyaları kullanmaktadırlar. Eşkiasız eşrafın, silahsız asker gibi olacağı belirtilir. İşte bu eşraftan biri de Tefvik Bey’dir. Zengin bir derebeyi olan Tefvik Bey, Çakırcalı’nın yataklarındandır. Yani Çakırcalı onun için çalışır. Baş sıkışınca Çakırcalı’yı çağırıp istediğini ona öldürtür.

Bir gün Çakırcalı’yı çağıran Tefvik Bey bir tarla meselesi yüzünden amcasının oğlunu öldürtmek isteyince Çakırcalı onu tokatlar. Çakırcalı böyle bir iş için uşaklık etmeyecek kadar soylu bir eşkıyadır.

Bir Yemen şehidinin ailesinin tarlasını elinden alan Kel Halil Ağa’nın da hakkından gelir. Tarlayı ondan alıp, asıl sahibine teslim eder.

Halkın, zayıf köylünün hakkı için ağalarla çarpışan Çakırcalı’nın bu durumu şu cümleyle özetlenebilir:

“Ağaların başındaki kılıç o! Hiçbir ağa bir fikaraya haksızlık edemiyor.” (Ç.E. , 2005: 74)

2.4.4.4. Köylüler

Hükümetten, ağalardan eşraftan zulüm gören halk, Çakırcalı’ya sığınır. Çakırcalı onlar için adam öldürmekte, zenginlerin parasını soymakta her dertlerine

çare olmaktadır. Halk sürekli hükümeti, ağaları şikayet için Çakırcalı'nın kapısını aşındırmaktadır. Anlatıcının deyişiyle artık hükümet yok gibidir. Çakırcalı onların her şeyidir.

Çakırcalı'dan böylesine iyilik gören insanlar, ona vefa göstermekte gecikmezler. Hükümet adamları Çakırcalı'yı ararken insanlara onu sorarlar. Herkes yerini bilmesine rağmen, hiç kimse onu ihbar etmez. İşkence yapılsa bile...

“O köyler köy oldu olalı, ne eşkiyadan, ne hükümetten, ne ağadan, Çakırcalı'dan gördüğü iyilik kadar iyilik görmüştü. Üstüne titriyorlardı. (...) Bu köylerde herhangi bir kişiyi hükümet kuvvetleri yakalasa da işkenceye çekse hiçbiri ölünceye kadar ağzını açmazdı. Bu biçim olaylar çok olmuştu. Yüzlerce kişi sopa altına çekilmiş, hapsedilmiş, ama hiçbirisi Çakırcalı lafını ağzına almamıştı.” (Ç.E., 2005:90)

Çakırcalı'yla halk arasında böylesine büyük bir bağ kurulmuştu. Çakırcalı da onların bu fedakarlığının farkındadır:

“Şu insanoğlu var ya, Hacı, çığ süt emmiş güven olmaz derler ya, yalan! Güven olur. Onlara azıcık iyilik et, seni baş tacı etsinler.” (Ç.E. , 2005: 133)

2.4.5. Filler Sultanı İle Topal Karınca

FS romanında, sömürenlerle sömürülenlerin dünyası alegorik bir biçimde ele alınmıştır. Çalışan, emek veren insanların sembolü olarak çalışkan karıncalar seçilmiştir. Onları ezen arkası kuvvetli sömürücü kişilerin yerine de koca gövdesiyle güç sahibi olarak düşünülebilen filler seçilmiştir.

Romanda filler sultanı karıncaların çalışkanlığını ve kendilerine çok güzel ülkeler kurduğunu öğrenince onları kendi hesabına çalıştırmak ister. Aslında o, fizikî gücüne karşılık kafası çalışmayan bir sultandır. Onu karıncalar konusunda uyandıran ve sonraki sömürü taktiklerini ona yaptıran hüdhüd kuşu ulukepezdir.

Karınca ülkelerini istila edip onları öldüren filler kendileri için çalışırlarsa karıncaların canlarını bağışlayacaklardır. Karıncalar bu şartı kabul etmek zorunda kalırlar. Sultana ve diğer fillere sırça saraylar, tahtlar yaparlar. Hem fillere hem de hüdhüdlere yüzyıllarca yetecek miktarda yiyecek toplarlar. Kendileri ise kışın aç kalırlar.

Kırmızı sakallı karıncaların başına Demirci Kırmızı Sakallı Topal Karınca vardır. Yol gösterici akıllı bir karıncadır. Kırmızı sakallılar fillerin emrinde çalışmayıp onlara karşı plan yapmaya uğraşan bir gruptur.

Sarıca karıncalar ise fillerin uşağı olmuş, onların tarafına geçmiş karıncalardır.

Filler sultanı, karıncaların kimliğini unutturmak için türlü yollar dener. İşe onların dillerini unutturmakla başlar. Filce öğrenmeyi zorunlu hale getirir. Fil okulları açar. Böylece bir zaman karıncalar kendi geçmişlerini unutup fil olma hevesi içinde onların amacına hizmet ederler.

Bu durum sömürgeci devletlerin sömürgelerine uyguladıkları politikayı hatırlatır. Rusya'nın Türkî Cumhuriyetler'e yaptığı gibi...

Zaman zaman uyanıp ayaklanan karıncalar daha şiddetli zulümle karşılaşınca yeniden fillerin hakimiyetini kabul ederler.

Sonunda Kırmızı Sakallı Topal karıncanın önerisiyle toprağın altını kazın karıncalar fillerin bastığı yere çökmesini sağlayarak fil nev'ini yok ederler.

Romadaki şahısları şöyle sınıflandırabiliriz:

2.4.5.1. Direnişin Temsilcileri

2.4.5.1.1. Kırmızı Sakallı Topal Karınca:

Bütün karıncalar, özellikle kırmızı sakallılar arasında sözü dinlenen, hürmet edilen, bilge bir karıncadır. Özellikle "demirci" olması dikkat çekicidir. Bu yönüyle emekçi, çalışkan insanları temsil eder. Ayrıca Yaşar Kemal'in birçok romanında demirci karakterlerin önemli rol üstlenmesi nedeniyle daha başında onun etkin bir rol oynayacağı hissedilir. Filler sultanı onun demirci olmasından dolayı ayrıca kaygılanır:

" 'Demirci mi dediydin onun için?'

'Hazreti Davuddan bu yana onun bütün soyu demirci.'

'Bu kötü, demircilerin hem elleri işler, hem de kafaları düşünür. Şu dünyada en tehlikelileri böylesi yaratıklardır. Bir de böylesilerin düşünceleri bulaşıcı mikrop gibi bir anda bütün dünyaya yayılır.' " (F.S. , 2001: 47)

Çalışan, emek sahibi insanların elinden malları hakları alınırken, bunlar

arasında hakkını arayabilecek, cesur ve akıllı insanları temsil eder. Sömüren fillere karşı en temkinli davranan, diğer karınları en doğru şekilde örgütleyen kişi total karıncadır.

... Çünkü total karınca çok okuyan çok düşünen bir karıncadır. Sultan, okuyan, düşünen karınca istemez. Çünkü bilgili karıncayı aldatmak, ezmek zordur. Oysa karıncaların en akıllısı olan total karınca, okumaktadır:

“Bir de ben gece gündüz filler üstüne, karıncalar üstüne, bundan önceki fillerle karıncaların üstüne kitap okuyorum, adamlarım da kitap okuyorlar durmadan. Biz burada kitap okuyor, düşünüyoruz, tekmil dünyadaki karınca kardeşlerimiz kitap okuyor, çalışıyor, düşünüyorlar.” (F.S. , 2001: 119)

Daha romanın başındayken filler sultanına yaptığı çıkışla dikkatleri üzerine çeker:

“Bu ülkelerin, bu kentlerin, bu kırgının öcünü senden alacağız, ey zalim, ey ahmak, ey sersem sultan. Bu yaptığın yanında kalmayacak, eey tepeden tırnağa kana batmış, sen eey kocaman, kör gözlü zulüm dağı. Bu yaptığın senin de, o kocamış Ulukepezin de yanında kalmayacak... Çok yakında o küçücük, iğne ucu kadar küçücük karıncalardan belanı bulup yeryüzünün tekmil yaratıklarına rezil olacaksın, rezili rüsvay...” (F.S. , 2001: 17)

Böyle konuşan total karınca, ileriye görürü gibi, fillerin küçücük karıncalar eliyle helak olacağını daha başında ifade eder. Konuşmasının sonunda da gözden kaybolur. Bir süre sultan onu aratıp ölü ya da diri bulunmasını ister. Hatta bütün kırmızı sakallılara düşman olur.

Bir bölgede toplanmış olan kırmızı sakallıların arasına sarıcalar karışır. Bunlardan biri sarıcaların başıdır. Diğer kırmızı sakallılar, sarıcaların kışkırtmalarına kapılıp birbirlerine düşerler. Total karıncanın sözünü dinlemeyince başlarına türlü belalar gelir. Onların içinde sarıcalara kanmayan, fillere karşı akıllıca bir plan yapmadan harekete geçmeyen tek karınca, total karıncadır.

Karıncalar hep birden tek yürek olup gönüllerinde aynı türküyü duymaya başlayıncadır ki, total karınca harekete geçme zamanının geldiğine karar verir ve dünyanın bütün karıncalarını toplayıp onları yönlendirir. Bütün karınca ülkelerinin altı kazılır. Total karınca sultanın karşısında çıkıp artık fillere boyun eğemeyeceklerini duyurarak filleri sinirlendirmeyi başarır. O öfkeyle karınca

ülkelerine saldırıya geçen filler, altı kazılmış toprağa basınca helak olurlar.

Bu sonuç, total karıncanın eğilmez başı, sabrı ve akıllılığı sayesinde gerçekleşir.

2.4.5.2. Ezenler

2.4.5.2.1. Filler Sultanı:

Çalışanın emeğine, hakkına saygısı olmayan kendi çıkarları uğruna her türlü haksızlığı yapabilecek karakterdeki insanları temsil eder. Yaşar Kemal'in birçok romanındaki halkı ezen ağaları, beyleri hatırlatır. O ve diğer filler, tıpkı ağalar gibi yan gelip yatmakta, kışlarını ağaçlara sürterek keyif çatmaktadırlar. Fizikî güçlere güvenerek karıncalara her istediklerini yaptırmaktadırlar.

Fizikî gücüne çok güvenen sultanın aklı pek çalışmaz. Daha çok hühdüderin başı Ulukepez onu yönlendirir.

Sultana göre karıncaları tam esir alabilmenin yolu onlara kimliklerini unutturmaktır. Bunun için de kendi dillerini konuşmanın kitap okumanın, hatta düşünmenin önüne geçilmelidir:

“ ‘En baştaki sorun dil’ dedi sultan. ‘bunu unutmayın. İlk önce dillerini unutup karıncalıktan çıkacaklar, fil olmak için can atacaklar (...) Karıncaların kellelerini kesmektense, dillerini kesmek daha doğrudur.’ ” (F.S. , 2001: 48)

“Kitaba, düşünmeye düşman edeceksiniz onları. Okusalar da fil kitabı okuyacaklar.” (F.S. , 2001: 112)

Bir süre sonra bu uygulanan politikalar amaca uygun sonuç vermeye başlar. Karıncalar karıncalıklarını unutmuşlardır. Fillerin borazan, radyo, televizyon, sinema, gazete gibi yollarla tekrarlanan cümleler, karıncalara dünyada filden sultandan başka bir şey olmadığını kabul ettirir. Artık karıncalar, kendi türkülerine, masallarına, şiirlerine, evlerine, yaşantılara yabancılaşmışlardır. Her biri sultanın yiyeceğini aramakla, sarayını inşa etmekle yükümlü bir robota dönüşmüştür. Filler sultanı, izlediği yöntemleri hep insanlardan örnek alarak yürütür. Bunu kendisi birçok defa ifade eder. Bu ifadelerinden bazıları şöyledir:

“... insanlar buna beyin yıkama diyorlar, karıncaların beyinlerini yıkayabilirsek, onlara karıncalıklarını unutturabilirsek, her şeyi kazandık demektir.”

(F.S. , 2001: 34)

“...Çünkü o insanların yasaları berbattır. Biri yer, bini bakar, kıyamet de ondan kopar, derler, bir türlü o bekledikleri kıyamet kopmaz. Bini çalışır aç kalır, on bini, yüz bini çalışır aç kalır, birisi, yalnız birisi döke saça yer, tıksırıncaya kadar yer yer doymaz. (...)” (F.S. , 2001: 66)

Sultan bu ifadelerle yazar-anlatıcıya tercümanlık yapmaktadır. İnsanların binlercesi çalışırken azınlık tarafından ellerindekinin alınması, çaresiz çoğunluğun aç kalması anlatılmaktadır.

Sultan bir süre için, istediğini elde etmiştir. Ancak onun ve tüm fil soyunun sonu, karıncaların elinden olacaktır.

2.4.5.2.2. Ulukepez:

Hüdhüdlerin başıdır. Çalışan insanı ezenlere uşaklık edip onlara yaranıp, onların gücünden faydalanarak çıkar sağlayan tipleri temsil eder.

Fillere karıncaların çalışkanlığından, çokluğundan, ülkelerinden bahsederek onları karıncalara karşı harekete geçiren, Ulukepezdir. Daha sonra karıncaların kimliklerini unutmaları için yapılması gerekenleri sultana hatırlatan da yine odur.

Filler sultanının akıl hocası olan Ulukepez, hem fillerin hem de hüdhüdlerin karıncalardan yararlanmasını sağlar. Onların çokluklarını ve çalışkanlıkları sayesinde yan gelip yatacaklardır.

Yedi ay boyunca karıncaların arasında yaşayıp onları yakından tanıyan Ulukepez, filler sultanına onlardan çok dostluk, misafirperverlik gördüğünü söyleyerek şöyle devam eder:

“Bir kentler kurmuşlar, hiç sorma sultanım, yerin altına... Görkemli, uygar kentler Ambarları yıl on iki ay yiyecek, bal, çiçek özü, tahıl, böcek ölüsü dolu, dopdolu. Başkentlerini geniş ovaların tam ortalarında, özünde kurmuşlar. (...)” (F.S. , 2001: 8)

Karıncaların ne kadar üretken olduğunu anlatırken filler sultanı bir an evvel onların üzerine yürüme kararı alır. Bütün filler milyonlarca karıncayı ezip geçerler. Filer sultanı bir ara gördüğü manzara karşısında karıncalar için üzülür. Aylarca karıncalara misafir olan Ulukepez’se şunları söyler:

“Yazık olmadı. Çünküleyim karıncalar fillerin kim olduklarını bir iyice öyrendiler, kıyamete kadar bir daha başkaldıramazlar fillere. Kırılan karıncalaraysa aldırma, bu dünyada o kadar çok karınca ülkesi, o kadar çok karınca var ki, sayamayız elektronik beyin ile , tüketemeyiz ezmek ile, kırmak ile...” (F.S. , 2001: 13)

Ulukepez, çalışan emekçinin çokluğu karşısında yaptığı eziyetten hiç rahatsız olmaz. Çünkü onlar çokturlar. Ölseler de tükenmezler. Alegorik bir eser olduğunu ifade ettiğimiz romanda filler sultanı ve Ulukepez aralarındaki konuşmalarda insanları örnek aldıklarını belirtirler. Bu bölümler yazar-anlatıcının sözlerini emanet ettiği bölümlerdir:

“İnsanoğlu genellikle iki kısımdır. Onların da bir kısmı fil, bir kısmı karıncadır. Tıpkı buradaki gibi filler azınlık, karıncalar çoğunluktur. Tıpkı buradaki insanların fil kısmı yıl on iki ay ellerini ılıktan soğuğa vurmazlar, durmadan buradakiler gibi onlar da kışlarını kaşıyıp balözü, et özü, çiçek özü yerler. Kuşsütü bile bulur onlara onların karıncaları. Yalnız onların ne filleri, ne de fillerinin sultanları bizim buradaki filler gibi, sultanımız gibi tok gözlü değildir. (...)” (F.S. , 2001: 135) Ulukepez bu konuşmayı karıncalara yapar. İnsanların da bir kısmının çok çalıştığını, bir kısmının da onların sırtından geçindiğini anlatır. Hatta fil insanların, karınca insanlara daha da acımasız davrandığını, ambarları doluyken bile ellerindeki yakıp karınca insanları aç bıraktıklarını söyler. Bu cümleler, romanın yazılış amacının, vermek istediği mesajın özetidir. Çalışanın hakkının yendiği, güçlü olanın güçsüzü ezip yan gelip yattığı, alegorik bir yöntemle anlatılmak istenmiştir.

2.4.5.2.3. Sarıca Karıncalar:

Üç kuruşluk çıkar için kendi hemcinslerini satan, ezenlere uşaklık eden insanları simgelerler. Sultan, kendilerinden yana olacak, karıncaları birbirine düşürecek bir grup arar. Bunun için en ideali sarıca karıncalardır. Bu iş için sarıcaların seçilmesi, onların bazı özellikleri olduğundandır. Sultanla Ulukepez onlar hakkında şöyle konuşurlar:

“ ‘Ancak hor görülenler, zayıf olanlar, hırslılar, karıncalıktan çıkmış olanlardır ki soylarına hayınlık ederler. Bu sarıcalar nasıl yaratıklardır?’ diye sordu sultan.

‘Bir görsen onları sultanımız,’ dedi hüdhüdler başı, ‘bir görsen, bir sarı, bir sarı ki onlar, saydam gibi bir şey, karınca ama karıncaya hiç benzemiyorlar. Bir de tembeller ki...’

‘Tembel olmaları daha iyi,’ dedi sultan. ‘Daha çok içimize yararlar. Bir parça buğdaya, bir böcek parçasına bize kul köle olurlar.’ ” (F.S. , 2001: 47)

Karıncaların arasına nifak sokmak için en uygun tipler sarıcalardır. Çünkü onlar küçük bir menfaat için soylarını satabilecek yapıda zayıf ve tembeldirler. Aslında burada kendi küçük çıkarları uğruna emekçi yandaşlarının sömürülmesine göz yuman hatta yardım eden insanlara taş atılmaktadır.

İnsanlar arasında da araya nifak sokanlar vardır. Zaten bu şekilde ayrılıklar olmasa çalışanlar, emekçiler daha güçlü olabilirler. Yazar-anlatıcı bu konuda sultana şunları söyler:

“İnsanlar bir gün, karıncalar gibi alçakgönüllü oldukları gün, birbirlerini yemedikleri gün kendilerini kurtaracaklar...” (F.S. , 2001: 66)

Gerçekten de hesap ettikleri gibi sarıcaları kendi hesaplarına çalıştırmakta hiç de güçlük çekmezler. Kırmızı sakallıların arasına karışan sarıcalar, onları birbirine düşürürler. Ancak akıllı topal, karıncanın konuşmaları sayesinde bu durum uzun sürmez. Kırmızı sakallılar, sarıcaların tümünü öldürürler.

2.5. AKÇASAZIN AĞALARI

Akçasazın Ağaları serisi üç cilt olarak planlanmış, ilk ikisi (D.Ç.C. ve Y.Y.) yayımlanmış, üçüncüsü (Anavarza) henüz yayımlanmamıştır. İlk iki ciltte konu birbirinin devamı şeklindedir. Bu dizide hayat şartlarının değişmesi, bu değişen düzen içinde feodalitenin geçerliliğini yitirmeye, basitleşmeye başlaması ele alınmıştır.

Sarıoğulları ile Akyolluların yüzyıllardır süregelen kan davası, insanlığın şehirleşme çabası içinde komik bir hale getirmektedir.

Derviş Bey ve Mustafa Bey romanda derebeyliğinin sembolüdürler. Bu ikisi kendi arasında bir sürtüşme yaşarken; aynı zamanda kendi çıkarları için söz birliği yaparak derebeylerini ortadan kaldırmaya çalışan yeniyetme ağalara karşı da direnmektedir.

Romanın başlarında Derviş Bey, Mustafa Bey'in kardeşi olan Murtaza Akyollu'yu adamı Mahmut'a öldürtür. Mahmut uzun süre dağlarda gizlenir. Buna karşılık Mustafa Bey'in adamları da Derviş Bey'in adamlarından birini öldürtür ve Derviş Bey'i de öldürtmek için uğraşır. Ancak bir türlü öldüremez. Annesi Derviş Bey'in öldürülmesi konusundaki hırsıyla Mustafa Bey'i sürekli sıkıştırır. Sonunda dayanamaz, kendisi gider Derviş Bey'in konağında Derviş Bey evde olmadığı için de yerine oğlu İbrahim'i öldürür ve ardından da kendisi ölür.

Romanda Derviş Bey ve Mustafa Bey'in oğulları bu davanın sonunu getirecek kişilerdir. İki tarafın da gençleri bu anlamsız dava karşısında yeni yerleşik düzene ayak uydurabilen, gelecek konusunda daha aydın düşünebilen kişiler olarak çıkar karşımıza. Hatta Y.Y.'de Derviş Bey'in oğlu Murtaza ile Mustafa Bey'in oğlu Memet Ali, ortak iş kurmaya başlarlar.

Bu işten en kârlı çıkanlarsa ağalardır. Feodalitenin hükmünü yitirdiği bir dönemde yerleşik düzene geçiş ve toprağın, tarımın insan hayatına yön vermeye başlaması, hileyle toprak sahibi olmuş ağaların zenginliğine zenginlik katar.

Bu seride sosyal ilişkilere göre şahısları şu şekilde sınıflandırabiliriz:

2.5.1. Derebeylik Sistemini Temsil Edenler

2.5.1.1. Derviş Bey:

Derviş Bey, Sarıoğlu aşiretinin son beyi, feodal düzenin son temsilcilerinden biridir. Akyollular'la yüzyıllar öncesinde başlamış kan davasının taraflarındandır. Romanın başında adamı Mahmut'la Murtaza Akyollu'yu öldürtür. Bundan sonra öldürme sırası Mustafa Akyollu'ya gelir. Mahmut dağa saklandığı için onun yerine Derviş'in başka bir adamını öldürtür. Ama bu yetmez, Derviş'in kendisi de ölmelidir.

Derviş, uzun bir süre konağından, hatta, odasından çıkmaz. Çünkü bütün bedeniyle ölüm korkusunu hissetmektedir. Bulunduğu odanın pencerelerini bile kum dolu çuvallarla tıkayıp havasızlıktan boğulma pahasına da olsa dışarı çıkmaz. Bu durum onu komik hallere düşürür.

Kimi zaman Derviş Bey bile bu kan davasının bitmesi gerektiğini düşünse de itiraf etmekten çekinir.

“Gitmeli diyordu, gitmeli Akyolluyu bulmalı, bütün bunları, ölümü ve yaşamı inceden inceye onunla konuşmalı. Birkaç kere atına binip ona gitmeye karar verdi,

sonra da vazgeçti.

Ne acayip iş bu böyle. İnada binip birbirini öldürmek... Bir türlü sonu da gelmiyordu. Bu işin korkağı, yığıdi de yok. Sırası gelen öldürüyor da, ölüyor da... Kimse bu kan oyunundan dışarıda kalmayı kendine yediremiyor. Bu kadar tatlı bir şey mi bu kan oyunu?" (D.Ç.C. , 2004: 91) Derviş Bey, kendisine itiraf ettiği bu düşünceleri başkasına açmayı kendisine yediremez.

Derviş Bey Y.Y.'de Mahir Kabakçioğlu adındaki bir ağayla da problem yaşar. Derebeyliğini yok etmeye, kendi sözlerini geçirtmeye çalışan ağalardan biri olan Mahir, Deli Hacı'ya para karşılığında Derviş Bey'e hakaret ettirir. Herkesin içinde küçük düşen Derviş Bey, eski adamı Mahmut'un oğlu olan Yusuf'a Deli Hacı'yı öldürtür. Bu cinayet sebebiyle başı derde girecek olan Derviş Bey, kendi adamı olan Yusuf'u kendi eliyle öldürür. Bu onun, kendi temsil ettiği düzeni kendi eliyle yıkışdır.

Sonuçta bir zamanlar, kasabada her konuda sözü geçen Derviş Bey ve temsil ettiği feodal düzen yıkılmış, yerini ağalık sistemi almıştır. Çünkü romanın sonunda Derviş Bey geçerliliğini yitirirken, Mahir Kabakçioğlu, kasabada söz sahibi olmuştur.

2.5.1.2. Mustafa Bey:

Akyollu aşiretinin son Beyi, feodalitenin son temsilcilerinden biridir. Derviş Bey'le arasındaki kan davasını devam ettirmektedir. Kardeşi Murtaza, Derviş tarafından öldürülünce o da Derviş'i ölürmenin yollarını arar. Aslında o da bu davanın bitmesi gerektiğine inananlardandır. Ama töreyi, özellikle de anasını çiğneyip geçemez. Belki de Derviş'i öldürmeye kendisini tam inandırmadığından, bir türlü onu öldüremez. Annesinin bu konudaki hırsı onu çaresiz bırakır.

Mustafa Bey Derviş'i bir türlü öldüremeyince annesi Derviş'in oğlunu öldürür. Derviş Mustafa'yı ve adamlarını yakalayıp onlara çırılçıplak bir durumda türlü işkenceler yapar. Bu da feodalitenin temsilcisi Mustafa Bey'in küçük düşmesi gülünçleşmesi demektir.

Kan davasına bir anlam veremeyen oğlu Mehmet Ali, babasını her konuda yalnız bırakıp şehre gidince Mustafa Bey çiftlikte yalnız kalır. Hayattaki değişime ayak uydurmakta direnen Mustafa Bey, sonunda Akçasaz bataklığına doğru gidip

intihar eder.

Her iki Bey de birbirlerine karşı savaşırken ağalar karşı birbirlerini korurlar. Örneğin Mustafa Bey, Derviş Bey’i sürekli adam öldürmekle suçlayan Mahir Ağa’yı şöyle tersler:

“Derviş Bey bir canavar değildir. Hele bir vahşi hiç değildir. Kan içici de değildir. Kardeşimi de öldürmedi, öldürtmedi. Kara Hüseyini de öldürtmez. Derviş Bey çok soylu, yiğit bir kişidir.” (D.Ç.C. , 2004: 192) Bu sözler feodalitenin, ağalık sistemi karşısındaki birlik gösterisidir. Kendi içlerinde ne kadar birbirlerine tahammül edemeseler de, ağalara karşı birbirlerini korumaktadırlar.

2.5.1.3. Karakız Hatun :

Aşiretler arasındaki kan davasının sürdürülmesinde çok etkili, tetikleyici bir rol oynar. Oğlu Murtaza öldürüldüğünde gözyaşı bile dökmeyecek kadar güçlü bir kadındır. En son kendilerinden bir kişinin öldürülmüş olmasını hazmedemez ve Derviş’in öldürülmesi onda hırs halini alır.

Mustafa Bey’i Derviş’i öldürmesi konusunda tetikleyen kişi anasıdır. Mustafa Bey, onun ağır sözleri ve küçümseyen bakışları karşısında ezilir:

“Oğlum Mustafa Bey, daha öldüremedin mi onu? Öldüremezsün ya... Hiç ele geçer mi o? Biz geçeriz iki günde ele. Biz öldürülürüz oğlum, Mustafa Bey. Kaplanların yiğeni Mustafa Bey elin adamı gelir bizi ulu konağımızın içinde öldürür. Elin adamı şeytanın kardaşı olmuş Onları yakalamak zor. (...)

Mustafa Bey! Öldür onu! Öldür onu! Fazla uzatma. Günüm yaklaştı. Öldür onu da gözüm açık gitmesin. (...) Ya da sana da ağıt yaka yaka, Anavarza kayalıklarının dibinde ölümü itler parçalasınlar, öldür onu! Öldürmezsen, öcümü yerde koyarsan, senin de acına... Öldür onu!” (D.Ç.C. , 2004: 209) Karakız Hatun bu konuşmalarıyla Mustafa’yı harekete geçirir. Bu yönüyle Karakız Hatun İ.M.’deki Hürü Ana’yı Teneke’deki Zeyno Karı’yı Ö.O.’daki Meryemce’yi hatırlatmaktadır. Onlar da kahramanı harekete geçiren tetikleyici kadın kahramanlardır.

Karakız Hatun’un her halinden ölüm vaktinin geldiği belli olmaktadır. Ama o, Derviş’in ölüsünü görme hırsıyla ölüme bile dış geçirmekte, onu tecil ettirmektedir. Herkes farkındadır ki, Derviş ölür ölmez, Karakız’ın yüreği soğuyacak ve huzur içinde ölüme teslim olacaktır. Sonunda beklemeye dayanamaz ve atına

bindiği gibi Derviş'in konağına gelir. Derviş'i evde bulamayınca oğlu İbrahim'i öldürür. Daha eve kavuşmadan atın üzerinde can verir.

2.5.2.Eşraf ve Ağalar:

Derebeyliğini yıkıp kendi düzenlerini kurma çabasında olan, topraklarına toprak katma hevesindeki ağalar, Derviş Bey ve Mustafa Bey aleyhinde türlü oyunlar çevirmektedir. Bu ağalardan her birinin ayrı bir hikayesi vardır:

2.5.2.1. Rüstemoğlu:

Rüstemoğlu Darende'den Çukurova'ya gelip bir ağanın yanında çalışmaya başlamış, gösteriş için de, dua bilmeden, namaz kılıp etraftakilerin güvenini kazanmış birisidir. Ağa, namaz kıldığı için onu pamuk toplayan ırgatların başına gönderir. Pamuk çalmalarına engel olacağına en büyük hırsızlığı kendisi yapıp zamanla zengin olur. Toprağına toprak katar. Derviş Bey paraya sıkışınca onun Anavarza bataklığındaki topraklarına talip olur. Bataklık da olsa bir gün buraların kurutulup çok para edeceğini hesap edebilecek kadar da kurnazdır.

Rüstemoğlu dini, namazı kendi çıkarlarına alet etmiştir. Saf köylülere her namaz kılanı melek zannedip ona aldanan zavallı insanlar olarak gösterilmiştir.

2.5.2.2. Hacı Kurtboğa:

Hacı Kurtboğa, iskandan sonra bütün erkekler askere gönderildiğinde erkeksiz kalan bir köye gelir ve zor durumdaki kadınların işlerine yardımcı olarak onların sevgisini, övgüsünü kazanır. Halkın iyi niyetini kazanıp bu durumdan yararlanmaya başlar. Köydeki bütün kadınlarla tek tek evlenip mallarını mülklerini kendi üzerine geçirerek onlardan ayrılır.

Halkın ona güvenmesinin bir nedeni de imam olarak tanınmasındandır. Köyde başka imam olmadığından kendi nikahlarını kendisi kıyar. Sonra da “üçten dokuza boş ol” diyerek evlendiği her kadını boşar. Halkın dini duygularını istismar ederek zengin bir ağa olur. Hatta siyasete atılır. Parti üyesi, il meclisi üyesi, Belediye Başkanı olur. Bu arada yüksek zümre arasında itibar kazanır.

Günün birinde köydeki kadınları tamamen köyün dışına çıkartmayı düşünür. Bunların hepsi kendisinin eski eşleridir. Hiçbirinin gözünün yaşına bakmaz. Onlar

dirence, devletin jandarması aracılığıyla onları zorla köyden çıkarttırır. Jandarma da böylesi fırsatçıların kuklası haline gelmiştir.

2.5.2.3. Ala Temir:

Ala Temir bir zamanlar, toprağı olan dul bir bayanın yanında işçi olarak çalışmaya başlar. Çok çalışkan olan bu adam bir o kadar da tutumlu, hatta nekes birisidir. Sonra yanında çalıştığı kadınla evlenir ve çocukları olur. Yıllarca canın çıkarcasına çalışır ama yemez, giymez, biriktirir; çok zengin olur. Toprağına toprak katar. Küplerde para saklar. Bu durumu bilen aşiret beyi Cafer Özpolat ondan yüklü miktarda para alır. Borç diye aldığı bu parayı geri ödemez, onun sırtından zengin olur.

Rüstemoğlu, Hacı Kurtboğa, Cafer Özpolat, Mahir, Kabakçioğlu, Süleyman, Sami, Süleyman Aslansoypençe, Ala Temir... Bunlar bir kulüpte zaman zaman toplanıp, derebeylerin sonunu getirmek için planlar yapar, devletin türlü mercilerini de işlerine alet ederler. Valiyi, Kaymakamı, Sevcıyı, Yüzbaşığı, Onbaşığı emelleri için kukla gibi kullanırlar. Bazen de rüşvetle onları satın alırlar. Bir de kendilerini vatan için çok emek vermiş insanlar olarak göstermeye çalışırlar:

2.5.2.4. Süleyman Aslansoypençe:

“Muallim Bey doğru söylüyor, biz varken Hükümet yoktu. Cümle vetan düşmanlarını biz şu bileğimizin gücüyle ve de hem de silahımızın zoruyla alt ettik, bu vetanın uğruna serimizi koyduk, canımızı verdik, kızıl kanımızı akıtaraktan bu vetanı kazandık ki, ne mümkünat...” (D.Ç.C. , 2004: 477)

Süleyman Aslansoypençe bu cümleleri kurup ardından da bu Beylerin yani Derviş ve Mustafa Beylerin bugün haksız mal sahibi olduklarını aslında, vatana hizmet etmiş kişiler olarak kendilerine daha çok toprak verilmesi gerektiğini ifade eder. Gerçek vatansever, vatan için yaptıkları neticesinde bir karşılık beklemez. Bunlar, sahte vatanseverler olarak yaygarayı koparmakta, aslında hepsi de daha fazla toprak edinmenin yollarını aramaktadırlar.

2.5.2.5. Mahir Kabakçioğlu:

Y.Y.’de de ağaların türlü hileleri devam eder. Özellikle Mahir Kabakçioğlu ile Derviş Bey arasında belirgin bir çatışma ortamı oluşur. Mahir, Deli Hacı’ya para

vererek herkesin içinde Derviş'e hakaret ettirir. Derviş, Deli Hacı'yı adamı Yusuf'a öldürtür. Sonra da Yusuf'u kendisi öldürür. Bu durum, Beylik sisteminin kendi yok oluşunu kabullenmesidir. Artık Mahir Kabakçioğlu gibiler, Beylerin yerini almış, değişen düzende söz sahibi olmuşlardır. Mahir Kabakçioğlu'nun ve onun temsil ettiği kişilerin zaferi, Mahir'in şu sözlerinde mevcuttur:

“Bundan sonra bizim iznimiz olmadan bu kasabaya bir posta dağıtıcısını bile atayamazlar. Eskiden, aaah bu aziz vatan, bu ebedi son Türk devleti batmıştı, işte bu kasabaya Derviş'e sormadan bir tahsildar bile gönderemezlerdi.” (Y.Y. , 2004: 607)

Bu sözler kapitalist düzenin feodal düzene üstünlüğünün ifadesidir. Bir zaman Derviş Beyin sözünün hüküm sürdüğü bu kasabada artık mahir ve onun gibiler söz sahibi olmuştur.

2.5.3. Devlet Adamları

Vali, Kaymakam, Savcı, Yüzbaşı, Onbaşı gibi devlet adamları kimi zaman iyi niyetlerinden, kimi zaman açgözlülüklerinden ağaların ekmeğine yağ süren kişiler olarak karşımıza çıkarlar. Zengin ağaların para teklifi çoğu zaman onların gözünü boyamaya yeter.

2.5.3.1. Savcı İzzettin Fahrettin Bey:

Savcı İzzettin Fahrettin Bey bir sadrazam torunudur. İçki, kumar masalarından kalkamayan, bir devlet adamına yakışmayan durumlara düşen bir kişi olarak çıkar karşımıza. Her akşam rakı sofrası kurdurur, önüne gelenden on lira, yirmi lira isteyecek kadar alçalır. Sonra sokağa çıkıp evlerin kapısını çalar ve şunları söyler:

“Bitirdiler beni, soydular beni, halbuki ben bir sadrazam torunuyum, bana yüz lira verin de açığımı kapatayım, yoksa yarın aç kalırım, karım da bana görülmedik hakaret eder.” (D.Ç.C. , 2004: 317)

Devletin bir savcısına yakışmayan bir kişilik sergiler İzzettin Fahrettin Bey. Üstelik bir sadrazam torunudur. Bu, durumu daha da içler acısı bir hale sokar. Fahrettin Bey'in kendini kaybettiği anları fırsat bilip ona işini böyle zamanlarda yaptırmaya çalışanlar da çıkar ortaya.

Zil zurna sarhoş para aradığı bir gün Hacı Kurtboğa ona on bin lira verir.

Ertesi gün gelip bunu hatırlatır. Savcı önce hatırlamaz. Sonra Hacı Kurtboğa bir on bin liara daha teklif edince Savcı onu reddedemez. Kurtboğa, bir adam öldürmüş, yirmi dört yıla mahkum edilmiştir. On bin lira karşılığında Savcı onu bu durumdan kurtarmaya razı olduğu gibi, hazırlayacakları düzeni bile kendisi sunar. Kurtboğa'ya:

“Siz hüküm giymişsiniz. Bana başka bir Kurtboğa Hacı bulacaksınız. Hüküm giydiniz ve Temyizde de kesinleşti (...)

Bana bir Hacı Kurtboğa bulunuz. Her yıl için de iki bin beş yüz lira temin ediniz.

(...)

İyi bir çingene, iyi bir Hacı Kurtboğa Ağa olabilir. Onu Diyarbakıra yollarım... O sonra ben Hacı Kurtboğa değilim, çingene Recep Zobiyim, diye istediği kadar bağırsın. İlk affa kadar o Hacı Kurtboğadır.” (D.Ç.C. , 2004: 318) der. Bir kanun adamına yakışmayan, çirkin bir işe para karşılığında göz yuman Savcı, bir de Kurtboğa'nın hilesi için yol göstermektedir. Savcının durumu içler acısıdır.

2.5.3.2. Onbaşı Hasan:

Ağalar, Derviş Bey'in adamı Mahmut'un bulunmasını ve Derviş Bey'in Murtaza Bey'i öldürttüğünü söylemesini istemektedirler. Yüzbaşı sonunda Mahmut'u yakalar ve ağalar tarafından takdirle karşılanır. Sıra Mahmut'u konuşurmaya gelir. Bu işi Hasan Çavuş yapacaktır.

Hasan Çavuş, uzatmalı onbaşıdır. Romanda onbaşılar hakkında şöyle bir genel bilgi verilir:

“Bu uzatmalılar köylüklerin en fıkara insanlarıydılar. Askere gidip candarma olduklarında ne yapıp yapıyorlar, uzatmalı oluyorlar. Ondan sonra da Allah ne veriyse... Bunların üstüne rüşvet yiyen köylü döven, işkence etmesini bilen yoktur. Kasabadaki tefecilerin bir kısmı bu uzatmalı onbaşılar, çavuşlardandır. Köylülerden rüşvet alıp biriktirdikleri paraları sonradan daha geçerli, onurlu bir yola döküp tefeciliğe başlıyorlar, bileklerinin gücüne, büyük deneylerine, yürekliliklerine dayanarak az bir sürede Karun olup çıkıyorlardı.” (D.Ç.C. , 2004: 482)

Hasan Çavuş da tıpkı yukarıda anlatılan onbaşı tipine uygundur. O da rüşvete açık, türlü işkence yöntemleri bilen bir onbaşıdır. Ağaların her biri Mahmut'u konuşurursa Hasan Çavuşa biner lira vereceklerini söylerler. Hasan bu miktarı

duyunca Mahmut'a daha azimle işkence yapar. Öylesine abartır ki, boğazına kadar toprağa gömdüğü Mahmut'u ağzından pompayla şişirir. Konuşmamakta direnen Mahmut bu işkence sonucu ölür. Vücudu parça parça olur.

Mahmut konuşmadığı için onun ağzından sahte evrak düzenlemeyi öneren ağalara Yüzbaşı hiddetle karşı çıkar. Sadece Yüzbaşı bir devlet memuru olarak böyle bir soylu davranış sergiler.

2.5.3.3. Doktor:

Devletin doktoru da o gün kulüptekilerin arasındadır. Onun hakkında da nahoş ifadeler vardır. Hastalara kinin iğnesi diye su enjekte eden doktor, beş yıl içinde zengin olmuş, bir portakal bahçesine bir çiftliğe, evlere, bahçelere sahip olmuştur.

2.5.3.4. Belediye Başkanı:

Ağalar kendi aralarında sohbet ederken Belediye Başkanından da şöyle bahsedilir:

“Adanada bar kapattığını, her dizine bin kadını oturtup, sabaha kadar kadınların ayakkabılarında şampanya içtiğini söylediler. Bu adam bu kadar parayı nerden buluyordu? Onun kurduğu kaçakçı şebekesinden kümse söz etmedi.” (D.C.C. , 2004: 493)

Romanda menfaat düşkünü ağaların yanında devlet adamları da sefih, kokuşmuş bir hayat tarzı içinde sergilenmiştir. Devletin her bir kurumunda bu tür basit, çirkef insanların var olduğu gözler önüne serilmiştir. En küçük Onbaşından tutun da Valiye, Kaymakama kadar herkesin kendi menfaati için zavallı insanları sömürmesi, vatanın menfaatlerini ayakaltı etmesi eleştirilmiştir.

2.5.4. Yenilikleri Benimseyenler

2.5.4.1. Memet Ali :

Mustafa Bey'in oğludur. Traktör meraklısı bir gençtir. Bu onun, yeni yerleşik düzeni kabullenmiş, hatta tercih etmiş olduğunun göstergesidir. O, yenileşmeye açık, makineleşmeye yatkın bir kişidir. Hatta babasının emrindekileri bir an evvel ayrılıp gitmeye zorlanmaktadır. Mustafa Bey'in adamlarıysa bu durumdan hiç memnun

değildir. Memet Ali’yi babasına şikayet ederler. Onun alışılmış Beylik sistemine ters düştüğünü, çalışanın kadrini kıymetini bilmediğini, haksızlık ettiğini söylerler:

“Memet Ali diyorlardı. Bey değil, Ağa , tıp demiş de yeni yetme Ağaların burnundan düşmüş. Nekes, huysuz, onun yanında bir adamın bir it kadar değeri yok. Ne selam verir, ne konuşur, ne hal hatır sorar. Burnu sekiz arşın yukarda, onun yanında insan, ha karınca, ha çöp...” (D.Ç.C. , 2004: 273)

Yarıcılar Memet Ali’yi hiç sevmezler. Bu duruma babası, Karakız Hatun, hatta annesi çok kızarlar. Yıllardır yanında çalışmış emekçilere asla bir haksızlık etmeyen bu insanlar, oğullarının bu davranışını kabullenemezler. Çünkü onlar değişmeyi de kabullenememiş insanlardır. Mehmet Ali ise değişen düzen içinde artık yarıcılığın yükten başka bir işe yaramayacağını farkındadır. Bunu babasına da anlatmaya çalışır:

“Bak baba... Bundan böyle karabasanla, atla öküzle çiftçilik olmaz. Bundan sonra yarıcı olmaz. Bundan sonra... bir traktör bin insandır. Bir biçerdöver on bin...

(...) Nasıl olsa er geç bir gün yarıcılık bitecek. Bizim bu kadar inanı beslemeye gücümüz yetmeyecek.” (D.Ç.C. , 2004: 275)

Yenileşmeye, yerleşik hayata geçmeye müsait olan bu genç, törelerin yanlışını, kan davasını da kabul etmez. Onun Derviş Bey’in öldürülmesiyle ilgilendiği yoktur. Hata bu kan davasının bitirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Y.Y.’de bütün tarlaları satarak şehre yerleşir ve kendisine iş ayarlar. Hem de Derviş Bey’in oğlu Murtaza’yla ortak bir iş kurarlar babalarına, töreye inat.

2.5.4.2. Ceyhun ve Muzaffer:

Ceyhun ve Muzaffer, Derviş Bey’in oğullarıdır. Onlar da Memet Ali gibi yenileşmeye ayak uyduran, kan davasına sıcak bakmayan kişilerdir. Ceyhun da babasına değişimi kabul ettirmeye çalışır:

“Baba, bu yüzyıl ekonomi yüzyılıdır. Bu yüzyılda tek hakim güç, ekonomidir. Gerisi lâf ü güzaftır.” (Y.Y. , 2004: 78)

Derviş Bey’in oğlu Muzaffer de şehirde babasının kanlısı Mustafa Bey’in oğlu Memet Ali ile kucaklaşarak iş ortaklığına girişir.

Gençler, büyüklerin saplantı haline getirdiği birçok şeyi yıkmış, değişen düzende ayakta kalabilmeyi başarmışlardır

2.5.5. Köylüler

Köylüler; beyler, ağalar ve devlet adamları tarafından ağır işlerde çalıştırılan, hor görülen, sömürülen kimselerdir.

Derviş Bey ve Mustafa Bey gibi kişiler çiftliklerinde ağır işlerde köylü halkı çalıştırırlar. Kan davalısı olanları adamlarına öldürtürler. Dolayısıyla bu dava yüzünden yüzyıllardır yüzlerce emekçi, canından olur. Bu duruma Mahmut, Murtaza Bey’i öldürmek için ararken onun zihninden geçerken de şahit oluruz. Bir yandan Bey’inin buyruğunu canı pahasına yerine getirmeye çalışırken, bir yandan da Derviş Bey’in kendi kanını kendi eliyle temizlemeyişini sorgular.

Cafer Özpolat, aşiretinin insanlarından olan Ala Temir’in yemeden, giymeden yıllarca kendini paralayarak biriktirdiği parasının üstüne yatarken hiç rahatsız olmaz.

Kurtboğa köylü kadınları perişan ederken, Deli Hacı Mahir Kabakçioğlu yüzünden hayatını kaybederken bu ağaların canı hiç yanmaz.

Yarıcılığın zarar getireceği anlaşılınca zenginlerin yanında çalışanlar birdenbire çaresiz bırakılıp köylerden sürülürler. Yer yurt bulamayıp açlıktan, sıtmadan kırılırlar da kimse umursamaz.

Zavallı köy insanı ağalara, beylere karşı koyamayıp devletten yardım beklediği anlarda bir tekme de ordan yer. Çünkü devlet adamları da kendi çıkarları için ağaların, beylerin uşağı olmuştur. Mahir Kabakçioğlu’nun şu konuşması, bütün bu söylediklerimizi özetler niteliktedir:

“Evet efendim, her milletin bir karakteristiği vardır, bizim hamurumuz da sopayla yuğrulmuştur. Herhangi bir millete bunun yüzde, binde, milyonda biri kadar sopa çek, değil otorite, değil faşizm, Nazizm, değil diktatörlük, yıkar geçerler. Bizim millet kadar sopaya mütehammil bir millet yoktur. Mütehammil değil, sopadan zevk alan... Bir yıl bu milletin sırtından sopayı eksik kıl, biz toptan delirir, zıvanadan çıkarız Yüzbaşım. (...) Sebep aramayacak, yaratmayacak, sebepsiz döveceksin ki, dövme dövme gibi dövme olsun. Yüzbaşım. (...)” (D.Ç.C. , 2004: 486)

Gerçekten de romanda böylesine horlanan ezilen köylü yine de ağasına, beyine karşı gelmez, hakkını aramaz. Koyun gibi güdülmeye razı olur. Ancak zaman zaman başkaldıran, ayaklanan sivri tipler de çıkar karşımıza.

Kambur Tellal, Beylerinin yok edilmesine içermekte önüne gelene Ağaların aleyhinde laflar anlatmaktadır. Bir gün kasaba meydanında Kurtboğa onu sindirmeye

çalışınca Tellal sessiz kalmaz, Kurboğa'ya meydan okur. Bütün kasaba bu olanı biteni konuşur. Tellal Kurtboğa'yı öldürmeye karar verdiği günlerde demirci öldürülür. Tellal bu cinayeti üstlenir. Hapse girer, suçsuzluğu anlaşılınca serbest bırakılır. Ama artık halkın gözünde bir kahramandır. Y.Y.'de Kurboğa'yı gerçekten öldürür. Kambur, sessiz çoğunluğun başkaldıran sesidir.

2.6. İSTANBUL SERİSİ

Bu seri; Al Gözüm Seyreyle Salih, Deniz Küstü, Kuşlar da Gitti'den oluşur.

Yaşar Kemal bu seride, Çukurova'nın dışına çıkmış, İstanbul'u ve İstanbul insanını anlatmıştır. Üç kitapta da İstanbul'un dünden bugüne yaşadığı sosyal ve ekonomik değişim ve bu değişimin sosyal hayattaki ilişkilere ne ölçüde etki ettiği ele alınmıştır.

İstanbul'daki demografik ve ekonomik değişimin beraberinde getirdiği kültürel yozlaşma, kaybolan değerler ve çıkar ilişkilerine dayalı çekişmelerin anlatıldığı bu romanlarda aslında İstanbul'un feryadı dile getirilmek istenmiştir. Unutulan ve özlenen değerler, az da olsa unutulan bu değerlere sahip insanların yalnızlığı ve içine düştükleri çaresizlik işlenmiştir.

Bu seride de Yaşar Kemal, diğer romanlarında olduğu gibi, tasvirlerle, çokça yer vermiş İstanbul'un birçok mekanını ayrıntılarıyla anlatmıştır.

2.6.1. Al Gözüm Seyreyle Salih

Geçimlerini bez dokumacılığı, balıkçılık ve kaçakçılıkla sağlayan Karadeniz'in Şile kasabasında yaşayan insanların ve olayların anlatıldığı bir romandır.

Roman, Salih adında bir çocuğun bakış açısıyla insanları ve çevreyi anlatırken düş ve gerçeği iç içe vermiştir.

Geçimini şile bezi dokuyarak temin eden fakir bir ailenin oğlu olan Salih, deniz kıyısında gezerken kanadı kırık bir martı bulur. Martının kırık kanadını iyileştirmek için çare aramaya başlar. Hangi kapıyı çalsa yardım görmediği gibi, başta büyükannesi Dilber Hatun olmak üzere, insanların martının öleceğini söylemeleriyle kahrolur. Bu arayış içinde hayal dünyasında çıkış yolları aramaya

başlar.

Romanda anlatılan bir diğer konu ise Salih'in bir oyuncak dükkanı vitrininde gördüğü, oyuncak kamyon üzerine kurduğu düşler ve onu elde etme çabasıdır.

Romanın şahıs kadrosu şöyle sınıflandırılabilir:

2.6.1.1. Değişime Direnenler

2.6.1.1.1. Salih:

On, on bir yaşlarında bir çocuktur. Gerek ailesinden gerekse mahalleliden, bir çocuğun ihtiyacı olan sevgiyi, şefkati görememiş; kendi halinde ve dünyasında yalnızlığa itilmiş birisidir:

“Salihin artık canına tak etmişti. Anası da, babası da onun artık aylıklığından bıkmışlardı. Mahalleli de ona düşman gibi bakıyordu. Hiç kimse onu istemiyordu. Ne anası, ne babası, ne kardeşleri, ne de mahalleli.” (A.G.S.S. , 2003: 15)

Yaşar Kemal, Salih'i bu konuma getirecek, İstanbul serisinin diğer romanlarında olduğu gibi, insanların içinde buldukları yozlaşma ve kokuşmuşluk halini, kaybolan değerleri, Salih'in -çok fazla şey bilmeyen, para ve malla kirlenmemiş, tertemiz ve masum bir çocuğun- gözünden ve hayal dünyasından çok rahat bir şekilde anlatmıştır.

Salih, deniz kıyısında bulduğu kanadı kırık martıyı iyileştirmek için herkesten yardım ister. Onun bu davranışı insanları yücelten değerlere; insanların yüz çevirmesi ise insanlığın içinde bulunduğu kötü gidişe örnek olarak verilmiştir. Bu kötü gidişin, kötülüğün dünyanın yaratılışında var olduğunu; iyilerin ve iyiliğin kötüler ve kötülükle hep bir arada olduğunu ve olacağını anlatır Yaşar Kemal:

“Salih martısını koklayınca, hele sabahları, hele daha deniz beyazken, seher yelleri esiyorken (...) Büyük anası, babası, kasaba, kasabadaki insanların birbirlerinin gözlerini oymaları, kuyularını kazmaları (...) hep çocukları dövmeleri, onları aşağılamaları, nerede görürlerse çocuklara sövmeleri... Salihin ağızına gidiyordu ya, ne yapsın çekecekti. Böyle yaratılmıştı dünya.” (A.G.S.S. , 2003: 263)

Salih'in almak isteyip de alamadığı oyuncak kamyon, bunun için büyükanasından yüz elli lira istemesi, Temel Reis'in verdiği balıkları satıp parayı denkleştirme çabaları artık insanların küçük, masum isteklerini bile gerçekleştiremediği bir dünyanın varlığını anlatır.

Salih bu kadar çok isterken oyuncak kamyonu, Osman Ferman, oğluna alır. Arkadaşı Bahri'yle kamyonu el çabukluğuyla çalarlar. Salih ve Bahri'nin yaptığı bu davranış, masum hale getirilmek istenir. Çünkü başka çareleri yoktur.

Salih gerçek dünyanın güçlükleriyle karşılaştığında hayal dünyasından medet umar. Romanda bu bölümler oldukça çoktur. Bununla insanların çaresizliği ve kadere boyun eğmek zorunda kaldıkları da anlatılmaktadır.

2.6.1.2. Değişenler

2.6.1.2.2. Metin:

Salihlerin komşusu olan Metin; silah, içki ve sigara kaçakçılığı yapmaktadır. Salih'in kahraman ağabeyidir. Metin, yolsuzluk yaparak geçimini sağladığı halde, çalışkan ve haksızlıklara baş eğmeyen bir tip olarak canlandırılır. Bu, Yaşar Kemal'in birçok romanındaki eşkıya tipiyle paralellik gösterir:

“Metin ne zaman girse mahalleye, mahallelinin yüzü güler. Herkese, en yaşlısından en gencine, en çocuğuna kadar Metin herkese bir şey getirir, ulaştırır. (...) Metin, düşmanımı bile düşünür.” (A.G.S.S. , 2003: 82)

Salih'in yaşadığı ortam ve Metin'le arasındaki duygusal bağ da ileride Salih'in onun gibi bir delikanlı olacağını hissettirir.

Metin'in ölümü de onurluca olmuştur. Onu öldüren düşmanı bile buna çok üzülmüştür:

“Metini öldüreceğime, keşki oğlumu öldürmek zorunda kalsaydım. Vay Metin. Metin'i dünyada en çok severdim.” (A.G.S.S. , 2003: 387)

2.6.1.2.3. Mustafa Kaval ve Hükümet:

Salih'in hayal dünyasından anlatılanlar, dönemin sosyal hayatına, egemen çevrelere ilişkin bilgiler vermektedir. Kaval Holding'in sahibi Mustafa Kaval, haksız kazançla, birilerinin –Ankara Hükümeti'nin, Amerikan Hükümeti'nin- yürü ya kulum demesiyle çok zengin olmuş ve bozulan, laçkalaşan ve devlet ahlakından uzaklaşan yapının içinde istediği gibi hareket edebilen bir kişidir:

“Yirmi yıl önce Ankarada Mustafa Kaval küçük bir mahalle bakkalıydı. Ankara hükümeti ona yürü ya Mustafa Kaval, dedi, o da yürüdü. Ankara

Hükümetinden sonra onu Amerikan Hükümeti evlatlığa aldı.” (A.G.S.S. , 2003: 231)

Bu egemen çevrelerin öyle bir dokunulmazlığı vardır ki, Mustafa Kaval’ın oğlu Yusuf, kasabada zevk için, arabasıyla Selim’i öldürür; hiçbir ceza almaz:

“Yusufu hapsedemediler. Herkes biliyordu ki, bütün kasaba deseydi ki, Selimi Yusuf kaldırımdan giderken mahsus, kasten öldürdü, bütün kasaba böyle tanıklık etseydi, kimse Yusufu bir gün bile hapsedemezdi.” (A.G.S.S. , 2004: 266)

Suçluların cezalandırılmasını isteyen Yusuf’un babasını da bir güzel döverler. Dövenlerin kim olduğu bilinmemektedir. Belki de polistir:

“Kimisi de düpedüz polisin dövdüğünü söylüyorlardı. Halo Şamdini başına çuval geçirip karakola götürerek.”(A.G.S.S. , 2003: 266)

2.6.2. Deniz Küstü

Yaşar Kemal’in uzun yıllar yaşadığı Menekşe ve çevresindeki balıkçıların yaşadıkları olayların anlatıldığı roman, Zeynel ve Selim Balıkçı ekseninde gelişir.

Zeynel bir kan davasında tüm yakınlarını kaybeder ve Rize’den kaçıp İstanbul’a gelir. Menekşe’de herkesin yardımına koşan, kendi halinde bir gençken, yıllarca hapiste yatmış İstanbul’un sayılı kabadaylarından olan İhsan’ı öldürür ve bundan sonra kaçak hayatı yaşar. Tüm İstanbul’da tanınan ve aranan bir katil olur.

Selim Balıkçı, Kafkasyalı bir ailenin çocuğu olup Uzunyayla’dan kaçarak İstanbul’a gelmiştir. Balıkçılıkla geçimini sağlamaktadır. Kendi dünyasında yaşayan, tüm Menekşe’nin çekindiği birisidir. Cerrahpaşa’da, hastanede yatarken bir hemşireye aşık olur, ona duygularını açıklayamaz. Bir ev sahibi olup evlenmeyi düşünmektedir. Marmara’da yunusların yağları için avlanıp yok edilmesini bir türlü kabul edemez. Bir yunus familyasıyla dostluk kuran Selim, Marmara’daki yunus kıyımını durdurmaya çalışır, aksi taktirde denizin kuruyup insanlara küseceğini söyler.

Kahvede herkesin gözü önünde İhsan’ı öldüren Zeynel’e birkaç tokat atarak karşı çıkan, Selim’dir. Zeynel bunun öcünü almak için Selim Balıkçı’nın evini yakmak istese de, mahallede tek değer verdiği kişi yine odur.

Birçok cinayetten aranan Zeynel, Selim Balıkçı’nın teknesiyle kaçır. Yolda Selim’in kendisini öldüreceği düşüncesiyle, onu önce tabancasıyla, sonra da boğarak

öldürmek ister. Ancak Selim'in pençesine yenik düşerek kendisi boğulur.

Şahıs kadrosu şu şekilde incelenebilir:

2.6.2.1. Değişime Direnenler

2.6.2.1.1. Selim Balıkçı:

Romanda kaybolan değerlerle kendini yitirmiş Menekşe ve İstanbul halkı içinde ayakta kalabilmiş tek kişi Selim Balıkçı'dır.

Uzunyayla'dan İstanbul'a gelen Selim Balıkçı, hastanede kendisiyle ilgilenen hemşireye aşık olur ancak; bir türlü kıza açılmaz. Taburcu olduktan sonra da bir daha hastaneye uğrayamaz. Fakir olmasını, bir evinin bile olmamasını bir engel olarak görür. Tek hayali vardır, çok para biriktirip hayalindeki eve sahip olup sevdiği kızla mutlu olmaktır.

Kendi halinde, içine kapanık birisi olan Selim'i Menekşe'de kimse sevmez. Devamlı arkasından konuşurlar. Onu kabada, kendini beğenmiş birisi olarak görürler. Bununla beraber ondan korkarlar. Selim Balıkçı'ya karşı davranışları hep ikiyüzlüdür.

Selim Balıkçı'nın bir yunus familyasıyla dostluğu vardır. İnsanlarda bulamadığı saflığı, dostluğu, karşılıksız sevmeyi yunuslarda bulur ve onlarla duygusal bir bağ kurar. Bu duygusal bağdandır ki, Marmara'da yağları için insanlar yunusları avlamaya başladığında çılgına döner ve çok para kazanabilecekken sadece kendisi yunus avlamaz. Yunusların yok olma pahasına avlanmasını kabul edemediği gibi, bu durumda Marmara'nın insanlara küseceğini ve bir daha balık vermeyeceğini önüne gelen herkese söyler. Bir zaman sonra hayalleri Selim balıkçıyı ikna eder. Selim Balıkçı'nın çok sevdiği yunusları avlamasıyla aslında, toplumda var olan topyekün bozulmanın karşısında fertlerin ayakta kalmasının ne kadar zor olduğu anlatılmak istenir. Romanda Zeynel'e sahip çıkan ve onu kaçırmayı bile göze alan, odur.

2.6.2.2. Değişenler

2.6.2.2.1. Zeynel:

Menekşe'ye geldiğinde, Menekşe'nin eli kolu olmuştur. Herkese yardım eder, ortada kalan bir iş varsa hemen sahiplenir. Onun olmadığı günler sanki Menekşe'de bütün işler durur:

“Zeynel'in bir kere olsun ağzını açıp da bir kimseye bir kötü söz söylediği, bu kadar işten bir kere olsun yakındığı görülüş değildi. Hep düşünceli, hep başı yerde, hep gülümseyen, hep sabırlı, dayanıklı, her işe sevinçle koşan, hep çok utangaç...” (D.K. , 2004: 109) Buna rağmen Menekşe halkı Zeynel'e hakkettiği değeri vermez. Aslında böylelikle Zeynel'in ilerde yapacaklarına zemin hazırlanır. Zeynel bir kişiye saygı göstermezdi, o da İhsan. Zaten, İhsan'ı ilerde öldürecektir. Selim Balıkçı'ya ayrı bir değer verir, o da Zeynel'i “Merhaba delikanlı” diyerek onure eder.

Zeynel'in İhsan'ı kahvede öldürmesi ve daha sonra kaçıp banka soymasıyla hayatı tamamen değişir, İstanbul'da ortaya çıkan Zeynel Çelik ve çetesinin yaptığı tüm suçlar ve işlediği cinayetlerle Zeynel ilişkilendirilir. Bir efsane olur.

Halk, Zeynel'e sahip çıkmaktadır. Aslında Zeynel'e sahip çıkarken, İstanbul polisi ve hükümet eleştirilmekte ve böylelikle cezalandırılmaktadır.

Menekşe halkı Zeynel'e yaptıklarından dolayı korkmakta, bir gün gelip hesap soracağını düşünmektedirler:

“Menekşeliler, özellikle Süleyman, Ramazan, Hüseyin, Arap Ali, Gemici Hüsnü, Adanalı Cafer paniğe kapılmışlardı. Kimsenin gözüne doğru dürüst uyku girmiyordu. Burada bu çocuğa, akrabaları da içinde kimse hiç iyi davranmamıştı.” (D.K. , 2004: 181–182)

2.6.2.2.2. Veziroğlu:

İstanbul'un sayılı zenginlerindedir. Çok ucuza aldığı arsaları, daha sonra değerlendirildiğinde yüksek fiyata satarak zengin olur. Selim Balıkçı'nın ev yapmak için beğendiği arsayı da satın alır ve ne zaman parayı hazır edip almaya gitse Selim Balıkçı, fiyatı artırarak onu geri gönderir. Zengindir ama mutlu değildir. Yalnızdır. Sahip olduğu servet onu insanlardan uzaklaştırmış, insanlardan korkar hale getirmiştir. Sonunda Selim Balıkçı'nın eliyle cezalandırılır, öldürülür.

2.6.2.2.3. Menekşe Halkı:

Balıkçılıkla geçimlerini sağlamaktadırlar. Zamanlarının büyük bölümünü kahvede geçirirler, dedikodu yaparlar, birbirlerini çekiştirirler.

İlişkiler tamamen çıkar merkezlidir. Çok para kazanmak için gözlerini kırpmadan Marmara’da yunus avına çıkıp, kazanlarla yunus yağı satarlar.

Kendilerinden başkasını düşünmezler, günübirlik yaşarlar, hayatın dününü ve yarınını pek düşünmezler. Öyle ki Selim Balıkçı evini yaptıktan sonra bahçesinde Menekşe halkını toplayıp onlara şölenler verirken, birden günlerce, bazen haftalarca ortadan kaybolur da kimsenin umurunda olmaz:

“Kimse de Selim Balıkçının adını anmıyordu. Bu adama ne oldu, bu adam nereye gitti, kimsecikler de, Fatma Abla bile sormuyordu. Sanki burada, Menekşede Selim Balıkçı diye birisi hiç yaşamamış, (...)” (D.K. , 2004: 402)

2.6.3. Kuşlar da Gitti

Bu romanda toplumdaki ekonomik, kültürel ve sosyal değişimle beraber, insanların merhamet, sevecenlik, dostluk gibi duyguları kaybettiği anlatılır. Değişen toplumumuzda yok olan, yozlaşan birçok değerle birlikte kuşların da gittiği anlatılır. “Deniz Küstü” de nasıl yunuslar, balıklar insanlara küsüp, çekip gittiyse, burada da artık kuşlar gelmez olur İstanbul’a.

Yaşar Kemal’in romanları arasında en kısalarından biri olan ve bir bakıma uzun hikaye özelliği taşıyan “Kuşlar da Gitti”nin olay örgüsü oldukça basittir.

Florya düzlüğünde kuş avcıları çocuklar, her yıl, sonbaharda gelen kuşları avlar ve bu kuşları insanlara satarlar. Aldıkları kuşları “Azat buzat, beni cennet kapısında gözet” diyerek özgürlüğüne kavuşturan insanlar, sevap kazandıklarını düşünürler ve mutlu olurlar. İstanbul’un kirlenen yüzü ve insanlığın şehirle birlikte yok oluşu artık kuşlara gösterilen ilgiyi ortadan kaldırmıştır. Aslında ortadan kalkan sadece bu gelenek değil, toplumdaki değişimle birlikte kaybolan insanlıktır. Geleneğe sahip çıkan az sayıda insan da çoğunluk tarafından yadırganır.

Romanda, kahramanlar ve kahramanların sosyal boyutu hakkında söylenecek çok fazla bir şey olmamakla birlikte roman, Yaşar Kemal’in diğer romanlarında ortaya koyduğu değişim ve gelişimle beraber, toplumdaki çöküntüyü dile getirmesi bakımından önemlidir.

2.7. KİMSECİK

Kimsecik serisi, konu bakımından birbiriyle bağlantılı üç ciltten oluşur: Y.K., K.K. ve K.S.

Y.K.'da Van'dan Çukurova'ya göç etmek zorunda kalan ailenin yaşantısı ele alınmaktadır. Van yöresinde yaşayan insanlar, Sarıkamış'ta Türk askerinin yenilgisi sonucu düşman işgaliyle karşılaşır. Bu işgal nedeniyle çok insan ölür. Canlarını kurtaranlar da göç etmek zorunda kalırlar.

İsmail Ağa, ailesi ve yakınları da Sarıkamış yenilgisinin ardından yerlerinden ayrılmış göç etmek zorunda kalırlar. Açlık ve sefalet içinde yerleşecek bir yer ararlar. Her şeyleri tükenince İsmail Ağa'nın karısı Zero, belindeki altın kemeri satmayı önerir. Yolda karşılaştıkları Haşmet Bey, çok zengindir ve bu altın kemeri çok beğenerek satın alır. Onları da bir süre misafir eder. Sonra Çukurova'ya yerleşmeleri için onlara yardımcı olur.

Annesinin vasiyeti nedeniyle Ermeniler'in evine yerleşmek istemeyen İsmail Ağa dağlık taşlık bir köye gelir. Köylüler onlara bir ev yapıp onları yerleştirirler. İsmail Ağa, elinde avucunda ne varsa fakirlere dağıtır. Yine yoksullaşır. İsmail Ağa, alınının teriyle para kazanmak için kök sökmeye gider. Çevredekiler onu yadırgasa da o aldırış etmez. Bir süre burada çalışan İsmail Ağa, Zalımoğlu Halil'le burada tanışır. Bu işi yapanların emeğini hakkını yiyen Memik Ağa, romanın sonlarına doğru Halil tarafından öldürülür.

Bir süre kök söküçülük yapan İsmail Ağa'yı Haşmet Bey çağırır. Ticaret işlerinde kendisine yardımcı olmasını ister. İsmail Ağa bu işi kabul eder ve hem Haşmet Bey'in işlerini yoluna koyar, hem de kendisi zengin olur. Haşmet Bey öldürülür.

İsmail Ağa köyde bir konak yaptırır. Bu arada göç sırasında yolda buldukları Salman adındaki çocuğun yara bere içindeki vücudu iyileşir. Salman, İsmail Ağa'nın öz oğlu gibi büyür. İkisi birbirini çok sevmektedir. Sonra İsmail Ağa'nın bir oğlu olur. Salman onu çok kıskanır. Salman'ın bakışlarından hem küçük Mustafa, hem de tüm köy halkı korkmaktadır.

Bir milletvekili olan Arif Saim Bey, bir Ermeni çiftliğini gizlice satışa çıkarıp İsmail Ağa'ya satın aldırır. Görünüşte İsmail Ağa çiftliği almıştır ama bir zaman sonra Arif Saim Bey çiftliği ondan alacaktır.

İsmail Ağa'nın zenginleşmesi, köylünün çekememesine sebep olur. Onun hakkında türlü dedikodular yayarlar. Bu arada Salman al tayla ilişki yaşarken al tayın satılması onu çileden çıkarır. Bu nedenle Dal Emine'yle ilişkiye girer. Dal Emine'nin yıllardır İsmail Ağa'ya aşık olduğunu herkes bilir. Salman, onunla olan ilişkisinden dolayı babasının kendisine çok kırgın olduğunu düşünür. Bir süre çiftlikte kalır. Bir gün köye döner ve bir kayalıkta İsmail Ağa'yı öldürür.

K.K. , İsmail Ağa'nın öldürülmesinden sonra kargaşayla başlar. Dışarıdan, çevre köylerden gelen insanlar ağıtçı kadınlar, İsmail Ağa'nın defnedilmesi, kargaşa içinde gelenlerden birinin konaktaki kasada bulunan altınları çalması şeklinde bir yoğunluk yaşanır.

Mustafa babasının öldürülmesi üzerine ona küser, mezarlığa hiç uğramaz. Salmanın bundan sonra Mustafa'yı öldüreceği söylentileri yayılır. Mustafa bunun korkusuyla yaşamaktadır.

Salman bir süre Panosyan çiftliğinde saklanır. Müslim Ağa korkusundan onu gizler; ancak durum öğrenilir. Salman dağlara çıkar, eşkiya olur. Önce Müslüm Ağa'yı sonra da Çobanbaşı'nı öldürerek ikisinin de kesik kellesini köye gönderip astırır. Bu olaylar Mustafa'nın korkusunu artırır.

Salman'ın ortalığa saçtığı dehşetten istifade etmek isteyen birçok fırsatçı türer. Her gelen, yeni bir hikaye uydurarak Salman'ı öldüreceğini söyler ve Zero'dan bir şeyler koparmayı başarır. Zero, Salman'dan oğlunu kurtarmak için elindeki avucundakini esirgemez. Sonunda aile fakirleşir. Salman önce atları çaldırıp öldürtür, sonra konağı yakar. Köylünün de yardımıyla yeni bir ev yapıp oraya sığınır.

Mustafa korkularından kurtulmak için türlü yollara başvurur. Çobanbaşı'nın köpeği, ak kuş gibi meşgaleler bulur ve arkadaşlarıyla bunların peşinde koşturur. Abbas Usta'nın yanında vakit geçirir. Bu arada korkunun da üstüne yürür. Kanlı ağacın yanına giderek, yarasalı mağaraya giderek buralardan duyduğu korkuyu yenmeyi başarır.

Salman'dan korkan tek kişi Mustafa değildir. Bütün köy halkı ondan korkmaktadır. Onun gönderdiği kesik başlar yüzünden jandarma, halkı sorguya çekmekte, onları konuşturmak için öldüresiye dövmektedir. Bu yüzden jandarma da köylü için bir korku kaynağıdır.

K.K.'nin sonunda Mustafa ortadan kaybolur; uzun süren aramalar sonucunda

onu mağarada bulurlar. K.S.'de bu mağaradan çıkarılan Mustafa kaskatı kesilmiştir. Aslında bu mağara, Mustafa'nın en çok korktuğu yerlerden birisidir. Çocuk korkunun üzerine atılmış ve mağarayla ilgili korkusunu yenmiştir.

K.S.'de Mustafa'nın korkularına bir korku daha eklenir ki; kara atlı, kim olduğu bilinmeyen bir adamdır. Mustafa, korkularından kaçmak için kasabadaki bir akrabalarının yanına kaçar. Orada Kerem adındaki bir gencin ona eziyet etmesi üzerine Kerem'in karşısında pes etmemek için kendini zorlar. Bu arada zorlukların üstüne gitmeyi öğrenmiş, olgunlaşmış olan Mustafa, kaçıp köyüne döner.

Köye döndükten sonra Mustafa, Ali Çavuş'tan atış dersleri alır ve çok iyi silah kullanmaya başlar. Abbas Usta'nın yanına da zaman zaman gitmeye devam eder. Salman, Sultanoğlu'nun kesik başını yanık ağaca astırınca Mustafa bu baş ağaçtan indirir. Mustafa bir yandan korkularının üstüne yürümektedir; ama bir yandan hala korkudan kaçış yolları da aramaktadır. Abbas Usta yıllarca aradığı Hz. Muhammed'in tasvirini bulur ve bu tasvir kimin elindeyse ona kurşun geçmeyeceğini söyler. Mustafa'nın ne yapıp edip bu tasviri çalmaya çalışması, onun korkusunu yenemeyişini gösterir.

Bir ara Mustafa Dal Emine'nin evine girip çıkmaya başlar. Dal Emine'de ilk defa karşı cinse bir şeyler hissetmeye başlayan Mustafa bu sevdanın sarhoşluğu içinde bütün korkularından kurtulur. Kuşunu, köpeğini, silahını hatta Salman'ı hatırlamaz olur. Zero da bu duruma öylesine sevinir ki, Emine'ye teşekkür eder. Ancak bir gün Emine köyden gider, Mustafa bir süre hayata küser.

Köyün çocukları Düldül dağının ardındaki düşledikleri dünyaya ulaşmak istemektedirler. Hasan Ağa da memleketine gitmeye kesin karar vermişken köylü onu kalmaya ikna eder. Ali Çavuş kendi tarlalarına ekip biçmesini, geliri ise paylaşmayı önerir. Bunu kabul eden Hasan Ağa canla başla çalışırken, çocuklar da türlü yollardan para kazanıp Düldül dağının ardına gitmeyi planlarlar.

Eserin sonunda Salman tarafından gururu kırılmış olan Çobanbaşı Eyüp, Salman'ı öldürür ve kesik başını köye gönderir.

Çocuklar birkaç gün ortadan kaybolurlar. Bir kısmı geri döner. Düldül dağının ardında umduklarını bulamamışlardır. Pes etmeyip yola devam eden üç çocuk vardır: Mustafa, Mehmet, Tırtıl Yusuf.

Romanda şahıs kadrosunu şöyle sınıflandırabiliriz:

2.7.1. Ezilenler

2.7.1.1. İsmail Ağa:

Köydeki okuma yazma bilen çok az insandan biridir. Yakışıklılıklarıyla ün salmış üç erkek kardeştirler. Çok iyi yürekli, adaletli bir insandır. İsmail Ağa, iyi bir evlattır da. Göç esnasında yaşlı anasını hiç sırtından indirmez. Öteki kardeşleri de sırayla taşımak isterler ama o izin vermez. Annesi ölüm anında ona şunları söyler:

“Hiçbir oğul senin bana yaptığını öyle sanırım ki hiçbir anaya yapmamıştır. Sütü temiz bir kişi doğurmuşum, bundan dolayı sevinçliyim. (...) Bir de senden dileğim. Oğlum, o kasabaya gidersen, o Ermenilerden kalma evleri, tarlaları sakın kabul etme. Sahibi kaçmış yuvada, öteki kuş barınamaz. Yuva bozanın yuvası olmaz.” (Y.K. , 2004: 100)

İsmail Ağa, anasının nasihatlerine her zaman uyar. Yalnız Arif Saim Bey’in isteğiyle bir Ermeni çiftliğini satın alır. Ama oradan bulunmuş altın çatal kaşıkları Zero’nun ısrarına rağmen evine getirilmesine razı olmaz. Belki de bu çiftliğin uğursuzluğu İsmail Ağa’nın kötü sonunu hazırlar.

İsmail Ağa, bulunduğu her toplumda adaletli davranmaya, mazlumlara yardım etmeye çalışır. Daha Van’da yaşarken bile gençlerle avladıkları cerenleri köylüye eşit bir şekilde paylaşır. Hatta Bey’e bile eşit pay gönderir. Göç sırasında da grubun lideri gibidir. Onların iyiliği için malını mülkünü satar. Hatta Zero’nun kemerini bile satıp yerleşecek bir yer bulur. Ömer’le ailesinin de yanlarında kalmalarını ister. Etrafında fakir insanlar varken elindekini tek başına yemeye gönlü razı olmaz. Bu nedenle kemerin parası da kısa sürede biter. Kimsenin hakkına göz dikmez. Kök sökmeye razı olur.

İsmail Ağa Ermeniler’e karşı da çok yardımseverdir. Ermeni olan komşusu Onnik’i iki kere ölümden kurtarır. Hiçbir Ermeni’nin evine, malına mülküne konmak istemez. Çünkü anasının da dediği gibi; yuva bozanın yuvası olmaz.

Yolda bulduğu Salman’ın iyileşmesi için elinden geleni yapar. Sonra da ona kendi öz çocuğu gibi tüm şefkatiyle sahip çıkar. En parasız zamanlarında bile Salman’ı sevindirmek için ona türlü hediyeler alır. Salman onun bu ilgisinden dolayı ona aşırı bağlılık duyar. Hatta bu yüzden onu öz oğlu Mustafa’dan çok kıskanır. Merhametle büyüttüğü Salman bir gün köyü kurşun yağmuruna tutar. İsmail Ağa onu cezalandırır. Sonra pişman olup onun gönlünü almak için elinden gelen her şeyi

yapar. Ancak böylesine merhametle büyüttüğü Salman, bir gün hiç sebep yokken onu öldürür.

Aslında İsmail Ağa, Yaşar Kemal'in babasının yerine seçilmiş bir kişidir. Yaşar Kemal'in ataları da Van'dan Çukurova'ya göç etmiştir. Gerçekte de babası bulunduğu Yusuf adında bir çocuğu büyütmüş, onun tarafından da öldürülmüştür.

2.7.1.2. Zero:

İsmail Ağa'nın karısıdır. Çok fedakar bir eştir. Van'dan Çukurova'ya göçerken paraları kalmayınca paha biçilmez altın kemerini satmayı kendisi önerir.

İsmail Ağa ölünce evin bütün yükünü omuzlayan Zero, hiç şakayetçi olmaz. Oğlu Mustafa'yı Salman'dan korumak adına gelen giden fırsatçılara elindekini avucundakini verir, sonunda yoksullukla yüz yüze gelir. Bunu da fırsat bilip onunla evlenmek isteyenler çıkar. Zero oldukça da güzel bir kadındır. Ama o bu taliplere hiçbir şans tanımaz. Çünkü o, sadık bir eştir. Ayrıca İsmail Ağa da kendisine sevdalanan Emine'ye, içten bir sevgi duymasına rağmen, hiç yüz vermemiştir. Onun bu tutumu Zero'nun çok hoşuna gitmiş, kendisi de İsmail Ağa'nın yatağına bir başkasının girmesine razı olmamıştır.

Köylü, onun ve ailesinin hakkında bir yığın dedikodu çıkarır. Zero da bunları duymasına rağmen hiçbirinin karşısına çıkmamıştır. Emine'nin İsmail Ağa'ya olan sevdasını bile bildiği halde ona da bir tek söz söylememiştir. Kavgacı bir kadın tipinden çok uzak olan Zero, aksine tam bir hanımefendidir. Emine, İsmail Ağa'ya rağmen Salman'la birlikte olmuş, hatta Mustafa'yı bile kendisine aşık etmiştir. Zero bunlardan da haberdardır ama ona kızmak bir yana Mustafa'ya korkularını unutturduğu için teşekkür bile eder.

2.7.1.3. Hasan Ağa:

İsmail Ağa'nın kardeşidir. Ancak İsmail Ağa'nın tersine çok mülayim yaratılışlı, pasif bir kişidir. Açlık kapıya dayandığı zamanda bile çoğu kere kılını kıpırdatmaz. Paraları tükenip de yoksullaşınca İsmail Ağa kök sökmeye bile razı olur ama Hasan hep ona karşı çıkar. Dirençsizdir.

İsmail Ağa öldürüldükten sonra da Hasan'ın durumu değişmez. Bütün sorumluluk, ailenin bütün yükü Zero'nun sırtındadır. Ailenin geçimi, evdeki

hizmetkarların problemleri, alacaklılar verecekliker, gelenlerle ilgilenmek, onların Salman'ı öldürme karşılığındaki taleplerine cevap vermek, hep Zero'nun görevleri haline gelir. Hasan bütün bunlarla ilgilenemeyecek kadar siliktir.

K.K.'da, Hasan'ın Y.K.'da hiç bahsedilmeyen bir özelliği gün yüzüne çıkarılır. O bir Hak aşığıdır. Çok güzel bir sese sahip olan Hasan, memleketine duyduğu özlemi dile getiren türküler söyler. Mustafa ve bütün köy çocukları onu hayranlıkla dinlerler. Zero da ona bu özelliğinden dolayı saygı duyar. İsmail Ağa'nın öcünün alınması konusunda Hasan hiç girişimde bulunamayışından dolayı mahçuptur. Zero ona şunları söyler:

“Öldüremezsin Hasan Ağam. Sen bir karıncayı bile öldüremezsin. Senin bir kelebeğe bile gücün yetmez.” (K.K. , 2002: 288)

“Adamsın, adamsın ya, sen başka türlü bir adamsın... Sen bu dünyada yaşamıyorsun ki Hasan... Sen başka dünyanın adamısın.” (K.K. , 2002: 289)

Zero, bu yumuşak yaratılışlı adamdan ailenin dünyevî problemleriyle ilgilenmesini hiçbir zaman beklemez. Onun aşıklığına büyük saygı duyar, onu bir “ermiş” kabul eder. Türkü söylerken kendinden geçen, dünyayla bağlarını koparan bu aşığın bu halini Mustafa çok yadırgar. Onun dikkatini dağıtmak için türlü çocukluklar yapan Mustafa'ya şunları söyler Zero:

“Ne yapıyorsun sen Mustafa amcana öyle, sen bilmiyor musun ki hak ermişidir o? Ona öyle şeyler yapılmaz. Ona öyle şeyler yapınca Allah sana gücenir (...) Aman Mustafa, sen sen ol, amcan da olsa saygısızlık yapılmaz ermiş gibi ermişlere.” (K.K. , 2002: 292)

Mustafa da annesinin söylediklerinin de etkisiyle amcasına hayranlık duyar. Ancak bir yandan da acır ona. Amcası hakkındaki düşüncelerini şu ifadelerden öğreniyoruz:

“Mustafa amcasına çok acıyordu. Bu yalnız, bu dünyaya hiç alışmamış, gördüğü her şeye, her böceğe, ota, yaratığa ilk görüyormuşçasına şaşan, kocaman kocaman açılmış gözleriyle hayran bakan, insanlara hep iyilikle, sevgiyle yürekten gülen, dünyayı ölünceye kadar da böyle şaşarak dolaşacak olan insanı herkesten çok seviyordu.” (K.S. , 2004: 264)

Bu kırılğan yapılı adam, çevresindeki insanların ağır bir sözünü de kaldıramayacak yumuşak bir yüreğe sahiptir. Köyün başındaki uğursuzluklardan

İsmail Ağa'nın ailesini sorumlu tutarlar. Bunlardan biri, bu durumu direk Hasan Ağa'ya haykırınca, zaten memleket hasretiyle yanan Hasan Ağa, derhal göç etme kararı alır. Kararı çok kesindir. Köy halkından bazı kişiler onu güçlkle ikna ederler. Ali Çavuş ona tarlalarını istediği gibi ekmesini önerir. Hasan Ağa kabul eder ve kendisinden hiç beklenmeyecek bir çalışkanlık sergiler. Böylece köyde kalıp geçimlerini sürdürmeye devam ederler.

2.7.2. Zulmedenler (Eşraf ve Ağalar)

2.7.2.1. Salman:

İsmail Ağa ve ailesi göç ederken bir gün yolda bir inilti duyarlar. Çalıların arasında bir yaralı çocuk olduğunu fark ederler. Vücudunun bir çok yerinde kurtlar çıkmış olan bu çocuğa bakar, onu iyileştirirler. Hiç konuşmayan bu çocuğun bir gün çıkardığı garip seslerden adının Salman olduğunu tahmin ederler. Bunun dışında da onun geçmişiyile ilgili hiçbir şey öğrenemezler.

Salman, çocuğu olmayan İsmail Ağa'nın ona olan yakın ilgisi nedeniyle İsmail Ağa'ya adeta tapar. İsmail Ağa ona kasabadan türlü hediyeler alır. Köydeki çocukların hepsinden iyi giyinir. On dokuz, yirmi yaşlarına gelir ama bu döneme kadar hemen hemen hiç konuşmaz. Küçük, ufak tefek bir yapısı, sapsarı, dimdik saçları, soğuk bakışları vardır.

Bir gün İsmail Ağa'nın bir oğlu olur. İsmail Ağa'nın gözü oğlundan başkasını görmez olur. Salman bu durumu çok kıskanır. Bu durumu davranışlarıyla da hissettirir. İsmail Ağa'nın oğlu Mustafa onun bakışlarından, kendisinden nefret ettiğini hisseder ve ondan çok korkar.

Babası için canını feda etmeye hazır olan Salman, onun koruyucusu olmak ister. İsmail Ağa bu isteği kabul eder. Salman sürekli evin önünde silahla bekler.

Salman, ahırdaki al tayla ilişkiye girer. Bu onun bozuk kişiliğinin ip uçlarından biridir. Herkes karşı cinse sevdalanır, Salman bir taya... Hatta tay satılınca Salman yıkılır, bütün gece köyü kurşunlar. Onun tayla olan ilişkisini bütün köylü bilir ancak; İsmail Ağa bundan habersizdir. Yaşar Kemal böyle bir kişilik bozukluğunu ona yakıştırmış olabilir çünkü o, Yaşar Kemal'in gerçekte de babasının bulup büyüttüğü, sonra da babasını öldüren Yusuf'u temsil etmektedir. Yaşar Kemal,

ona olan kini yüzünden böyle çirkin bir yakıştırma yapmış olabilir. Belki de Mustafa'nın romanda gizli gizli izlediği gibi, Yaşar Kemal de gerçekte Yusuf'un gerçekte böyle bir sapıklık yaşadığına şahit olmuştur.

Salman "korku" üzerine kurulmuş olan bu romanın belki de odak noktasıdır. Çünkü Mustafa, arkadaşları hatta bütün köy halkı ondan korkmaktadır. Çocuklar sürekli kendi aralarında "öldürecek", "korkmuyorum" gibi ifadeleri tekrarlarlar.

Köyde Dal Emine adında bir kız vardır ki, İsmail Ağa'ya sevdalıdır. Ama İsmail Ağa hiçbir zaman Zero'ya ihaneti aklından bile geçirmez. Salman bir gün Dal Emine'ye gider. Onunla beraber olur. İkisi de bu durumdan memnun kalırlar ama İsmail Ağa'ya karşı da içten içe bir mahcubiyet duyarlar. Salman artık eve gidemez çiftlikte kalır. Ama ara ara Dal Emine'yi ziyaret etmekten de geri durmaz. Bir ara çiftlikte birkaç gün iyice tuhaflaşan Salman "Babamı öldürecekler" diye sayıklamaya başlar. Çiftlikten çıkıp köye gelir ve İsmail Ağa'yı kendisi öldürür.

Salman'ın İsmail Ağa'yı niye öldürdüğü anlaşılabilir. Aslında Yaşar Kemal'in babasını öldüren Yusuf'un da bu işi neden yaptığı anlaşılabilir. Salman belki onu Mustafa'yla paylaşmadığından, belki Dal Emine'yle olan ilişkisinden dolayı ondan utandığından onu öldürmüş olabilir.

Salman babasını öldürdükten sonra K.K.'da dağlara çıkıp eşkıya olur. Önce Müslüm Ağa'nın sonra Çobanbaşı'nın kesik başını gönderir köye. Yoldan gelen herkes yolda Salman'ı gördüğünü, gelip Mustafa'yı da öldüreceğini söylediğini anlatır. Salman konaktaki atları çalıp öldürtür, sonra da konağı yakar. Bütün bu yaptıklarıyla Mustafa için her anı kabusu dönüştürür. Ondan korkan tek kişi Mustafa değildir. Köyün bütün çocukları hatta büyükler de Salman'dan korkmaktadır. Artık Salman, şahsî bir korku kaynağı olmaktan çıkmış, toplumsal sorun halini almıştır.

K.S.'de de dağlardan haber gönderir Salman. Gelip Mustafa'yı öldürecektir. K.K.'da iki kesik baş gönderen Salman, K.S.'de de Sultanoğlu'nun başını gönderir. Kanlı ağaca astığı bu başı kim indirirse onu öldürecektir. O başı oradan Mustafa indirir.

Salman'ı öldüreceğini söyleyen birçok kişi Zero'dan bir şeyler koparıp gitmiştir. Onu öldüreceğini söyleyenlerden biri de Çobanbaşı Eyüp'tür. Salman dağda onun onurunu zedelemiştir. Zero ona inanmaz ama Mustafa hepsine olduğu gibi ona da inanır. Gidip Zalımoğlu'nu bulup ondan gerekli maddi desteği alan Eyüp,

bir gün köye Salman'ın kesik başını gönderir. Böylece toplumsal bir yarayı sarmayı başarır.

2.7.5.1. Memik Ağa:

Memik Ağa, topraklarında ırgat çalıştıran, onların emeğine saygısı olmayan, acımasız, zulüm eden bir ağa tipidir. İsmail Ağa beş parasız kalınca onun yanında ırgat olur, kök sökücülük yapar. İsmail Ağa'nın onun yanında geçirdiği dönem çok uzun değildir. Haşmet Bey'in iş teklifi üzerine oradan ayrılır. İsmail Ağa'ya karşı haksız bir tutum sergilemese de işe ilk başladığı günlerde bir ağanın kendisine kök sökücülüğe gelmesinden dolayı çok kibirlenir ve İsmail Ağa'ya hakaret eder:

“ ‘Söyle Kürdoğlu’ diye tepeden, sert, azıcık da alaylı konuştu Memik Ağa. ‘Söyle Kürdoğlu, ne istiyorsun?’ ” (Y.K. , 2004: 120)

Memik Ağa, zor durumda kalana yardımcı olacak mert bir kişi değildir. Düşene bir tekme de kendisi vurur. Yanına gelen işçilerin de durumları hep birbirine benzemektedir. Yokluk, sefalet içindeki bu insanlar, bir umut içinde gelmiş Memik Ağa'nın kapısını çalmışlardır. Hepsi para biriktirip memleketlerine dönme hevesiyle ölümüne çalışırlar. Zalımoğlu Halil de bunlardan biridir. Önce başka işlerde çalışmış, sonra biriktirdiği bir miktar parayla Memik Ağa'nın kapısını çalmıştır. Memik Ağa hepsine yaptığı gibi ona da elindeki parayı kendisine emanet bırakmasını söyler. Yedi yıl çalışıp didinip para biriktiren Halil artık köyüne dönmek ister. Memik Ağa o kadar varyetin içinde bu zavallı emekçinin emeğine, gözünün yaşına hiç bakmaz. Elleri çalışmaktan nasır tutmuş, insanlıktan çıkmış bu biçarenin hakkını vermez. Sebep olarak da şu açıklamayı yapar:

“İşte senin yedi yılda yediğini hesap kitap ettim, bir her kurban bayramında harcadıklarını bir de dünkü dağıttıklarını oturdum hesap kitap ettim, deftere yazıya döktüm, sen bana elli dokuz lira yetmiş üç kuruş borçlu kalıyorsun. Yaaa, Hail Efendi oğlum... Hepiniz çalıştığınızı, kazandığınız parayı bir iyice biliyorsunuz da, yediğinizi içtiğinizi hiç bilmiyorsunuz. Şu yedi yılda kaç kat giyit eskittin?” (Y.K. , 2004: 275) Aslında Memik Ağa, işçilerin yediğinin içtiğinin paralarından kesileceğini söylememiştir. Zaten söylese de yedi yıllık kazancın karşılığı kadar etmesi mümkün değildir. Hem işçilere yedirdiği yemekler de her gün tarhana ve pilavdır. Üstelik yağsız, kuru pilav...

Türlü hayallerle bu parayı biriktirmek için didinip tanınmaz hale gelen Halil, onun bu haksızlığını kaldıramaz. Köyüne gidip kısa süre sonra geri döner. Memik Ağa'nın evini ateşe verir ve Ağa'nın oğlu dışında herkes yanarak can verir.

Memik Ağa Y.K.'daki en belirgin “acımasız ağa” tipidir. Etrafta insanlar açlıktan kırılırken o, malına mal katmak amacıyla mazlumun hakkına göz diker. Bu acımasız ağanın ölümü yine kendisinden zulüm görmüş bir zavallının elinden olmalıdır.

2.7.5.2. Haşmet Bey:

İsmail Ağa ve yanındakiler göç ederken bir ara paraları tükenir. Karısı Zero belindeki altın kemeri satmayı teklif eder. İsmail Ağa çaresiz kabul eder. Yolda Niyazi adında bir adamla karşılaşır. Niyazi, Haşmet Bey'in adamıdır. İlk onun ağzından tanıyoruz Haşmet Bey'i. Bir asker kaçağı olan Niyazi, İsmail Ağa'ya şunları anlatır:

“Neden ki dersen, niye kaçtım, dersen, ben çok düşündüm arkadaş, insan düşünmeli, Allah bu kafayı düşünelim diye vermiş. Ben düşündüm arkadaş, altı dayım gitmiş gelmemiş, dedem Yemende kalmış, babam amcam, üç büyük kardeşim, amcaoğullarım, askere giden dönmemiş. Eeee, ben eşsek miyim öyleyse? Topladım köyün erkeklerini böyle böyle dedim. Vatanı vatan, biz vatanın sahibi miyiz, Padişahımız efendimiz, bir de Kürt Haşmet Bey bu vatanın sahibi. Onlar gitsinler bu sefer de, bu vatan onların. Biz baldırı çıplaklar gidelim de niye onların vatanı için ölelim, değil mi?” (Y.K. , 2004: 73) Yazar-anlatıcı burada sözünü Niyazi'ye emanet etmiş, makam sevdalısı zengin insanları onun aracılığıyla eleştirmiştir. Haşmet Bey de bu eleştirilenler arasındadır. Sefaleti zavallı halk çekerken, vatan için ölüme hep onlar giderken, köşeyi dönmüş gözü açıkların, gözü doymaz yiyicilerin hep kenardan seyrettiği düşüncesi Niyazi'nin sözleri arasına sıkıştırılmıştır. Bu, aslında Yaşar Kemal'in dünya görüşünü yansıtmaktadır.

Niyazi, Haşmet Bey'in oğlunu askere gönderdiğini söyler. Ancak ardından onun askerden sağ dönen tek kişi olduğunu da ekler. Haşmet Bey oğlunu askere göndermiştir çünkü evlat hasretiyle yanan Haşmet Bey, Allah'tan bir oğlu olmasını dilemiş, olursa onu askere göndermeyi va'detmiştir. Ancak oğlu askerde yaralanınca Haşmet Bey, onu çekmiş almıştır askerden. Onun askerden sağ dönen tek kişi olması,

babasının çok zengin bir Bey oluşundandır. Bu durumu da eleştirilmektedir.

Haşmet Bey eleştirilmekle birlikte İsmail Bey'e ve ailesine çok dostça davranır ve onları misafir eder. İsmail Bey'in gösterdiği altın kemere hayran kalır ama onun gerçek değerini de gizlemez. Bu kemeri almaya Haşmet Bey'in serveti bile yetmez. Ancak şimdilik onlara yetecek kadar parayla kemeri satın alır ve İsmail Ağa'ya, parası olduğunda kemeri geri alabileceğini söyler. Onlara bir mektup vererek işlerini kolaylaştırmayı da unutmaz.

İsmail Ağa parasız kalıp kökçülük yapmaya başlayınca Haşmet Bey, onu geri çağırıp işlerinin başına geçirir. Bu durumdan ikisi de çok kazanırlar. Niyazi, Haşmet Bey'in yanında çalışanları sebepsiz yere öldürdüğünden bahseder. Bir gün Haşmet Bey'in yanında çalışanlardan biri onu öldürür. Haşmet Bey'in koca konağı ateşe verilir ve içindekiler de yanarak ölür.

İsmail Ağa Haşmet Bey'den hep iyilik görmüştür. Onun sayesinde eskisinden de zengin hale gelir.

2.7.3. Direnişin Temsilcileri

2.7.3.1. Mustafa:

İsmail Ağa'nın oğludur. O köydeki bütün çocuklar arasında ayrıcalıklıdır:

“Yazı turayı hep Tay Mustafa atardı. Bu böyleydi, bu ayrıcalık oldum olası Tay Mustafa'ya tanınmıştı.” (Y.K. , 2004: 7) Mustafa diğer çocuklara göre kılığı kıyafeti daha düzgün olduğundan onlar tarafından üstünlüğü kabul edilmiştir:

“Çocukların içinde ayağında ayakkabısı olan tek kişiydi.” (Y.K. , 2004: 9)

Diğer çocukların ayağında ayakkabı bile yoktur. İsmail Bey'se gerek Salman'a gerekse Mustafa'ya sık sık hediyeler alır.

Mustafa romanda “korku”yu en içten hisseden, “koku” teminin odağındaki kişidir. Yılanlı mağaradan, kanlı dut ağacından, özellikle de Salman'dan ödü kopar. Salman'da kendisini iten bir şeyler hisseder. Ta küçükken bile Salman onunla oyun oynamak istediğinde, Mustafa onu kendine yaklaştırmak istemez, Ona olan korkusunu da kimseye söylemez. Yalnız köyün çocuklarıyla paylaşır bu durumu. Zaten köydeki çocukların hepsi Salman'dan korkarlar.

Salman'ın tayla olan ilişkisini gizlice izler. Ondan ne kadar korksa da Salman

tayın yanına her gidişinde Mustafa onu gizlice seyreder. Hatta bir ara Kuş Memet'e bundan bahseder. Ama bütün çocuklar durumu öğrenirler. Zamanla da bütün köy halkı haberdar olur.

Salman Mustafa'nın babasını öldürür. Mustafa, babasına küser, herkesten utanır:

“Mustafa'nın da çocuklara, insanlara, kurda kuşa, börtü böceğe utancından bakmadığını, onun herkesten çok utancından yerin dibine geçtiğini biliyorlardı.”

(K.K. , 2002: 49)

Belki babası kendisini terk ettiği için, belki bu şekilde bir ölümü babasına yakıştıramadığı için, bilinmez, Mustafa babasına küser, mezarlığa hiç uğramaz. Hatta daha o mezara konmadan, Mustafa bilyelerini getirip çocukları oyuna davet eder.

Salman dağa çıkıp eşkıya olur. Müslüm Ağa'nın ve Çobanbaşı'nın kesik başını köye gönderir. Mustafa'yı da öldüreceğini bildirir. Mustafa artık yüreğinde daima bu korkuyla ensesinde Salman'ın nefesini hissederek yaşar. Her an onun hayali vardır gözünün önünde:

“Mustafa erkenden yatağa girdi. Biliyordu, bu gece de sabaha kadar uyuyamayacak, böyle yatakta Salmanı, Salman'ın gelip ustura ağızlı hançeriyle başını koparmasını bekleyecekti (...) Salmanın öfkeli kellesinden pınar gibi kanlar boşanıyordu.” (K.K. , 2002: 317,318)

Mustafa bu korkularını unutmak için uğraşacak şeyler bulur kendisine: Akkuş, keklik, silah kullanmayı öğrenme, çoban köpeği... Vaktinin büyük bir kısmını da Abbas Usta'nın yanında geçirir. Hatta bir keresinde, bu yükü taşıyamaz hale gelir ve evden kaçıp kasabadaki bir akrabalarının yanına saklanır.

Bir yandan korkularından kaçan Mustafa, bir yandan da korkunun üstüne yürümeye çalışır. Kanlı ağaca kimse yaklaşamazken, Mustafa sürekli ağacın yanına gider. Başta korksa da, korkacak bir şey olmadığını görünce oraya sık sık gider. Kasabada Kerem onu korkutmak için çok uğraşır ama Mustafa onun karşısında yılmamak için korkunun üstüne yürür, başarılı da olur. Tekrar köyüne döner. Bir keresinde de ortadan kaybolur, onu çok korktuğu mağaranın içinde bulurlar.

K.S.'de Salman, Sultanoğlu'nun başını kesip astırır. Mustafa öncekiler gibi korkmaz bu sefer; kesik başı asıldığı ağaçtan Mustafa indirir.

Bir ara Dal Emine'ye sevdalanan Mustafa, bu aşkın sarhoşluğuyla bütün

korkularından arınır. Emine köyden gidince çok üzülür ama bunu da kısa sürede atlatır.

Yaşanan gerçekler köyün çocuklarını bunaltmıştır. Türkülerde çokça dinledikleri mutluluk diyarına, Düldül dağına gitmeyi planlarlar. Bu planın öncüsü Mustafa'dır. Bir gün köydeki bütün çocuklar ortadan kaybolur. Büyüklerin tüm çabasına rağmen çocuklar bulunamaz. Birkaç gün içinde grup grup köye dönen çocuklar, Düldül dağına ardında umduklarını bulamamanın üzüntüsünü yaşamaktadırlar. Geriye dönmeyen üç çocuk, Mustafa, Memet, Tırtıl Yusuf, bir başka dağın ardına doğru yolculuklarını sürdürürler.

2.7.3.2. Zalımoğlu Halil:

Açlık, sefalet, başlık parası yüzünden yollara düşmüş, alın teriyle para kazanmak düşüncesiyle Çukurova toprağına gelmiş bir delikanlıdır. Köyde anasını, ninesini bir de temiz bir aşkla bağlandığı İpekçe'sini bırakıp Çukurova'ya gelir. Çeltik tarlalarında çalışır. Bütün Çukurova insanı gibi o da sıtmanın soğuk yüzüyle tanışır.

Bir gün bir tavsiye üzerine Memik Ağa'nın yanında kök söküçülüğe başlar. İlk geldiğinde elindeki parayı da Memik Ağa güvenilir bir şekilde saklaması için kendisine verilmesini ister. Halil kabul eder. Öylesine hırsla çalışır ki, dört kişinin işini tek başına yapar. Ama bu arada elleri nasır bağlar. Dikenlerin yırttığı yüzü, bedeni tanınmaz hale gelir. Dört kişiye bedel bir hızla çalışmasına rağmen diğerleriyle aynı parayı almayı içine sindiremez. Memik Ağa'ya şunları söyler:

“Ben dört kişinin çalıştığı kadar çalışıyorum, ben de ötekiler kadar gündelik alıyorum. Bu hakka reva mı?” (Y.K. , 2004: 249) Çalışkan, dürüst olduğu kadar hakkını istemesini de bilen bir delikanlıdır Halil. Ağa onun bu isteğini kabul eder. Yani bundan sonra her işçinin alacağı, çalışması oranında hesaplanacaktır. Çalıştığı ırgatlara iyi bir işveren tablosu çizip onları kandıran Memik Ağa böylece Halil'in de bir taşkınlık yapmasını engellemiş olur.

Bir süre çalışıp para biriktiren Halil, birkaç kere köyüne dönmek ister. Ağa'dan parasını ister. Ağa onu bir miktar parayla kasabaya gönderip gerisini kasaba dönüşü vereceğini söyler. Ama her seferinde kasabadan dönen Halil'i kelime oyunları ile kandırmayı başarır. Halil gitmekten vazgeçer.

Bir gün Hailil köye dönme konusunda kesin karar alır. Arkadaşı Şahin’le kasabaya giderler. Orada Halil’in bir köylüsüyle karşılaşır. Adam çok zor durumda olduğunu anlatınca Halil elindeki paranın tamamını ona verir. Geri dönüp Memik Ağa’dan parasının geri kalanını da ister. Memik Ağa onun kararlılığını görünce ve elindeki bütün parayı kasabada tükettiğini duyunca çok sinirlenir ve gerçek yüzünü gösterir:

“İşte senin yedi yılda yediğini hesap kitap ettim, bir de her kurban bayramında harcadıklarını bir de dünkü dağıttıklarını oturdum hesep kitap ettim, deftere yazıya döktüm, sen bana elli dokuz lira yetmiş üç kuruş borçlu kalıyorsun. Yaaa, Halil Efendi oğlum... Hepiniz çalıştığınızı, kazandığınızı parayı bir iyice biliyorsunuz da, yediğinizi içtiğinizi hiç bilmiyorsunuz. Şu yedi yılda kaç kat giyit eskittin?” (Y.K. , 2004: 275)

Memik Ağa Halil’in hakkını vermediği gibi üstelik bir de onu borçlu çıkarmıştır. Halil bu durum karşısında sessiz kalıp çıkar. Ama bu sessizliğin hiç de hayra alamet olmadığını Memik Ağa da bilir. Halil’in arkasından adamlarını yollar ama Halil onları yanıltır, İsmail Ağa’nın evine gidip ondan ödünç para alarak köyüne gider. Böylece İsmail Ağa, zamanında iyilik gördüğü Halil’in iyiliğini karşılıksız bırakmamış olur.

Günün birinde geri gelen Halil, Memik Ağa’nın evini ateşe verir. İçerdeki herkes yanarak ölür. Sadece Memik Ağa’nın oğlu Muslu kaçıp kurtulur. Evin önündeki dut ağacının bile kanadığı görülür.

İnce Memed gibi, Çakırcalı Efe gibi haksızlığa uğradığı için haklı olarak eşkiya olur Halil. Dağlarda kanayan ağacı duyunca şunları söyler:

“İsterse tek mil ağaçlar gece gündüz kanasın, isterse toprağı, taşı, kayası, suyu, çiçeği, otlar, hep kanasın, bu dünyada o köyde daha ne kadar Memik Ağa varsa, Memik Ağa soyu varsa hepsini de çoluk çocuk doğrayacağım. Memik Ağa’nın soyundan en uzak, en yakın kim kalmışsa hepsini doğrayacağım. Bu dünyadaki kötülerin kökünü kurutacağım ahedtim.” (Y.K. , 2004: 33)

Sebepler onu da İnce Memed gibi, Çakırcalı Efe gibi dağlara sürüklemiştir. Artık o da kötülere karşı açılmış savaşın “soylu eşkiya”sidir.

Zalımoğlu, Memik Ağa’nın evini yakıp dağlara çıktıktan sonra bir daha görünmez; ancak dağlardan haberi gelir. Birçok insan onun Salman’ı öldüreceğine

İsmail Ağa'nın kanını yere bırakmayacağına inanır.

Çobanbaşı Eyüp, Salman'ı öldürmek için Zero'dan yardım ister. Zero, gerçekten çok fakir düşmüştür: ona yardım edemez. Eyüp, Zalımoğlu'ndan yardım istemeye karar verir. Onu bulacaktır; ancak kendisinin İsmail Ağa'nın ailesi tarafından gönderildiğini ispatlayacak bir kanıt ister. Hasan Ağa, Zalımoğlu'nun yıllar önce kendine verdiği Maraş hançerini Eyüp'e verir.

Eyüp, Zalımoğlu'nu bulur. Zalımoğlu çok zengin olup düze inmiş, İpekçe'yle evlenmiş, beş çocuk sahibi olmuştur. Olanları duyunca çok üzülür ve hem Eyüp'e, hem de İsmail Ağa'nın ailesine yardımda bulunur. Eyüp onun yardımı sayesinde Salman'ı öldürür. Böylece Zalımoğlu, İsmail Ağa'nın iyiliğinin altında kalmamış ona vefa borcunu ödemiş olur.

2.7.4. Devlet Adamları

2.7.4.1. Arif Saim Bey:

İ.M. romanında da savaş zengini, malına mal katma derdinde bir milletvekili olarak tanıdığımız Arif Saim Bey burada da karşımıza çıkar. Yine milletvekili, yine M. Kemal'in en yakın adamıdır. İsmail Ağa'yla arası iyidir. Çocuksuzluk sorunu nedeniyle karısıyla Ağa'yı doktora götürür. Bir süre sonra İsmail Ağa'nın oğlu olur. Çocuğa M. Kemal'den dolayı Mustafa adını da Arif Saim Bey koyar.

İ.M.'de olduğu gibi burada da Arif Saim Bey hileli yollardan topraklarına toprak katma derdindedir:

“Ankara'da durumumuz iyi. Paşa bize güveniyor ve bizi seviyor. Onun için de biz bundan faydalanmalıyız. Sana geldim ki şu Panosyanın çiftliğini hazinEden birlikte alalım diye. Ben şimdi kasabaya gidip satışa ihaleye çıkartacağım o çiftliği, on beş yirmi bin dönüm kadar var. Belki daha da fazla. Bu ihaleden kimsenin haberi olmayacak. Herkesin haberi olsa ki, ne yazar. Panosyan çiftliğini ben alacağımı yayarım, kimse de ona pey sürmeye cesaret edemez. Edenlerin vay haline. İşte bu çiftliği benim adıma sen satın alacaksın.” (Y.K. , 2004: 154) Arif Saim Bey, Mustafa Kemal'le arasının iyi olmasından faydalanarak böyle hileli bir yola başvurmuştur. Üstelik o çiftlik hazine malıdır. Arif Saim Bey, çiftliğe vereceği fiyatı bile kendisi belirler. Önce üç yüz elli lira önerir. Ama İsmail Ağa bu fiyatı çok düşük bulur. Arif

Saim Bey'i bin liraya razı eder. Aslında çiftliğin değeri bin liradan da fazladır.

Bir hükümet adamı olan Arif Saim Bey, romanda çıkarıcı bir kişi olarak tanıtılmıştır. Aslında onun İsmail Ağa'yla olan ilişkisi çıkarıcı içindir. Bu çiftliği alacak güç İsmail Ağa'da olduğu içindir. Halbuki İsmail Ağa fakir, onun işini göremeyecek kadar aciz birisi olsaydı, belki Arif Saim Bey, onun yüzüne bile bakmazdı. Bu çıkar ilişkisi yüzünden halkın çıkardığı İsmail Ağa'nın Arif Saim Bey'i öldüreceği şeklindeki dedikodulara da ehemmiyet vermez.

Arif Saim Bey, İsmail Ağa'nın cenazesinde köye gelir. Salman'ın bulunması konusunda etrafa emirler yağdırır. Salman bulununca onu arabasının arkasına bağlayıp sürükleyeceğini söyler.

Cenazeden sonra aradan uzun bir zaman geçer, Arif Saim Bey ne köye uğrar, ne konağa. İsmail Ağa'nın ailesini bu zor günlerinde hiç hatırlamaz. Onun çiftlik konusunda da bir şeytanlık yapacağı bellidir. Bu konuda Zero'yla İsmail Ağa şunları konuşur:

“ ‘Bizim tapumuz yokmuş, diyorlar. Çiftliğin üstüne Arif Saim Bey oturmuş. Bize zırnık bile vermeyecekmiş.’ ”

‘Ben de duydum bunu kızım,’ dedi Sultanoğlu. ‘Vay insanlık vay,’ diye de hayıflandı. ‘Oysa İsmail Ağa'yla içtikleri su ayrı gitmedi. Çiftliğin bütün parasını da İsmail Ağa vermişti.’ ” (K.K. , 2002: 401) Gerçekten de düşünüldüğü gibi olur. Zero ve ailesinin parası tükenmiş, fakirlik soğuk yüzünü göstermişken, Arif Saim Bey bir gün çıkagelir. Olanı biteni kısaca dinler ve asıl konuya girer. Onlara çiftlikte hiçbir hakları yokmuş gibi muamele eder:

“Şu çiftlik meselesi, hepiniz biliyorsunuz bu çiftlik benim. İsmail Ağa onu benim adıma almıştı. Şimdi o öldüğüne göre, biliyorsunuz o benim en güvendiğim adamdı ve de kardeşimdi, onun için o çiftliği onun üstüne yaptırđım. Şimdi geri alıyorum.” (K.K. , 2002: 432)

Daha önce de söylediğimiz gibi Arif Saim Bey, İsmail Ağa'yı sadece çıkarları için dost edinmiştir. Fakir olsaydı belki onun yüzüne bile bakmazdı. Konuşmasını bitirdikten sora Zero'ya bir miktar para verir. O da çiftlik payı olarak değil, sadaka verircesine... Şunları da ekler:

“İsmail Ağa'nın bu çiftlikte hiçbir hakkı yoktu ama, gene de çalıştı, imar etti orayı, onun için lütfen bu parayı kabul et.” (K.K. , 2002: 432) Zero ona karşı

koymaz. Belki de bir devlet adamının yaptığı bu haksızlığı onun yüzüne vurmaktan utanmıştır.

2.7.4.2. Jandarmalar:

Jandarmalar Salman'ın etrafa saçtığı dehşet, gönderdiği kesik başlar nedeniyle köye gelirler. Köyü sorguya çekerler. Köylünün bilgisi olmayan konularda bile istedikleri cevabı onlardan alabilmek için onlara eziyet ederler. Yüzbaşı köylüyü ısrarla konuşturmaya çalışır. Onlardan beklediği cevapları alamayınca onları Onbaşıya sevk eder. Onbaşı köylüyü öldüresiye döver. Köylünün vücudundan kanlar sökün eder.

Köylü Salman'dan korktuğu kadar da jandarmadan korkmaktadır. Devletin köylüye, sıradan, suçsuz insana yaklaşımı şöyle aktarılmıştır:

“Hele Onbaşı bu bölgede dayağından geçirmedeği hiçbir kişinin olmadığıyla övünüyordu. O, uzatmalı onbaşıydı, hangi bölgeye gitmişse, hasta sayrı, yatalak hepsini biltekmil dayaktan geçirmişti. İnancı kaviydi, bu köylü milletinin başından dayağı eksik etmeyesin! Yoksa onlar bir azar, bir azarlar ki, Allah göstermesin, şu koskoca, Yunandan kurtarılmış devleti yerle yeksan ederlerdi. İşte bu yüzden Onbaşı, köylü milletinden kimi eline geçirmişse kemiklerini kırıp un ufak etmiş, derisini yüzmüştü. Suçlu suçsuz öyle bir şey düşünülemezdi. Köylü her zaman, her yerde, her durumda suçluydu. Onlar analarından suçlu doğmuşlardı.” (K.K. , 2002: 137)

Arif Saim Bey gibi halkı, devleti sömüren kişileri baş tacı eden devletin; halkı, sıradan, zavallı insanları ezdiği söylenmek istenmiş, bu durum eleştirilmiştir. Romanda köylü, jandarmanın eziyetinden öylesine yılar ki, bilmediği konularda işkenceden kurtulmak için yalan söylemek zorunda kalır. Yüzbaşı, Salman konusunda Kara Karaca'yı sorguya çekerken aralarında şöyle bir konuşma geçer:

“ ‘Söyle şimdi Kara Karaca sen mi saklıyorsun Salmanı’

‘Ben saklıyorum’

‘Nerede?’

‘Çiftlikte’

‘Çiftliğin neresinde?’

‘Arkasındaki kayalıkta’

‘Yalan söylüyorsun Kara Karaca.’

‘Yalan söylüyorum Yüzbaşım.’

‘Ama sen onu saklayanı biliyorsun.’

‘Biliyorum efendim.’

‘Kim?’

‘Avcı Ali Çavuş.’ ” (K.K. , 2002: 138)

Kara Karaca öldüresiye dövülünce artık Yüzbaşıyla hiçbir konuda ters düşmemeye gayret eder. Bunun için de yalan söyler. Daha sonraki vak’aların jandarma tarafından duyulmaması için köylüler, özel çaba harcarlar. Devlet adamlarının, yani jandarmaların yanlış tutumu köylüyü devlete düşman etmiştir.

2.7.6. Köy Halkı:

Yaşar Kemal’in birçok romanında olduğu gibi Y.K.’da da köy halkı işine geldiği gibi davranan kaypak, dedikoducu insanlardır. Kimi zaman İsmail Ağa’dan yana olurlar, kimi zaman da ona düşman olurlar. İsmail Ağa zengin olup konak yaptırdınca onu çekemezler. Körmezar toprağını kazıp oradan çaldığı altınlarla zengin olduğunu düşünürler. Bu amaçla Memik Ağa’nın yanına kökçü olarak girdiğini, daha sonra da Ağa’yı öldürttüğünü, Arif Saim Bey’i de öldürteceğini söylerler. Hatta Van’dan bile bunları planlayarak geldiğine dair dedikodular yayılır.

Kimi zaman Salman’a acıyıp, İsmail Ağa’nın onun hakkında da yalan söylediğini ileri sürerler. İsmail Ağa’nın Zero’dan önce evlendiği bir kadından Salman’ın dünyaya geldiğini, sonra kadını acımasızca öldürdüğünü, Salman’ı da تنها bir yerde ölüme terk etmek istediğini yayarlar. İsmail Ağa’nın ölüme terk ettiği Salman’ı Ağa’nın annesinin kurtardığını da eklerler.

“Salmanın anasını öldürmüş Kürt İsmail, canavar.” (Y.K. , 2004: 292)

“Memik Ağa’yı Zalımoğlu Halile öldürten kim?” (Y.K. , 2004: 298)

“Çukurovadın çalınan atların hepsi... Kürt İsmailin elinden gidiyor, dağılıyor dünyaya...” (Y.K., 2004:298)

“ ‘Ne yapsın Salman...’

‘Bu yaşa gelmiş bir delikanlı evlendirilmezse...’

‘Hangi delikanlı Salman gibi yapmıyor?’

‘Hangi erkeğin ilk avradı bir tay değil ki...’ ” (Y.K. , 2004: 302)

Hep İsmail Ağa’yı kötüler, Salman’ın al taya sevdasını bile haklı bulurlar. Sonra bir ara köydeki bütün çocuklar Salman’ın korkusundan ortadan kaybolurlar.

Günlerce bulunamazlar. Bunun sorumlusu olarak Salman'ı gören köylü bu sefer kendi çıkardıkları dedikoduları Salman'a yüklerler. Hatta Salman'ı al taya olan sevdasından dolayı da kınarlar:

“ ‘Bu canavarı da insan belledik...’

‘Bu Salmanı.’

‘Anası da İsmail Ağanın ilk karısıymış!’

‘Bütün bu yalanı da çıkaran...’

‘Çıkaran da Salman.’

‘İnanan da biz.’ ” (Y.K. , 2004: 337) Halk bu şekilde gelişen olaylara göre, işine geldiği gibi her olaya değişik yaklaşmakta, her şey üzerine dedikodu çıkarıp bu çıkardığı dedikodulara kendisi de inanmaktadır.

SONUÇ

1923'te (o zamanlar Adana'nın ilçesi olan) Osmaniye'ye bağlı Hemite (Göğceli) köyünde doğan Yaşar Kemal, düzenli bir eğitim imkanı bulamamıştır. Ancak bulunduğu bölgede sözlü kültürün çok gelişmiş olması, onun köklü bir birikim edinmesini sağlamıştır. Destan anlatıcılarının, aşıkların arasında büyüyen Yaşar Kemal küçük yaşlarda çok sayıda şiir ezberlemiştir. Birçok yörenin folklorünü incelemiştir; ağıt, türkü, destan derlemeleri yapmıştır.

Gençlik yıllarında ırgat katipliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü, arzuhalcilik, su bekçiliği, öğretmen vekilliği gibi çok sayıda işte çalışan Yaşar Kemal, yine bu yıllarda edebiyatçı aydınlarla da irtibat halinde olmuştur. Bir yandan da çokça kitap okuma imkanı bulmuştur.

Yaşar Kemal, yaşantısını ve edindiği bilgi birikimini eserlerinde yansıtmıştır. Eserlerinde folklorik malzeme oldukça fazladır. Göçebe hayatını ve çiftçiliği yakından tanıyan ve çok değişik işlerde çalışmış olan yazar, bunları da eserlerinde başarıyla kullanmıştır.

Genellikle sömürenlerle sömürülenlerin dünyasını ele almış; devlet mercilerindeki kokuşmuşluğu, rüşvetçiliği gözler önüne sermiştir. Bunları işlerken, gözlemcilik yönünü kullanarak güçlü doğa betimlemeleriyle eserlerini zenginleştirmiştir. Sade bir Türkçe ve akıcı bir dil kullanan yazar, yerel söyleyişlere de yer vermiştir.

Eserlerindeki en belirgin tiplerden biri “ağa” tipidir. Köylü halkı ezen, onları çalıştırıp çalıştırıp, kazançlarına el koyan bu ağaların sonu gelmez. Özellikle İnce Memed serisinde çok sayıda ağaya yer verilmiştir. Biri öldürüldüğünde her şeyin düzeleceğine inanan çaresiz köy halkı, öldürülenin yerine daha beteri gelince tamamen ümitsizliğe düşer. Kimi zaman ağaların yüzünden aç kalırlar, ölümle yüz yüze gelirler.

Halka zulmeden sadece ağalar değildir. Halkın elindeki toprağa göz diken, usulsüz çeltik ekimi yaparak insanların ölümüne sebep olan “bey”ler de çokça yer alır romanlarda: Ali Safa Bey gibi, Şakir Bey gibi...

Devlet adamları, ağalar ve beylerle birlik gösterilmektedir. Onlar da kendi çıkarları için köylü halka zulüm ederler veya edilmesine göz yumarlar. İ.M.

romanındaki Arif Saim Bey'i, bu duruma örnek verebiliriz. Bir milletvekili olan Arif Saim Bey, Mustafa Kemal'in en yakın adamıdır ve bu konumunu, çıkarları doğrultusunda kullanır. Arif Saim Bey ve onun gibiler vatani kendilerinin kurtardığını ve bunun karşılığında en çok toprağa kendilerinin sahip olması gerektiğini iddia ederler. Ancak yazar, bu tip insanların Fransız işbirlikçisi olduğunu, savaş sonrası haksız kazanç elde ettiklerini okuyucuya hissettirir.

Devlet mercilerinin birçoğunda, yapılan zulümlere karşı halkın hakkını korumakla görevli kimseler, sorumluluklarını yerine getirmedikleri gibi zulmü destekler bir tavır içinde bulunurlar. Rüşvet yiyen jandarma erleri bunun karşılığında ağaların ve beylerin işlerine yardımcı olurlar. Köylülere ise, yerli yersiz, eziyet ederler.

Yapılan haksızlıklar karşısında sessiz kalamayan, toplumun sorunlarını kendi sorunu bilip zulme direnen tipler de mevcuttur. Bu tipler de erdemli, kusursuz insanlar olarak çizilmiştir.

Romanlarda, çok nadir de olsa, dürüst çalışan devlet adamlarına da yer verilmiştir. Teneke romanındaki Kaymakam Fikret Irmaklı zulmü temsil eden ağalar ve beyler karşısında mücadeleci bir tutum sergiler. Ancak bu tutumu, var olan düzeni değiştirmeye yetmez. Zaten romanlarının hemen hepsinde zulme karşı direnenler, zalimler karşısında verdikleri mücadelelerde kesin sonuca ulaşamamışlardır.

Yaşar Kemal'in romanlarında işlediği bir diğer konu da "değişim"dir. Binboğalar Efsanesi'nde Yörüklerin yerleşik düzene zorlanması sonucu kültür değişimine uğramaları anlatılmıştır. Akçasazın Ağaları'nda derebeylik düzeninin çöküşü, İstanbul Serisi'nde doğanın insanlar tarafından tahrip edilişi ve insani değerlerin yozlaşması ele alınmıştır. Yine Hüyükteki Nar Ağacı romanında da makineleşmeyle birlikte insani vasıflardan uzaklaşma ve işsizlik sorunu işlenmiştir.

İşlemiş olduğu konularla ve romana kazandırdığı yeniliklerle Türk romancılığının önde gelen isimlerinden olan Yaşar Kemal'in eserleri birçok dile çevrilmiş, dünya çapında birçok ödüle layık görülmüştür.

KAYNAKÇA

1. YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARI

1.1. İNCE MEMED DÖRTLÜSÜ

- 1.1.1. Yaşar Kemal, (2004), İnce Memed I, Y.K.Y. , İst.
- 1.1.2. Yaşar Kemal, (2004), İnce Memed II, Y.K.Y. , İst.
- 1.1.3. Yaşar Kemal, (2004), İnce Memed III, Y.K.Y. , İst.
- 1.1.4. Yaşar Kemal, (2004), İnce Memed IV, Y.K.Y. , İst.

1.2. ÇUKUROVA GERÇEKLERİ

- 1.2.1. Yaşar Kemal, (2004), Teneke, Y.K.Y. , İst.
- 1.2.2. Yaşar Kemal, (2004), Yılanı Öldürseler, Y.K.Y. , İst.
- 1.2.3. Yaşar Kemal, (2004), Hüyükteki Nar Ağacı, Y.K.Y. , İst.

1.3. DAĞIN ÖTEYÜZÜ ÜÇLÜSÜ

- 1.3.1. Yaşar Kemal, (2004), Orta Direk, Y.K.Y. , İst.
- 1.3.2. Yaşar Kemal, (2004), Yer Demir Gök Bakır, Y.K.Y. , İst.
- 1.3.3. Yaşar Kemal, (2003), Ölmez Otu, Y.K.Y. , İst.

1.4. ANADOLU EFSANELERİ

- 1.4.1 Yaşar Kemal, (2004), Üç Anadolu Efsanesi, Y.K.Y. , İst.
- 1.4.2. Yaşar Kemal, (2004), Ağrıdağı Efsanesi, Y.K.Y. , İst.
- 1.4.3. Yaşar Kemal, (2004), Binboğalar Efsanesi, Y.K.Y. , İst.
- 1.4.4. Yaşar Kemal, (2005), Çakırcalı Efe, Y.K.Y. , İst.
- 1.4.5. Yaşar Kemal, (2001), Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca, Adam Yay. , İst.

1.5. AKÇA SAZIN AĞALARI ÜÇLÜSÜ

- 1.5.1. Yaşar Kemal, (2004), Demirciler Çarşısı Cinayeti, Y.K.Y. , İst.
- 1.5.2. Yaşar Kemal, (2004), Yusufçuk Yusuf, Y.K.Y. , İst.

1.6. İSTANBUL SERİSİ

- 1.6.1. Yaşar Kemal, (2003), Al Gözüm Seyreyle Salih, Adam Yay. , İst.
- 1.6.2. Yaşar Kemal, (2004), Deniz Küstü, Y.K.Y. , İst.
- 1.6.3. Yaşar Kemal, (2004), Kuşlar da Gitti, Y.K.Y. , İst.

1.7. KİMSECİK ÜÇLÜSÜ

- 1.7.1. Yaşar Kemal, (2004), Yağmurcuk Kuşu, Y.K.Y. , İst.
- 1.7.2. Yaşar Kemal, (2004), Kanın Sesi, Adam Yay. , İst.

1.7.3. Yaşar Kemal, (2002), Kale Kapısı, Adam Yay. , İst.

2. METODOLOJİK KAYNAKLAR

-AKTAŞ, Şerif, (1991), Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Akçağ Yay. , Ank.

_____,(1986), Edebiyatta Üslup ve Problemleri, Akçağ Yay. , Ank.

-AYTAÇ, Gürsel, (1990) Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler, Gündoğan Yay., İst.

-DİNO, Güzin, (1978), Türk Romanlarının Doğuşu, Cem Yay. , İst.

-TEKİN, Mehmet, (1989), Roman Sanatı ve Romanın Unsurları, Selçuk Üniv. Yay. , Konya.

-MORAN, Berna, (1983), Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I-II-III, İletişim Yay. , İst.

_____, (1994), Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, Cem Yay. , İst.

-TANPINAR. , A. Hamdi, (1992), Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergah Yay. , İst.

3. GENEL KAYNAKLAR

-ALANGU, Tahir, (1965), Cumhuriyetten Sonra Hikaye ve Roman, İst. Matbaası, İst.

-KABACALI, Alpay, (1983), Yaşar Kemal ile “Anlatım Sanatı” Üzerine Söyleşi, Yazko Edebiyat, S.27, s. 120.

-KANTARCIOĞLU, Sevim, (1988), Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. , Ank.

-BAKIRCIOĞLU, N. Ziya, (1983), Başlangıcından Günümüze Türk Romanı, Ötüken Yay. , İst. s. 169-80.

-BİNYAZAR, Adnan, (1982), Türk Dilinde 25 Ünlü Eser, Varlık Yay. , İst., s. 239-52.

-DİNO, Güzin, (1991), Gel Zaman Git Zaman, Anılar, Can Yay. , İst. , s. 103, 104, 129, 154.

-ENGİNÜN, İnci, (1998), Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Dergah Yay. , 3. bas. , İst.

-ERİNÇ, Osman, (1971), Yaşar Kemal ve Binboğalar, Cumhuriyet, 14.2.1971

-NACİ, Fethi,(1971), On Türk Romanı, Ok Yay. ,İst. , s.72-81.

_____, (1981), Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişme, Gerçek Yay. ,İst., s. 285-301.

-KAPLAN, Mehmet, (1999), Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I, Dergah Yay. , 5. bas. , İst.

_____, (1991), Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar III-Tip Tahlilleri, Dergah Yay. , 2. bas. , İst.

-KAPLAN, Ramazan, (1988), Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. , Ank., VIII-344 s.

-KARPAT, Kemal, (1971), Çağdaş Türk Edebiyatında Sosyal Konular, Varlık Yay. , İst. , s.65-71.

-KUTLU, Şemsettin, (1976), Başlangıcından Günümüze Kadar Türk Romanları, 2. bas. , Toker Yay. , İst., s. 287-97.

-ÖNERTOY, Olca, (1984), Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , Ank., s.110-18,243.

4. TEZLER

-ÇİFTLİKÇİ, Ramazan, (1993),Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslup, İnönü Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, DT, Malatya.

-DUMAN, Zarife, (1973), Yaşar Kemal’in Romancılığı, Ank. Ün. DTCF TDE Bölümü, LT, Ank..

-DUYGUN, Filiz, (1974), Yaşar Kemal’in Romanlarındaki Tipler, Ank. Ün. DTCF TDE Bölümü, LT, Ank.

-KOCAKAYA, Bünyamin, (1982), Yaşar Kemal’in Romanlarındaki Folklorik Ögeler, LT-GÜGEF-TDE Bölümü, Ank.

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Elazığ'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Elazığ'da tamamladıktan sonra 1998 yılında Elazığ Fırat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandım. 2002'de üniversiteden mezun oldum. Aynı yıl İstanbul'da Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak göreve başladım.

Halen İstanbul'da bir lisede edebiyat öğretmeni olarak görev yapmaktayım.